

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

צו - שבת הגדול - פסח
ספירת העומר - ז' של פסח

מאוצר שיחותיו ומאמריו
של הרה"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישכר שמואלו שליט"א

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרן הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רחל**

שמואלו

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

ברכת הצלחה וישועה

מי שברך אבותינו הקדושים והטהורים

הוא יברך

וישמור וינצור את

התורם הנכבד וב"ב

החפץ בעילום שמו הקב"ה ימלא כל

משאלות ליבו לטובה ולברכה ויזכה

לראות בבנין בית מקדשינו ותפארתינו

בקרוב

ויזכה לישועה ולחיים טובים בריאים

ושמחים, זכות לימוד התורה יעמוד לו

למלאות כל משאלות ליבו לטובה

ולברכה אמן כי"ר

מבצעה

קמח מלא לבן

עד 600 שקלים

מחולק
ל-600 משפחות
עד לביתם של המצרכים

בנשיאות ופיקוח
מו"ד הגאון הגדול
רבינו בנימו שמואל'ל שליט"א

הסל המלא למשפחה - 1000 ש"ח

מצות, יין ומוצרי יסוד - 520 ש"ח

סל פירות וירקות - 360 ש"ח

אפשר לפרוס לתשלומים התרומה מוכרת לזיכוי מס הכנסה לפי סעיף 46

חייגו עכשיו: 02-6249000

ספרי פסח עכשיו על המדף

הגדה
כונות

הגדה
שמע בני

הגדה
מוסר אביך

הפצה ראשית

סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 ירושלים 02-644-33-00

הלכות פסח

הלכות שבת הגדול

א. שבת שלפני הפסח נקרא "שבת הגדול", והטעם כי פסח שיצאו ישראל ממצרים היה ביום חמישי, ובשבת שלפני כן שהוא עשירי לניסן נצטוו לקחת שה לבית אבות לצורך קרבן פסח, וקשרו אותו בכרעי מטתם, וכאשר ראו המצרים כן שאלום פשר דבר, ענו להם לשחטו לשם פסח כמצות ה' אלהינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו יכולים לומר דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו "שבת הגדול" א.

ובמדרש רבה מובא, שכשעשו ישראל כן נקבצו בכורי מצרים אצל ישראל ושאלום למה זה לכם, וענו להם זבח פסח הוא לה', שעתיד להרוג כל בכורי מצרים, ולכן נצטוינו לתת מדם הקרבן על שתי המזוזות ועל המשקוף לבל יבא אל בתינו לנגוף, מיד הלכו הבכורות אצל אבותיהם ואצל פרעה ובקשו לשלח את ישראל ממצרים לבל יהרגו, ונתקלו בסרוב מוחלט, ועשו הבכורות מלחמה ונהרגו רבים ממצרים, וזה שאמר הפסוק: למכה מצרים בבכוריהם. וכאשר ראו המצרים כך חגרו איש חרבו על ירכו, ויבקשו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים ח"ו, וה' ברחמיו הגן עליהם והחלה את מצרים בתחלואים משונים ונידונו ביסורין גדולים ולא יכלו להזיק את ישראל, ועל שם שנעשו נסים גדולים לישראל באותו שבת שהיה לפני הפסח נקרא כל שבת שלפני הפסח שבת הגדול.²

עיונים והארות

לוקחים טלה ב' לחודש וקושרים אותו למטה וצעק ד' ימים ויום העשור היה שבת ששולט בו כוכב ישראל שבתאי בהיותו חלש והוא הנס שעשה הקב"ה שקטן נעשה גדול וקראו שבת הגדול והבן זה עכ"ל.

ב. בגמ' שבת (פז:): תניא דפסח שיצאו בו ישראל ממצרים היה ביום חמישי. וכתבו התוספות (ד"ה ואותו) ונמצא בשבת שעברה לקחו פסחיהם ועל כן קורין אותו שבת הגדול לפי שנעשה בו נס כדאיתא במדרש כשלקחו פסחיהם באותה שעה נתקבצו בכורות אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה היו עושים כך אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים הלכו אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש ממנו שישלחו ישראל ולא רצו ועשו הבכורות מלחמה והרגו מהם הרבה הדא הוא דכתיב (תהלים קלו י) למכה מצרים בבכוריהם עכ"ל.

וב"ב בכל בו (סי' מז) וז"ל: שבת שלפני הפסח נהגו לקרותו שבת הגדול והטעם לפי שניסן שבו יצאו ישראל ממצרים חל ביום ה' בשבת כמו שמצינו בסדר עולם, ומקחו של פסח מצרים שהיה בעשור לחדש בשבת שלפני הפסח היה, אמרו ישראל מה נעשה היאך נקח הפסח לעיני מצרים הן נזבח תועבת מצרים וכו' ולא יסקלוננו, אמר להם הקדוש ברוך הוא עתה תראו הנס הגדול אשר אעשה לכם הלכו ולקחו איש פסחו להיות להם למשמרת עד י"ד יום לחדש כשראו המצרים כך חגרו איש חרבו על ירכו ויבקשו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים והשם ברחמיו הגין עליהם והחלה את מצרים בתחלואים משונים ונידונו ביסורין גדולים ולא יכלו להזיק לישראל ועל שם שנעשו נסים גדולים לישראל באותו שבת שהיה לפני הפסח נקרא כל שבת שלפני הפסח שבת הגדול. עכ"ל.

וידוע מה שכתוב בזהר הקדוש (יתרו דף פח) שכל הברכות של כל השבוע כולן טמונות ונמצאות ביום השבת, וכל

א. טור ושו"ע (סי' תל סעי' א): שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, מפני הנס שנעשה בו. וכתב הב"י והגם שלפי טעם זה הוה ליה למיקרי לכולהו יומי דמעשור לחודש עד ערב הפסח ימים גדולים דבכולם נעשה הנס ויש לומר שעיקר הנס היה בהתחלתו אבל אחר שעבר היום הראשון כיון דדשו דשו.

ולפי הסוד הטעם שנקרא שבת הגדול כי חג הפסח הוא בחסד כנודע, ובשבת זו מתגלה ספירת החסד ותיקונו בעוצמתו ובכוחו, ולכן נקרא שבת הגדול, כי הגדול הוא בחינת החסד שנקרא גדולה.

וכתב בספר מגלה עמוקות שנקרא שבת הגדול כי בו נפל הע"ז הגדול בכור המזלות וטלה שמו, וכן בו נפל השר של מצרים והשר של מצרים הוא שרו של עשו וסמא"ל שמו. וכשרצה הקב"ה לשדד שר מצרים, ציוה לתופשו קודם ביום השבת, שאנו קוראים אותו "שבת הגדול". שבאותו היום היו ישראל תופשים השה למטה, לרמוז שהשר היה תפוש למעלה ויושב בדין לפני הקב"ה כדי להסיר כחו. ונשחט השה בערב הפסח, לרמוז שאז הוסר כח המזל של הטלה למעלה. ובשביל זה קורין אותו "שבת הגדול", לפי שגדל כחו לעשות זאת הפעולה לטובתנו.

ובספר מחברת הקודש למהרח"ו (דף עא ע"א) וז"ל: טעם שנקרא שבת הגדול להיות כי פרעה היה גדול המלכות ותחתיו ע' שרים לע' אומות והוא הראש שצר לישראל לכן לקח לחלקו במזלות טלה ראש המזלות והוא היה בכור גם כן והקדוש ברוך הוא כדי להראות גבורתו וכוחו לא הראה כי אם בהבליג שד על עבודה זרה חלש על גבור ישראל שהם בחלק שבתאי" המורה על שבי ועוני והשליט על פרעה וטלה אלהיו שהוא מזל טלה שהיה להיות מזל טלה בתוקף וממשלתו בחודש ניסן וגם ביו"ד בחודש שאז טלה בתקפו וגבורתו לכן ביום העשירי שלטו החלשים על אלהיו והיו

עיונים והארות

השפע של ימי השבוע מושפעים מיום השבת.

א"כ הכח של פסח של שנת גאולת בני ישראל ממצרים, וכן בכל שנה ושנה, הוא בשבת שלפני כן, ובאותה שבת היה כבר הכח של יציאת בני ישראל ממצרים.

ולבן נקראת שבת הגדול על שם הנס הגדול שקרה באותו שבוע, וכוחו של הנס ותמצית הגאולה של בני ישראל שהיה טמון באותה שבת קודש שזו שבת הגדול.

ועוד טעם נפלא, כי ידוע מה שנתבאר בספר עשרה מאמרות, שלעתיד לבוא בשבת הראשונה שבה יקריבו קרבנות בבית המקדש שיבנה בב"א, באותה שבת ישלימו כל הקרבנות שחסרנו בזמן הגלות, וזה שאנחנו אומרים בתפילת מוסף, את מוסף יום השבת "הזה" נעשה ונקריב לפניך, "הזה" הוא קרבן המוסף של השבת הזו נקריב לעתיד לבוא.

והנה אותה שבת היא כנראה שבת הגדול, תהיה ב"ד בניסן, כי בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, ושבת שלפני הפסח תהיה גדולה מאד, שיוכלו להקריב כל הקרבנות, ולכן נקרא שבת הגדול.

ושאלו המפרשים על זה, למה עושים בכל שנה זכר לאותו נס בשבת דוקא, ולא באותו תאריך שהיה הנס, דהיינו י' בניסן.

תירוץ לזה כתב בעל הלושנים ר' מרדכי יפה, דהנה כמבואר לעיל היה ציווי זה של "משכו וקחו לכם" לקחתו בעשור לחודש שזה היה ביום שבת קודש, וכשראו המצרים שכל עם ישראל לוקח שה ומושכים אותו באזנו התפלאו מאוד, כיון שידעו המצרים שעם ישראל שומר שבת קודש בכל ההלכות הקשורות בו ובכלל זה שאסור להשתמש בבהמה, ושואלים למה זה לכם, והשיבו לשוחטו לשם פסח, ומפני שהכרת הנס היתה ע"י שמירת שבת ששמרו ישראל, לכן עושים זכר לאותו נס בשבת דוקא וקוראים אותו שבת הגדול, ולא נקבע יו"ט לי' ניסן.

עוד טעם מדוע לא נעשה יו"ט בי' ניסן, כי עם ישראל עברו את הירדן בתאריך י' ניסן והיו שם ניסים גדולים כידוע, ואם היו עושים יו"ט ביום זה היו חושבים שזה על הנסים הגדולים של מעברות הירדן.

ודע שבענין זה ישנה עוד שאלה גדולה, מדוע צוה הקב"ה לבני ישראל לקחת את השה ולקשור אותו בכרעי המטה בשבת דוקא, היה מצוה עליהם באחד מימי החול, ולא היה נגרם מזה חילול שבת.

ומבארים המפרשים בזה, שעל ידי שהיה ציווי זה ליקח בשבת, נעשה תיקון גדול לעם ישראל, כי היו מישראל שעבדו ע"ז את השה, ולכן אמר להם "משכו וקחו לכם צאן", דהיינו משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו צאן, ועתה עשו תיקון לזה שעזבו את הע"ז ושחטו אותו, וכעת מובן שצויה להם דוקא ביום השבת שע"י שמירת שבת נעשה תיקון לע"ז. וע"י ששחטו את הע"ז דהיינו שעשו תשובה נשחט ג"כ השר שלהם למעלה, ובזה היה צער גדול למצרים, שהיו שיניהם קרות על ששחטו את הע"ז שלהם, שנתבטלה הע"ז של הטלה.

כידוע שהמצרים היו תופסים הע"ז שלהם מהאוזן ולוחשים לטלה באוזן והיה יוצא מהאוזן ש"ד, והיו שואלים ממנו מה שצריכים לכן אמר הקב"ה לישראל משכו וקחו לכם צאן,

משכו אותו מהאוזן להכניע אותו ולהראות שאין בו ממש.

ולפי סודן של דברים, טעם לקחת השה דוקא בשבת ולא ביום חול, שכידוע שבמצרים היתה טומאה גדולה עד מאד, עד כדי כך שאפ"י אם מלאך היה יורד למצרים להוציא את ישראל, היה גם הוא נטמא, ורק הקב"ה בעצמו יכל להוציא את ישראל ממצרים, ורמז אמרו בזה כי 'פסח' - ר"ת ח' פעם ס' שזה גי' לילי"ת, שהיא טומאה גדולה וכישופים עצומים.

ועתה ע"י שצויה עליהם הקב"ה ליקח את הטלה שהוא הע"ז וכח הטומאה הנוראה שלהם, ולשלוט בו ולעשות בו שפטים וכו', וכל זה בשבת קודש בבוקר, שאז מקבלים מוחין גבוהים מחכמה ובינה העליונים, אז היה כח להכניע ולהתגבר על הע"ז והטומאה הגדולה שלהם. אבל אם היה נעשה דבר זה ביום חול לא היה כח גדול לזה, ורמז יש בה כי שמו של הע"ז "שה" - ר"ת שבת הגדול.

מעם נוסף לסיבת הלקיחה דוקא בשבת, כי עם ישראל הקדושים הם כנגד הבן הבכור העליון, וכמו שהוא היה בגלות בבחי' תלת כלילן בתלת, כן ישראל למטה היו בגלות במיצר העליון במצרים, וידוע שהגאולה התחילה כבר מר"ח ניסן, ובעשרה ימים שמר"ח עד יום י' בניסן, יצאו עשר ספירות דז"א מן הגלות, ולכן צוה הקב"ה דוקא ביום זה ליקח את השה, כי כבר אין שליטה למצרים עלינו.

ודע לך אחי חביבי כי שבת הגדול היתה בתאריך י' ניסן - בעשור לחודש, שבו צוה הקב"ה לקחת שה, "שה" - גי' "כפרה", לומר שיום זה הוא כנגד יום הכיפורים שהוא בעשור של חודש תשרי שבו כפרתן של עם ישראל. וכמו שביום הכפורים אין קטרוג על עם ישראל, ואין רשות לשטן להשטין ולקטרג, כן בעשור לחודש ניסן, קשרו את הטלה שהוא הע"ז של מצרים בכרעי המטה, שהיא המדרגה העשירית התחתונה, כי מטה אותיות מטה - למטה למטה, ונסתם פיהם של מצרים, ולא יכלו לומר שום דבר.

ודבר פלא מובא בטור (סימן רפא) בפירוש על דברי התפילה בשבת קודש "ישמח משה במתנת חלקו" כשהיו אבותינו במצרים וראה משה כובד השעבוד שהכבדו עליהם, ביקש מפרעה שיתן להם יום אחד בשבוע שינוחו בו, ונתנו לו, ובחר ביום השביעי. וכאשר נצטווה על יום השבת, שמח משה שבחר בו, וזהו ישמח משה במתנת חלקו, ע"כ.

וצריכים להבין מדוע בחר משה רבינו דוקא יום מיוחד את יום השביעי הרי יכול היה לבקש להקל כובד השעבוד ולבקש כל יום שעתיים או שלוש שעות מנוחה, למה משה רבינו ביקש דוקא את יום השבת, הרי היה יותר נוח לבני ישראל שבכל יום עבודה קשה שעבדו במצרים יקבלו שעתיים או שלוש מנוחה, במקום את יום השבת? אמנם משה רבינו, אוהבן של ישראל, רצה להרוויח עוד בזה, הלא מימיהן של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם, היו במצרים ישיבה עמהם, אברהם אבינו זקן יושב בישיבה וכו' (יומא כח:). וכעת באו למצרים, ערוות הארץ, יושבים כל היום כולו מעורבים עם הגויים, אין להם פנאי לעבודת ה' ועוד מתערבים עם הגויים ולומדים ממעשיהם, מה יהיה בסופם ומה יהיה בבניהם ובחינוכם?

לבן בחר להם יום אחד, יום של מנוחה וקדושה, יום שישבו בבתיים ולא יראו את המצרים לעיניהם, ואז יתבוננו בתורתם ויחזקו אמונתם בהקב"ה. ולכן משה רבינו ביקש דוקא

ב. ועוד טעם שנקרא שבת הגדול מפני שנהגו ישראל שבשבת הגדול מתאספים הקהל בבתי כנסיות ובתי מדרשות לשמוע דרשת רבני וגדולי ישראל בכל מקום ומקום, ומאריכים הרבה בדרשות ובהלכות ולכן נקרא שבת הגדול, ועיקר הדברים יהיו בדיני הפסח והלכותיו המרובים למען ידעו את אשר יעשו. ומה טוב לשלב דברי אגדה למשוך לב העם.¹

ג. עוד י"א טעם אחר, לפי שמפטירין בה הפטרת וערבה לה' וכו' שזכור בה הפסוק הנה אנכי שולח לכם את אליהו וגו' שהוא דומה לבשורת משה על הגאולה במצרים, והוא מעין המאורע של שבת הגדול. אמנם העיקר הוא שרק כשחל ערב פסח בשבת מפטירין וערבה לה'.

ד. כשחל ערב פסח בשבת יש להקדים דרשת שבת הגדול לשבת שלפניה.

ה. בשבת הגדול נהגו לברך זה לזה בלשון שבת הגדול שלום. ומחזיר לו: שבת הגדול שלום ומבורך, וכל זה לזכור ניסי ה' הגדולים שנעשו בשבת זו.²

עיונים והארות

קע"ב כתב, שמנהג הגר"א שדוקא כשחל ערב פסח בשבת לא מפטירין וערבה לה'. וכן נוהגים ההולכים כמנהג הגר"א. וכן כתב בערוך השלחן שם סעיף ה' שכן נהגו הם. ובמעשה רב בהגהות שם ביאר, שדוקא מחמת הטעם של ביעור מעשר אין אומרים כשחל בערב פסח, משום שאין מפרשין מעשרות בשבת, ע"ש. ומו"ר האור לציון (ח"ג פ"ה במקורות לתשובה ב) כתב ונראה לתת טעם פשוט למנהג הגר"א, משום שאומרים בהפטרה זו הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, והרי אין בן דוד בא בשבת, כיון שאין אליה הנביא בא בערבי שבתות וערבי ימים טובים, כדאיתא בעירובין דף מ"ג ע"ב, ולכן כשחל שבת הגדול בערב פסח לא אומרים הפטרה זו. (וראה גם בליקוטי מהרי"ח בסימן תר"ל שם). וראה בספר יפה ללב ח"ח סימן ת"ל שבאיזמיר לעולם אינם מפטירים וערבה לה'.

והנה בבאר היטב (סי' תל ס"ק א) פסק לומר רק כשחל בערב פסח, ושכן נהגו. וכן כתב הגר"ז (שם סעיף ג). וכן היה המנהג הקדום בירושלים, וכמו שהביא בספר ארץ חיים (סי' תל). וראה גם בספר זכרונות אליהו ערך הפטרה. וכן כתב בספר נתיבי עם שם, שמנהג ארבע בתי הכנסת המשולבים יחד שבעיר העתיקה היה להפטיר וערבה לה' רק כשחל בערב פסח. וראה גם בכה"ח שם אות ג'. וכן ראינו שכן היה המנהג בירושלים. וכן היה עיקר להלכה ולמעשה, אלא שכעת שנתרבו ב"ה האוכלסין מכמה מקומות, יש בתי כנסת שבהם מפטירים בכל שנה וערבה לה', וכל מקום ימשיך כמנהגו, שהרי בכל אופן יוצאים ידי חובת הפטרה. ואף מי שנזדמן למקום שמפטירין שלא כמנהגו, לא ישנה ממנהג המקום, ויפטיר כמנהג אותו בית כנסת.

ה. מועד לכל חי (א, יט) בשם הכנסת הגדולה ושכן נהגו למעשה. חזון עובדיה עמוד לב.

ו. כן כתב במחזיק ברכה (אות ב) שנהגו המדקדקים שבמקום מה שאומרים בשבתות דעלמא, שבת שלום מבורך. בשבת הגדול יאמרו "שבת הגדול מבורך". (כה"ח ס"ק ב) והסימן לזה ר"ת משה"ה. וכ"כ בחזון עובדיה (הלכות שבת הגדול הלכה א).

יום אחד - יום השבת, שבני ישראל יהיו מנותקים מכולם, ביום אחד לא יראו גויים, ביום אחד לא יהיו קשורים לאף עניין, רק להקב"ה. ויום השבת זה היום המיוחד ביותר בימות השבוע שהוא יום שבתון.

ג. כן כתב שבולי הלקט (סימן רה) בטעם השני מדוע נקראת שבת זו שבת הגדול וזה לשונו: טעם אחר לפי שמאחרין העם בשבת שלפני הפסח לשמוע הדרשה עד אחר חצות סמוך למנחה עד שדורשין שם הלכות ביעור והלכות שמירת המצות. הלכות מלאכת יום טוב הלכות חולו של מועד הלכות עשיית ליל ערב הפסח ועוד כדי לספר גבורות אלהינו איך באו אבותינו במצרים איך הוציאם בתועפות ראם לו וקרע לנו את הים ולספר ולדרוש בקהל את כל אשר עשה וכו', ומפני משך זה נראה בעיני העם היום גדול וארוך יותר מיום אחר ועל כן קראו לשבת זה שבת הגדול.

ו. אמר לנו מו"ר חכם יוסף עדס זצוק"ל כי בשו"ת שמו המור (יו"ד סוף סי' טו) בשם גדול ספרדי אחד הנקרא הרב מהר"י זאבי (בספרו אורים גדולים לימוד כו), דהנה וספרתם לכם ממחרת השבת באת הקבלה (מנחות סה:): ממחרת יומא טבא, דיום טוב נקרא גם כן שבת, והאפקורסים שאינם מאמינים בקבלת תורה שבעל פה נתפקרו בזה, והנה הרבה ענינים עשו חז"ל לפרסם הדבר ולהוציא מלב המינים, על כן גם זאת עשו להיכר וקראו לשבת שלפני הפסח שבת הגדול, מכלל דאיכא שבת קטן בשבוע הבאה, היינו יום טוב הראשון של פסח שנקרא גם כן שבת ששבייתה הוא קטן משבייתה יום השבת, עד כאן דבריו, לדעתי טעם זה הוא חשוב ודבר נחמד, עכ"ל.

ד. הלבוש בסימן ת"ל הביא שיש נוהגים להפטיר בשבת הגדול וערבה לה' בכל שנה, משום הפסוק הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא, שדומה לבשורת הגאולה על ידי משה במצרים. ויש נוהגים להפטיר וערבה לה' רק כשחל שבת זו בערב פסח, ומשום שכתוב בה הביאו את כל המעשר אל בית האוצר, וזמן הביעור הוא בערב פסח. ובספר מעשה רב סימן

מאמרי הזוה"ק

שבת הגדול

מסביר הזוה"ק, הַשָּׁה הִיָּה עִיקַר הַעֲוֹ שֶׁל הַמְצָרִים כִּי הוּא רֹאשׁ לְכָל הַמְזוּלוֹת, וְהוּא נִקְרָא "תּוֹעֵבַת מְצָרִים" כִּךְ שֶׁמָּה שֶׁל הַעֲוֹ שֶׁלָּהֶם, כִּי הֵם מִתְעַבִּים אֶת הַקְדוּשָׁה, וְזוֹ הִיְתָה חֲכַמְתּוֹ שֶׁל יוֹסֵף הַצַּדִּיק שֶׁלָּקַח אֶת אֲחִיו שִׁיחִיו רוּעִים אֶת הָאֱלֹהִים שֶׁל הַמְצָרִים וְעִיזוּ יִשְׁלְטוּ עַל הַמְצָרִים, וְהַמְצָרִים יִכְבְּדוּ אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁמְכַבְּדִים אֶת הַעֲוֹ שֶׁלָּהֶם, וְהַשְׁבָּטִים יִשְׁלְטוּ עַל הַעֲוֹ שֶׁלָּהֶם וְיִכְפּוּ אוֹתוֹ שִׁיחִיהָ תַּחַת יָדָם, וְאִזְנֵי יִשְׁלְטוּ עִם יִשְׂרָאֵל עַל הַמְצָרִים בַּעֲצָמָם, וְלִכֵּן הוֹשִׁיב אוֹתָם בְּמִיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעֲמָסֵס שֶׁשֵּׁם הֵם רוּעִים אֶת הַצֶּאֱזָן שֶׁלָּהֶם.

ח"ג דף ר"נ ע"ב

רַבִּי חֵיִיא פָּתַח, בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ פֶּסַח וְגו'. הנה כתוב בתורה בעשור לחודש

הזוה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית. והטעם הוא, כי ב"ב חודשים יש ג' הוי"ת ויש בהם י"ב

אותיות, א"כ חודש ניסן הוא י' של הוי"ה, ולכן צוה בעשור לחודש שיקחו השה, הכונה מתי שאות י' שולטת. ועתה

שואל, **אִימָרָא דְאִיהוּ פֶּסְחָא אִמָּאי** שה שהוא קרבן פסח מדוע דוקא שה? הרי המצרים עובדים

כל בהמה, כדלקמן, ובעבור זה הקב"ה היכה כל בכור בהמה א"כ מדוע דוקא שה. **אֱלָא דְחֵלָא דְמְצָרָאִי**

וְאֱלָהָא דְלָהוֹן הָוָה אִמָּרָא אלא מתרץ שעיקר היראה של המצרים והאלוה שהיה הטלה, **בְּגִינְ**

דְּמְצָרָאִי פְּלַחִין לְמִזְלָא טְלָה לפי שהמצרים עובדים למזל טלה שהוא ראש ל"ב מזלות, (רעיא

מהימנא לקמן) כי המצרים ראו שהמזל הטוב ביותר מכל המזלות הוא של חודש ניסן שהכל פורח ויפה ואויר טוב

וכו' לכן היו עובדים אותו, **וּבְגִינְ כֶּךָ פְּלַחִין לְאִימָרָא** ובשביל זה היו עובדים בעיקר לטלה כי הוא

ראש לע"ז שלהם. **תָּא חֲזִי בָא וְרָאָה, בְּתִיב (שמות ח) הֵן נִזְבַּח אֶת תּוֹעֵבַת מְצָרִים.**

מָאי תּוֹעֵבַת מְצָרִים מדוע אומר תועבת מצרים הרי תועבה לשון מיאוס ושנאוי. **וְכִי עַל דְּשִׁנְאִין**

לִיהָ בְּתִיב תּוֹעֵבַת מְצָרִים וכי מפני ששונאים וממאיסים אותו המצריים כתוב עליו תועבת מצרים?

הרי אדרבה אוהבים ועובדים אותו ולא שונאים אותו, **אֱלָא דְחֵלָא דְמְצָרָאִי וְאֱלָהָא דִּילָהוֹן**

אִקְרִי תּוֹעֵבַת מְצָרִים אלא מתרץ שהיראה של המצרים והאלוה שהיה נקרא שמו "תועבת מצרים"

עיונים והארות

ממצרים, בזכות דם הפסח ודם המילה. דם המילה כנגד הגוף החומרי כמ"ש המתן לו עד שיבלע דמו בתוכו, שהוא בחומר ובלבנים שחומר אותיות רמ"ח, ולבנים רומז אברים. ודם הפסח כנגד העולם הרוחני שאז שוחטים את הטלה להוציא מליבם שהמזלות מנהיגים את העולם, ולכן שמים אותו על המשקוף מלשון השקפה.

א. ידוע שפרעה היה חושב שהקב"ה ברא את העולם, אך חשב שהקב"ה מסר את העולם למזלות, ולכן היו עובדים את הטלה שהוא הבכור לכל המזלות שעל כן הוא החודש הכי פורח והאויר הכי טוב שהוא חודש האביב, אב ל"ב חדשי השנה. ולכן צוה הקב"ה לשחוט את המזל שלהם כשהוא בתוקפו ובחוזקו כמו שיבאר הזוה"ק לקמן.

מל"ה גימ' ד"ם, שידוע שבזכות שתי מצות נגאלו אבותינו

ונק' תועבה שמתעבים את הקדושה ואין זה לשון מיאוס אלא כל ע"ז נקראת תועבה, **בְּמַה דְּבַתִּיב** כמ"ש, (דברים יח) **בְּתוֹעֵבַת הַגּוֹיִם** כמתרגם **דְּחֵלָא דִּישְׂאָר עִמִּין** יראה וע"ז של שאר האומות כך שמו תועבת הגוים.

תָּא חַיִּי חֲכַמְתָּא דְיוֹסֵף בא וראה חכמתו של יוסף, **דְּבַתִּיב** (בראשית מז) **וּמְקַצֵּה אַחִיו** **לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים, וְאוֹלִיף לֹזֵן לְמִימַר** ולימד אותם לומר, **אֲנָשִׁי מְקַנְהוּ הָיוּ עִבְדֶיךָ** כי רצה שישבו בארץ גושן, כי כיון ששרה אמנו קבלה את המקום הזה הכניסה אותו לקדושה. **וְכִי מִלְכָּא דִּהְוָה שְׁלִיט עַל כָּל אֲרַעָא וְאַבָּא לְמִלְכָּא עִבִיד כְּדָא** וכי מלך שהוא יוסף שהיה שולט על כל הארץ והוא אב ומשנה למלך יעשה כדבר הזה לשים את אחיו רועי צאן והטלה נקרא תועבה דבר מאוס? **וְעִבִיד לְאַחֵי דִישְׁנָאוֹן לְהוֹן** ועושה לאחיו שישנאו אותם המצריים, **וְלֹא יַחְשְׁבוּן לְהוֹן** ולא יחשבו אותם לאנשים טובים ומכובדים, כי אם תפרש שתועבה הוא לשון שיקוף ושנוא, פלא גדול על יוסף שישפיל כל כך את אחיו, **אֲלֵא וַדַּאי תוֹעֵבַת מְצָרִים דְּחֵלָא וְאַלְהָא דִּילְהוֹן אֶקְרִי חֲבִי** אלא ודאי שהיראה והאלוה שלהם נקרא כך בשם תועבה, **וְעַל דָּא כְּתִיב** ועל זה כתוב, (שמות ח) **הֵן נֹזֶבַח אֶת תוֹעֵבַת מְצָרִים** שפירושו את האלוה שלהם. וא"כ עם ישראל תמהים איך נזבח את האלוה שלהם ולא יסקלוננו.

אָמַר יוֹסֵף בִּלְבוֹ, כָּל (בראשית מז) מִיֵּטֵב המקום הטוב ביותר של **מְצָרִים** היא ארץ **רַעְמֶסֶס, וְהָיָא אֲרַעָא אֶפְרַיִשׁוֹ לְדְחֵלָא דִּלְהוֹן** ואת אותה ארץ הפרישו ליראה והאלוה שלהם, **לְרַעְיָא וְלְמִיתָךְ בְּכָל עֲנוּגֵין דְּעֵלְמָא** לרעות שם את האלוה שלהם ולילך בכל תענוגות העולם. **וְכָל מְצָרַי חָשִׁיבוּ לְאַנּוּן דְּרַעְיָאן לְדְחֵלִיהוֹן, כְּדְחֵלִיהוֹן** וכל המצרים החשיבו מאד לאותם שרועים את היראה והע"ז שלהם כיראתם וכעבודה זרה שלהם ממש. ואמר יוסף, **אֲעִבִיד לְאַחֵי דִּירְתוֹן תְּהִיָּא אֲרַעָא וְיִסְגְּדוּן לֹזֵן מְצָרַי** אעשה לאחי שירשו את אותה הארץ וישתחוו להם המצרים, **וְיַחְשְׁבוּן לֹזֵן כְּדָקָא יָאוּת** ויחשיבו ויכבדו אותם כמו שצריך, **וְהִיֵּינוּ דְּבַתִּיב (בראשית מז) כִּי תוֹעֵבַת מְצָרִים כָּל רוּעָה צֹאן, מְחֻשְׁבִּין לֹזֵן כְּדְחֵלִיהוֹן** שמחשיבים ומכבדים אותם כמו היראה והע"ז שלהם.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי חֵיִיא, וְהָא תְּנִינָן בְּמַה דְּאֲתַפְרַע קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מְאַנּוּן **דְּפִלְחֵי לְעִבּוּדָה זָרָה** והרי למדנו כמו שנפרע הקב"ה מאותם שעובדים לעבודה זרה, **הָכִי אֲתַפְרַע מְעִבּוּדָה זָרָה מִפְּשֵׁי** כך נפרע מעבודה זרה עצמה, וא"כ עתה קשה, **וְכִי יוֹסֵף עִבִיד לְאַחֵי עִבּוּדָה זָרָה** וכי יוסף עשה את אחיו ע"ז שישתחוו להם ח"ו? **אָמַר לִיהוּ, לֹא עִבִיד יוֹסֵף לְאַחֵי עִבּוּדָה זָרָה** אמר לו, לא עשה יוסף את אחיו עבודה זרה, **אֲלֵא עִבִיד לֹזֵן**

לְשִׁלְטָאָה עַל עֲבוּדָה זָרָה דִּילְהוֹן אלא עשה אותם שולטים על עבודה זרה של המצרים, וְלֹא־כִפִּיָא עֲבוּדָה זָרָה דִּילְהוֹן תְּחִילָתָא יְדִייהוּ ולהכניע את העבודה זרה של המצרים תחת ידם ע"י קדושת השבטים, וְלִרְדָּאָה לֹון בְּמִקְלַל ולרדות אותם במקל, כי ע"י האור והקדושה של שבטי י"ה תכנע הס"א והע"ז של המצרים כשפחה לפני גבירתה. ולשון רועי צאן מלשון רוע התרועעה הארץ, שפי' "מכניעי צאן". אָמַר יוֹסֵף, אִי יִשְׁלְטוּן אַחֵי עַל עֲבוּדָה זָרָה דִּילְהוֹן, כָּל שְׂכָן דִּישְׁלְטוּן עַל גְּרַמְיֵיהוּ אם ישלטו אחי על עבודה זרה של המצרים, כל שכן שישלטו השבטים הקדושים על עצמם וגופם של המצרים שיהיו כפופים ונכנעים להם, וּבְגִין כִּךְ אוֹתֵיב לֹון בְּמִיטְבַּ אֲרַעָא ובשביל כך הושיב אותם במיטב הארץ כי שם היה עיקר שפע מזלם, ועי"ז וְאִשְׁלִיט לֹון עַל כָּל אֲרַעָא השליט אותם על כל ארץ מצרים, ואז ישלטו גם למעלה על השר של מצרים, ואז השר יקבל את השפע שלו מהם. וא"כ עיקר השפע יקבלו עם ישראל, והמצרים יקבלו את התמצית.

אמר הקב"ה, בעשור לחודש שאז עלה כח הקדושה בעשר ספירות קדושות, וכן י' ניסן באותה שנה היה יום שבת קודש, בכח הקדושה הזאת תקחו את הַשֶּׁה שהוא הע"ז של מצרים ויהיה במעצר ג' ימים לבטל ג' קליפות טמאות, וביום ד' שהוא ער"פ תתאספו עליו לדונו ולהכניעו ולשחטו להוציא ממנו את הכח שיונק מן הקדושה, וכאשר המצרים היו שומעים את האלוה שלהם שהוא במאסר והם לא יכולים להצילו, היו בוכים והיה קשה להם מאוד כאילו הם עצמם נעקדים לההרג, ואחר השחיטה תצלו אותו באש כמו שכתוב "פסילי אלהיהם תשרפו באש" ולא מבושל, כדי שיצא הדם שהוא הטומאה ע"י הצלי אש. וכן כדי שיהיה ריחו נודף בכל מצרים וכדי שיראו אותו ולא יהיה מכוסה בסיר, ועוד שיהיה ראשו כפוף על כרעיו בשפלות, שלא יאמרו זו היה אחרת, ועוד שלא לאכלו בתאוה ברעב אלא על השובע דרך בזיון, ועוד ועצם לא תשברו בו אלא לזרוק העצמות בשוק.

וְעַל דָּא אֲמַרָא דְאִיתָּהוּ פְּסַח אֲמַאי ועל זה ששאלת שה פסח אמאי, כלומר מדוע ציוה השי"ת להקריב הטלה לקרבן פסח? אָלָא [ב] דַּחְלָא דְמִצְרָאִי וְאַלְהָא דִּילְהוֹן תְּנָה אִימְרָא אלא היות שהיראה והע"ז של המצרים והאלוה שלהם היה טלה, אָמַר קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא, מְבַעְשׂוֹר לְחֻדְשׁ אמר הקב"ה בעשרה בניסן כי אז מתגדל כח הקדושה לבטל כח הטומאה של המזל שלהם שעולה לשלוט, סִיבּוּ דַּחְלָא דִּילְהוֹן דְמִצְרָאִי וְתַפְשׂוּ לֵיהּ תקחו את היראה של המצרים ותתפשו את השה, וְיִהְיֶה אָסוּר וְתַפִּישׁ בְּתַפִּישָׁה דִּילְכוּן יוֹמָא חַד וְתִרְיִן וְתִלְתַּת ויהיה אסור ותפוס במעצר שלכם יום אחד ושנים ושלשה ימים כדי להכניעו לבטל כח ג' קלי' טמאות. ולא אמר ג' ימים כי הקליפות הם מפורדים ואין להם אחדות כמ"ש "יתפרדו כל פועלי און", וּבִיּוֹמָא ד' וביומו ד'

עיונים והארות

ב. איתא בספר חסידים סי' תתשס"ב וז"ל: המצרים היו לוחשים באזן הטלה והש"ד עולה מתוך האזן ומגיד עתידות. לכן צוה הקב"ה "משכו" כדי לבזות אותם ולזלזל בהם

אִפְיָקוּ לִיָּה לְדִינָא, וְאֶתְכַנְּשׁוּ עֲלֶיהָ וביום הרביעי שהוא ערב פסח כנגד קליפת נוגה [ג] הוציאו אותו לדין והתאספו עליו לדונו ולהכניעו ולשוחטו ולהוציא ממנו כל הכח שינגן מן הקדושה, ויראו כולם כי גדול כח ישראל על קליפת נוגה ונכנעה קלי' נוגה לעם ישראל, ונכללה בקדושה, ואפשר לאכול ממנה.

וּבְשַׁעֲתָא דְּמִצְרָאֵי הָוּוּ שְׁמַעִין קָל דְּחֵלָא דִּילְהוֹן דְּתַפְיֵשׁ בְּתַפְיֵשָׁה דִּישְׂרָאֵל ובשעה שהמצרים היו שומעים את קולו של היראה שלהם שהיה תפוס ועצור במאסר של עם ישראל, וְלֹא יִכְלִין לְשׁוּבָא לִיָּה ולא יכלו להציל אותה, הָוּוּ בְּכַאן וְהָוּה קִשְׂיָא עֲלֵייהוּ כְּאֵלוּ גְרַמְיֵיהוּ אֶתְעַקְדוּ לְקַטְלָא היו בוכים והיה קשה עליהם כאילו הם בעצמם נעקדים להרג. אָמַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יְהִיָּה תַפְיֵשׁ בְּרִשׁוֹתֵיכוּ יוֹמָא בְּתַר יוֹמָא אַרְבַּעָה יוֹמִין אמר הקב"ה תפוש יהיה השה ברשותכם יום אחר יום ארבעה ימים, בְּגִין דִּיחֻמוֹן יְתִיָּה תַפְיֵשׁ בשביל שיראו אותו תפוש, וּבְיוֹמָא רַבִּיעָאָה אִפְיָקוּ לִיָּה לְקַטְלָא וביום הרביעי תוציאו אותו להורג, וַיִּחֻמוֹן לִיָּה מִצְרָאֵי חֵיךְ אֶתוֹן עֲבָדִין בִּיָּה דִּינָא ויראו אותו המצרים איך אתם עושים בו דין, כדי להוציא ממנו הכח שינגן מן הקדושה, וְדָא קִשְׂיָא לְהוּ מִן כָּל מַכְתָּשֵׁי דְעַבְדֵּי לֹזֵן קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וזה היה קשה להם יותר מכל המכות שעשה להם הקב"ה, אֲנַוֵּן דִּינִין דִּיעַבְדוּן בְּדַחֲלִיָּהוֹן אותם הדינים שעשו ביראתם ובע"ז שלהם.

לְבַתָּר דִּינִין לִיָּה בְּנוֹרָא ואח"כ צריך לדון אותו באש, **דְּבַתִּיב, (דברים ז) פְּסִילֵי אֵלֵהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ.** אָמַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אמר הקב"ה לעם ישראל, **אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא** שנצלה רק מעט ויש בו עדיין דם האיברים ואינו ראוי לאכילה, **דְּלֹא יִימְרוּן בְּרַעוּתָא וּבְתִיאוּבְתָא דְדַחֲלָנָא אֲכַלִּין לִיָּה הָבִי** שלא יאמרו ברצון ובתאוה שיש לעם ישראל על הע"ז שלנו אוכלים אותו כך קודם שנצלה כראוי, **אֶלָּא אֶתְקִינוּ לִיָּה צְלִי** אלא תתקנו

עיונים והארות

וצריך לומר כי טלה השולט בניסן שהוא סוד כתר רחל היוצא במקום החזה ששם א' של וא"ו משם מ"ה, והוא רביעית דם שבלב, דהיינו אהי"ה בריבוע שהוא גימ' ד"ם, וכן טל"ה גמטריא ד"ם. ואמנם הממונה עליו שרו של מצרים הוא רה"ב היונק ממקום הגלוי והחוזק הוא העורף ועולה נוגה מלא נו"ן ו"ו גימ"ל ה"א גמטריא רה"ב.

ולא אמר טלה אלא שה, לרמוז שהטלה גדל ונעשה שה. וה"ס שם אהי"ה מרובע העולה טל"ה כנ"ל. וזה בריבוי אפ"א הפ"ה יפ"י הפ"ה עולה בגמטריא ש"ה.

ג. בענין קליפת נוגה ז"ל ברמ"ז: ידוע שד' קליפות הן, ונוגה היא העליונה הקרובה אל הקדושה כי ה"ס עץ הדעת טו"ר והיא אשר גדלה בעון אדה"ר, ולכן בה נפלו הנשמות. וגם שם נופלים נגעי בני אדם טיפות קרי, ושם נמצאו ושם היו כל אותן שהוליד אדם בק"ל שנים. והיא היתה קליפת מצרים שנקראת ערות הארץ, סוד נוקבא דנוגה שהיתה הרה מכל אותם הניצוצות. ולכן קדם יוסף הצדיק להיות שם ועמד חזק בנסיון הערוה, והיא היתה עזר והכנה גדולה לישראל שגלו שם להיות תיקון אדם וכל הניצוצות.

ו"נוגה" ו"רהב" נכנעו לישראל. ונלקח בשבת שאז נוגה פונה לצד הקדושה ונכנעה. ותפשי לה, ירצה, אמת שבשבת נכנעה לקדושה אבל אחר השבת מיד חוזרת לקליפה ומתחברת עם ג' חברותיה. אבל ישראל גברו עליה ותפשוה נגד רצונה עכ"ל.

ויעקב בא לשם בן ק"ל שנה ומשה נולד כשאמו היתה בגיל ק"ל שנה. ולהיות שם כל אותו האור, לכן גדל מאד מלך מצרים שהוא פרעה היונק מסיגי הדעת שנפגם בחטא אדם. והוא בחינת העורף כי היה פרוע ומגולה כי נסתלק החשמ"ל.

ותכינו אותו צלוי טוב לגמרי, **וְלֹא מִבּוֹשָׁל** אפי' שימלחו אותו וכבר מותר בבישול אלא רק צלי, כדי להוציא את כל דמו לגמרי לכן דוקא צלי, **דְּאֵלוּ מִבּוֹשָׁל יְהֵא טָמִיר וְלֹא יִחְמוֹן לִיה** שאילו נעשה אותו מבושל יהיה הכבש מכוסה בתוך הסיר ולא יראו אותו המצרים ולא יכאב ליבם כ"כ, **אֲלֵא תִקְנוֹא דִילִיה דִּיחְמוֹן לִיה הָכִי מוֹקְדָא פְּנוֹרָא** אלא התיקון שלו וההכנה שלו לאכילה שיראו אותו המצרים כך נשרף באש, כדי שיצא כל דמו, וגם שיראו אותו, וגם, **פְּגִין דִּירִיחִיה נוֹרָף** כדי שיהיה ריחו נודף ויריחו אותו המצרים ויצא ליבם.

וְתוּ רִישֵׁיה עָלִיה פְּפוּף עַל קְרַסוּלוֹי ועוד שיהיה ראשו עליו כפוף על כרעיו למטה תכלית השפלות כמ"ש ראשו על כרעיו ועל קרבו, ושנינו במשנה משלשלין את הפסח בתנור. והיה תלוי מהופך, ראשו למטה וכרעיו למעלה, **דְּלֵא יִימְרוּן דִּתְתִּיה אוּ מְלָה אַחְרָא הוּא** שלא יאמרו שהוא איזו חיה או דבר אחר, לכן צריך להשאיר את הראש ג"כ, **אֲלֵא דִישְׁתְּמוּדְעוֹן לִיה דְּאִיהוּ דִּחְלָא דְּלָהוֹן** כדי שיכירו אותו שהוא היראה והע"ז שלהם, **וְתוּ דְּלֵא יִכְלוֹן לִיה בְּתִיאֻבְתָּא אֲלֵא עַל שְׂבָעָא אֲרַח קְלָנָא וּבִיּוֹן** ועוד שלא יאכלו אותו בתאווה אלא על השובע שאין חשק ותאווה כלל לאכול שאז הוא דרך קלון ובזיון. **וְתוּ עֵצִים לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוּ** ועוד, אפי' עצמות הרכות, שיש שאוהבים לטעום המח של העצמות, אפילו הכי לא תשברו בליל פסח, **אֲלֵא דִיחְמוֹן גְּרַמּוּי רָמָאן בְּשׁוּקָא** אלא כדי שיראו עצמותיו של הע"ז מושלכים בשוק בבזיון, **וְלֹא יִכְלוֹן לְשׁוּבָא לִיה** ולא יוכלו להציל אותו. **וְעַל דָּא בְּתִיב, (במדבר לג) וּבִאֲלֵהֶם עֲשֵׂה יְהוָה שְׁפָטִים בְּלִשׁוֹן רַבִּים. דִּינִין סְגִיִּין דִּינִים רַבִּים. תוּ וּמִקְלָכֶם בְּיַדְכֶם וְלֹא חֲרַבָּא וְרוּמְחָא וְשִׂאָר מְאִנֵּי קְרַבָּא** ועוד קחו בידכם מקלות ולא חרב ורומח ושאר כלי מלחמה, אלא ככלב שמכים אותו במקל.

אָמַר רַבִּי יְהוֹדָה הָא אוּקְמוּה דְּמִצְרָאֵי פְּלָחֵי לְמוֹל טְלָה הרי העמדנו ופירשנו שהמצרים עובדים למוזל טלה, **וּבְגִין כֵּךְ פְּלָחִין לְאִימְרָא** ובשביל כך היו המצרים עובדים לשה כי הוא מקבל שפע ממזל טלה העליון. **אָמַר רַבִּי יוֹסִי, אִי הָכִי טְלָה יִפְלָחוּן וְלֹא אִימְרָא** אמר רבי יוסי, אם כן לטלה שהוא קטן יעבדו ולא לשה שהוא גדול. **אָמַר לִיה, כִּלָּא פְּלָחִין אִמַר לוּ ר' יהודה, אלו המצרים לכל מיני צאן הם עובדים גדולים וקטנים, אֲלֵא מוֹל טְלָה נְחִית וּסְלִיק בְּטְלָה וְאִימְרָא** אלא מזל טלה יורד ועולה פעם בטלה קטן ופעם בשה גדול, שבתחילתו מזל טלה נראה קטן ואח"כ נראה גדול, **וּבְגִין כֵּךְ פְּלָחִין לְכִלָּא** ובשביל זה עובדים לכל מיני צאן קטנים וגדולים. **אָמַר לִיה, הָכִי שְׁמַעְנָא, דְּכָל בְּעִירָא רַבָּא דִּחְלָא דְּלָהוֹן הָוָה** אמר לו רבי יוסי לרבי יהודה כך שמעתי שכל בהמה גדולה וגסה יראה וע"ז שלהם היא, אלא הטלה שהוא בכור לכל המזלות עבדו אותו גם בהיותו קטן, **וְעַל דָּא קְטִיל קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כָּל בְּכוֹר בְּהֵמָה**

ועל זה הרג הקב"ה כל בכור בהמה כי הם עבדו את כולם. **וְהָא אֶתְמַר דְּאֵלֵין אַנְוִין דְּרַגִּין דְּלְעֵילָא דְּאֶקְרוּן הָכִי** והרי כבר נאמר שאלה הבכורות, אם בכור בהמה, ובכור השבי, ובכור השפחה, הם אותן מדרגות עליונות של החיצונים והקליפות שנקראו כך.

מאמרי הפרשה

"צו את אהרן ואת בניו לאמר" (ו, ב)

המצוות שבפרשה

פרשתנו עוסקת במצוות הכהנים הקשורות בעבודת הקודש במשכן, ולעתיד בבית המקדש. וכך כתב רש"י: "אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות". כלומר, כל אשר נכתב ונדרש מאת הכהנים הוא כבר עתה, אבל תקפם יהיה קיים לדורות.

כמחצית מפרשתנו, עוסקת בתיאור חנוכת המשכן והדרכת אהרן ובניו הכהנים, לעבודתם לחינוכם ולקידושם, לקראת התפקיד הגדול אותו נבחרו למלא.

בעל "ספר החינוך" מונה שמונה עשרה מצוות בפרשתנו, אשר כולן עוסקות בעבודת הקרבנות במקדש, למעט שתי מצוות שהשתרבבו ביניהן, והם: איסור אכילת חלב, ואיסור אכילת דם.

"צו את אהרן ואת בניו לאמר" (ו, ב)

מקום שיש חסרון כיס כהמוח והלב צריך זירוז

כתב רש"י: אין צו אלא לשון זירוז מיד ולדורות. אמר ר' שמעון ביותר צריך הכתוב לזרו במקום שיש בו חסרון כיס. **ואמר** על כך האדמו"ר מגור (מובא בחידושי הרי"ם על התורה), כי ידוע שהאדם יכול לשמור על כל החמשה חושים, חוש השמיעה, יכול לסתום אזנו על ידי האליה שבאזנו, או ע"י אצבעו, וכך לא ישמע דברים בטלים. וכן את העין ניתן לכסות בעפעפיים וכך לא יראה דבר מגונה. וכן את האף יכול לסתמו שלא יריח דבר שאסור להריח. אבל המוח שבראש - אין לו שום שמירה וכסוי, שכן לפתע בלא התראה עלולה לבוא איזו מחשבה שאינה כרצון הבורא. נמצא א"כ שלכל האברים יש 'כיס', כלומר כסוי ושמירה בכדי להינצל מאיסורים. לא כן המוח - אין לו כסוי. וכך גם אצל הלב, עלולים לעלות הרהורים לא טובים בלבו, ואין כל מונע. וזהו שאמרו: ביותר צריך לזרו הכתוב במקום שיש חסרון כיס, הם המוח והלב.

הגאולה תבוא כאשר יתפללו על הכלל

והישמח משה זיע"א אמר ששמע מהקדוש מלובלין, ששמע מפי צדיק אחד, ששמע מפי אליהו זכור לטוב. לפרש מה שאמרו בגמרא (סנהדרין צז:): אין בן דוד בא עד שתכלה פרוטה מן הכיס, היינו שלא יתפלל כל אחד על הפרט מה שצריך לו לבדו, כי אם יבקש על הכלל כולו, דהיינו עבור גלות השכינה. וזהו: שתכלה פרוטה, כלומר הפרטיות, מכיס הלב, שלא ידאג האדם רק לצרכיו הפרטיים. (ייטב לב ויחי ד"ה ויקרא יעקב, הב')

זרז עצמו בעבודת ה' ובפרט כשיש חסרון כיס

כתב הרב "מנחת שמואל" (על התורה לרה"ג שמואל גרג"י) צו את בני ישראל, פרש"י אין צו אלא לשון זירוז [ונאמר 'לאמר' מהו לאמר], והכונה לומר עכשיו בגלותנו אין לנו לא כהן ולא קרבן עולה ומנחה, אלא שיח שפתותינו. כמו שאומרים בתחילת ח"י ברכות - ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, ובסוף: יהיו לרצון אמרי פי [כנודע כי התפלה היא במקום קורבן כמו שנאמר "ונשלמה פרים שפתינו"]. מכאן למדנו, כי שיח שפתינו ותפילתנו הוא במקום הקרבן, ולכן צריך לזרו עצמו בעבודתו יתברך ולהשכים לבית הכנסת ולבית המדרש, כמו שכתב בתחילת השלחן ערוך (או"ח ס"א א"ס"א) **"יתגבר כארי"**, ומיד כאשר ייעור משנתו יאמר: **"מודה אני"**. ויקום בזריות לעבודת הבורא יתברך, קודם

שיתגבר עליו יצרו בטענות לבל יקום, ויתחכם עליו יצרו בחורף איך תקום בבוקר והקור גדול, ובקיץ יפתהו איך תקום ועדיין לא שבעת משנתך.

אם כן, צריך האדם להתגבר על יצרו שלא לשמוע לו, וירגיל עצמו להשכים בבוקר לעבודת בוראו ארבעה וחמשה פעמים, ואז לא יקשה עליו אחר כך לקום, והבא ליטהר מסייעין לו. ויבא לבית הכנסת ויקרא זמירות ותפילות, ואחר התפלה יקרא תהלים, והרמז: ציצית על כנפי בגדיהם הוא סופי תיבות: "תלי"ם". וצריך ללמוד כשעדיין הציצית עליו, ואח"כ ילמד בספר חק לישראל שתיקן רבנו האריז"ל, ולא יהיה עליו כמשא כבד, כי בשעת גמר התפלה בא השטן להתייצב על האדם ואומר לו: למה אתה יושב לבדך וכל העם ניצב עליך לעשות משא ומתן עמך? למה אתה מפסיד? קום התהלך בחוץ, למה לך חסרון כיס. ולכן אתה צריך לזרז עצמך ביותר לעבודת בוראך, לעזוב עצת יצרך ולעשות רצון יוצרך.

וזהו הרמז בכך שאנחנו קוראים את פרשת התמיד שגם שם אמר הכתוב "צו את בני ישראל" בבקר וגם במנחה, לפי ששני הזמנים האלו, הם זמן תגבורת יצר הרע שמראה לאדם חסרון כיס, בבקר - שלא יאריך בתפילה, ובמנחה - שלא ילך להתפלל בציבור. ועל שתי זמנים אלו באו ותקנו לקרוא את פרשת צו. על דרך שפירש רש"י ז"ל אין צו אלא זירוז, במקום שיש חסרון כיס צריך להזיזהו ביותר ע"כ.

"צו את אהרן ואת בניו לאמר" (ו, ב)

יציאת מצרים בזכות המשפחה

מקשים העולם מדוע הזכירו חסרון כיס דוקא בעולה יותר משאר מקומות? ובתכלת מרדכי (למהר"מ ברעזאן זצ"ל על התורה) תירץ, כי ידוע הוא שכל זכות ישראל ביציאת מצרים היה בשביל שעתידים לקבל את התורה, וכמו שכתוב (שמות ג, יב) בהוציאך את העם ממצרים תעבדון וכו'. וכן בקריעת ים סוף איתא (שמות רבה יד, כב) והמים להם חומה מימינם ומשמאלם. בזכות התורה שנאמר בה (דברים לג, ב): מימינו אש דת למו.

והנה המהרש"א (שבת פח.) פירש את הכתוב (תהלים ח, ג) מפני עוללים וינקים יסדת עז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם, שהכוונה היא, כי למלאכים יש הבל פה שאין בו חטא, וגם לתינוקות של בית רבן יש הבל פה שאין בו חטא, ואילו לבני האדם יש הבל פה שיש בו חטא. ולכן מנצחים התינוקות בהבל פיהם את המלאכים, וכך קבלו את התורה למטה, נמצא שהתינוקות של בית רבן הם שזיכו אותנו לקבל את התורה.

וכתב רש"י על הפסוק (עמוס ד, ב) ואחריתכן בסירות דוגה, כי הבנים נקראים אחריתו של אדם. וזהו שאמר הכתוב (שמות יד, יט) ויסע מלאך האלהים וילך מאחריהם, כלומר בזכות הבנים הבאים אחריהם. ולכן קשרו את פסחיהם בכרעי המטה, כלומר שתלו את כל הניסים של יציאת מצרים בזכות יוצאי ירכם, וכמו שכתב המהרש"א (בבא קמא יד.) שהבנים קרויים על שם המטה, כמו שכתוב במיתתו של יעקב שהיתה שלמה (תנחומא, ויצא ד.).

ולכן כתיב במצות פסח (שמות יב, ג) ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית. כי אין שוחטין פסח על היחיד, והוא מפני שכל זכות יציאת מצרים היתה רק בזכות המשפחה. ולכן אמרו "ביותר במקום שיש חסרון כיס", רוצה לומר, שלא ילכו במנהג המספחת שנתפשט בעוונות הרבים, לחנך הבנים בשאר לשונות למען ימצאו פרנסתם.

תאוות הממון גם בעת המיתה

ומעשה באדם נכבד מאוד, שהיה אמנם בעל מעלות רבות, אך היה נגוע מאוד בחמדת הממון. ובכל פעם שהיה מגיע לניסיון בזה, היה מאבד את אישיותו ונכרך בלהט אחר תאוותו. וכלל גדול הוא, שכל מידה רעה שבאדם, אם אינו עמל לשרשה, הרי היא מתלווה אליו עד הקבר.

כאשר אדם זה חלה ונטה למות, באו אליו חבריו להיפרד ממנו. רמז להם שיתקרבו אליו, לפי שרוצה להשמיע דבר מה באזניהם. כאשר הטו אזנם, אמר להם: רצוני לומר לכם דבר שתוכלו ללמוד ממנו מוסר, הנה אני מרגיש עתה כי קרב קיצי, עוד מעט קט יבואו ויטלוני מן העולם הזה. ובכל זאת הנני מעיד על עצמי, שאם אחד מכם יתן לי כעת כסף, לא אוכל להימנע מלהושיט את ידי ולקחת את הכסף ולהחביא מתחת הכר שאני שוכב עליו. עד כדי כך שולטת בי עדיין חמדת הממון, ולכן שמעו וקחו מוסר. אחרי כרבע שעה יצאה נשמתו והלך לעולמו. בינו נא זאת! (ילקוט לקח טוב עמוד ל"ט תורת הפרשה עמוד 43)

ע"י ריצה למצוה מעורר המלאכים

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (אבות פ"ד משנה ב') הוי רץ למצוה. והשל"ה הקדוש בספר שני לוחות הברית (יומא, פרק דרך חיים תוכחת מוסר אות קצ"ד) כתב כי התנאי העיקרי לעשיית המצוות הוא שירוץ למצוה, ועל ידי זה מעורר

את המלאכים הנקראים תא הרצים, שרצים להציל את ישראל ולהשיג עליהם, בזכות הריצה שרצים לקיים המצוות וגם בזכות שמקדימים ומשכימים לבית הכנסת להיות מעשרה ראשונים. וכנגדם יש מלאכי חבלה הנקראים 'תא הרצים' מצד הסטרא אחרא, הרצים בעת הזעם להזיק למי שרץ לדבר עבירה. וזהו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (עי' רש"י מגילה ו:): מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. רוצה לומר לא יתעצל מלעשותה פן תהיה לו אחר כך איזו מניעה ועיכוב, כי לא תדע מה ילד יום. (מוסר חכמים)

מעלת הזריזות

כתב בספר מעלת המדות (המעלה העשרים, מעלת הזריזות) וזו לשונו: הזריזות היא מדה חשובה, לפי שמתחילת ברייתו של אדם לא נברא אלא להיות זריז במעשיו ובדרכיו, כענין שנאמר (בראשית ב, ז) ויהי האדם לנפש חיה, מאי חיה, זריזותא.

וכתב בספר ראשית חכמה (אהבה פי"א טו) ודע עוד, כי הזריזות לא יקנה בנפש האדם, אלא מחמת היראה, כי הירא את המלך, הוא זריז לעשות מצוותו, וירא פן לא ימצא אחריו משגה, לכן הוא מזדרז בעשיית התורה המצוות. וכן מטעם זה יצדק [לשון] זריזות בשכינה, כי שָׁם היראה, וכן נקיות וטהרה גם כן הם ענפי היראה, כי צריך לירא, שלא יהיו בגדיו מלוכלכים לפני המלך, אלא נקיים וטהורים. וכן צריך לנקות ולטהר אבריו ונפשו, כיון שהוא עומד לעולם לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא יתברך ויתעלה.

זריזות היא מדה מעולה על הקודם, ונוגעת בעשה ובלא תעשה, להיות זהיר ומהיר במצות עשה, שאם באה מצוה לידו יעשה אותה מיד, שנאמר (שמות יב, יז) ושמרתם את המצות, ודרשו במכילתא (דר"י, מסכתא דפסחא פ"ט), אל תקרא המצות אלא המצוות. כדרך שאין מחמיצים את המצה כך לא יחמיצו את המצוות, אלא אם באה על ידך המצה עשה אותה מיד.

וכן דרשו על פסוק (יהושע ג, א) וישכם יהושע בבקר, מלמד שזריזים מקדימים למצוות. ומדת הזריזות מורה על חשק נפשו ולבו לעשות הדבר ההוא מפני אהבת הבורא, ולכך מקדים ולא מאחר. כמו שאמר התנא (אבות פ"ה משנה כ') במדת הזריזות - הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. ובעשות האדם הדבר בזריזות ובשמחה, יתוסף בו רוח חדשה ורוח חיים רוחני, באופן שיהיה קל כנשר, והדבר תלוי בהסיר מליבו רוח עצלות ועצבות, שהוא הכח החיצוני המכביד כל אבריו של אדם, באופן שלא יהיה בו כח לקום ממקומו לא לקרות ולא לעשות מצוה, כאלו כל אבריו מתים.

ואם יעורר האדם לבו ויסיר כח העצלות החיצוני מעליו על ידי התדבקו בחשק אהבת ה' שהוא מקור החיים, הרי לבו חי, וקורא ושונה ועושה מצוותיו בזריזות ובשמחה לעשות רצון אביו שבשמים, ואז יתווסף בו כח שיהיה קל כנשר וגבור כארי וכו', ועל זה נאמר (ישעיה מ, לא) וקוי ה' יחליפו כח... ירוצו ולא יגעו ילכו ולא יעפו.

והכלל, כי אין הזריזות אלא על ידי חשק האהבה, ולכן הוא ממדרגות המביאות לידי חסידות שהוא אהבה. וכיוצא בזה פירשו זכרונם לברכה (בראשית רבה פרשה נה ס"ח) על הפסוק (בראשית ב, טו) וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו, אמר רבי שמעון בר יוחאי אהבה מקלקלת את השורה. כלומר על פי השורה והטבע הוא, שיאהב אדם את בנו, ואילו הוא - מחמת אהבת הקדוש ברוך הוא ביטל את אהבתו לבנו, והוא בעצמו קם עם הזריזות, נמרץ לקיים פקודתו של הקדוש ברוך הוא. וכי לא היו לו עבדים לאברהם, אלא שאהבה מקלקלת את השורה. ובלי ספק כי וישכם אברהם בבקר הוא זריזות, על דרך שאמרנו וישכם יהושע בבקר הנדרש, והוא מצד האהבה, ומצד האהבה קלקל השורה. עכ"ל.

בגנות העצלות

עוד כתב בספר "מעלות המדות" (מדת העצלות) דעו בני, כי מדת העצלות, מן המדות הפחותות והגרועות אשר ימצאו בבני אדם, ואינה נמצאת בחכמים אלא בפתאים וחסרי לב, כענין שנאמר: (משלי כד, ל) על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כלו קמשונים כסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה. וכי היכן לבו של עצל שרואה את כל הבריות עוסקין במלאכתן כדי לחיות בעולם הזה, זה חורש את שדהו וזה עודר את כרמו, זה קוצר וזה בוצר, וכן בשאר כל המלאכות, והוא יושב ובטל. ידיו ורגליו למה נבראו, עיניו ואזניו למה נבראו, פיו ולשונו למה נבראו, וכן שאר כל האברים למה נבראו, לא להתעסק בהן ולהשתדל עליהן להחיותם?! והנשמה שבו נבראת, לא להתבונן עליה ולהתחכם בה?! ואם הוא אינו מתחכם לעצמו - מי יתחכם בשבילו, ואם אינו מתחכם בראשיתו ועמל וטורח בבחורות ובשעה שהוא בריא, מה יעשה לימי הזקנה ולימי החולי והייסורין.

מדה מגונה מאד העצלות, שאם האדם מתעצל לעשות מלאכתו וענייניו, בני אדם משיחין בו ומליזין עליו ואומרים, תראו אדם עצל שהוא בריא בגופו ובחור עומד בתקפו ובכוחו, ואינו מתעסק במלאכתו כדי להחיות את עצמו ואת בניו, אלא יושב ובטל וישן כל היום וכל הלילה, ומתוך כך אין הבריות מרחמין עליו. ועליו אמר שלמה בחכמתו על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כלו קמשונים כסו פניו חרולים, וגדר אבניו נהרסה. כלומר, מפני שנתעצל לחרוש ולזרוע שדהו, ולעדור ולנכש כרמו, עלה בהם קוצים ודרדרים, וגם הגדר נהרס ונפל. ואחזה אנכי אשית לבי ראיתי לקחתי מוסר. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה באגדה, מהו ראיתי, ראיתי הקטון שבכל הבריות - הנמלה הזו שנאמר (משלי ו, ו) לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם, אשר אין לה קצין שוטר ומושל, תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה. ואמרו חכמינו זכרונם לברכה באגדה (דברים רבה, שופטים פ"ה ס"ב), שלשה בתים יש לה, ואינה כונסת לא בתחתון, ולא בעליון, אלא באמצעי. לא בעליון מפני הדלף, ולא בתחתון מפני הצינה, אלא באמצעי. ואינה חיה אלא ששה חדשים, ומחייתה חיטה ומחצה. והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאה, חיטים ושעורים ועדשים. ומאחר שאינה חיה אלא ששה חדשים, למה היא כונסת כל כך, שאומרת שמא יגזור ה' עלי חיים ויהיה לי מה לאכול. מעשה ומצאו בחור שלה שלש מאות כור.

ומהו ראה דרכיה וחכם, רבותינו אמרו (שם), ראה דרך ארץ שבה שבורחת מן הגזל. מעשה בנמלה אחת שהפילה חטה אחת, והיו כלן באות ומריחות אותה ולא היתה אחת מהן נוטלתה. באה אחת שהיתה שלה ונטלתה. ראה חכמה שיש לה וכל שבח זה, לא למדה מבריה. לכך נאמר ראה דרכיה וחכם.

בני בואו וראו שאין ברוב המדות מדה מגונה מן העצלות. שכל מי שיש בו המדה המגונה הזאת, הרי הוא מתמסכן והולך, כענין שנאמר (קהלת י, יח) בעצלתיים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלף הבית. כיצד הרי שבא לקרות את ביתו ומניח קורה אחת היום, ולשבוע הבא קורה אחרת, ואינו קובע אותן במסמרים, הרי תקרתו מתמסכנת והולכת ונופלת לארץ. ובשפלות ידים ידלף הבית, כיצד, הרי שנשברה לבנה אחת מעל גגו, ונתעצל מלתקנה, ואמר, וכי מה חסרון יש בלבנה אחת, ומה יכולה להזיק, ומתוך העצלות הזאת, הדלף נופל על הרהיטים ועל הקורות ונרקבים והולכין עד שנופל כל הגג.

וכן אם נקרע חלוקו בכונס אצבע ונתעצל לתפרו, ואמר, וכי מה חסרון יש בקרע קטן כזה והקרע מתרחב והולך עד שנקרע כל החלוק. וכן אם נפלה אבן מגדרו ונתעצל לבנותה, ואמר, וכי אבן זו מעמידה כל הגדר הזה, ונתעצל מלתקנה, ונפלה שניה ושלישית, עד שנפלה הגדר כולה. וכן אם נמצא סדק בחביתו ונתעצל לסתמה, ואמר וכי מה חסרון יש בטיפה אחת של יין או של שמן. והוא מטפטף ויורד טפה אחר טפה עד שמתרוקנת כל החבית כלה. וכי יש עצלות ושפלות גדולה מזו, ועליו שלמה צווח ואמר (משלי יח, ט) גם מתרפה במלאכתו אח הוא לבעל משחית. עכ"ל.

גם בת פרעה כאשר אמרה למשות את משה מן הים, והיה לה רצון אמת, מה כתוב, (שמות כ, ה) "ותשלח את אמתה ותקחהו". ואיך שלחה ידה הלא עמדה מרחוק, אלא ללמדנו, כי אם אדם רוצה באמת, אזי עליו רק לשלוח את ידו, והיא כבר תשתרעב למרחקים.

"צו את אהרן ואת בניו לאמר" (ו, א)

צו - כנגד צירופי אדנו"ת

כתב בספר קדמון כתיבת יד, וזו לשונו: צו את אהרן, דע, כי שם אדנו"ת יש לו כ"ד צירופים, והם סך הכל צ"ו אותיות, כי ארבע פעמים כ"ד הם צ"ו, כמספר: א"ל אדנ"י. וכנגדן בבית המקדש היו צ"ו חלונות. ואמרו במסכת סוטה (לז:): כי כל מצוה נכרתו עליה צ"ו בריתות ללמוד וללמד, וצ"ו בריתות לשמור ולעשות. ולכן כתיב (ישעיהו כה, י) "כי צו לצו קו לקו". נמצא, כי כל מצוה נכרתו עליה פעמיים צ"ו, כמנין 'נצבים'. וזהו (דברים כט, ט) אתם נצבים היום כלכם, וזהו שנאמר צו את אהרן. ועיין מה שכתב רבנו האר"י זצ"ל בכוונות פרשת התמיד צו את בני ישראל, ויאורו עיניך. (חומת אנך)

תיקון העשיה - בפרשת צו

עיקר תיקון העשיה הוא בפרשת צו, כי הקליפה של העשיה נקראת 'צו', ולכן אמרו חכמינו זכרונם לברכה: "אין צו [-אלא לשון זירוז]", מפני שבפרשת צו מתקנים את קליפת העשיה. והוא, כי צ"ו גימטריא: א"ל אדנ"י שבעשיה, ועל ידו מושכים אש גבוהה לשרוף את העבירות והקלי' הנאחזים בעשיה שבכל העולמות. (זר זהב למהר"י צמח ס"א א)

"צו את אהרן ואת בניו לאמר" (ו, ב)

אהרון חביב כמלאכי השרת

"אהרן" נוטריקון, אוריאל, הדרניאל רפאל נוריאל, והם המלאכים המשמשים סביבות כסא הכבוד, אוריאל לפניו, רפאל לאחוריו, הדרניאל פרוש לפני כסא הכבוד כיריעה. לומר לך, שהיה אהרן חביב כמלאכי השרת. (מושב זקנים)

"צו את אהרן ואת בניו לאמר זאת תורת העולה" (ו, ב)

הרמז בפסוק על הנעשה בעולם העליון

כתב בספר "מנחת שמואל" (בשם עץ הדעת), שפסוק זה רומז על רוח האדם העולה למעלה. וכבר ידעת, אשר במזבח העולה הנמצא בירושלים של מעלה, באים מיכאל הכהן הגדול וצבאותיו הכהנים, ומעלים את נשמת האדם בפטירתו מהעולם הזה לפני ה', ועל פיהם נידונת הנשמה ונאכלת באש. והזוהמה של החסאים אשר התלככה בהם, נשרפת ונעשית דשן, ונשארת הנשמה נקייה וזכה, ואז עולה לריח ניחוח לפני ה', וכנגדם אהרן ובניו בבית המקדש של מטה.

וביאור הכתוב, צו את אהרן ובניו העליונים, ותלמד להם משפטי דין הנשמה כאשר היא עולה למעלה כשנפטרת מהעולם הזה. וזהו שכתב: זאת תורת העולה, וכבר ידעת כי תחילת דינו של אדם הוא - עסקת בתורה, ואם הוא תלמיד חכם, אין אש גיהנם שולטת בו וניצול מאש גיהנם. כי כאשר הנשמה בעלותה תוליך עמה את עסק התורה, יאמרו עליו (פסחים נ). אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

אי אפשר לעולם בלי תורה

"זאת תורת", שש 'תורות' כתיבי בקרבנות, כנגד ששה סדרי משנה. והקרבנות נקראו לחמי לאשי, והתורה נקראת לחם, דכתיב (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי. התלמוד נקרא אש (ירמיהו כג, כט) הלוא כה דברי כאש, והקרבנות נקראו אשה, וכשם שאי אפשר בלא לחם ואש, כך אי אפשר לעולם בלי תורה. (פענח רזא).

החלום שחלם הגאון רבי נתן סאלם

וכאן המקום לספר אודות חלום נורא, אותו חלם הגאון רבי נתן סאלם ואף העלהו על הכתב במכתב אותו שיגר לגאון רבי שלמה ידיד הלוי (הובא בספר "ברכת יוסף" ח"ג בהקדמה), וזה לשונו: "לפי בקשתך, הנני כותב את מראה החלום שראיתי לפני עשרות שנים את המנוח הצדיק מר אביך הגאון רבי יוסף ידיד הלוי זצ"ל מארם צובא, וכך היה החלום: בליל שבת אחד אחרי פטירת הרב מר אביך, והנה ראיתי שאני נמצא על הבור בחצר הקדש הבוכרים. מול ישיבת הרב כידוע ישנו בור גדול בתוך חצר ההקדש, ושם היתה חופה וקידושין ושמחה רבה, והמקדש היה הרה"ג ר' יהושע שרביני יצ"ו, הוא ברך השבע ברכות.

בתום החופה, ראיתי והנה הישיבה פתוחה ובתוכה יושב מורנו הרב מור אביך, ומוקף על שלחנו ערימות של ספרים כמנהגו הקדוש, וידו כותבת כדרכו בקדש חיבורים. נגשתי ונשקתי את ידו ובקשתי רשות אם אני יכול לשאול שאלותי, הוא ענה בחיוב. אמרתי: "הלא כבוד הרב נמצא בעולם האמת, איך זה כעת נמצא כאן?" אמר לי: "לא ידעת שהצדיקים יש להם רשות לבקש משכנם בעולם הזה" כמו מעשה של רבינו הקדוש (כתובות קג). אמרתי: "ובכן, אני יכול לשאול אותך איך עובר הדין וחשבון על האדם?" אמר לי: "דע לך, בעלי תורה זוכים להתחשבות מיוחדת". בלשון הזה אמר לי: "בעל תורה ביתראעה פתיר, התורה, התורה, התורה מגינה, וגם האור שבה מטהר את הנשמה".

ועמד זקוף קומה, ולקח ספר "חות יאיר" הקדוש מן השלחן שלפניו, והראה לי בתוך הספר ניר אחד שיש בו גבשושית, ואמר: "תראה, אם תרצה להעביר הגבשושית - יקרע הניר. אבל יש חומר כימי שאפשר להעביר הכל בלי לקרוע את הניר. כך עסק התורה מעביר כתמים ומנקה את הנשמה. המאור שבה מחזירו למוטב. עליכם להתחזק בתורה, בתורה, בתורה בכל כוחכם". ושאלתי שוב: "האם יש לי רשות לדעת כמה ימים אחר הפטירה מגיע הצדיק למחיצתו?" אמר לי: "לפי מעלתו של הצדיק. יש עוד שלשה ימים, ויש עוד שבעה ימים, וכו'". שאלתי: "ועד שהצדיק מגיע למחיצתו, איפה הוא נמצא?" ענה לי: "הצדיקים נמצאים בחדר המטות". שאלתי: "ומי שומר עליהם?" אמר לי בפשיטות: "הלא אברהם אבינו שומר עליהם". וכך נגמר החלום.

באשמורת הבוקר של יום השבת ועד עכשיו אחרי כל השנים, מחזה החלום מצויר לנגד עיני כאילו בהקיץ. בזמנו, ניגשתי אל כבוד הרב הגאון המקובל ר' יהודה פתייה זצ"ל וספרתי לו את החלום, אמר לי: החלום נכון. ומה שראית רבי יהושע עורך הקידוש, זהו מלאך הממונה על הנשמות בגן עדן שמו יהושע". [וכך אחרי זמן, אני הכותב

ראיתי בספר הקדוש של מוהר"ש מאסטרופולי זצ"ל שכתב, כי שם המלאך הממונה על נשמות הצדיקים שמו יהושע].
עכ"ל.

העוסק בתורה זוכה להשראת השכינה

ואיתא בזוהר הקדוש (פרשת צו דף לה.), רבי אלעזר היה הולך מקפוטקיא ללוד והיו עמו רבי ייסא ורבי חזקיה, פתח רבי אלעזר ואמר (ישעיה נא, טז), ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך וגו'. שנינו, כל אדם שעוסק בדברי תורה, ושפתותיו מרחשות תורה, הקדוש ברוך הוא חופה עליו והשכינה פורשת עליו את כנפיה, זה שכתוב: ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך. ולא עוד, אלא שהוא מקיים את העולם, והקדוש ברוך הוא שמח עמו כאלו היום נטע שמים וארץ, וזה שכתוב: לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה.

מכאן למדנו שישראל נקראים ציון, שכתוב ולאמר לציון עמי אתה. וראינו שכתוב (ישעיהו א, כז), ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. ובא וראה מה בין אלה שעוסקים בתורה לנביאים נאמנים. אלה שעוסקים בתורה עדיפים מנביאים.

עד שהיו הולכים בדרך, ראו אדם אחד שבא ושלושה ענפי הדס בידו. התקרבו אליו ואמרו לו: למה לך ענפי ההדס. אמר להם: לרווחת האובד, [כנראה כוונתו היתה, בעבור הנפש היתרה שהלכה במוצאי שבת]. אמר רבי אלעזר: יפה אמרת, אבל שלושה אלה למה לך. אמר לו: אחד לאברהם ואחד ליצחק ואחד ליעקב, וקשרתי אותם ביחד והרחתי אתם בדרך בגלל שכתוב (שיר השירים א, ג), לריח שמניך טובים שמן תורק שמך.

"זאת תורת העֶלְהָ" (ו, ב)

מעלת קרבן עולה

מעלת קרבן העולה שהיא עולה לפניו יתברך, ומכפרת על עונותיהם של ישראל. כתיב (בראשית כב, יג) וירא והנה איל אחר, מהו אחר, אחר שראה הקדוש ברוך הוא כי בכל לבבו בא להעלות את יצחק לעולה, שלח לו את האיל והבטיחו כי בעת שיעלו בניו עולות, יקבלם.

היא העולה - זו מלכות אדום שעילתה עצמה ונידונה באש, ואחר כך (עובדיה א, כא) ועלו מושיעים בהר ציון. (מדרש תנחומא, יג)

בזכות צום קול מומון תעלה תפלתו

אמרו רז"ל (עי' של"ה הקדוש כי תצא, כט) שלשה דברים מכוונים הם בגימטריא שלהם, והם: קו"ל צו"ם ממו"ן. ושלשתם יחד בגימטריא: זא"ת. וזהו שאמר זאת תורת העולה, שמי שיש לו שלשה דברים אלו - יכול להתפלל לפניו יתברך ותעלה תפלתו.

ולא יבטח על חכמה ועושר וגבורה, כמו שאמר הנביא (ירמיהו ט, כב) "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו. כי אם בזא"ת יתהלל המתהלל השכל וידוע" - ר"ת הוי"ה. לרמוז, שמי שיש לו יראת שמים וכוונתו לשם הוי"ה ולומד לשם שמים, יש לו עלייה בעולם הזה ובעולם הבא, וכאלו הקריב את כל הקרבנות, כמו שכתוב "זאת התורה לעולה למנחה" וגו'.

ואת כ"ד שעות היום חילקו רבותינו לשלושה חלקים; ח' שעות לשינה, ח' שעות למשא ולמתן או למלאכה ועבודה, וח' שעות ללימוד. וזהו שכתוב (יהושע א, ח) "א"ז תצליח את דרכיך וא"ז תשכיל", וכן כתיב (איוב ג, יג) "ישנתי א"ז ינוח לי".

וזהו שאמר זא"ת תורת העולה. זא"ת נוטריקון **אז** תשכיל. וכתוב עוד (תהלים נא, כא) **אז** תחפוץ זבחי צדק, לרמוז על מה שאמרו כאילו הקריב כל הקרבנות. וע"י כך תהיה לו עלייה בעולם הזה ובעולם הבא כמו שכתוב זאת תורת העל"ה היא העל"ה, ושתי פעמים נזכר העל"ה - כנגד עולם הזה ועולם הבא.

ו**שמונה** שעות אלו של הלימוד חייבים להיות בשמחה ובטוב לבב, וזהו שאמר (תהלים קכו, ב) **א"ז** ימלא שחוק פינו, אימתי? בשעה שיש בלשונו רינה של תורה, ובלאו הכי אסור למלאת פיו שחוק בעוה"ז כשוטה וקטן, וכל שכן בעת לימודו, שלא יהיה לו שחוק וקלות ראש בשעת לימודו. וזהו שאמר אז ימלא שחוק"ק, שיהיה כמו שרפים חיות ואופני קודש שהם ראשי תיבות: שחוק"ק. ולא יהיה כמו שוטה חרש וקטן שאין בהם דעת והשכל ובינה. וזהו שאמר הכתוב זא"ת תורת העלה וגו'. (כסא רחמים).

המצוות מתקנות בעשיה, והלימוד ביצירה

על אודות קרבן העולה ושאר הקרבנות בזמן הזה, כתב החיד"א בספרו "כסא דוד" (דרוש כ"ב לשבת הגדול): הנה יש לחקור, דתקנו רז"ל לומר בתפלה שיהא שיח שפתותינו חשוב כאילו הקרבנו וכו', וכן כתב בטור אורח חיים (סי' א), דמי שקורא בתורה פרשת עולה יאמר: יהי רצון שיהא חשוב וכו'. וכיון שהעוסק בתורה כך היא המדה שנחשב לו כאילו קיים המצוות, א"כ מה צורך בתפילה. אלא התירוץ הוא ע"פ מה שכתב רבנו האר"י ז"ל, שקיום המצוות הוא בנפש ומתקן את עולם העשיה, ותלמוד תורה הוא ברוח והוא ביצירה. אם כן מן הדין היה שלא יחשב הלימוד כמעשה, כי זה דבור ותלוי הוא ברוח, ואילו קיום המצוה בפועל הוא בנפש בעשיה. משום הכי צריך תפלה, שה' ברחמיו יעלה את הקריאה שהיא בחינת דיבור - למעשה. ועוד, שכתב האר"י ז"ל כי הם בנפש, כדכתיב (תהלים קד, א) ברכי נפשי את ה', ואם כן מתפלל שיהיה חלק לנפש בזה.

"זאת תורת העֶלָה" (ו, ב)

העולה באה על הרהורי הלב

כתב רש"י: אין העולה באה אלא על הרהור הלב (ויקרא רבה ז, ג). ולכן זמן הקרבת האברים הוא כל הלילה, משום שבא לכפר על הרהורים רעים אשר עיקרם בלילה. (כלי יקר).

ויש לתמוה, אם אכן העולה באה על הרהורי הלב, אם כן מדוע היא חמורה יותר משאר קרבנות, שהרי כתב האבן עזרא כי העולה נקראת כן משום שהיא עולה כולה על המזבח וקדושתה חמורה, ואילו בשאר עבירות אף שנעשו בקום ועשה, קרבנם קל יותר - שהרי חלק מן הקרבן נאכל לכהנים?

אמנם הביאור בזה, כי תיקון החוטא נמדד לפי סוג החטא שעשה, ולכן הרהורים רעים העושים פגם במחשבה שהיא חלק רוחני באדם, דין הוא שכפרתם תהיה רוחנית, ולכן על החוטא להביא קרבן שכולו כליל לה', מה שאין כן בשאר החטאים אשר הם במעשה, ונעשים על ידי שאר אברי האדם הגשמיים, לכן דרגתם נמוכה יותר, ומחמת כן - רק חלק מהם מוקטר לה'. (ילקוט תלמוד תורה רבי יעקב הסקילי תלמיד הרשב"א ז"ל).

החוטא במחשבה כאילו הכניס צלם בהיכל

הסבר נוסף יש לפרש על פי הנאמר בזהר הקדוש (תרומה דף קסב:), כי גוף האדם מכוון כנגד העולמות העליונים, והמח כנגד היכלו של מלך - מקום קדש הקדשים. ולפי זה יש לומר, שלכן החמירה התורה כאשר הפגם הוא במחשבה יותר מאשר החוטא בגוף האדם, כי החוטא במחשבה - כאילו הכניס צלם בהיכל.

ועוד יש לומר, כי בדרך כלל כאשר אדם רק מהרהר בעבירה, הרי הוא חושב: ומה בכך, והלוא בסך הכל אני מהרהר ולא עושה עבירה בפועל. לא כן כאשר אדם חוטא במעשה, אזי חש הוא במעשה העבירה, ולבו נשבר בקרבו וחוזר בתשובה. נמצא שבהרהורי עבירה הסכנה גדולה ביותר - כי בנקל יחטא שוב, ולכן החמירה התורה עליו. (נפש החיים).

ובספר נתיבות חיים כתב לבאר כך שהתורה מחייבת אותנו להביא קרבן עולה כדי לכפר על הרהור הלב, וזאת כדי ללמד אותנו שהמחשבה חייבת להיות נקיה וטהורה, כפי שמסמל קרבן העולה הנשרף כליל על המזבח. לעמת זאת, קרבן החטאת, נאכל בחלקו על ידי הכהנים, לרמוז שצריך האדם לקדש את החומר הגשמי.

ע"י אש התורה יכבה את אש הגהינם

עוד נראה לבאר בס"ד, בהקדם דברי הרב ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ז אות ה) האומר כי התיקון של חטאת נעורים היא, שילמד תורה בקול רם. וזהו: זאת תורת העולה, כי תיבת העל"ה הוא ר"ת: הרוצה לתקן עון הנעורים. ותקנתו, שע"י אש התורה יכבה את אש הגהינם שהיה צריך לסבול בגלל עוונותיו. וזהו: על מוקדה על המזבח, תיבת המזב"ח ר"ת: בלימוד התורה זוכה מתקן חסרונותיו. ומה שהוסיף הכתוב לומר "היא העולה", ללמד שעיקר הקרבן הוא, שיחשוב כי מה שנעשה בקרבן הזה - היה ראוי לבוא עליו בעצמו. (ילקוט המוסר ואבני השהם).

"זאת תורת העֶלָה הוא העֶלָה על מוקדה" (ו, ב)

מעלת העונה וגנות הגאווה

רבותינו ז"ל דרשו במדרש (ויק"ר צו, פ"ז ס"ו) שהמתגאה נידון באש, שנאמר: "היא העולה על מוקדה". ולפי דרכם אפשר לרמוז במה שאמרו בסוטה (ד:): כל המתגאה כאילו עובד עבודה זרה וכאילו בא על כל העריות. וזהו

שכתוב: "צו" לשון עבודה זרה, דכתיב (הושע ה, יא) "הואיל הלך אחרי צו", וכמאמרם (סנהדרין נו:): ויצו זו עבודה זרה, "לאמר" זה גלוי עריות, כמו שכתוב (ירמיהו ג, א) "לאמר הן ישלח איש". וכתוב "היא העולה" כלומר המתגאה הוא כעובד עבודה זרה וגלוי עריות רחמנא ליצלן.

אי נמי, אפשר לבאר ע"פ מה שאמרו (פסחים סו:): האי מאן דיהיר חכמתו מסתלקת ממנו, ודרך דרש ומוסר אפשר לתת טעם לזה, שעל ידי הגאווה נעשה גופו כלי משוקץ ומוסרח, כמו שכתוב באגדה (עי' קב הישר פ"ז בשם גבעת המורה) שאלוהו ז"ל אמר לרבי יהושע בן לוי שאדם שיש לו גאווה הוא סר"ח העודף מנבלה מוסרחת, ואם כן התורה צריכה להיות במקום נקי וטהור, וקיימא לן (ברכות כד:): שבמבואות המטונפות אסור להרהר בדברי תורה. ולכן מי שיש לו גאווה, שהוא יותר מנבלה מוסרחת, חכמתו מסתלקת ממנו, כי התורה צריכה מקום נקי וטהור. וזה רמז "זאת תורת העולה", כלומר מי שיש לו תורה וגם גאווה, אז "היא העולה" - היא התורה עולה ומסתלקת ממנו, והוא נשאר בגאווותו. (חומת אנך).

ויש לרמוז שמנהיג הדור צריך שיזרוק מרה בבני ביתו, וכן הרב בתלמידיו. אך זה רק כאשר לבו נשבר ועושה זאת רק לכבוד התורה. אך אם הוא מתגאה באמת - עונו ישא. ורמז למעלת וגדולת התורה, כי כשהעניו מורה גדולה כדי שייראו ממנו לקיים את התורה, אזי התורה תתעלה.

ועוד, זאת תורת העולה ראשי תיבות גימטריא בית, בזה רמז, כי עם ישראל הם כמשל אשה ובעלה עם השם יתברך כביכול, ולכן הותרו לנו הקרבנות, כי הבעל חייב בפרנסת אשתו.

"זאת", אמרו במדרש (ויק"ר צו, פ"ז ס"ו) אמר רבי לוי, נימוס היה וקילוסין היא, שכל המתגאה אינו נידון אלא באש, שנאמר: על מוקדה. הגאה מעכב את המשיח, וראוי הוא להענישו באש כי בעבורו בטל המזבח ואנו בגלות. (מוסר חכמים).

מעשה במלך גדול שהתגאה

כתב הרב החסיד רבי יעקב יוסף מפולנאה, תלמידו של הבעל שם טוב, בספרו צפנת פענח (פ' וארא), בפירוש המשנה באבות (פ"ד משנה ד): רבי לויטס איש יבנה אומר, מאוד מאוד הוא שפל רוח שתקות אנוש רמה. שכן יש לשאול על כך, מדוע נקט רבי לויטס 'מאד מאד' שתי פעמים? ותיירץ דבריו, כי אדם שהוא ראש וחשוב, אמנם יש לו לנהוג שררה לצורך הנהגת עיר ומדינה, אבל מבפנים עליו להיות שפל רוח בקרבו.

ובכדי להמחיש זאת, הביא על כך משל מספר איומה כנדגלות (לרבי יצחק בן שמואל עונקנייירה, דף כ.), אודות מלך גדול ועצום בחכמה, אשר זחה עליו דעתו בגאווותו. וכאשר הכיר בחולי הגאווה אשר לו, שלח לחכם גדול לבקש עצה, ואמר לו שימעיט בחיילותיו ופמלייתו, וכן עשה ולא הועיל. עד שבא החכם לפניו, והיו מטיילים בגנות ופרדסים אשר למלך, ושם היו מיני עשבי בשמים כפרים עם נרדים, ואילני פירות משובחים מאוד, מור ואהלות עם מיני בשמים, וכל מטעי המלך האדיר הפלא ופלא. בעודם הולכים שם עברו במקום משפך הזוהמה, ועמד שם החכם משתאה מחריש, עד שהמלך הצטער ואמר לו: מדוע נעמדת במקום מטונף וריח נודף סרח העודף? אמר לו: שאלתי את הצמחים הנמצאים כאן, מה לכם הצמחים הנאהבים שנהפך ריחכם הנערב לסרחון הנתעב. והשיבו לי, אתה הבאשת את ריחנו על ידי השפכים שהעברת לנו בגופך. ויספוק המלך כפיו ויקח מוסר, ויחי מחליו.

והוא מוסר גדול, שיתן האדם את לבו כי ממאכל חשוב מאוד נעשה רעי, ואדרבה, האדם מצפה לזה, שהרי אם לא תצא הפסולת אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת. ולזה הזהיר התנא ואמר: "מאוד מאוד", אחד הוא לאדם בהיותו לבדו בינו לעצמו, ואחד בהיותו נוהג שררה, שגם בזה צריך זהירות גדולה.

והגאווה היא עוון פלילי, ויש מכך צער לשכינה שהיא בגלות. וזהו שאמר הכתוב: על המזבח - שהיא השכינה. הנמצאת 'כל הלילה' - בגלות. 'עד הבקר' - שיבוא הגואל. וקרבו זה בא לכפר על הגאה שעלה על רוחו, והקרבו טעון שריפה והוא נשרף במקומו, לעורר את הגאה שהוא היה צריך להישרף, ואש המזבח תוקד בו עצמו. ולכך נאמר: תוקד בו, ולא 'עליו'. (מוסר חכמים)

העניו - כאילו הקריב כל הקרבנות

גם להלן בפרשתנו (ז, לה) כתוב: "להקריב את קרבניהם לה" במדבר סיני". וכתב החיד"א (חומת אנך) לרמוז על דברי רבי יהושע בן לוי (סוטה ה:): "בוא וראה, כמה גדולים נמוכי הרוח [-הצנועים והענוותנים] לפני הקב"ה, שבזמן שבת המקדש היה קיים, אדם מקריב [קרבן] עולה, שכר עולה בידו. אבל מי שדעתו שפלה [המתרחק מן הגאווה והיהירות] מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן, שנאמר (תהלים נא, יט): "זבחי אלהים רוח נשברה".

זהו הרמז: "ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם במדבר סיני". כלומר, סגולה היא שיקריבו את כל הקרבנות כולם בענווה, ע"י שילמדו ממדבר סיני, שניתנה עליו תורה מחמת ענוותנותו שהוא נמוך. וגם "סיני" גימטריא: "ענוה" [עם הכולל], כי על ידי הענוה יהיה חשוב כאילו הקריב את כל הקורבנות.

"הוא העלה על מוקדה" (ו, ב)

ההתלהבות במצוות רק עם התבוננות

הנה, אף שלשון מוקדה מורה על אש גדולה ומלהטת. מכל מקום נכתב בתורה באות מ"ם זעירא, להורות שהתלהבות האדם בשעת עשיית המצוות אין ראוי לה שתהיה בבת אחת. וילהיב את עצמו לעשות רצון בוראו, רק על ידי הכנה והתבוננות מעמיקה, ואז תוקד אש תמיד שלא תכבה ע"י רוחות הזמן והטרדות. ומסופר על הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל, שבא לשאול את רבו הגר"א אם ראוי לו לייסד ישיבה, אך רבו לא עודדו לכך. ולאחר זמן, שב ושאל את רבו, ואז הסכים וברכו. וביאר זאת הגר"א, כי בפעם הראשונה הרגיש בהגר"ח שהתלהבותו מרובה יותר מכפי רצונו וחשקו האמיתי לענין זה, ורק לאחר שנתיישב הגר"ח בדבר, והציע לפתוח ישיבה מתוך ישוב הדעת והבנה ולא בהתלהבות רבה, ברך אותו ועודדו, כי אז יתקיים בידו. עוד כתוב "כל הלילה עד הבקר", והנה עולם הזה דומה ללילה. ועל כך אמר הכתוב, כי מי אשר תוקד בו אש המזבח, כלומר, אש של מסירות נפש לקיום מצוותיו, אזי כאשר יזרח כבוד ה' - יזכה הוא לאור הבקר. כי אי אפשר לעבור את חשכת הגלות בלי מסירות נפש למען כבוד השם יתברך ותורתו. (מוסר חכמים).

האש תהא יוקדת בפנים ולא מבחוץ

האות מ' שב"מוקדה" היא זעירא, ובאה לרמז שההתלהבות והלהט של אדם מישראל לתורה ולמצוות אינם צריכים להיות בולטים לכל עין, אלא חבויים בליבו פנימה, משום שככל שההתלהבות תהיה פנימה, היא תתברך ותגבר באדם. (הרבי מקוצק זצ"ל הביאו בספר נחל איתן לרבי אברהם הלוי חזן מחכמי ישיבת עץ חיים). רבותינו מספרים (סוכה כח.) כי "שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלשים מהם ראויים שתשרה עליהם שכינה כמשה רבנו, ושלשים מהם ראויים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון. עשרים בינונים, גדול שבכולם יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולם רבן יוחנן בן זכאי. אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא משנה וגמרא, הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, קלים וחמורים וגזירות שוות, תקופות וגימטריאות, שיחת מלאכי השרת, שיחת שדים ושיחת דקלים, משלות כובסים, משלות שועלים, מעשה מרכבה וכו'. ואם הקטן שבכולן כך, גדול שבכולן על אחת כמה וכמה! אמרו עליו על רבי יונתן בן עוזיאל, בשעה שהיה יושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף". ואמר על כך ה"שפת אמת" זצ"ל, עתה נצא ונחשב כמה היה גדול רבן של הענקים הללו, כי אם כך היו התלמידים, אזי מה היה רבם. ברם, לפי האמור לעיל, שהמטרה צריכה להיות שגייע לידי מצב שהאש יוקדת בקרב היהודי השלם פנימה, ומבחוץ לא יהיה הדבר ניכר, יש לומר שכך היה גם אצל רבם הלל הזקן, כי מרוב גדלותו היה בכוחו למנוע את העוף שפורח מעליו מלהישרף. הוסיף על כך רא"מ מגור זצ"ל, כי זו היתה מטרתו של המסוה ששם משה רבנו על פניו, כדי שהאש הפנימית שלו לא תהא נכרת מבחוץ. (ליקוטי יהודה, סוף כי תשא).

"ואש המזבח תוקד בו" (ו, ב)

המזבח לא נפגע מהאש שעליו

"אמר רבי פנחס: ואש המזבח תוקד עליו אין כתיב כאן, אלא תוקד בו, האש היתה מתוקד בו. תני בשם רבי נחמיה: קרוב למאה ושש עשרה שנה היתה האש מתוקדת בו, עצו לא נשרף ונחשתו לא ניתך, אם תאמר דהוה גלד, תני בשם ר' הושעיה כעובי דינר גרדיון היה בו". (ויקרא רבה צו, פרשה ז סי' ה). "אמר רב פפא, מאי דכתיב (תהלים קלג, ב) כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן. תנא, כמין שני טיפין מרגליות של שמן תלויות לו לאהרן בזקנו, כשהוא מספר עולות ויושבות בעיקר זקנו. והיה משה דואג ואומר שמא מעלתי בשמן המשחה. יצאה בת קול ואמרה לו: כטל חרמון שיורד על הררי ציון, מה טל אין בו מעילה אף שמן שעל זקן אהרן אין בו מעילה". (ע"פ מדרש תהלים בוכר, מזמור קלג).

הלוקח שוחד תוקד בו אש גהינם

כתב רבינו חיים פלאג' בספרו "תנופה חיים" ואש המזבח תוקד בו, סופי תיבות: שוח"ד. ופירש הרש"ך, שנותנים שוחד לשרו של גהינם, ומכניס אחר תחתיו, שנאמר (משלי יא, ה) ויבא רשע תחתיו. ובפשטות נראה לומר, כי כונת הכתוב שהדיין הנוטל שוחד יורש גהינם, וגם אמרו זכרונם לברכה (תנחומא, משפטים ס"ו) לעולם יראה הדיין כאלו חרב מונחת על צוארו, וגהינם פתוחה תחתיו. ובמקום לקיים את החיוב למנות סנהדרין שיהיו אצל המזבח [בלשכת הגזית] לדון דין אמת, הנה הלוקח שוחד תוקד בו אש גהינם. (מוסר חכמים).

"זאת תורת העולה הוא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו, ולבש הכהן מדו בד ומכניסי בד ילפש על בשרו וכו'" (ו, ב-ג)

הפסוק רומז על גלות האחרון

כתב האור החיים הקדוש, וז"ל: ובדרך רמז תרמוז כל הפרשה על גלות האחרון שאנו בו לנחמנו מעצבון נפשנו, כי כל איש ישראל מאנה הנחם נפשו בראות אורך הגלות, נראה למי דומה, למצרים ת' [שנה], לכבל ע' [שנה], לשניהם יחד ת"ע, והן היום אלף ותרע"ב מה אייחל עוד. ולא גלות לכד אלא עינוי מהאומות, כי כל גוי וממלכה בבני ישראל יעבודו, ואשר זה יסובב חשוב לא טוב, כי שפת אמת לא הוכרעה בכוננת והאריכה לשון שקר.

ובא הצופה ומביט עד סוף כל הדורות, קורא הדורות מראש, והודיע למשה לזרז לישראל ובראשם בני תורה שפתי כהן אשר תורה יבקשו מפיהו אהרן ובניו, להודיע לדורות את הדבר הזה.

"זאת תורת העולה", אמר "זאת" - למעט כל העליות שאין כמוה עולה, וחזר ופירש מי הוא זאת, ואמר הוא העולה כבר, דכתיב (שיר השירים ג, ו) מי זאת עולה מן המדבר.

"על מוקדה על המזבח" הם ב' פרטים שאנו בהם, האחד שאנו בני תורה מה שאין בכל האומות. והשני שאנו מיוסרים בגלות וייסורין ודלות. כנגד התורה אמר, על מוקדה שנמשלה התורה לאש. וכן תמצא שאמרו ז"ל (תענית ד.) האי צורבא מרבנן דרתח אורייתא וכו'. וכנגד הגלות וענפיו אמר "על המזבח", כי הייסורין מתייחס להם שם מזבח להיותם כפרה, וכן הוא בלשון חכמים (ברכות ה.). והודיע הכתוב כי באמצעות ב' דברים תהיה עלייתנו מיועדת בהפלגות המעולות משונות לשבח שבחים אשר לא היה ולא יהיה.

וביאר עד מתי יהיו ישראל בגדר ב' דברים אלו, כל הלילה שהוא זמן הגלות הנמשל ללילה, שומר מה מלילה (ישעיהו כא, יא), וכן בפסוק (רות ג, ג): ליני הלילה דרשו ז"ל (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א) על הגלות.

"עד הבוקר" שהוא זמן שיריק עלינו כבודו ואתא בוקר, והזמן הוא אחר עבור ת"ק לאלף הששי, לפי מה שקדם לנו מדבריהם ז"ל (ב"ר יט) כי יומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנה.

ואמרו "ואש המזבח תוקד בו", יודיע הכתוב כי באור בוקר תעשן אף ה', ואש מפיו תאכל על אשר עינונו בני עולה וייסורנו בייסורי נקמה, ובפרט בני המערב הפנימי, אין לך כוס מר שלא הטעימו תמיד.

"ולבש הכהן מדו בד" ירצה למדת החסד והרחמים כי יתכנה בשם כהן, הכוונה שגם החסדים יסכימו לנקום נקם, ועיין מה שפירשתי בפרשת וארא וגו' בפסוק (ו' ב') ויאמר אליו אני ה', ואמרו מדו בד יתבאר על דרך אומרם ז"ל כי כל נפש שהורגים האומות מישראל על קידוש שמו ית' הקדוש ברוך הוא רושם מדמו צורת הנהרג ההוא במלבוש ואותו ילבוש יום נקם בלב וכו'.

"ופשט בגדיו" וגו', להיות שבגדים הראשונים הם לעשות משפט בעושי רעתינו, ועכשיו בא להטיב להוציאנו מהגלות ולהטיב אותנו, לזה ילבש בגדי בחינת ההטבה, כי לא יעכב קיבוץ גלויות עד כלות עושי רשעה, אלא תיכף ומיד יקבץ נפוצותינו, ויוציא אותנו ממחנה האנשים הרשעים אל מקום טהור היא ארץ ישראל הטהורה וכו'. עכ"ל.

"ולבש הכהן מדו בד ומכניסי בד ילפש על בשרו והרים את הדשן אשר תאכל האש את העולה על המזבח ושמז אצל המזבח" (ו, ג)

אחרי שהנשמה נענשה ראוי לכבדה

והרים הדשן מעל המזבח - זה לשון הרב מנחם הבבלי, (ספר טעמי המצוות, עשין נ"ט) טעם מצוה זו, להודיעך שאחרי שקבל החוטא ענשו והבשר והדם כלה ונעשה דשן, צריך להסיר ולהשכיח - שלא יאמר לו זכור מעשיך

הראשונים. ורמז שהנשמה אחרי שקבלה ענשה בנהר דינור, ראוי לכבדה כי בת מלך היא, והבעל תשובה ראוי לכבוד, כך - והרים את הדשן אשר תאכל האש ושמו אצל המזבח. (של"ה צו, אות ג)

”וְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֵלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ” (ו, ג)

בענין קדושת האכילה

פירש הרב "ציצים ופרחים" (לרבי יעקב בן רבינו יוסף חיים) זצ"ל: אדם פשוט שאוכל ושותה, אכילתו היא פשוטה ובהמית, כמוהו כבעל חיים. אבל עובד ה' - גם אכילתו היא עבודת ה' קדושה ומרוממת. וזהו: "והרים את הדשן", הוא מרומם את החומריות הבהמית, כיצד, "אשר תאכל האש", התלהבותו בעבודת ה' גורמת לכך שאכילתו לא תהיה בתאוה נחותה אלא בקדושה, ואף היא תהיה עבודת קודש: "ושמו אצל המזבח!"

”וּלְבַשׁ הַכֹּהֵן מְדוּ בַד וּמְכַנְסֵי בַד יִלְבֹּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן” (ו, ג)

להודיעך שאין גאווה לפני המקום

בשעה שהכהן גורף את המזבח ומדשנו, היה לובש כלים מעולים שנאמר: ולבש הכהן מדו בד, בשביל להרים את הדשן. למה כן, אלא להודיעך שאין גאווה לפני המקום. וכן אתה מוצא באלעזר הכהן שהיה נוהג בשפלות לפני המקום. (ילקוט ראובני).

”וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ” (ו, ג)

סגולה למי שמקללים אותו

המלאך [קריא"ל] עומד אצל המזבח ובולע את כל הדשן. וזה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (יומא כא.) דשן המזבח היה נבלע במקום אחד. וזה שאמר הכתוב (במדבר כג, ד) ויקר אל בלעם אל תקרי "ויקר אל" אלא קריאל, והוא שם חמשים ברכות כפי בלעם, ומוליך את נשמת בלעם בכל העולם. וזה שאמר הנביא (ישעיה ו, י) "השמן לב העם הזה", אותיות - נש"מ"ה בלע"ם. ויש סגולה, שכאשר יקללך אדם, תאמר שלש פעמים "קריאל". (ילקוט ראובני)

”וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אַחֲרָיִם וְהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מְקוֹם טְהוֹר וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תֹּקַד בּוֹ” (ו, ד-ה)

גם לאחר פרידת הנשמה מן הגוף נשאר הגוף בקדושה

כמו הקרבן, כן האדם כל עוד נשמה באפו ויכול לעבוד את השם ולקיים מצוותיו כל רגע ורגע, קדושתו גדולה עד מאד. ואף שגם לאחר פרידת הנשמה מן הגוף נשאר הגוף בקדושה, אבל אין חשיבות גופו כמו בעודו חי, שיכול לעבוד את השם יתברך ולקיים מצוותיו.

וידוע, שרבו הגר"א זי"ע קודם שנפטר מן העולם החזיק בידו הציצית שלו ובכה, ואמר שקשה לו להיפרד מהעולם הזה, אשר במחיר פרוטות אפשר לזכות לקיים מצות עשה בכל רגע, ובעולם הבא כבר אי אפשר להשיג המצוות אף בעד כל הון. (מוסר חכמים)

כל עוד הנר דולק

וצריך האדם לזכור, כי יבוא יום אשר בו יתקיים "ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים" - בגדי לבן שהם תכריכים, "והוציא את הדשן" - את הגוף המדושן, "אל מחוץ למחנה" - מחוץ לעיר, "אל מקום טהור" - לבית מועד לכל חי, "והאש על המזבח תוקד בו" - אש הגהינם. על כן יתקן האדם מעשיו בעוד מועד, בעודו חי. כי כל זמן שהנר עדין דולק אפשר עוד לתקן. (עפ"י ר' מאיר מפרמישלן).

”וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תֹּקַד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעַר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֲצִים בְּבֹקֶר בְּבֹקֶר וְעֵרַךְ עָלֶיהָ הָעֵלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים” (ו, ה)

משמת שמעון הצדיק תשש כחה של מערכה

כל זמן ששמעון הצדיק קיים - היה נר מערבי תדיר. משמת, הלכו ומצאו שכבה. מכאן ואילך, פעמים כבה ופעמים דולק. משמת שמעון הצדיק, תשש כחה של מערכה, ואין נמנעין מלהוסיף עצים כל היום כולו. (יומא לט.)

הצומח נתקן ע"י עצי המערכה

אמרו במדרש (ויק"ר צו, פ"ז ס"א) חילקת כבוד לעצים בשביל בניהם, שהגפן והזית אינם נדלקים במערכה. ואפשר לומר במה שכתב הרב חסד לאברהם, שבחטא אדם הראשון נפגם הכל. ובזמן שבית המקדש קיים, האדם נתקן על

ידי הוידוי, והבהמה על ידי הקרבן עצמו, והצומח על ידי עצי המערכה, והמנחות והנסכים על ידי המלח, וכן אהרן יתקן על ידי בניו, דברא מזכה אבא. (הגאון חיד"א בספרו פני דוד)

”וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תִּוּקַד בּוֹ לֹא תִכָּבֵה” (ו, ה)

רוח הטומאה בטלה באש המזבח

כתב בזהר הקדוש פרשת צו (דף כז:): רבי אחא פתח ואמר והאש על המזבח תוקד בו, למה. ובער עליה הכהן עצים בבקר, בבקר, למה. וכהנים, למה. והרי שנינו, אש שבכל מקום - דין הוא, והכהן מצד ימין הוא בא ורחוק הוא מן הדין, שהרי הכהן לא מזדמן בדין לעולם, וכאן הוא צריך לבער את הדין בעולם דכתיב: ובער עליה הכהן. אלא כך למדנו, אדם שבא לחטוא לפני קנו, שורף עצמו בשלהבת יצר הרע, ויצר הרע מצד רוח הטומאה בא, והרי שורה עליו רוח טומאה, ולא מתבטלת רוח הטומאה אלא באש המזבח, שהאש היא מבערת רוח טומאה ומרעין בישין מהעולם. ועל כן צריך שלא תכבה האש לעולם, ולא יתחלש כחה ותקפה, ולכן לא תכבה. והכהן יסדר עליו אש בבקר בבקר, ואחר כך יכפו הדינים, ולאחר מכן עושים החטאת כמשפטה.

ואמרו שם ברעיא מהימנא (כז:), כי התנאים והאמוראים באים מצד המדות של הקדוש ברוך הוא, שטורחים הרבה לנקות את בתו שהיא ההלכה מהקליפות מערב רב ע"י לימוד התורה שהוא אש כמ"ש (ירמיה כג, ט) הלא כה דברי כאש, וכל תיקו באיסורא לחומרא, והוא 'תיקון' חסר ו', שאין לו תיקון, ולכן הוא חסר נו"ן, שהוא בינה סוד עולם הבא.

”אֵשׁ תָּמִיד תִּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכָּבֵה” (ו, ו)

מי היא האש תמיד

"הלא כה דברי כאש נאם ה'" (ירמיה כג, כט), ודאי שהעבירה מכבה מצוה אבל אינה מכבה תורה, ועל כך אמרו **"לא תכבה"**, כי לגבי מארי תורה, אין לו כביה עולמית.

רבי חייא אמר: אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, זה אשו של יצחק, דכתיב (בראשית כב, ז), הנה האש והעצים - אלו עצים דאברהם, דכתיב (ויקרא ו, ה) ובער עליה הכהן עצים בבקר. תנו, מאשא דיצחק על מדבחא, מתלהטן מנייהו כמה תקיפין על מדבחא, מסטר אינון מארי דחילו גבורה דעלמא. ואלמלא כהנא קאים על מדבחא מסטר אינון, לא יכיל עלמא למיקם קמייהו מאילין גומרין וזיקין דנפקין. ואם לא יהיה הכהן עומד על המזבח מצד זה לא יכול העולם לעמוד לפני הגבורות האלו והניצוצות הוצאים מהם] (זוה"ק פר' צו דף ל).

"אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה", שלהובא ונהירו דספירן לא יפסוק דא"כ ברגעא חדא הוו מתחרבין עלמין כולהו. [השלהבת והארה של הספירות לא יפסקו, דא"כ ברגע אחד היו חרבין כל העולמות] (ספר מגיד מישרים פרשת צו מהדורא קמא)

חובת התמדת לימוד התורה

כתב רבנו ה"בן איש חי" זצ"ל בספרו עוד יוסף חי דרושים (צו, ד"ה אש תמיד) המזבח, שמידתו היתה ל"ב אמות, רומז ללב. האש - רומזת לתורה, **"הלא כה דברי כאש"**. **"אש תמיד תוקד על המזבח"** לרמוז שהתורה תהיה בלב בתמידות. גם האותיות **"לב"** במילוי הוא: למ"ד ב"ת, שהוא בגימטריא: **"תמיד"**. **"לא תכבה"**, אפילו בלילות יהרהר רק בדברי תורה וענייני יראת שמים. כמו שנאמר (משלי לא, יח): טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בלילה נרה.

סגולה להינצל מהרהור עבירה

השל"ה הקדוש (שער האותיות, ל - לב טוב, אות ח) הביא בשם הקדוש מהר"ם קורדובירו (תפלה למשה שער ב ס"ד), בשם זקן אחד (והוא אליהו הנביא) כי סגולה להינצל מהרהור עבירה, לומר פסוק: אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה.

והכתב סופר (בפרשתנו) מצא רמז לסגולה הנפלאה הזו בעצם משמעות הפסוק, לאמר כי כל מי שבלבו יוקדת אש תמיד לה' ופועם בו הרצון לקיים מצוותיו, ה' עוזר לו שינצל ממחשבה זרה, וכל שכן שלא יבוא לעשות עבירה בפועל. הבא ליטהר מסייעין אותו, והמקדש עצמו מלמטה מקדשים אותו מאש המזבח של מעלה. (אהל משה)

אש המזבח מצילו מאש של גיהנם

טעם מצוה זו, להורות שאש המזבח מצילו מאש של גיהנם, שכוחות נפרעים מהקרבת אבר כנגד אבר, והעוון נפקע, ואש תמיד על המזבח לפרסם למקטרגים שאהבת ישראל עם יוצר כל, לא יוכלו לכבות כל מים רעים שבעולם, אלא אש תמיד תוקד. ועכשיו שלחנו של אדם במקום מזבח, ואם לא אמר עליו דברי תורה אש של גיהנם שורפתו, זהו שאמר אש של תורה תוקד תמיד על השלחן. (ילקוט יצחק בשם הרמ"ה).

"מִצְוֹת תֹּאכַל בְּמִקְוֹם קֹדֶשׁ" (ו, ט)

כשאוכלים מצה אנו במקום קדוש

כתב מרן החד"א בספרו כסא דוד (דרוש ז') רמז, כי גם עתה בליל פסח, כבר יצאו הנפשות מכל שערי טומאה והם בני חורין, וזהו: מצות תאכל במקום קדוש. בכל פסח שאנו אוכלים מצה, אנחנו במקום קדוש, בני חורין מסטרא אחרא. ולכן אנו מקוים שבניסן תהיה הגאולה העתידה, כי זהו הטעם שהנפשות יוצאות מרשות הסטרא אחרא. וזהו: בחצר אוהל מועד יאכלוה, שיבנה בית המקדש במהרה בימינו.

ואפשר להסמיק, כי ראשי תיבות בחצר אהל מועד עם הלמ"ד של אהל, הוא: אלב"ם, וכמו שכתב בהקדמת "עיר דוד" בשם הזוהר הקדוש, שגאולת מצרים היתה בסוד תשר"ק והיתה הגאולה מתמעטת, אך לעתיד תהיה באותיות אלב"ם שמוסיפה והולכת, וכן הגאולה העתידה מוסיפה והולכת גאולה שלמה וקיימת.

"וְזֹאת תִּזְכֹּר תְּלוֹת הָאֲשֵׁם קֹדֶשׁ קִדְשֵׁים הוּא" (ז, א)

יקדש ויטהר עצמו שלא יבא לידי חטא

אדם אשר יודע חטאו ומרגיש באשמתו, יקדש ויטהר עצמו עד שלא יבא עוד לידי חטא. והעצה היעוצה לזה היא, שיעסוק בתורה תמיד וילך בדרכיה. ותיקונו הוא שילמד תורה שהיא קדש קדשים, ועל ידי זה תרצה עבודתו לפני יוצרו להקדישו קדש קדשים. (טעם ודעת)

"וְהִפַּחְתָּן הַמִּקְרִיב אֶת עֹלֹת אִישׁ" (ז, ח)

פעמים העולה עצמה היא איש

"והכהן" - דא אליהו, המקריב את עולת איש. כי יצחק פרחו ממנו נשמתו ונכנסה באיל, נמצא שגם העולה עצמה היא איש. (מוסר חכמים)

"וְזֹאת תִּזְכֹּר תְּלוֹת זְבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר יִקְרִיב לָהּ" (ז, יא)

השלמים הם דורון ואינם באים לכפרה

כתב ה"כלי יקר": לא נאמר "אשר יקריב לה" בכל הקרבנות כי אם אצל השלמים, אשר בלי עון ירוצון, לפי שהם קרובים אל ה' יותר מכל הקרבנות הבאים על חטא. ומטעם זה כתיב: ידיו תביאנה את אשי ה'. ולא הזכיר בשום קרבן שהבעל יביא בידי חלק של גבוה כי אם בשלמים. לפי שכל מי שהמלך כועס עליו ורוצה לכפר ולקנח פני רוגו, אז הוא שולח את המנחה לפניו ע"י שליח. כדרך שאמר יעקב (בראשית לב, כא) אכפרה פניו במנחה ההולכת לפני ואחרי כן אראה פניו. אבל המביא למלך איזו מתנה דרך דורון וכבוד, אז הוא מביא את המנחה בידיו בעצמו ולא ע"י שליח. וזהו ההבדל שבין חטאת ואשם הבאים על חטא המעשה, והעולה הבאה על חטא ההרהור - לבין השלמים, כי אותם קרבנות הבאים להסיר את פני כעסו של השם יתברך, אינו דין שידי תביאנה, כי נראה כחוצפה כלפי שמיא. לפיכך הוא משלחם ע"י הכהנים, אבל השלמים שהם דורון - ידיו תביאנה.

"אם על תודעה יקריבנו" (ז, יב)

חובת ההודאה להשם יתברך

כתב רש"י: אם על דבר הודאה על נס שנעשה לו, כגון יורדי הים והולכי מדברות וחבושי בית האסורים וחולה שנתרפא, שהם צריכין להודות שכתוב בהן (תהלים קז, כא-כב) "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויזבחו זבחי תודה" וכו'.

וכתב השו"ע (סימן ר"ט ס"א) סימן לדבר "וכל החיים יודוך סלה" - חיי"ם ר"ת: חבוש יסורים ים מדבר. וכן אמרו (תהלים קמו, ב) "אהללה ה' בחיי" - בחיי, ר"ת: במדבר חולה יסורים ים.

והנה, על ניסים אלו תקנו רבותינו להודות בברכת הגומל. אולם חובת האדם להודות להקב"ה לא רק על ניסים אלו היוצאים מגדר הטבע, אלא על כל רגע ורגע שיכול לנשום צריך להודות ולקלס לה'.

וכך אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני תהלים) על הפסוק (תהלים קג, ו) "כל הנשמה תהלל יה הללויה" - אמר ר' חייא בר אבא הנשמה שבאדם בכל שעה היא עולה ויורדת והיא מבקשת לצאת ממנו, והיאך היא עומדת בגופו? אלא הקב"ה כבודו מלא כל העולם והיא באה לצאת ורואה את יוצרה וחוזרת לאחוריה, לכן "כל הנשמה" - כל זמן שהיא עולה ויורדת - "תהלל יה" על הפלאים שהוא עושה עמו. אמר רבי לוי בשם ר' חנינא על כל נשימה ונשימה שהוא נושם צריך לקלס להקב"ה שנאמר "כל הנשמה תהלל יה".

"על חלת לְחֵם חֶמֶץ" (ז, יג)

מה חלה פוטרת העיסה כך התורה פוטרת את לומדיה מגהינם

כתב רבינו אפרים: מה חלה בלולה, כך התורה בלולה בטעמים וסודות וגימטריאות ואגדות ומשניות וגמרא. מה חלה פוטרת העיסה כך התורה פוטרת את לומדיה מגהינם, מה חלה באה לכפר עון האשה שגרמה לאדם הראשון חלתו של עולם למות, כך התורה מכפרת על עון ישראל.

"זאת התורה לְעֵלָה לְמִנְחָה וְלַחֲטָאת וְלֶאֱשֶׁם וְלִמְלוֹאִים וְלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים" (ז, לז)

רמז הכתוב על התורה ומצוותיה

נראה בס"ד לבאר הפסוק, ע"פ מאמר רז"ל (קידושין פ"ד משנה יד) שע"י עסק התורה האדם מתעלה ומתגדל, אפילו בעת זקנותו. וכן אמרו (ברכות סג:) שהתורה מתקיימת דוקא במי שממית עצמו עליה. וזהו שכתוב: "זאת התורה לְעֵלָה", רצונו לומר, ע"י התורה מוסיף חכמה ותבונה ומתעלה במעלות רמות וזוכה לכל מדות טובות.

וכן לעל"ה ר"ת: לממיתים עצמם לכבוד התורה. אי נמי: לעוסקי התורה לשם עליון, דהיינו לשם שמים.

גם התורה מתקיימת "למנחה", דהיינו, במי שדעתו נוחה עליו ואינו כועס, ושפל הוא בעיניו, ואינו משבח את עצמו. אי נמי, "למנחה" הוא לשון נחת ומתון, שיהיה דיבורו עם הבריות בנחת ויקבלם בסבר פנים יפות.

גם התורה מועילה "לחטאת", שמועילה להגן על האדם אם חטא ושב בתשובה ועוסק בתורה, ונחשב לו כאילו הקריב את הקרבנות כולם ומתכפר לו.

גם בעסק התורה צריך לקיים "ולאשם", דהיינו, במקום שאין איש שידריך את העם דרכי השם יתברך, יתחזק כאיש ללמד מוסר ודרכי היראה. שכן אמרו חז"ל (אבות פ"ב משנה ה) במקום שאין אנשים השתדל להיות איש.

גם התורה צריכה להיות "ולמלוואים", רצונו לומר, שהשם יתברך נותן חכמה ותבונה לעוסקים בתורה וכבר מילאו כריסם ממנה, שנאמר (דניאל ב, כא) יהיב חכמתא לחכימין. וכן אמרו רז"ל (ברכות מ.) דרך בשר ודם כלי ריק מחזיק אבל כלי מלא אינו מחזיק. לא כן דרך השם יתברך, שדוקא לאותם המלאים בתורה ובמצות מתקיים ומוסיף.

גם התורה גורמת להיות "ולזבח השלמים", שע"י התורה יוכל לזבוח את יצרו ואז הוא בשלום עם השם יתברך. וכן אמרו רז"ל (סוכה נב:) אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח, ואם ברזל מתפוצץ.

עוד יש לומר, ולזבח השלמים, כלומר שע"י לימוד התורה וקיום המצות שיקיים, לא יצטרך להביא קרבן חטאת ואשם, שהם באים על חטא. אלא יביא קרבן שלמים שהוא שבח ותודה להשם יתברך, על שנכנע יצרו תחת ידו. (ילקוט

המוסר ואבני השם)

"זאת התורה לְעֵלָה לְמִנְחָה וְלַחֲטָאת" (ז, לז)

יעסקו בתורה ואני מוחל להם בשבילה

אמר רבי יוחנן, כשפירש הקדוש ברוך הוא קרבנות, אמר משה רבנו: רבונו של עולם, תינח בזמן שהיו ישראל על אדמתם, כיון שיגלו מה יעשו, אמר לו יעסקו בתורה ואני מוחל להם בשבילה יותר מכל הקרבנות שבעולם. שנאמר: זאת התורה לעולה ולמנחה. כלומר, זאת התורה בשביל עולה, בשביל מנחה, בשביל חטאת, בשביל אשם. (זוהר הקדוש, מדרש הנעלם וירא דף ק.)

והנה בפסוק זה, ישנם שש פעמים את האות ל' בראש התיבה, והם כנגד ששת ימי בראשית. כי בששת ימים, שהם ימי היחוד, מביאים קרבן ועל העבודה, והעולם מתקיים. (מוסר חכמים)

ואמרו חז"ל (חגיגה ט:) על הכתוב (מלאכי ג, יח), ושבתם וראיתם בין עובד אלהים לאשר לא עבדו, כי אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה מאה ואחת. והנה, שר של שכחה - 'פוט"ה' שמו, והוא בגימטריא מאה. ושם מיכאל ל

עולה מאה ואחת. וכן עולה וגניא"ל, שהוא רבו של משה רבנו. וכן עולה אותיות "מאין", שהם מלואו של משה, כך: מ[ם] ש[ין] ה[א].

וזהו שאמרו, כי הכתוב יגיד עובד אלהים לאשר הוא ראשי תיבות בגימטריא: מאה ואחת. ואילו לא עבדו, הוא ראשי תיבות בגימטריא: מאה.

ועל כך יש לומר, כי השונה פרקו מאה ואחת פעמים, כאלו הקריב כל הקרבנות כולם, דכתיב זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים, ראשי תבות בגימטריא: מאה ואחת. (ילקוט הראובני, בשם כנפי יונה ח"ה סי' לו)

"קח את אהרן ואת בניו אתו ואת הבגדים" (ח, ב)

בגדי כהונה מכפרים

תניא אמר רב ענני בר ששון למה נסמכה פרשת קרבנות לפרשת בגדי כהונה? [ופרש"י בצו את אהרון זאת תורת העולה, זאת תורת החטאת, השלמים וכו' והדר קח את אהרון ואת הבגדים] לומר לך, מה קרבנות מכפרים - אף בגדי כהונה מכפרים. (זבחים פח:)

"ואת כל העדה הקהל אל פתח אוהל מועד" (ח, ג)

חצר אוהל מועד גדלה פי אלף

כתב רש"י, זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה. וביאר הגאון רבי פנחס הלוי הורביץ, בעל ה"הפלאה": חצר המקדש לפני פתח אוהל מועד, היה גודלה חמישים על חמישים, ובסך הכל אלפיים וחמש מאות אמה. ומניין בני ישראל שהיו שם, היו שש מאות אלף ושלושת אלפים מישראל. וביחד עם עוד כ"ב אלף לויים שעמדו שם, הגיע מניינם הכולל לשש מאות עשרים וחמישים אלף.

וכיון שהיו ישראל עומדים צפופים ומשתחוים רווחים (אבות פ"ה משנה ה), וכל הנכנס לעזרה היה זקוק להשתחויה לשטח של לכל הפחות ד' אמות, הרי עלינו להכפיל את מניינם הכולל פי ארבעה. נמצא, שחצר אוהל מועד נתרחה וגדלה פי אלף משטחה, שכן שטחה היה אלפיים וחמש מאות אמה, וגדלה לשטח של ב' מיליון וחמש מאות אלף אמה!

וזהו ששינינו בתורת כהנים (פר' שמיני), שביום שהוקם המשכן ברכם משה. ובמה ברכם, ר' מאיר אומר (דברים א, יא) "ה' אלוקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים". (להתעדן באהבתך)

"ויתן עליו את הכתנת ויחגור אתו באבנט וילבש אתו את המעיל ויתן עליו את האפד ויחגור אתו בחשב האפד ויאפד לו בו" (ח, ז)

בגדי כהונה כנגד העולם הזה ושבעה רקיעים

בגדי כהונה - סדר לכישתן כך הוא: מכנסים, כתונת, אבנט, מעיל, אפוד, חושן, מצנפת, ציץ. וסדר לכישתן כנגד שבעה רקיעים.

מכנסים - שהיו לכסות בשר ערוה, כנגד רקיע ראשון שבו לבנה שהוא מכסה את העולם השפל, בשגם הוא בשר.

כתונת - כנגד הרקיע שבו כוכב.

אבנט - כנגד הרקיע שבו נוגה.

מעיל - כנגד הרקיע שבו חמה.

אפוד - כנגד אפודת הרקיע שבו מאדים.

חושן - כנגד הרקיע שבו צדק. ולכך היה בכפלו אורים ותומים שהם מצדיקין דבריהם.

מצנפת - שהיה עליון בראש, כנגד הרקיע שבו שבתאי שהוא עליון על כל השבעה. והכתוב קראו ראש הכוכבים, והוא שכתוב (איוב כב, יב) וראה ראש כוכבים כי רמו.

ציץ - שכתוב בו (שמות כה, לו) קדש לה', כנגד כסא הכבוד שהוא למעלה משבעה רקיעים. (ילקוט ראובני בשם רבינו בחיי).

"וַיִּתֵּן אֶל הַחֹשֶׁן אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִיּוֹם" (ח, ה)

ההבדל בין נבואה לרוח הקודש

כתב רבנו בחיי על ה"אורים ותומים": כתב של שם המפורש היה, ומדרגה היתה ממדרגות רוח הקודש, למטה ממדרגת הנבואה ולמעלה מבת קול. ודע, כי ההפרש שיש בין נבואה לרוח הקודש הוא, שהנביא בעת שתבא בו הנבואה כל הרגשותיו וכוחותיו בטלות, והוא משולל מכל דרכי העולם הזה, ומופשט מן החומר ומתבודד עם השכל לבדו, והנה זה בהקיץ, וזו היא מעלת שמונה נביאים. ורוח הקודש היא, שלא תתבטל אחד מהרגשותיו והוא מדבר כדרך כל אדם, אבל יעורר אותו רוח עליוני ויפיע הדברים על לשונו, וידבר עתידות בסיוע אלהי, וזו היא מעלת הכתובים. אבל מעלת התורה שצוה לנו משה למעלה מכל זה, כי נבואתו של משה למעלה מכל הנביאים כולן. עכ"ל.

"וַיִּשְׁקֹט וַיִּקַּח מִשָּׂה מִדְּמוֹ וַיִּתֵּן עַל תְּנוּךְ אֶזְרָא אֶהְרֵן הַיְמָנִית וְעַל בְּהֵן יְדוֹ הַיְמָנִית וְעַל בְּהֵן רִגְלוֹ הַיְמָנִית" (ח, כג)

המשכן צורתו כוללת שלשה עולמות

הטעם שנותן הדם באברים האלה, יש אומרים לפי שהמשכן צורתו כוללת שלשה עולמות; כנגד עולם המלאכים - לפנים מן הפרוכת, וכנגד עולם הגלגלים - מחוץ לפרוכת שהוא אהל מועד, וכנגד זה העולם - חצר המשכן. וכן הוא באדם; הראש - כנגד עולם המלאכים, והלב - כנגד עולם הגלגלים, כי הוא בעל התנועה. וממתניו ולמטה - כנגד עולם השפל. וצריך שיהיה במשכן אדם המכיר את כל זה, והוא הכהן הגדול. (מוסר חכמים)

"עַל תְּנוּךְ אֶזְרָא הַיְמָנִית וְעַל בְּהֵן יְדָם הַיְמָנִית וְעַל בְּהֵן רִגְלָם הַיְמָנִית וַיִּזְרַק מִשָּׂה אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ סְבִיב" (ח, כד)

שלא יוכלו שדים ומזיקים ומלאכי חבלה להזיקן

שלא יוכלו שדים ומזיקים ומלאכי חבלה להזיקן. והרואה דברי מור זקני הרב בספרו "חסד לאברהם" (נהר סא) בסוד הסימנים שמסר יעקב לרחל - ינוח לו. (הרב הקדוש חיד"א זיע"א בס' חומת אגף)

"וְהִנּוּחַתָּ בַּבֶּשֶׂר וּבַלְחָם בְּאֵשׁ תִּשְׂרְפוּ" (ח, לב)

ההולך אחר המותרות סופו יורש גיהנם

כתוב בספר מרפא לעצם (פ"ד) שאסור לאדם לרדוף אחר המותרות, אלא רק כדי קיום הגוף לעבודת הבורא. וזהו שאמר: והנותר בבשר ובלחם, מי שהולך אחר המותרות בבשר ובלחם, והוא הדין בכל דבר - סופו יורש גיהנם. וזהו: באש תשרפו - באש של גיהנם.

ולפי האמת, לנו עדת ישראל, במקום בגדי משי ורקמה, היה יותר כדאי ללבוש שחורים ולהתעטף שחורים, בראות שכנית עווננו אם הבנים - נעה ונדה גולה וסורה מבלי בניה. היא יושבת וראשה חפוי כאשה עקרה שלא ילדה. ולמה לנו העושר, ואיך אנו יגיעים לבקש מעדנים לנפשנו, והלא דיו לעבד להיות כרבו, ואדרבא לן יאות למבכני, על כי חשך משחר תארינו ולא נשאר בנו תמונה לא משען ולא משענה, ולכן נתחזק לשמור את שארית ימינו בתורה ובמעשים טובים.

ואמרת דרך רמז, המבזבז אל יבזבז יותר מחומש (כתובות נ.), כמו שכתבו המפרשים, על הפסוק (בראשית מז, כד) והיה בתבואות ונתתם חמישית לפרעה וארבע הידות יהיה לכם. ידוע, כי היצר הרע בא לאדם תיכף בצאתו מרחם אמו, לפתח חטאת רובץ (בראשית ד, ז), ויושב הוא לבדו עם האדם עד אור הארבעה עשר שאז בא היצר הטוב. וידוע, כי (תהלים צ, י) ימי שנותינו שבעים שנה, והם ה' הידות, כי חמש פעמים י"ד - עולה שבעים. אם כן, זהו שאמר ונתתם חמישית לפרעה, הוא היצר הרע, וארבע הידות יהיה לכם להנאתכם ולטובתכם, לשמוע בקול היצר הטוב.

וכן יש לבאר על הפסוק (תהלים לד, יב) לכו בנים שמעו לי, ולכאורה היה לו לומר "בואו"? אלא, 'לכו' עולה מספר נ"ו, הם ארבע הידות. שבזמן הזה עליכם לשמוע לי ולא ליצר הרע.

וזהו: המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, אם הלך אחר תאוות היצר הרע, אל יבזבז יותר מחומש שהוא י"ד שנים. שהם חומש מחייו שהם שבעים, אלא תיכף ומיד יתגבר עליו להבריחו כשנהיה בר מצוה ונכנס לעול המצות להשלים מנין. (ילקוט המוסר ואבני השהם)

ביאור ההפטרות

הפטרות שבת הגדול

הקשר בין ההפטרות לפרשה

בהפטרות מסופר שלפני בא יום ה' הגדול והנורא ישלח לנו את אליהו הנביא לבשר את הגאולה, ולהשיב את ישראל לאביהם שבשמים וזה מענייני דיומא שה' שלח את משה לבשר לנו על הגאולה ממצרים, להאמין בה' ולצאת למדבר.

תוכן ההפטרות

לעתיד לבא תערב לה' מנחת יהודה וירושלים, כפי שערבה לו בימי משה ושלמה שהקרבות התקבלו ברצון. אבל ביום המשפט ה' בעצמו יעיד, ישפוט ויפרע מעושי התועבה על שלא יראו מה' ולא זכרו את חסדו עמהם, שאומות העולם במכה אחת הוא מכלה אותם, ואילו עם ישראל למרות ריבוי המכות, הם חיים וקיימים לעד.

הנביא מוכיח את ישראל על שעושקים את ה' בזה שלא נותנים תרומות ומעשרות לכהנים וללוים, ולמרות שרואים את הקללה, שמאז שהפסיקו את המעשרות, האדמה לא נותנת פריה, עם כל זאת ממשיכים ברשעתם ולא מפרישים תרומות ומעשרות. וה' אומר להם שינסו אותו בזה, יביאו את המעשרות לבית ה' ויראו איך שהם מתעשרים והברכה תהא מצויה בשפע. עצי השדה יתנו פריים, הארבה יסתלק מעליהם, והארץ תהא מלאה כל טוב.

כמו כן ה' מוכיח אותם על שדיברו לפניו דברים קשים, שאמרו: לחנם עבדנו את ה' ומה הרווחנו מזה. זאת ועוד, הרשעים מתפארים שניסו את ה' חטאו לפניו לראות אם יענישם, ונמלטו מהעונש.

אך יראי ה' דיברו ביניהם להתחזק ולשמוע בקולו, ה' שמע את דבריהם שנכתבו בספר הזכרון, לשלם להם כפעלם הטוב. וביום המשפט ה' יחמול וירחם עליהם, כאב המרחם על בנו. ואז יראו מהו ההבדל בין הצדיקים לרשעים, כי ביום המשפט הרי כל עושי רשעה יהיו כקש שיכלו מהרה, ולא ישאר להם ניין ונכד. אך לצדיקים יראי ה' תזרח להם שמש ההצלחה, יפרו וירבו ויתענגו מרוב טובה, והרשעים יהיו אפר תחת כפות רגלי הצדיקים, ולפני יום המשפט ישלח ה' את אליהו הנביא לבשר את הגאולה, ולהשיב לב אבות ובנים לאביהם שבשמים, שיחזרו כולם בתשובה, כדי שימלטו ביום המשפט ולא ינוקו.

מלאכי פרק ג' פסוק ד' - סוף הפרק.

ה' וְעָרְבָהּ אֶזְרָא לְעֵתִיד לְבֹא יַעֲרֹב וְיוֹמֵתֵךְ לִיהוָה מִנְחַת תְּשׁוּרַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם כִּימֵי עֹזָם [א]

כמו ימות משה ואהרן וכשנים הראשונות בימי שלמה שקיבל המקום קרבנותיהם ברצון וירדה אש מהשמים

וְאֵכֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ (מ"ד): ה' וְקָרַבְתִּי בְיוֹם הַהוּא אֵלֵיכֶם לְדוֹר שִׁיחִיָה בְיוֹם הַהוּא (רד"ק) אֶקְרַב לְמִשְׁפַּחַתְּ לְשֵׁלֵם גְּמוּלָה

לְעוֹבְרֵי רְצוֹנִי וְהִיִּיתִי אֲנִי בְעֵצְמִי אֵהִי עַד מְמַהֵר [ב] לְהַעֲדִיר עַל עוֹשֵׂי הַתּוֹעֵבָה וְאֵגְלָה לְכָל מַה שֶׁעָשׂוּ בְּמִכְשָׁפֵימ

עיונים והארות

א. כימי עולם - כימי משה שנאמר בו ותצא אש מלפני ה', וכשנים קדמוניות כימי שלמה, שנאמר וכל בני ישראל רואים בדרת אש. רבי אומר כימי עולם כימי נח, שנאמר כימי נח זאת לי אשר נשבעתי, וכשנים קדמוניות, כימי הבל שלא היתה ע"א בעולם (תו"כ שמיני).

ב. והייתי עד - ר' יוחנן כי הוה מטי להאי קרא בכי, אמר עבד שרבו קרבו לדין ומעיד בו תקנה יש לו. א"ר יוחנן אוי לנו ששקל עלינו הכתוב קלות כחמורות, א"ר לוי כל המטה דינו של גר כאלו מטה דינו של מעלה, שנאמר ומטי גר, מטי כתיב. א"ר חנינא בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד,

וּבְמִנְאֵפִים וּבְנִשְׁבָּעִים לְשֹׁקֵר וּבְעֹשֵׂי גִזְלִים שְׂכַר-שָׂכִיר אֲלֻמְנָה וַיְתֹאמֶר יְהוָה אֵלֵינוּ מִשְׁפַּט הַגֵּר לְחַיְיבוֹ עַל לֹא עוֹלָם בְּכַפּוֹ וְלֹא יִרְאוּנִי לֹא מִפְחָדִים מִמֶּנִּי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת (ע"פ מ"ד):

וְכִי אֲנִי יְהוָה לֹא שְׁנִיתִי [ג] כְּשֶׁהֲכִיתִי אֶת אֲוֹמוֹת הָעוֹלָם לֹא הֵייתִי צָרִיךְ לְשִׁנוֹת וּלְהַכּוֹתָם שׁוֹב, כִּי כִלִּיתִי אוֹתָם בְּמַכָּה אַחַת וְאַתֶּם בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לֹא כְלִיתֶם ואתם בני ישראל למרות מכות רבות שהכיתי אתכם לא עשיתי בכם כליה אלא אתם קיימים לעד (רש"י מרבנותי, מהר"ק): **ז לְמִימֵי מִן יְמֵי אֲבֹתֵיכֶם סָרְתֶם מִחֻקִּי וְלֹא שְׁמַרְתֶּם לְהִיטֹת מִפְרִישֵׁים תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת, וְאֲנִי מִזְדִּיר אֶתְכֶם שׁוֹבוּ אֵלַי לְשׁוֹמֵר מִצְוֹתַי וְאֲשׁוּבָה אֵלֵיכֶם לְהִיטִיב עִמְכֶם כְּמֵאזְ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְאָמַרְתֶּם וְאֵם תֹּאמְרוּ בְּפִי נָשׁוּבָה בְּמָה חֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ שֶׁנִּשְׁבַּע בְּתִשׁוּבָה (מ"ד):**

ח הִיִּקְבַּע אֲדָם אֱלֹהִים האם זה הגון וראוי שהאדם יעשוק ויגזול מהקב"ה **כִּי אַתֶּם קִבְּעִים גִּזְלִים אֹתִי וְאָמַרְתֶּם בְּפִי קִבְּעֵנוּךְ** ואם תשיבו במה גזלנו ועשקנו אותך **הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְּרוּמָה** הלא הוא שאתם גוזלים ועושקים מן הכהנים והלוויים העובדים לפני שלא הבאתם להם תרומות ומעשרות (מ"ד): **ט בְּמֵאָרֶה אַתֶּם נֹאֲרִים [ד] לְמִרְוֹת שְׂאֵתָם מִקּוֹלָיִם שְׂהַאֲדָמָה לֹא נֹתַנְתָּ יְבוּלָה (מ"ד) וַיֵּשׁ לְכֶם חוּלִי בְּמַעֲשֵׂי אֵתִי אַתֶּם קִבְּעִים** בכל זאת אתם עושקים וגוזלים ממני **הַגֵּזֵל כָּלֹּן** כל העם כולו, כי אין אחד מכם שיתן המעשר והתרומה (מ"ד): **י לֹכֵן לְתַקֵּן זֶה הִבִּיאֵנוּ מֵעַתָּה אֶת-כָּל-הַמַּעֲשֵׂר אֶל-בֵּית הָאוֹצֵר** בבית המקדש **וַיְהִי טָרֶף מִזֶּוֹן וְאוֹכֵל בְּבֵיתִי** לכהנים וללוויים **וּבְחֻנּוֹנֵי נָא** תנסו ובחנו אותי **בְּזֹאת [ה] הַמִּצְוָה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם-לֹא אֶפְתַּח לְכֶם**

עיונים והארות

שנאמר ולא יראוני, הא יראוני מוחלין לו מיד (חגיגה ה').

ג. כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם - יש לפרש את הפסוק על פי משל: אדם אחד נכנס לחנות אחת לקנות מראה יפה, ובעל החנות הראה לו מראה יפה. הביט האיש במראה ולא מצא חן בעיניו. שאל אותו המוכר: מדוע לא טובה המראה בעיניך? השיב לו האיש: כאשר הבטתי במראה, ראיתי שערות ראשי פרוע, והכובע על ראשי מונח בצד. ענה לו המוכר: החסרון הוא בך שלא סירקת את שיער ראשך, ולא הנחת את הכובע על ראשך כפי שצריך, ואם כן בך האשם.

והנמשל, ההנהגה העליונה מתנהגת כפי הנהגת האדם, אם הוא משלים חוקו ומשפטו על דרך התורה, אזי גם ההנהגה העליונה תיישר דרכה לעומתו להיטיב לו, ואם האדם מצדו אינו עושה את אשר מוטל עליו, אז גם ההנהגה העליונה תביט עליו בפנים זועמות להרע לו חלילה.

וזוהו שאומר הכתוב: "כי אני ה' לא שניתי" - אין השינוי מטוב ועד רע מצדי, אלא "ואתם בני יעקב לא כליתם" לא השלמתם חוקי מעשיכם כראוי, ולכן האשמה היא בכם (פתח השער).

ד. במארה אתם נארים - א"ר יהושע אין גזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולים לעמוד בה, מאי קראה, אמר רב אדא בר אהבה במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו,

את אַרְבֹּת הַשָּׁמַיִם וְהַרְיָקָתִי (ואשפוך מ"ד) **לְכֶם בְּרָכָה עַד-בְּלִי-רְיָ** עד שיבלו שפתותיכם מלומר די (ע"פ ת"י), כי אשפיע לכם שפע בלי גבולות: **יֵא וְנִגְעַרְתִּי** אנוף (מ"ז) **לְכֶם** בשבילכם **בְּאֵל בְּאַרְבָּה** האוכל ומכלה לכם התבואה והגפן (רש"י) **וְלֹא-יִשְׁתַּח לְכֶם אֶת-פְּרֵי הָאֲדָמָה וְלֹא-תִשְׁלַל** תחסיר **לְכֶם הַגֶּפֶן** מפריה (מ"ד) **בְּשִׁרָה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יב ואז וְאֲשֶׁרוּ** ישבחו ויפארו **אֶתְכֶם** [1] **כָּל-הַגּוֹיִם** משיראו ריבוי ההצלחה שלכם (מ"ד) **כִּי-תִהְיֶוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֶפְזָא** ארץ שחפץ בה ה' לברך אותה

עיונים והארות

לרעתו. כמו שכתבנו לעיל על רוב דם שאם לא חסר ממנו מזיקו, כך הדם הוא הממון אם לא חסר ממנו לעניים הוא לרעתו כי בא זה ואבד את זה. על ידי קללתו של עני שלא נתן לו חלקו, ואם נתן לעני, אפילו שלא נתן משלו לא עכב ויתברך מן העני ומן השם ית' שיתמיד בהצלחתו כדי שיתן לעניים שנאמר (דברים כד' טו) "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך", וכן כתוב "וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא".

עשר את שלי ואני אעשר את שלך - עשר עד שלא תתחסר, עשר בשביל שתתעשר, אמר הקב"ה עשר את שלי ואני אעשר את שלך. (פסיקתא דרב כהנא יא,צט).

מעשרות מביאין את האדם לידי יראת חטא - מגיד שמעשרות מביאין את האדם לידי יראת חטא, רבי אליעזר אומר נדרים ונדבות שאדם מביא לבית הבחירה לבו מנדבו לתלמוד תורה, רבי ישמעאל אומר מעשר שני שאדם מביא לבית הבחירה, נכנס ללשכת הגזית ורואה חכמים ותלמידיהו יושבין ועוסקין בתלמוד תורה, לבו מנדבו לתלמוד תורה.

ובחנוני - רבי יוחנן אשכחיה לינוקא דריש לקיש, אמר ליה פסוק לי פסוקיך, אמר ליה עשר תעשר, אמר ליה לפרוש לי מר מאי עשר תעשר, אמר ליה עשר בשביל שתתעשר, אמר ליה מי שרי לנסויי קוב"ה והא כתיב לא תנסו את ה' אלקיכם, אמר ליה הכי א"ר אושעיא חוץ מזו, שנאמר הביאו את כל המעשר וגר. מאי עד בלי די - עד שיבלו שפתותיכם לומר די (תענית ט").

עוד צריך להבין מדוע דוקא במצוה זו נאמר: "ובחנוני נא מאת. והענין יובן על פי משל: סוחר אחד הביא הרבה סוגי בדים למכירה, ואמר שכל חבילה מכילה מאה מטר, והקונים אינם מוכנים לטרוח ולבדוק כל חבילה, אלא בודקים חבילה אחת וממנה ילמדו לדעת את המדות של כל החבילות, ולשם כך בוחרים את החבילה הנראית הכי פחותה וקטנה, ואם בזו ישנה המדה הנכונה של מאה מטה הרי הם בטוחים שגם בשאר החבילות ישנה המדה הזאת.

והנמשל, הקדוש ברוך הוא בא לבני ישראל בסחורות רבות שהם שש מאות ושלש עשרה מצוות, ואנו מובטחים שכל התרי"ג מצוות הם לטובתינו, וכדי להמחיש לנו איך שכל המצוות הם לטובתינו, ניתנה לנו אפשרות לבדוק במצות מעשר, שבאופן טבעי יש בה חסרון כיס והפסד, והקדוש ברוך הוא אומר, תנסו ותראו איך שהדבר יוריק לכם שפע ברכה עד בלי די, ומכאן תלמדו קל וחומר לשאר מצוות (כוכב מיעקב).

ו. **ואשרו** אתכם - עתידים ישראל להתקלס מן האומות. אמר ר"ש בן חלפתא כשהמטרונא מתקלסת מאוהביה ומשכניה אין לה כבוד, אלא כשמתקלסת מצרותיה (ילמדנו).

מפרישין מעשר שני כלל, משרשי המצוה כענין מה שכתב במצות הלואה לעני בפרשת אם כסף תלוה.

כתב התוצאות חיים (קל"ב), דברים להזהר מהם להפריש מעשר מכל ריוח שיביא השי"ת לידו, ויכוון בכוונה הראויה על דרך הסוד ובוזה יצליחו נכסיו, והי"ה מעשה הצדקה שלום והי"ה אותיות הוי"ה ב"ה אות יו"ד היא הפרוטה אות ה' היא היד ה' אצבעות, אות ו' הזרוע אות ה' אחרונה יד גבאי הצדקה או העני.

וכמו מי שהיה לו רוב דם אם לא הקיזו וחסר ממנו ניזוק, כך העשיר שיש לו דמים הרבה, רוצה לומר ממון, אם לא חיסר ממנו לצדקה, הריבוי מזיק המיעוט ובא זה ואבד את זה, ולזה כתוב (ויקרא יט' ט') לא תכלה פאת שדך, רוצה לומר שאם לא יתן לקט שכחה ופאה הוא מכלה את שדהו עד שלקט קצירך ופרט כרמך לא תלקט אפילו חלקך, אלא לעני ולגר שהם בעליו הראשונים תעזוב אותם

ובגמרא (כתובות סו' ב') אמר רבי יהודה אמר רב מעשה בבתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים ארבע מאות זהובים לקופה של בשמים לבו ביום אמרה להם כן תפסקו לבנותיכם וענו אחריה אמן.

תנו רבנן מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על חמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו מהלכין אחריו. ראה ריקה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים. כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו אמרה לו, רבי פרנסני, אמר לה בת מי את אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני, אמר לה בתי, ממון של בית אביך היכן הלך, אמרה לו רבי לא כדן מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר ואמרי לה חסד, ופירש רש"י הרוצה למלוח ממונו כלומר לגרום לו שיתקיים, יחסרנו לצדקה תמיד זהו קיומו, אמר לה ושל בית חמיך היכן הוא, אמרה לו בא זה ואבד את זה, אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי, אמר להן לתלמידיו זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה, בכה רבי יוחנן בן זכאי ואמר, אשריכם ישראל בזמן שעושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם ובזמן שאין עושים רצונו של מקום מוסרם ביד אומה שפלה ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה.

אמר רבי אלעזר ברבי צדוק אראה בנחמה אם לא ראיתי שהיתה מלקטת שעורים מבין טלפי סוסים בעכו קראתי עליה מקרא זה (שיר השירים א' ב') אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך על משכנות הרועים, אל תקרי גדיותיך אלא גיותיך, זה שאמר (קהלת ה' יב') עושר שמור לבעליו לרעתו עושר שאינו מוציאו ונותנו לבעליו

אָמַר יְהוָה עֲבֹדֵת: יִחַזְקוּ קִשְׁיִם עָלַי דְּבָרֵיכֶם (מלבי"ם), ואז הארץ תמלא רצון וחפץ היושבים בה (מ"ד)

אָמַר יְהוָה וְאִמַּרְתֶּם מַה־נִּדְבָרְנוּ (מ"ד) כי אתם מתחזקים לטתור את דברי (מלבי"ם) ומטיחים דברים כלפי מעלה (מהרי"ק)

עָלֶיךָ: יָד אֲשִׁיב לָכֵם כִּי מַה שֶׁ אִמַּרְתֶּם שׂוֹא לחנם היה עלינו לַעֲבֹד את אֱלֹהִים כי לא נקבל שום שכר

וּמַה־בָּצַע תועלת בא לנו (מ"ד) כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הִלְכְנוּ קְדָרָתִית בשפל רוח (רש"י)

מִפְּנֵי יְהוָה עֲבֹדֵת לריק יגענו בעבודתינו (מלבי"ם): טו ועוד אתם אומרים הואיל וְעֵתָה ראינו שאין תועלת לטמור

אֲנַחְנוּ מְאֻשְׁרִים משבחים ומפארים את יְרֵאִים הרשעים שאינם יגעים בעבודת השי"ת כי אנחנו רואים

שֶׁגַם־נִבְנוּ עֲשֵׂי רְשָׁעָה וְקִיּוּמִים כִּבְנִין גַּם בָּחֲנוּ אֱלֹהִים לדעת אם יעניש אותם וַיִּמְלִטוּ וּנְמַלְטוּ וּנִצְלוּ

מַה־עֹנֵשׁ (מ"ד): טז אַבְל אֵל כששמעו את דברי הרשעים המעוררים ספיקות וכל מיני תלונות (מ"ד) **נִדְבָרְנוּ [ז] דְּבָרוּ בְּנִיחַם יִרְאֵי**

יְהוָה הַחֲכָמִים וְהַמְשִׁכִּלִים (אב"ט) אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ והיו נושאים ונותנים בדבר עד שמצאו כי כל דרכיו משפּט אל אמונה ואין

עוֹל וַיִּקְשֹׁב יְהוָה וַיִּשְׁמָע ויתן להם שכרם וַיִּכְתֹּב דְּבָרֵיהֶם (מ"ד) בִּסְפָר זַכָּרוֹן לְפָנָיו להטיב להם

לִירְאֵי יְהוָה הם הצדיקים וְלַחֲשָׁבֵי שְׂמוֹ הם היוֹדְעִים שֶׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא (אב"ט), וחושבים תמיד בדרכי ה' וברוממותו

יִזְוִי וְהָיוּ דְּבָרֵיהֶם שְׁמוֹרִים לִי אָמַר יְהוָה עֲבֹדֵת לְיוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה סְגֻלָּה אוֹצֵר (רד"ק): יז

וְחַמְלָתִי אחמול וארחם (מ"ז) **עָלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר יַחְמַל אִישׁ עַל־בְּנוֹ**

הָעֹבֵד אֹתוֹ מֵאֲהָבָה (ע"פ מ"ד): יח וְשִׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם עוד תשובו ותראו את ההבדל **בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע**

בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים מֵאֲהָבָה לְאֲשֶׁר לֹא עֹבֵדוֹ מאהבה אלא בשביל לקבל שכר, או מיראת העונש (מלבי"ם): יט **כִּי**

הַיְנָה הַיּוֹם יום המשפט לרשעים **כָּאֵל בַּעַר** חם ולוהט **כַּתְנֹנִר [ח] אִשׁ וְהָיוּ כָּל־יְרֵאִים** הרשעים

וְכָל־עֹשֵׂה רְשָׁעָה נוחים להשרף **כְּקֶשׁ וְלַחֵט** וישרוף **אֲתֶם הַיּוֹם הַכֹּאֵ אָמַר יְהוָה עֲבֹדֵת**

עַד אֲשֶׁר לֹא־יַעֲזֹב לָהֶם (מ"ד) שָׁרֵשׁ וְעַנְיָה נין וכנר (רש"י): כ **כַּאֲמֵנִם הַצְּדִיקִים וְזִרְחָה לָכֶם**

[ט] יִרְאֵי שָׁמַי שְׁמֵשׁ צְדָקָה הצדקה שעשיתם היא תאייר לכם כשמש שהוא **וּמִרְפָּא בְּכִנְפֵיהָ** הפרושים

עיונים והארות

ז. אז נדברו - א"ר יהודה שני תלמידי חכמים הנוחים זה לזה בהלכה הקב"ה מקשיב להם, שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ואין דבור אלא לשון נחת, שנאמר ידבר עמים תחתינו (שבת ס"ג).

ח. כהנא אמר בשם רבי לוי לשעבר אדם עושה מצוה והנביאים כתובה, וישמע ראובן ויצילו מידם, ויצבט לה קלי, עכשו שאין נביאים מי כותבה, אליהו ומלך המשיח, והקב"ה חותם על ידיהם, שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וגו'.

ט. וזרחת לכם - א"ל הקב"ה ליעקב אתה סימן לבניך, מה אתה ביציאתך השקעתי לך חמה, דכתיב וילך שם כי בא השמש, ובחזרתך הזרחתי לך גלגל חמה, דכתיב ויזרח לו השמש, כך בניך ביציאתן אומללה יולדת השבעה באה שמשוה, ובחזרתן וזרחת לכם יראי שמי שמש צדקה (ב"ר ס"ח).

ת. בוער כתנור - ריש לקיש אמר אין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה, ורשעים נדונים בה, שנאמר כי

אבן טובה היתה לאברהם אבינו, שכל הרואה אותה אם היה חולה מתרפא, שנאמר וה' ברך את אברהם בכל, וכשמת

היה ריש לקיש אמר אין גיהנם לעתיד לבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה, ורשעים נדונים בה, שנאמר כי

על הארץ כן יהיה לכם רפואה ותענוג **וַיְצַאֲתֶם** בכל מקום שתצאו ותבואו **וּפְשֵׁתֶם** תתענגו ותתרבו בבשר ושומן **פְּעֻגְלֵי** כעגלים מפושטים **מִרְבֵּק** בדיר שלהם (מ"ד): **כֹּא** **וְעִסּוֹתֶם** תדרכו ותרטטו את ה' **רְשָׁעִים** [ו] **כִּי־יְהִיֹּו אֶפְרַיִם** מונח **תַּחַת פְּפוֹת רַגְלֵיכֶם** (מ"ד) **בַּיּוֹם** המשפט **אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה** ושופטם לכליון (ד"ק) **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:** כב לכן בכל דור ודור **וְכָרוּ תוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדַי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּהָרֵב** בהר סיני **עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל** כי בשמירת **חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים** תקבלו הגמול (מ"ד ונ"ז): **כִּג הַגְּהָה** בזכות התורה **אֲנֹכִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאָא** [יא] **לְפָנַי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא** הוא יום הגמול (מ"ד) שתשוב לכם הנבואה (מלבי"ם): **כִּד וְהִשִּׁיב לְבַ־אֲבוֹת־ לָאֲבִיהֶם שׁוֹבִימִים** על־ עם ה' **בְּנִיִּם וְלֵב בְּנִיִּם עַל־** עם **אֲבוֹתֶם פֶּן־אֲבֹא** פתאום **וְהִכִּיתִי אֶת־הָאָרֶץ חָרָם** אשמיד כליל את יושבי הארץ, ולכן יקדים לשלוח מלאך הברית להשיבם בתשובה (ד"ק): **כִּג הַגְּהָה אֲנֹכִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיאָא לְפָנַי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגְּדוֹל וְהַנּוֹרָא:**

הלכות ערב פסח

א. אסור לעשות מלאכה בערב פסח אחר חצות היום, אפילו בחינם, כדי שלא יטרד במלאכה וימנע מהכנת ואפיית המצה לצורך הלילה והכשרת הכלים ושאר עניני הסדר. ועוד, שבזמן שהיה בית המקדש קיים, היה אסור לכל אדם מישראל לעשות מלאכה בערב פסח מחצות היום והלאה, לפי שאז הוא זמן הקרבת קרבן פסח, ואפילו אדם שהקריב קרבן במשך כל ימות השנה, אותו היום היה יום טוב שלו, ונאסר בעשיית מלאכה במשך כל היום, אמנם קרבן פסח שזמנו רק מחצות היום ואילך, רק אז נחשב כיום טוב, ואף לאחר שחרב בית המקדש ובטל קרבן פסח בעונותינו, לא נתבטל איסור עשיית מלאכה א.

עיונים והארות

יא. הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא - יש להבין מדוע כתוב "שולח" בלשון הווה, והרי היה צריך לומר "אשלח" בלשון עתיד? ויש לומר שבכל רגע ורגע הקדוש ברוך הוא שולח את אליהו, ולכן כתוב "שולח" בלשון הווה, כי ביאת המשיח ובשורת המבשר תלויה בעם ישראל במדרגת התשובה, כיון שכל פסיעה ופסיעה של ישראל שצועדים קדימה בתשובה גורמת שמלך המשיח מתקדם, עם ישראל מניעים רגלו של משיח, ולכן "שולח" בלשון הווה, כי באותו רגע שצועדים קדימה ומתקרבים להשם יתברך, לעומתם מתקרב המשיח, וגדולה תשובה שמקרבת את הגאולה, השכינה מתקרבת לישראל לפי קרבת ישראל אל השכינה (קול צופיך).

א. שו"ע (סי' תסח סעי' א), כף החיים (ס"ק א), בא"ח (פ' צו אות כד), אמנם ע"י גוי מותר, כן הוא בכף החיים (שם ס"ק יב).

נטלה הקב"ה וקבעה בגלגל חמה, שנאמר וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה (ב"ב ט"ז),

י. **ועסותם** רשעים - מובא ב"תנא דבי אליהו" פרק שלישי: עתיד הקדוש ברוך הוא לשבת בבית המדרש הגדול שלו וצדיקים לפניו אומרים על טהור טהור ועל טמא טמא, ואחר כך מביאים את הרשעים ודנים אותם לפניהם, כל אחד מקבל את העונש המגיע לו, על דרך שאמרו (עדויות פרק שני, משנה י'): "משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חודש". ואחר כך באים הצדיקים ואומרים: רבונו של עולם! אותם בני אדם היו משכימים ומעריבים לבית הכנסת, קוראים קריאת שמע, מתפללים ועושים שאר מצוות. מיד אומר הקב"ה: אם כן לכו ורפאו אותם, מיד הולכים הצדיקים ועומדים על עפרם של רשעים ומבקשים עליהם רחמים, והקב"ה מעמידם מאותו אפר שמתחת כפות רגליהם של הצדיקים - ומביאם לחיי העולם הבא, לכן נאמר: "ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליהם". (ילק"ש)

- ב.** לא אסרו בערב פסח עשיית מלאכה, אלא דוקא מלאכה גמורה, כגון לעשות כלים חדשים, או לתפור בגדים חדשים, אבל מותר לו לתקן כליו, כגון בגד שנקרע קצת מותר לתופרו לצורך המועד.²
- ג.** מותר לעשות משא ומתן ופרקמטיא בערב פסח אמנם טוב להחמיר משעת מנחה קטנה ומעלה.³
- ד.** צריך להזהר להסתפר קודם חצות, ואם שכח קודם חצות, יסתפר אחר חצות על ידי גוי, אך צריך שיעמיד ישראל חבירו על גביו לראות מתחילת התספורת עד הסוף, וכן מותר להסתפר אצל ישראל עני שאין לו מה לאכול בליל הסדר, ואפילו קציצת הצפרנים טוב להזהר לקוץ אותם קודם חצות.⁴
- ה.** יש פוסקים שסוברים שמנהג ירושלים שלא לעשות מלאכה בערב פסח גם קודם חצות היום, ולכן טוב להקדים להסתפר ביום י"ג בניסן.⁵
- ו.** אסור לאכול מצה בערב פסח שהוא יום ארבעה עשר בניסן וכן בלילה שלפניו לא יאכל כדי שיאכל המצה לתיאבון בליל הסדר.⁶
- ז.** אם בישל המצה או טיגן המצה קודם יום ארבעה עשר בניסן מותר לאוכלה ביום ארבעה עשר בניסן, מכיון שאיסור אכילת מצה בערב פסח הוא מזדבנן, יש לסמוך על סברת הרבה פוסקים המתירים במצה מבושלת.⁷
- ח.** עוגה שנעשית מקמח מצה (אפוייה) ועירבו בה דבש ויין וחזרו ואפו אותה אסור לאוכלה בערב פסח.⁸
- ט.** אפילו שמוותר לאכול תבשיל של אורז, ופרות וירקות בערב פסח גם לאחר שעה עשירית, בכל זאת לא ימלא כרסו מהם לאכול ולשבוע.⁹
- י.** הבכורים מתענים בערב פסח, בין בכור מאב בין בכור מאם, ודוקא הזכרים אבל הנקבות לא נהגו להתענות. ואפילו הבכורים כהנים או לויים מתענים בערב פסח.¹⁰
- יא.** אם הבכור עצמו חתן או אבי הבן או סנדק, מותר לאכול ואין צריך לפרוע תעניתו ויש נוהגים שהחתן מזמין את הבכורות לסעוד אצלו סעודת חתן, וכן אבי הבן בסעודת מילה. ואין למחות ביד הנוהגים כן, אמנם לא יזמין הרבה אלא רק בצימצום להשלים מנין העשרה.¹¹
- יב.** בדורות אלו שירדה חולשה לעולם והתענית גורמת להפרעת עריכת ליל הסדר, נהגו להקל להפסיק התענית על ידי השתתפות בסעודת סיום מסכת, אמנם צריך הבכור להבין מה שאומרים בעת סיום המסכת.¹²

עיונים והארות

- א.** שו"ע (סי' תע סעי' א), והטעם זכר לנס שניצלו ממכת בכורות, ומ"מ לגדול הבית לא הצריכו להתענות אע"פ שגם בהם היתה המכה, טור בשם אבי העזרי, כף החיים (שם ס"ק ד). מ"ב (ס"ק ב).
- ב.** שו"ע (שם סעי' ב), מ"ב (ס"ק ו, ח). כף החיים (ס"ק כג-כד).
- ג.** כף החיים שם (ס"ק טו). מ"ב (ס"ק ה).
- ד.** בא"ח (שם). מ"ב (שם). כף החיים (שם), חזו"ע (הלכות ערב פסח - עשיית מלאכה הלכה ג).
- ה.** חזו"ע (שם הלכה ד), כף החיים (ס"ק לב).
- ו.** רמ"א (סי' תעא סעי' ב). כף החיים (ס"ק יט).
- ז.** כף החיים (שם ס"ק כב), ויש נוהגים שלא לאכול מצה מר"ח, מ"ב (ס"ק יב), כף החיים (שם).
- ח.** שו"ע (שם סעי' ב). מ"ב (ס"ק י וס"ק כ). חזו"ע (שם הלכות ערב פסח - אכילת מצה הלכה ה).
- ט.** חזו"ע (שם), והטעם מכיון שכבר אפו אותה אין עליה שוב תורת מצה עשירה.
- י.** שו"ע (סי' תעא סעי' א), מ"ב (ס"ק ב), חזו"ע (שם).
- יא.** שו"ע (סי' תע סעי' א), והטעם זכר לנס שניצלו ממכת בכורות, ומ"מ לגדול הבית לא הצריכו להתענות אע"פ שגם בהם היתה המכה, טור בשם אבי העזרי, כף החיים (שם ס"ק ד). מ"ב (ס"ק ב).
- יב.** בא"ח (שם), כף החיים (שם ס"ק י), חזו"ע (שם הלכות ערב פסח - תענית בכורים הלכה י).
- יג.** בא"ח מהר"ח פלאגי בחיים לראש. חזו"ע (שם), ובשעת הדחק יש לסמוך אם מסיים מסכת משניות עם פרוש רבינו עובדיה מברטנורא, אמנם לימוד בלא הבנה אפילו מסכת גמרא לא נחשב לימוד, ואם סיים ספר אחד מן הזוהר הקדוש אפילו בלא הבנה נחשב לימוד, והסיום שלו פוטר מתענית בכורות. חזו"ע שם, וצריך להזהר שלא יסיים מסכת וישאיר את הסיום לערב פסח, היות וכתב בשו"ת יבי"א (ח"א סי' כו אות ו) שאין

- יג. אין סעודת הסיום פטרת מן התענית אלא למי שהיה נוכח שם ושמע את הסיום, אבל השולח שליח כדי להביא לו עוגה וכיוצא ממוקום הסיום לא עשה כלום, ועדין חייב הוא בתענית י"ד.
- יד. יש נוהגים שהאב מתענה במקום בנו הבכור עד שיגדל, ויש אומרים שאין לנהוג בחומרא זו בזמנים אלו שירדה חולשה לעולם, ומכיון שעכשיו נהגו בלאו הכי להקל לאכול בסיום מסכת, יש לאב להשתדל לשמוע הסיום, ולאכול כזית בסעודת מצוה לפטור עצמו מן התענית ט"ו.
- טו. אסור לומר "בשר זה לפסח" אלא יאמר בשר זה ליום טוב, וכן אל יאמר בביתו לצלות הזרוע "לפסח" אלא ליום טוב אבל מותר לומר חטים אלו לפסח ט"ו.

ההכנות לקראת ליל הסדר

- א. ישתדל להכין התבשילים והמטעמים לכבוד החג שהכל יהיה מוכן בעוד מועד, עוד קודם חצות היום, וישתדל להכין בעצמו איזה דבר לכבוד יו"ט א.
- ב. החרוסת יעשה אותה עבה, זכר לטיט. ונותנים בה יין אדום זכר לדם, ועושים אותה מפירות שנמשלו בהם ישראל, שהם תפוחים, ענבים, תאנים, תמרים, אגוזים, רימונים, שקדים. ונותנים עליה ג' תבלין שבולת נרד, קינמון, וזנגביל ב.
- ג. חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו. כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קלויות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו. ורבינו האריז"ל אע"פ שלא היה חושש בעצמו, אבל במלבושי אשתו היה מפזר ממונו לקנות בגדים חשובים אף אם לא היתה ידו משגת כ"כ ד.
- ד. צריך להחליף בגדיו לכבוד יו"ט, והוא מכלל כבוד יו"ט, ומלבושי יו"ט יהיו נאין יותר משל שבת ה. וגם הנשים צריכות ללבוש בגדים חשובים ותכשיטים שלהם.

עיונים והארות

פ"י מ"ג), למה נקרא שמו חרוסת, זכר ללבינה שהיא מעשה חרסין. רבי לוי אומר צריכה שתהא עבה זכר לטיט. עוד כתב (סי' רפח) החרוסת עשוי מתפוחים, אמר אביי לקהויי על שם תחת התפוח עוררתין, וצריך לסמוכיה זכר לטיט. ונותנים בו קצת מה שבשיר השירים: אגוזים תאנים ורימונים ופלפל וזנגביל וכמון וכרפס ומירת"ך, אבל התפוחים ואגוזים העיקר. והמרדכי (פסחים, הסדר בקצרה, לאחר רמז תרי"א) כתב בירושלמי דערבי פסחים, למה נקרא שמו חרוסת, זכר ללבינה שהוא מעשה חרסית. רבי יהושע בן לוי אומר צריכה שתהא עבה זכר לטיט והלבנים. אית תנא דתנא צריכה דקה זכר לדם.

ובשער הכוונות (דף פג ע"ד בהגהות וביאורים אות ו), אמר שמואל, עוד ראיתי לכתוב בענין החרוסת כיצד נעשית וממה נעשית. וזה לשון מורי ז"ל הנה חקרתי את פי אמו של מורי ז"ל מה מיני פירות היה מניח בחרוסת. ואמרה לי כי אלו הם הדברים שהיה רגיל תמיד מורי ז"ל להניח בחרוסת, שלשה מיני תבלין: שיבולת נרד ובערבית נקראת סינביל, וביששי, וזינגבילי, וקאנילה הנקרא קומן (קנמון). ושבעה מיני פירות, והם ענבים ותאנים ורימונים ותמרים ואגוזים ותפוחים ופיראש. אבל האשכנזים נוהגים לשים עיקר החרוסת משלשה דברים אלו, ואלו הם היותר מוכרחים, והם ראשי תיבות אב"ן בלשון אשכנזי, והם: אגוזים ותפוחים ופיראש, כי בלשון אשכנזי ראשי תיבות פירות אלו הם אב"ן, ונותנים סימן לדבר "ובחרושת אבן למלואת".

- ג. **רמב"ם** (פ"ו מהלכות שביתת יו"ט הי"ז). שו"ע (סי' תקכט סעי' ב).
- ד. **עי'** שער המצוות (פר' עקב).
- ה. **שו"ע** (סי' תקכט סעי' א). ועיי' בית הבחירה (אות נח) שהוא ע"פ הפסוק וכבדתו מעשות דרכיך, שלא יהא מלבוש של יו"ט כמלבוש שבת. ובמ"ב (ס"ק יב) כתב טעם הדבר לפי

לסמוך ע"ז לפטור הבכורות מן התענית.

יד. **מ"ב** (ס"ק י), חזו"ע (שם).

טו. **רמ"א** (סי' תע סעי' ב), כף החיים (ס"ק כד), חזו"ע (שם הלכה יב). וטוב לפני שיתחיל לנהוג בזה שיאמר בלי נדר (הגרמ"א זצ"ל).

טז. **שו"ע** (סי' תסט), מ"ב (ס"ק א-ג). כף החיים (ס"ק ג).

א. **לא** יקמץ בהוצאות יו"ט שאמרו חז"ל (ביצה טז). כל מזונותיו של אדם קצובין לו וכו' חוץ מהוצאות תלמוד תורה ושבת ויו"ט ור"ח, שאומר השי"ת לוו עלי והאמינו בי ואני פורע.

ובספר חמדת ימים (חלק ג, דף ח ע"ב) כתב, וכל מעשה העבודה אשר אנחנו עושים לחג הקדוש הזה שכללותם הם שלש בחינות: האחת בחינת תיקון הכלים, השני בחינת תיקון מאכל האדם, והשלישי בחינת תיקון הבתים והמושבות, סובב הולך אל הכוונה הזאת. וכל אחד משלשת הבחינות הללו, הם רמז ותיקון לדברים עליונים ונעלמים, כי אלמלא כל אלה הדברים לצורך הנעלמים, לא היינו צריכים לעשות ענינים אלו בכל שנה ושנה, ואילולי כי כל דבר מאלו יש לו שורש למעלה, לא היה כך בעולמות למטה. ולכן האיש הירא ורך הלבב כשיתעסק בכל אחת מבחינות הללו, יפנה אל המעשה ההוא ומה נעשה בו בשמים ממעל, וממנו יהיה תיקון לנפשו.

- ב. **הרמב"ם** (פ"ז מהלכות חמץ ומצה הי"א) כתב, החרוסת מצוה מדברי סופרים זכר לטיט שהיו עובדין בו במצרים. וכיצד עושין אותה, לוקחין תמרים או גרוגרות או צימוקין וכיוצא בהן, ודורסין אותן, ונותנין לתוכן חומץ ומתבלין אותן בתבלין כמו טיט בתבן, ומביאיין אותה על השלחן בלילי הפסח.
- ובספר** הרוקח (הלכות פסח סי' רפג) כתב, ירושלמי (פסחים

- ה. גם צריך ליתן מעות לעניים לצורך סעודת יו"ט, ובזוה"ק החמירו מאד במי שאינו נותן לעניים במועדים.¹
- ו. יסדר המקום שעושים שם ליל הסדר במושבים טובים שיוכלו לעשות היסבה כבני מלכים, ויעטר הבית בוילונות יפים ומכובדים ושולחנו יהיה מסודר בכלים נאים ויקרים כלי כסף וזהב בגדי משי ורקמה וכן פרחים ושושנים עם כל ראשי בשמים וריחות טובים.¹
- ז. גם לבניו הנשואים יתן לכל אחד מהם קערה חשובה שיכינו בה כל הסדר ומצוה גדולה להזמין עניים ותלמידי חכמים להיסיב על שולחנו בליל הסדר וגם להם יתן קערה שיוכלו לעשות בה כל עניני ליל הסדר כראוי.
- ח. חייב אדם לטהר עצמו ברגל לכן ילך למקוה טהרה ויכוין להסיר מעל נפשו הקליפות וסטרטא אחרת. ועוד טבילה להמשיך עליו קדושת הרגל, שהוא סוד ע"ב יוד הי ויו הי קס"א אלף הי יוד הי גי' רג"ל.^ה
- ט. יסדר לעצמו זמן לנוח ולישון קמעא כמו שיעור שעה כדי שיוכלו לערוך ליל הסדר בנחת ובשמחה ולספר ביציאת מצרים בהתלהבות עצומה וחשק גדול ובמשנה זריזות.^ט

עיונים והארות

יעקב אבינו, הפיח הקדוש ברוך הוא עליו ריח גן עדן כדי לחבבו על אביו. ע"כ. ואותה שעה ליל פסח היה כידוע, ומזה נתעורר בכל ליל פסח הריח מהאי ריח שבגן עדן עבור בני ישראל עם קרובו, ומריח בו כל אחד ואחד כפי מדרגתו.

ה. **כתב** רבינו הארי"ז"ל בשעה"כ (דף עח ע"א) וז"ל כוננת הטבילה בערב יום טוב כמו בערב שבת כי כך אמרו ז"ל חייב אדם לטהר עצמו ברגל (ראש השנה טז:), והנה המקוה היא אימא הנקראת מ' סתומה ולכן שיעורו הוא מ' סאה שלמים, גם המקוה הוא בגימטריא קנ"א כמנין אהי"ה דההין, ואמנם שינו את לשונם באמרם ברגל ולא ביום טוב לרמוז כי צריך לטבול פעם אחת להפשיט מעל נפשו בגדי הקלי' החול ויטבול טבילה שנייה ויכוין להמשיך עליו קדושת הרגל שהוא סוד שם הוי"ה במילוי יודי"ן העולה בגימטריא ע"ב ושם אהיה במילוי יודי"ן העולה בגימטריא קס"א ושניהם בגימטריא רג"ל עכ"ל.

ו. **בבב"ח** הוסיף (סי' תסח ס"ק קא) וז"ל: וטוב לרחוץ גם כן פניו ידיו ורגליו כמו בערב שבת, וכשירחוץ פניו במימי החסד יכוין לדחות משם הקלי' ולהמשיך ש"ע נהורין אל בחינת פנים העליונים שהם אל"ף למ"ד אל"ף למ"ד גימטריא ש"ע. ואחר כך ירחוץ ידיו ויכוין לדחות משם הקלי' ולהמשיך ה' גבורות מנצפ"ך שביד ימין ויד שמאל. ואחר כך ירחוץ רגליו ויכוין לדחות משם הקלי'. ואחר כך יטבול טבילה א' ויכוין שהוא טובל לטהר מטומאתו במקוה"ה טהרה העולה קנ"א כמנין אהי"ה דמילוי ההי"ן. ואחר כך יטבול טבילה ב' לתיקון הכעס שהוא בגימטריא מקוה עם הכולל ושם אהי"ה דמילוי ההי"ן. ואחר כך טבילה ג' לתקן מה שפגם בשם ע"ב. ואחר כך טבילה ד' לתקן מה שפגם בשם ס"ג. ואחר כך טבילה ה' לתקן מה שפגם בשם מ"ה. ואחר כך ו' לתקן מה שפגם בשם ב"ן. וכמו שכתבנו (לעיל סי' רס אות א ואות ה) בענין טבילות שבת יעו"ש. ואחר כך יטבול טבילה ז' להפשיט מעל נפשו בגדי הקלי' של חול. ואחר כך טבילה ח' להמשיך עליו קדושת הרגל שהוא משם ע"ב וקס"א העולים בגימטריא רג"ל כנזכר. עכ"ל.

ז. **ברבנו** חיים פלאגי"ז"ל בספרו מועד לכל חי (סי' ד אות ד) כתב, ובטבילה יכוין כי יצאה נפשו לגמרי משיעבוד הסטרטא אחרת, דשלשים לילות קודם פסח מוציא הקב"ה בכל לילה מעט, וליל פסח נטהרין לגמרי.

ט. **בגמ'** פסחים (קט). תניא, אמרו עליו על רבי עקיבא מימינו

שחייבין בו בשמחה, וזהו ג"כ בכלל מצוה.

ו. **וכתב** הרמב"ם (פ"ו מהלכות שביתת יו"ט הי"ח) וז"ל: כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולא למנה עם שאר העניים האומללים. אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש. אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו. ועל אלו נאמר זבחייהם כלחם אונים להם. כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם. שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם.

ז. וז"ל הזוה"ק (שמות דף פח ע"ב): ותא חזי בכלהו שאר זמנין וחגיגין בעי בר נש לחדי ולמחדי למסכני, ואי הוא חדי בלחודוי ולא יתיב למסכני עונשיה סגי דהא בלחודוי חדי ולא יתיב חדו לאחרת, עליה כתיב (מלאכי ב) וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. ע"כ.

ז. **כתב** רבנו חיים פלאגי"ז"ל בספרו חיים לראש (דף כה ע"א), יכין כלים נאים כפי אשר תשיג ידו, זכר וישאלה אשה משכנתה וגו' כלי כסף וכלי זהב ושמלות" (שמות ג, כב), וגם על ההבטחה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" (בראשית טו, יד) שהתקיימה, כן כתב בספר חקת הפסח.

עוד כתב הגר"ח פלאגי" (שם דף כה ע"ב סעי' ה), יסדר שלחנו מבעוד יום, ויעטרהו בצלוחיות ועשיות מלאות משושנים ופרחים וכל מיני בשמים, כמו שאנחנו נוהגים כן פה איזמיר. ונראה סמך למנהג זה, על פי מה שכתב רבנו יעקב בעל הטורים ז"ל בפיראיותיו (בראשית כז, כז) על פסוק "וירח את ריח בגדיו ויברכהו", "וירח" גימטריא ליל פסח. ויש להרגיש, כי חסר עשרה מהמספר, כי ליל פסח גימטריא רי"ד, וירח גימטריא רכ"ד. ונראה דטעות סופר הוא, וצריך לומר "הלילה פסח" שהוא גימטריא וירח בדקדוק. ומעתה מה טוב ומה נעים מנהגנו לעטר השלחן בשושנים ובמיני בשמים המעלים ריח טוב בליל זה, כי כן היה בליל פסח שהריח יצחק אבינו ע"ה ריחין ובוסימין מגיף עדן, כמו שאמרו רז"ל דכשנכנס יעקב אבינו נכנס עימו גן עדן. וכן כתב הרב חמדת ימים ז"ל (בהלכות פסח פרק ה, דף כו ע"ד) וז"ל ויעטר את השלחן בשושנים ובפרחים ובשמים להריח בהם כמו בשבת. ועיין בספר יוסף עליכם (אות קיג), ובפרט כשחל ליל יום טוב ראשון של פסח בשבת, כי בלאו הכי צריך שיכוין הדסים ושושנים כדי לברך עליהם ברכת הריח, והוא ברור. עכ"ל.

איתא במדרש (שכל טוב בראשית פרק כז) כי בשעה שנכנס

הלכות תפילת ליל הפסח

- א. לאחר שיתפלל תפילת מנחה של יום י"ד בניסן ערב פסח שהיא כנגד תמיד של בין הערבים^א, טוב לעסוק בענין קרבן פסח שהיו מקריבים אותו בזמן שבית המקדש היה קיים^ב. שכל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם ולקיים "ונשלמה פרים שפתינו", שתעלה קריאתו במקום הקרבתו. וידאג על חורבן הבית ויתחנן לפני בורא עולם שיבנה בב"א.
- ב. טוב שיקרא בערב פסח סוד גדול ונורא, שהועתק מכתבי הקודש של המקובל רבינו "שמשון מגיד מאסטרופוליאי" ז"ל הי"ד, וכתוב שם שכל מי שמעיין הסוד הנפלא הזה על מכונו ואפילו פעם אחת בשנה ובפרט בערב פסח, מובטח לו שינצל באותה שנה מכל מכשול וממיתה משונה, ושום אדם לא ימשול בו, וכל אויביו יפלו תחתיו, והוא על ממותימו ידרוך, וכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, ובכל עסקיו ירוויח, עד ביאת הגואל אמן^ג.
- ג. טוב שיקרא בערב פסח סדר מ"ב מסעות וסגולתה להנצל ממקרים רעים ובפרט מחולי המגפה, וכתב בספר "מעשה הצדקה" שבערב פסח יפריש לצדקה שני פעמים ד"ם פרוטות נגד דם הפסח, ודם המילה, והם שמונים ושמונה פרוטות, ועל ידי זה כי הוא יצילך מפ"ח יקוש, ויפריש עוד שלשה פרוטות ויעלה סך הכל תשעים ואחד פרוטות כנגד שני שמות, "הויה אדנות", ועל ידי זה יתקן עון הידוע וזו מות מביתו ויזהר לתת הכסף לתלמיד חכם נצרך^ד.
- ד. נהגו ישראל קדושים להתפלל תפילת יום טוב בניגון בשירה וקול זמרה, וקודם ערבית יאמר מזמור של חג "הודו לה' כי טוב" וכו', ולאחר תפילת העמידה קודם שיאמר החזן קדיש תתקבל יקראו ההלל" וקודם לכן יברכו ברוך וכו' "לגמור את ההלל" ולאחריו "יהללוך" וטוב לכוין בברכת לגמור את ההלל, לפטור את קריאת ההלל שאומר בביתו בסוף ההגדה שאין מברכים עליו אז, מפני שמפסיקים בו, ואחר כך יאמר החזן קדיש תתקבל^ה.
- ה. מנהג ישיבתנו בליל פסח שחל בשבת יתחיל השליח צבור לאחר תפילת שמונה עשרה לומר "ויכולו" ואחר כך "ברכת מעין שבע" ואחר מכן יברך לגמור את ההלל^ו. ומרן מופת הדור יצוק"ל מורה שיש לחוש לסב"ל ולא לומר ברכת מעין שבע.

עיונים והארות

- א. אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש, חוץ מערבי פסחים וערב יום הכיפורים. בערב פסח, בשביל תינוקות כדי שלא ישנו. וערב יום הכיפורים, כדי שיאכילו את בניהם. ופירש רש"י ז"ל "כדי שיישנו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה". ורשב"ם ז"ל פירש "כדי שיישנו את התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה. אי נמי, כשמעכבין עד הלילה לאחר שהחשיך ישנים התינוקות.
- ב. בספר מהרי"ל (מנהגים סדר ההגדה, ג-ד), יש לְיַשֵּן התינוקות ביום למען יקיצו וישאלו בלילה. וממהרין בכל היכולת לאכול בשביל שישאלו התינוקות, דהתורה העידה על ככה כדדרשינן (ירושלמי פסחים י', ד דף ע"ב) כנגד ארבעה בנים דיברה תורה, ושינויים טובא עבדינן היכר לתינוקות שישאלו. ועל כן יהא שלחן מוכן מבעוד יום. וגם משום אפיקומן לאוכלו קודם חצות. ומאוד חביבה מצות הסדר, דלא אשכחן דהקפידה תורה על תינוקות יותר מבלילה זו, דכתיב "והגדת לבנך" (שמות יג, ח). אף על גב דכתיב גם בהקהל את "הנשים והטף" (דברים לא, יב), הא פריך התם (חגיגה ג, א) טף על מה הן באין, ליתן שכר טוב למביאייהו. וכן כתב בספר המנהגים (טירנא, ליל הסדר) וכשיוצאין מבית הכנסת ממהרין מיד לאכול כדי שלא ישנו התינוקות וישאלו.
- א. כה"ח (סימן תנח ס"ק י').
- ב. כה"ח (סימן תרט ס"ק ו').
- ג. חיים לראש להר"ח פלאגי (דף יט אות ד).
- ד. חיים לראש להר"ח פלאגי (שם אות ג).
- ה. כן מובא בשעה"כ (דף פ"א ע"א), והטעם לפי שבשאר ימים טובים ושבת עולין העולמות במדרגות מדרגה אחר מדרגה בכל תפלה ותפלה, מה שאין כן בליל פסח שעולין בפעם אחת כל המדרגות והוא ע"י תפילת ערבית, ולסיבה זו אומרים הלל גמור בליל פסח משא"כ בשאר לילי יו"ט וע"ש, וכ"כ בפע"ח (שער כא פ"א), שו"ע (סי' תפז סעי' ד), חזו"ע (הלכות תפלת ליל פסח הלכה ב).
- ו. הרש"ש זיע"א כתב בספרו נהר שלום דף (כ"ה ע"ב) [ל"ב ע"א], יום טוב של פסח שחל להיות בשבת צריך לומר ברכת מעין שבע כשאר יו"ט שחל להיות בשבת אף על פי שנראה שאין לה מקום מ"מ צריך לאומרה גם בליל פסח שחל להיות בשבת. וכן כתב הרב ששון בכר פרסידו מחבר ספר שמון ששון בספרו פתח עינים ביאור על הסידור בדף ע"ט ע"ד שכן מנהג חסידים ק"ק בית-אל יכב"ץ שבעיר קדשנו ירושלים, וכן הנהיג בישיבתנו ק"ק נהר שלום מקובלים תכב"ץ כבוד מורינו ורבינו המקובל האלקי כמוהר"ר מרדכי שרעבי יצוק"ל. אמנם עיין למור"ר בחזו"ע (שם הלכה ו) שהאריך שאין לומר ברכת מעין שבע, וכל אחד יעשה כמנהגו בזה.

הלכות סדר ליל הפסח

קדש, ורחץ, כרפס, יחץ, מגיד, רחצה, מוציא, מצה, מרור, כורך, שלחן עורך, צפון, ברך, הלל, נרצה.

קדש:

א. יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום, כדי שכשיבא לביתו יקדש מיד אחר צאת הכוכבים^א, ואחד אנשים ואחד הנשים חייבים^ב בארבע כוסות^ג, ומצוה לתת יין לפני התינוקות שהגיעו לחינוך לחנכם במצות ארבע כוסות, וכן מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים, בליל פסח קודם עשיית הסדר, כדי שלא ישנו, ויראו שינוי וישאלו^ד.

עיונים והארות

העולם כוס "שמרים" ורמז ליל שמורים שהוא שמרים כתיב חסר. ליל גי' יין שמשקה אותם יין של שמרים בלילה הזה ולזה שותים ארבע כוסות לזכור מה שעשה הקב"ה עמנו ניסים ונפלאות בלילה הזה ומה עתיד לעשות ע"י היין.

ד נודע מה שכתבו המקובלים כי אדה"ר פגם בעץ הדעת בחמש פעמים אלה"ם גי' ת"ל, ולכן נשתעבדו אבותינו במצרים לתקן חטא זה והיו צריכים לעבוד עבודת פרך ת"ל שנים כנגד חמשה שמות אלה"ם. אמנם עבדו עבודת פרך רק פ"ו שנים כנגד שם אלה"ם אחד, ונשאר עוד ארבע פעמים אלה"ם גי' שמ"ד על עם ישראל ה' יצילנו. ולכן תקנו לשתות ארבע כוסות כי כוס גי' אלה"ם כדי לתקן ד' פעמים אלה"ם להנצל מן השמ"ד הגלות הקשה בה אנחנו נמצאים. ולכן משה שהוא אחד יותר על השמ"ד הוא הגואל ורמז לזה "וזה לך האות" אחד יותר לכן שלחתיך.

ו כתב רבנו בחיי (שמות יב, כג), כוס ראשון של קידוש, כנגד אות יו"ד שהוא קדש, וכן הוא אומר (תהלים קלד, ב), "שאו ידיכם קדש". כוס שני שאומר עליו ההגדה, והוא סיפור הנסים, כנגד אות ה"א שמשם נמשכים הנסים והמכות. כוס שלישית של ברכת המזון, כנגד אות וי"ו שנקרא שמים, ממה שכתוב (מלכים א ה, לב), "ואתה תשמע השמים". ומשם בא המזון ממה שכתוב (שמות טז, ד) "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים". כוס רביעית שאומר עליו "שפוך חמתך", כנגד ה"א אחרונה שהיא מדת הדין, וזה מבואר.

ז והגר"א בהגדה של פסח שלו (עמ' מו, פירוש הא לחמא עניא) כתב שהן נגד ארבעה עולמות שהם: עולם הזה וימות המשיח ותחיית המתים ועולם הבא, דהיינו: א. כוס ראשונה של קידוש, נגד עולם הזה שצריך לקדש עצמו בעולם הזה. ב. שניה כנגד ימות המשיח שמספרין יציאת מצרים, כמו שאמר הכתוב (מיכה ז, טו) "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות". ג. שלישית נגד תחיית המתים, שהוא מברך על מזונו שאז הוא סעודת לויתן. ד. רביעית נגד עולם הבא ולכן אומרים עליה הלל הגדול.

ח. שו"ע (שם סעיף ט"ו), ע"י שיראו שינוי ישאלו מה נשתנה וייקים בזה מצות והגדת לבנך. וכן מבואר בפסחים (דף קט), תניא אמרו עליו על ר' עקיבא שמימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבית המדרש חוץ מערבי פסחים בשביל תינוקות כדי שלא ישנו, ופירש רש"י שם כדי שישנו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת ההגדה. ומכאן שצריך כל אדם להשגיח על בניו שישנו מעט ביום כדי שיהיה להם כח ויכולת לשבת במנוחה בשעת אמירת ההגדה להודות ולהלל, לבוא ית"ש.

ט. כל ימות השנה טוב להמנע מכלים נאים למען מיעוט שררה וכבוד זכר לחורבן, לבד מליל הסדר שהתורה הזהירה

א. שו"ע (סי' תעב סעי' א), והטעם מפני שאכילת מצה הוקשה לקרבן פסח שנאמר "על מצות ומרורים יאכלוהו", ופסח אינו נאכל אלא בלילה, והקידוש צריך להיות בשעה הראויה לאכילת מצה. ועוד דכוס של קידוש הוא אחד מארבע כוסות וכולם אחר ההגדה ומצה ומרור נגזרים, שצריכים להיות בלילה, כף החיים (שם ס"ק ד) בשם הטור וב"י בשם הרא"ש, מ"ב (ס"ק ד). בא"ח (פ' צו אות כח).

ב. שו"ע (שם סעי' יד), ועיין פסחים (קח) אמר ריב"ל, נשים חיבות בארבע כוסות שאף הם היו באותו הנס. כף החיים (שם ס"ק ח"ף).

ג. איתא במשנה (פסחים צט:), אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות של יין, ואפילו מן התמחוי. וכן כתב בשלחן ערוך (או"ח סי' תעב, סעי' יג), אפילו עני המתפרנס מן הצדקה ימכור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו בשביל יין לארבע כוסות.

הטעם שצריך לשתות ארבע כוסות בליל פסח

א כנגד ארבע לשונות של גאולה והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, והם כנגד ארבע עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, וגי' של אלו ארבע לשונות שני אלפים ושישים ושתים גי' זה עני בישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות.

א. בתחילה והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים הוא כנגד עולם העשיה כי היו משוקעים עמוק בתוך הקליפות בגופם בחומר ובלבנים וגם נפשותם משוקעות בתוך הקליפות, ולכן אמר והוצאתי אתכם אני אכנס עמוק בתוך הקל' ואוציא אתכם.

ב. והצלתי אתכם מעבודתם, כנגד עולם היצירה כי לאחר שיצאו מן הקליפות כי ביצירה הכל רע כנודע עדין היו הולכים אחר עבודתם של מצרים והיא ע"ז של מצרים ועם ישראל היה הולך אחריהם ואז הקב"ה הציל אותנו ולכן כתוב "והצלתי אתכם מעבודתם" שהיא ע"ז.

ג. וגאלתי אתכם הוא כנגד עולם הבריאה ששם יש רק מעט רע לכן סמך לשון גאולה לגאול אותם מהרע שנשאר בהם.

ד. ולקחתי אתכם לי לעם לאחר שיצאנו מכל הרע אנחנו כבר בעולם האצילות ששם אין שום מגע של הקליפות והכל קודש לכן מתחילים בכוס קדש.

ה היות וכל סעודת מצוה שחייב לאכול בה כזית צריכה כוס כגון נשואין מילה וכו' ובליל פסח שחייבים בארבע כזיתות צריכה ארבע כוסות.

ו היות ואמרו חז"ל בלילה הזה שתה פרעה יין. ובלילה הזה שתה סנחריב יין. ובלילה הזה שתה המן יין ובבוקר הצילנו הקב"ה מידם. ובלילה הזה עתיד הקב"ה להשקות את אומות

- ב.** יסדר שולחנו בכלים נאים כפי כחו, וינהוג שררה בליל פסח דרך חירות ויכין מקום מושבו שישב בהסיבה דרך חירות, ואפילו עני שאין לו כרים וכסתות יסב על הספסל, או יסמוך על ירך חבירו, אבל לא על ירך עצמו, מפני שנראה כדואג ואבל ב"מ.
- ג.** צריך להביא לפני בעל הבית קערה, שיש בה שלש מצות, ומרור (חסא), וחרוסת, וכרפס, וזרוע, וביצה, וחרת (חסא), ומובא בספרים הקדושים שטוב שבעל הבית יסדר בעצמו את הקערה, ומה טוב למי שחננו ה' יתברך בעושר שיעשה קערה גדולה מכסף טהור ויקיים מצות "זה אלי ואנוהו" ט.
- ד.** צריך להתחיל את עריכת ליל הסדר דוקא אחר צאת הכוכבים, ובין האנשים ובין הנשים חייבים בהיסבה וההסבה צריכה להיות על צד שמאל, וראוי לעמוד על המשמר לזכור ולהזכיר את אחרים להסב, וצריכים הסבה בשתיית ארבע כוסות, ובאכילת ארבע כזייתות של מצוה, ושאר כל סעודתו אם רצה להיסב הרי זה משובח י.
- ה.** מי ששתה היין, או אכל המצות כשהוא מיסב על צד ימין, כאילו לא היסב כלל, וצריך לחזור ולשתות או לאכול בהסיבה, שהדין הוא שבארבע כוסות חוזר ושותה בהסבה, וכן בארבע כזייתות חוזר ואוכל בהסבה, והנשים שלא היסבו בדיעבד יצאו, וגם האבל ב"מ צריך הסבה, וגם האיטר יד שכל מעשיו ביד שמאל צריך להסב לצד שמאל י.
- ו.** אדם ששכח להסב בכוס ראשון, כשהחזר לשתות שוב אינו מברך ברכת הגפן, כיון שברכת הגפן פטרת עד כוס שני, ועד בכלל ט.

עיונים והארות

קידוש, ויש נוהגים לסדר אותה קודם קידוש ולהניחה על השולחן בשעת הקידוש, ויכסו אותה במפה שעל השולחן, ובדבר זה כל אחד יעשה כפי מנהגו ומנהג אבותיו ע"ל. וכן כתב הפרי מגדים (סי' תפו) שסידור הקערה לאחר שבא מבית הכנסת, וכ"כ משבצות זהב (ס"ק א), וכן מוכח מסידור התניא. אמנם השל"ה הקדוש, וכן בסידור ר' יעקב קופל עבודת הקודש אות כ"ו, וכן רבינו החתם סופר כולם כתבו פה אחד שיסדר הקערה קודם שילך לביהכ"ס כפי שכתבנו לעיל מנהג בית אל, וכנראה שיש בזה סוד לסדר ולהקדים הקערה מוקדם, היות וכבר הארת חג הפסח נכנסת עוד מוקדם, וקדוש היום לאדוננו, ובאים מוחין דיסוד"ת כבר עם התקדש החג והאור הגדול הזה של הקערה הוא מסודר כנגד העשרה ספירות כנודע, ויש בה קדושה גדולה, וכנראה שרוצים להקדים האור שכבר ישכון בשולחן להאיר הבית מאור גדול זה.

ט. עיין חיים לראש (דף כ"ט ע"ב).
י. עיין בהגהתינו (לעיל סעיף א).

יא. שו"ע (סי' תעב סעי' ג-ד) והטעם שמא יקדים קנה לוושט. שהוושט הוא בצד ימין וכשהוא מטה ראשו כלפי ימין נפתח הכובע שעל הקנה מאליו ויכנס שם המאכל ויבא לידי סכנה וא"כ איטר יסב ג"כ בשמאל ואם הסב בצד ימין כאילו לא היסב כלל.

ובענין הנשים הנה מר"ן שם פסק שאשה אינה צריכה היסבה אלא אם כן היא חשובה. והרמ"א כתב וכל הנשים שלנו נקראות חשובות. אך לא נהגו להיסב, אמנם בספר פסח מעובין (סי' קע) כתב שהמנהג בין הספרדים להיסב וכן פסק הגאון ר' יוסף חיים בספרו בן איש חי (שם אות כח). ועיין עוד בשו"ת חזו"ע (סי' יד).

יב. שו"ע (שם סעי' ז) כף החיים (שם ס"ק מה) חזו"ע (שם), אמנם בברכת המזון יברך מיושב בלא היסבה.

יג. כף החיים שם ס"ק מ"ח מ"ט, חזו"ע (שם).

יד. פסח מעובין, ושאר האחרונים.

טו. חזו"ע (סדר ליל פסח קדש הלכה יא).

להראות דרך חירות, וכמו שאמרו בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. כף החיים (סי' תעב ס"ק י). וכתב שם שאם השיגה ידו יקח כוס של כסף מפני שהוא רומז אל החסד כי כוס ג' אלהים שהוא בחי' דין וע"כ אם הוא של חסד יהיה ממותק. ועיין חיים לראש למהר"ח פאלאג'י (דף כה ע"א).

ו. כתב כף החיים (שם ס"ק יב), ומצוה לנהוג שררה בליל פסח ובזה מכפר מה שנהג שררה וגאווה בכל השנה, ועיין עוד בחיים לראש דף כה ע"ב שיכוין המקום שיהיה אחוריו לצפון ופניו לדרום כנגד הנרות ובכן יתגבר כח הקדושה והס"א אשתארת יבשה.

ז. שו"ע (סי' תעג סעי' ז), בא"ח (שם אות ל). ועיין פע"ח (שער כא פ"ו) ז"ל סדר סידור הקערה ליל פסח תקח השלשה מצות מצה שמורה, ותניח הכהן למעלה והלוי למטה ממנו והישראל למטה ממנו והם שלשה בחינות חב"ד דבאבא עלאה, אח"כ תקח מרור וכרפס וזרוע וביצה ותניח על השלשה מצות (פירוש סמוך כמו ועליו מטה מנשה) הזרוע הרומז לחסד מצד ימין שלך, והביצה הרומזת לגבורה בצד שמאל שלך, ומרור הרומז לתפארת באמצע כי תפארת מכריע בין חסד וגבורה, והחרוסת בצד ימין תחת הזרוע בקו ימין והוא נגד נצח. והכרפס הרומז להוד תניח תחת הביצה מצד שמאל בקו שמאל, וחרת תניח למטה מן המרור בקו אמצעי לעשות בו אח"כ כורך והוא נגד יסוד והקערה בעצמה הכוללת כולם נגד המלכות, הרי עשר ספירות דחכמה ואל ישנה מזה הסדר ואשרי למי שמכוין כך. כף החיים (שם ס"ק ח"ן).

ח. והוא תיקון להפיכת השולחן כידוע לידועי חן. וזמן סידור הקערה עיין בדב"ש (מנהגי בית אל אות נ) שכתב וז"ל בערב פסח מסדרין הקערה קודם מנחה כל אחד בביתו, ובאים לביהכ"ס ולומד כל אחד לבדו האגרת מר' שמשון מאוסטרופולי ז"ל בהבנה. וכן כתב מו"ר החיד"א בספר מורה באצבע. אמנם מו"ר הרי"ח הטוב בספרו עוד יוסף חי (פרשת צו אות י) כתב יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי שיקדש מיד כשתחשך וכו'. מיהו סידור הקערה מנהגינו לסדר אותה אחר

- ז. כל הארבע כוסות צריכין שטיפה והדחה שירחצם מבית ומחוץ בכל פעם ט". וצריך שאחר ימזוג לו הכוס דרך חירות, וצריך לעשות המזיגה במים בשלש הפסקות בזה אחר זה, לכל הארבע כוסות", ומה טוב אם יש לו מים "שלנו" שיעשה בהם המזיגה י", וגם יקבל הכוס בשתי ידיו משתי ידיו של הנותן ט".
- ח. שיעור הכוס הוא כ"ז דרה"ם שהם שמונים ושש גרם כחשבון כו"ס, וצריך לשתות לכתחילה כל הכוס ובדיעבד אם שתה רובו יצא ואם הכוס גדול יותר, מספיק שישתה רביעית כשהוא רוב הכוס, אפילו לכתחילה, וצריך לשתות הרביעית בבית אחת ולא יפסיק לשתות בסירוגין כ".
- ט. קודם הקידוש יאמר לשם יחוד וכו', ויכוין להוציא את השומעים ידי חובתם, וגם הם יכוננו לצאת ידי חובתם ולא יענו "ברוך הוא וברוך שמו" אלא "אמן", ויתחיל הקידוש מעומד, ויברך ברכת בורא פרי הגפן, וברכת אשר בחר בנו מכל עם וכו', וברכת שהחיינו, ויכוין לפטור את המצה והמרור בברכת שהחיינו, ואחר כך ישב וישתה הכוס בהסבה וכו"ל כ".
- י. מנהגנו שלא לברך ברכת הגפן אלא על כוס ראשון ושלישי בלבד כ".

ורחץ:

- א. נוטל ידיו כדין נטילת ידים לאכילת פת כדי לטבל הכרפס במשקה, ולא יברך על נטילת ידים, ואשרי הנוזהר לטוול ידיו בטיבול משקה בכל השנה כולה כ".
- ב. קודם הנטילה יאמר לשם יחוד... הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות דרבנן וכו' וטוב שיעשה הנטילה בביתו, ולא בחצר כדי שלא יצטרך לצאת לחצר מתחילת הקידוש עד סוף הסעודה וכן הנטילה שלפני הסעודה יעשנה בתוך הבית.

כרפס

- א. יקח כרפס פחות מכזית כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה, ויטבילנו בחומץ, או במים עם לימון, או במי מלח. ויברך עליו בורא פרי האדמה ויכוין לפטור בברכה זו גם את המרור כ".
- ב. טוב לקחת מהקלח של הכרפס, שאין מצוי בו תולעים הרבה, וקל יותר לבודקו, ואכילת הכרפס אינה צריכה הסיבה, וטיבול ראשון זה הוא זכר לסיבת קושי השעבוד שהיה בשביל מכירת יוסף ע"ה ושהטבילו כתנות הפסים שלו בדם ומכרוהו וגרמו צער ליעקב אבינו ע"ה כ".
- ג. קודם הברכה והטיבול יאמר לשם יחוד המובא במחזורים, ויזהר שלא יאכל כל הכרפס שיש בקערה, אלא ישאר בקערה מהכרפס עד אחר המוציא, שצריך שיהיה סוד הקערה שלם עד לאחר אכילת מצה ומרור כ".

עיונים והארות

- ב. שו"ע (סי' תעב סעי' ט), מ"ב (ס"ק ל), (כל דרה"ם הוא 3.2 גרם וא"כ סך הכל 86.4 גרם) בא"ח (שם אות כט).
- כא. שו"ע (סי' תעב סעי' א), כף החיים (אות ג ו-1).
- כב. שו"ע (סי' תעד סעי' א), בטור הביא מחלוקת בזה שלדעת הרי"ף צריך לברך על כל כוס וכוס, וטעמו משום שכל אחד מצוה בפני עצמה, וכן הוא דעת הרמב"ם ועוד. אמנם הרא"ש כתב על דברי הרי"ף דלא נהירא, דאע"ג דכל אחד ואחד מצוה בפני עצמה כיון שאין היסח הדעת אין צריך לברך אלא על כוס ראשון שהוא של קידוש ועל השלישי שהוא של ברה"מ, וכתב ב"י דכן נהגו, כף החיים (שם ס"ק א).
- כג. שו"ע (סי' תעב סעי' ו), כף החיים (ס"ק קו), בא"ח (שם אות לא).
- כד. שו"ע (שם), כף החיים (ס"ק קט), בא"ח (שם אות לב).
- כה. בא"ח (שם).
- כו. בא"ח (שם).

- טז. בא"ח (שם אות כט), כף החיים (סי' תעב ס"ק א), ולפי דברי הזוהר והתיקונים כוס של ברהמ"ז צריך שטיפה והדחה אפילו אם הוא נקי ולכן טוב שיהיה לו כלי מלא מים סמוך לשולחן כדי לשטוף ולהדיח הכוסות בן כוס לכוס. ובאות קמ"ב כתב שלא צריך שטיפה לכוס שני כיון שמרן כתב מוזגין לו מיד.
- יז. כף החיים (סי' תעב ס"ק נט), וכן לפי הסוד צריך למזוג היין מפני שיין בלא מזיגה נקרא יין המשכר וע"י המזיגה נקרא יין המשמח לפי שהיין הוא מבחי' דין וע"י המים שהוא החסד מתמתק ולכן אפילו אם היין אינו חזק בכל זאת ישפוך לתוכו שלשה טיפין מים ויכווין שהם שלשה יודין שיש בשם ס"ג וכן כנגד שלשה יודין שיש בשם קס"א.
- יח. כן מובא בהגדה חיים לראש.
- יט. כן מובא בשערה"כ (דף ע ע"ד). וצריך להגביהו עד החזה ואח"כ ישאר בימין לבד.

יחץ

- א. יקח את המצה האמצעית, ויחלקנה לשתיים, ויתן חציה הגדול לאחד מן המסובין להצניעו לאפיקומן וחציה השני הקטן יניח בין שתי המצות השלמות^י.
- ב. כפי הסוד צריך לחלק את המצה האמצעית צורת ד' ו'. וציור של ו' יניח לאפיקומן, וצורת ד' יניח בין המצות, ולא יבצע בסכין אלא רק בידו, שכן דרכו של עניי^ה.
- ג. נוהגים להצניע את חצי המצה השמורה לאפיקומן תחת המפה, זכר למה שכתוב משארותם צרורות בשמלותם על שכמם, ויש נוהגים לכרכה במפה ולהניחה על כתפם זכר ליציאת מצרים, ויש נוהגים לומר לזה שנושאה על שכמו מאין באת והוא עונה ממצרים, ולאן אתה הולך לירושלים, ועונים לשנה הבאה בירושלים הבנויה, וקודם שיעשה היחץ יאמר לשם יחוד וכו'^{יט}.

מגיד

- א. אומרים ההגדה בשמחה ובקול רם, והיא ספור יציאת מצרים שהיא מצות עשה מן התורה, וקודם שיתחיל טוב שיקרא לשון הזוהר "פקודא בתר דא לספר בשבחה דיציאת מצרים" ואחר כך יאמר לשם יחוד וכו'^ל.
- ב. נוהגים להגביה את פרוסת המצה שבין שתי השלימות ואומרים הא לחמא עניא, עד מה נשתנה, ויאמר הא בצרי ומנהגנו לכפול פיסקא זו שלוש פעמים לא^י.
- ג. מוזגין כוס שני ומניחים לפני בעל הבית^ל, וקודם לכן יצוה לסלק הקערה לסוף השולחן, כאילו כבר אכלו כדי שיראו התינוקות וישאלו, ואז מודיעים להם שאין רשאים לאכול עד שיספרו ביציאת מצרים^ל, וכשיתחיל לומר "עבדים היינו" מחזירים הקערה למקומה על השולחן ואומרים ההגדה, ותהיה המצה מגולה בשעת אמירת ההגדה, ורק בעת שאוחז הכוס בידו יכסנה ל^י.
- ד. גם הנשים חייבות בסיפור יציאת מצרים, ואם אינה יודעת לקרוא, יכולה לצאת ידי חובה בשמיעה, ואם אינה מבינה לשון הקודש צריך לתרגם לה בשפה המובנת לה^י.
- ה. מצות עשה להגיד לבניו ולבנותיו, ולהרחיב הדיבור בספור יציאת מצרים, ואפילו אם אינם יודעים לשאול, ילמדם כפי דעתם, ולפי דעתו של בן אביו מלמדו, ומי שהרהר את ההגדה בלבו ולא הוציא בשפתיו, אינו יוצא ידי חובתו^ל.
- ו. אפילו מי שאין לו מצה ומרור, חייב בהגדה מן התורה^ל, וראוי לספר במדרשי אגדה בדברים המושכים לבבות השומעים, ועיין בזוהר הקדוש פרשת בא דף מ' עמוד ב' בשבחה אותו שמספר ביציאת מצרים, שהקב"ה מזמן

עיונים והארות

- כו. שו"ע (שם), בא"ח (שם אות לג).
- כה. פ"ח (שער כא פ"ג), שעה"כ (דרושי הפסח דף פג ע"ב) וע"ש ותבין כיצד מצה האמעית רומזת לאות ה' שהיא רומזת לבניה דחכמה והבינה נקראת אות ה' שנחלקת לציור שתי אותיות דל"ת על וא"ו שהם סוד זו"ן, בא"ח (שם), כף החיים (סי' תעג ס"ק קיז).
- כט. שו"ע (שם), כף החיים (שם ס"ק קכג).
- ל. כף החיים (שם ס"ק קנב). וכתב עוד שם משם ספר בית יעקב עה"ת פ' בא שכל האורות שנתגלו בליל פסח ביציאת מצרים הם מתגלים בכל שנה ושנה בליל הסדר ולכן מרגיש האדם על עצמו שיש לו הארה ושמחה יותר משאר ליל יו"ט. וכן משמע משעה"כ דרושי פסח.
- לא. שו"ע (שם). בא"ח (שם) כף החיים (שם ס"ק קכט) וכתב הגאון חיד"א שלא ידבר שום שיחת חולין משהתחיל הקידוש עד גמר ההלל כי הכל יחוד גמור ואין להפסיק בניהם, וכן כתב השל"ה.
- לב. שו"ע (שם סעי' ז) וזה כדי שישאלו התינוקות למה שותים כוס שני לפני הסעודה וכתב כף החיים שם שדוקא לבעה"ב אבל למסובין אין צריך למזוג מיד אלא עד "לפיכך". בא"ח (שם).
- לג. שו"ע (שם סעי' ו), אמנם מר"ן כתב שמסירים את הקערה, אבל הכף החיים (שם ס"ק קמז) הביא בשם הפוסקים שהיום לא נהגו להסיר היות ואין היכר לתינוקות בזה דיודעים שאלו הדברים לא ניתנו על השולחן לצורך אכילה. בא"ח (שם).
- לד. שו"ע (שם סעי' ז), והטעם כדי שתהא לפניו בשעת ההגדה כדאמרינן לחם עוני שעונים עליו דברים. כף החיים (שם ס"ק קמט). בא"ח (שם).
- לה. שו"ע (סי' תעב סעי' יד), כף החיים (שם ס"ק ח"ף), והטעם שאף הם היו באותו הנס.
- לו. כף החיים (סי' תעג ס"ק קלה וקלט).
- לז. חזו"ע (סדר ליל הסדר מגיד הלכה ה).

- כל פמליי של מעלה ואומר להם בואו ותשמעו את הספור והשבח שבני מספרים עתה וכו' ל"ה וצריך להזהר שלא להפסיק בדיבור באמצע ההגדה ורק אם יש צורך גדול אפשר להפסיק ל"ט.
- ז. כשאומר "והיא שעמדה לאבותינו" וכו', יאחז הכוס בידו ויכסה הפת עד מצילנו מידם, ויניח הכוס ויגלה הפת, עד לפיכך שאוחז הכוס בידו ואז יכסה הפת.^י
- ח. כשיאמר דם, ואש, ותמרות עשן, נוהגים לשפוך מעט מן הכוס עצמו לתוך כוס שבור, וכן כשאומר עשר מכות ישפוך עשר פעמים ובכל מכה ישפוך מעט, וכן כשאומר דצ"ך עד"ש באח"ב, ישפוך עוד שלשה שפיכות סך הכל ט"ז פעמים, ויש מחזורים שיש בהם יהי רצון על כל שפיכה, וטוב לאומרו, ולאחר מכן ישפוך את כולו, ואחר כך שוטפין הכוס ומוזגים אותו שנית.^{יא}
- ט. כשאומר מצה זו, צריך להגביה המצה להראותה למסובין שתתחבב המצוה עליהם, וצריך להגביה המצה העליונה השלימה שלפניו לחיבוב מצוה, וכן כשאומר "מרור זה" יגביה המרור, אבל כאשר אומר "פסח שהיו אבותינו אוכלין", לא יאחז הזרוע בידו אלא יראנו בלבד.^{יב}
- י. כשאומר "לפיכך אנחנו חייבים" נוטל הכוס בידו ומגביהו עד לאחר ברכת אשר גאלנו, ושונה הכוס השני בהסבה על צד שמאל, ואם שכח ושתה בלא הסבה חוזר ושונה בהסבה, וקודם שישתה יאמר לשם יחוד וכו'.^{יג}

רחצה

- א. יטול ידיו כדת, ויברך על נטילת ידים, וטוב לומר קודם הנטילה הבקשה המובאת בסיפורים.^{יד}
- מוציא מצה**
- א. יקח המצות שלשתם ביחד, כסדר שהניחם הפרוסה בין השלימות משום לחם משנה ויברך "המוציא" ולאחר הברכה שומט המצה השלישית מידו, ונשארת בידו העליונה עם הפרוסה ויברך "על אכילת מצה" ויבצע מהעליונה והפרוסה כזית מזו וכזית מזו, (כל כזית הוא עשרים ותשעה גרם), ויטבלם במלח שלשה פעמים, ויאכלם בהסבה על צד שמאל, ויכניס שתי כזיתות אלו בפיו ביחד, כדי שיאכל משניהם בבת אחת, ואם אינו יכול לאכול כשני כזיתים ביחד יאכל של המוציא תחלה שהיא השלמה העליונה, ואחר כך הפרוסה.^{יה}
- ב. מכיון שמצוות צריכות כוונה לכן קודם אכילתו יאמר לשם יחוד ויזכיר שהוא מכין לצאת ידי חובת אכילת מצה, וכן יעשה במרור.^{יז}
- ג. חייבים להסב על צד שמאל בעת אכילת מצה, ואם לא הסב חייב לחזור ולאכול בהסבה, אך לא יברך.^{יח}
- ד. צריך ללעוס המצה יפה, ואחר כך לבלוע, ובדיעבד אם בלע מצה בלי שילעס תחילה יצא.^{יט}
- ה. אסור לאכול עם המצה עוד מאכל אחר ביחד, או לטבלה בחומץ, או במרק, ומי שהוא זקן או חולה וקשה עליו לאכול המצה כמות שהיא, יכול לפורר לו המצה לפירורים דקים ולאכלה.^כ

עיונים והארות

- לח. כף החיים (שם ס"ק קנב).
- לט. בן כתב השל"ה, וכתב עוד שאין לומר את ההגדה בהיסבה אלא באימה וביראה כף החיים (שם ס"ק קנא).
- מ. של"ה הקדוש, מ"א (ס"ק כז), כף החיים (שם ס"ק קנה), בא"ח (שם).
- מא. פע"ח (שער כא פ"ו), משנת חסידים (מסכת סדר ליל פסח פרק יא אות א), שער הפסוקים פרשת וארא. ועיין שם גם הכוונות שלהם. אולם מורם כתב שיזרוק מעט מן הכוס באצבעו לרמוז על מה שנאמר אצבע אלהים היא. והעיקר כמו שכתב מהר"ח בפע"ח וכו', וכן כתב מהר"י צמח ששמע מחכם אחד בשם הרח"ו שישפוך מן הכוס וכתב אפשר הטעם לרמוז שהמכות יצאו ממלכות הנקראת כוס של ברכה כנודע מדרושי הרב זלה"ה עכ"ל. כף החיים (שם ס"ק קסג), וכתב המשנת חסידים שצריך לשפוך לתוך כלי שבור, הרומז אל הקלי הנקראת אחר, כף החיים (שם ס"ק קסד). הרב מזמור לאסף כתב שאין צריך לשטוף את הכוס אלא אדרבא ימלא אותו וישלים לכוס שני. וכ"כ משנת חסידים (שם אות טז) שהיין
- הנשאר מהשפיכות אין לזרוקו, אלא אדרבא יוסיף עליו יין אחר סוד גבורות חדשים וכל אחד יעשה כמנהגו בזה.
- מב. שו"ע (שם) כף החיים (שם ס"ק קנז). ויש נושקין אותה כדי לחבב המצוה בעיניהם, בא"ח (שם).
- מג. שו"ע (שם), בא"ח (שם).
- מד. שו"ע (סי' תעה סעי' א) בא"ח (שם אות לד).
- מה. שו"ע (שם), והטעם שנוטל שלשתם מפני לחם משנה, והפרוסה על שם לחם עוני, מ"ב (שם ס"ק ב), בא"ח (שם), וצריך להזהר שלא ישהה באכילת הכזית יותר מארבע דקות.
- מו. ובודאי שיאמר הלשם יחוד של אכילת מצה קודם הנטילה כדי שלא יהיה הפסק.
- מז. שו"ת חזו"ע (סי' מב).
- מח. חזו"ע (סדר הגדה של פסח - מוציא מצה הלכה ט).
- מט. שו"ת חזו"ע (סי' לד).

- ו. כל אדם צריך להשתדל לשלם קודם הפסח דמי המצה שיוצא בה ידי חובתו.
- ז. זמן אכילת מצה ומרור לכתחלה עד חצות הלילה, ובדיעבד אם נתעכב עד אחר חצות, יאכל המצה והמרור בלי ברכת המצות, ואם עבר הלילה אין להם תשלומין.¹

מרור

- א. יקח כזית מרור (29 גרם) וישקענו בחרוסת וינער מעט מן החרוסת, משום שצריך לטעום טעם מרור, שהרי הוא זכר לקושי השעבוד שמררו את חייהם בעשיית הטיט שאליו רומזת החרוסת, ויאמר לשם יחוד וכו' ויברך "על אכילת מרור" ויאכלנו בלא הסבה.²
- ב. המרור הוא עלי החסא ויזהר שיקח רק הקלחים ולא העלים עצמם מפני שמצויים בהם הרבה תולעים וקשה לבדוקן, וגם הקלחים צריך לבדוקן.³
- ג. אין מברכים על המרור ברכת בורא פרי האדמה.⁴

כורך

- א. יקח כזית מצה מן המצה השלישית וכורכו עם כזית מרור, ומטבל בחרוסת ואומר: "זכר למקדש כהלל הזקן" וכו' ואוכלם בהסבה ויזהר מאוד שלא ישיח בדבר שאינו מענין הסעודה בין אכילת מצה לאכילת "כורך", ולכן יאכלם בזה אחר זה תכף ומיד בלא עיכוב.⁵

שולחן עורך

- א. יערוך שלחנו ויסעוד ליבו בשמחה ובטוב לבב כיד ה' הטובה עליו, ולא ישבע הרבה כדי שיוכל לאכול אפיקומן בתיאבון.⁶
- ב. הזרוע שנהגו לצלותו ולהניחו בקערה של הסדר, אסור לאכלו בליל פסח,⁷ אמנם יאכל ביצה, וקודם שיאכלנה יאמר "זכר לקרבן חגיגה"⁸ ובתוך הסעודה ישורר ויזמר בקול נעים וטוב ללמוד לשונות הזוהר הקדוש המובאים במחזורים בתוך הסעודה.

צפון

- א. אחר שגמר סעודתו יאכל בשמחה את האפיקומן השמור בתוך המפה, וקודם שיאכלנו יאמר "זכר לקרבן פסח הנאכל על השבע", ויאכל ממונו שתי כזיתות למצוה מן המובחר, שהם כזית אחד זכר לפסח, וכזית אחד

עיונים והארות

המרור הוא שבמסכת פסחים (דף קטו.) פליגי הלל ורבנן בזמן שבהמ"ק קיים אם היה כורך מצה ומרור ביחד או כל אחד בפני עצמו ואמרו שם בש"ס עתה שלא נאמר הילכתא לא כמר ולא כמר עושים כמו שניהם מתחלה אוכלים בזה אחר זה, ואח"כ שניהם יחד, וכן פסקו הרמב"ם והרא"ש והטור, כף החיים (שם ס"ק כט) ולכתחילה צריך לבלוע המצה והמרור ביחד כאשר הם מרוסקים בפיו ואם קשה לו לבלוע שני הזתים ביחד אזי יכול לבלוע מעט מכזית זה ומעט מכזית זה בבת אחת, ואח"כ יחזור ויבלע מעט מזה ומעט מזה בבת אחת עד שיאכל כל השני כזיתים. מג"א (ס"ק ח), כף החיים (שם ס"ק ל), בא"ח (שם).

נה. בא"ח (שם), חזו"ע (סדר ליל הסדר - שלחן עורך הלכה א), ואם ירצה לאכול בהיסבה הרי זה משובח.

נו. ואפי' במקום שנהגו לאכול בליל פסח צלי מודה הוא שבשר שמניחים על השולחן זכר לפסח אין אוכלים אותו בליל פסחים. כף החיים (סי' תעו ס"ק ג).

נז. מור"ם (שם סעי' ב), וטוב לאכול ביצה שהונחה בקערה לזכר קרבן חגיגה, ויש נוהגין לומר בעת אכילת הביצה זכר

ג. מחלוקת במס' פסחים (קכ:). לדעת ר' אלעזר בן עזריה הפסח נאכל עד חצות. ולדעת ר"ע כל הלילה, ואמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו, ונחלקו הראשונים הלכה כדבר מ"י, וע"כ אם עבר חצות יאכלנו בלא ברכה, מ"ב (סי' תעז ס"ק ו).

נא. שו"ע (סי' תעה סעי' א), וכתב בפע"ח (שער כא פ"ג) סוד המרור גי' מו"ת שהם הדינים הקשים וצריך ללעסם ולמתקם ולטוחנם בשיניים למתק המרירות שבהם לכן בלע מרור לא יצא עד שילעסנו וימתיקם. ולכן בלעיסת המרור יכוין למתק הדינים. כף החיים (שם ס"ק כב). בא"ח (שם).

נב. עיין בשו"ע (סי' תעג סעי' ה) שהזכיר כמה מיני עשבים. אמנם היום מתפשט המנהג לאכול חסא, וכמו שאמרו במס' פסחים (דף לט) א"ר אושעיה מצוה בחזרת ואמר רבא מאי חזרת חסא, מאי חסא דחס רחמנא עילוון.

נג. עיין כף החיים (סי' תעג ס"ק קט).

נד. שו"ע (סי' תעה סעי' א) וכתב שם מר"ן הטעם שלא ישיח כדי שתעלה ברכת אכילת מצה וברכת אכילת מרור גם לכריכה זו. ועיין עוד פע"ח (שער כא פ"ג). וטעם הכריכה עם

- זכר למצה הנאכלת עם הפסח ויאכלנו "בהסבה" ואם קשה לו לאכל שתי כזיתות, די לו בכזית אחת זכר "לקרבן פסח" וזה חובה יח.
- ב.** יאכל האפיקומן לתיאבון, ויזהר שלא ימלא כריסו בשעת האכילה, כדי שלא יהיה שבע הרבה עד שיהיה קץ באכילת האפיקומן, כי אז אינו יוצא ידי חובת אכילת האפיקומן יט.
- ג.** לא יאכל את האפיקומן בשני מקומות, ואפילו בחדר אחד בשני שולחנות אסור לאכלו, ויזהר לאכול האפיקומן קודם חצות סא.
- ד.** אם שכח ולא אכל את האפיקומן עד שנטל ידיו למים אחרונים, או שאמר הב לך ונברך, יאכל אותו בלא ברכת המוציא, ואם לא נזכר עד שבירך ברכת המזון אם עדין לא שתה כוס שלישי יטול ידיו ויברך המוציא, ויאכל האפיקומן, ואם שתה כוס שלישי ואחר כך נזכר, אז אם אכל בתוך סעודתו מזאת המצה השמורה משעת קצירה שיעור "כזית" סומך על זה, ואם לא אז אפילו לא נזכר אלא עד לאחר ההלל, יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן, ויחזור ויברך על הכוס סב.
- ה.** אחד האפיקומן אסור לאכול שום דבר משום דבעינן שיהיה טעם מצה בפיו עד שישן, אמנם מים מותר לשתות, ויש מתירים לשתות קפה, ואפשר לסמוך עליהם לצורך גדול סג ויש שמשיירין ממצה זו של אפיקומן, לשמירה לחיבוב מצוה סד.

ברך

- א.** יטול ידיו למים אחרונים, ויברך ברכת המזון על הכוס וקודם שיברך יאמר למנצח בנגינות וכו' ואחר כך יאמר לשם יחוד וכו' וטוב שיחזר אחר זימון, וכל המסובים יאחזו הכוס בידם בעת ברכת המזון, וצריך שיזהר שלא יסב בעת ברכת המזון סה.
- ב.** צריך להזהר לומר בברכת המזון "יעלה ויבא" ואם טעה ולא אמרו ונזכר לאחר שאמר ברכת הטוב והמטיב צריך לחזור לראש ברכת המזון סו.
- ג.** לאחר שסיים ברכת המזון, יאמר כוס ישועות אשא וכו', ויברך בורא פרי הגפן, וכיון לפטור כוס רביעי, וישתה הכוס בהסבה סז.

עיונים והארות

(שם ס"ק ב) אפיקומן הוא שתי תיבות אפיקו מני, ופירושו אין פותחין פיהם אחר אכילת הפסח לומר אפיקו (תוציאו ותביאו) לנו מיני מתיקה כגון פירות לאכול אחריו.

והרב בא"ח הביא פירוש בשם אביו זלה"ה לפי הסוד וז"ל, אפיקו מ"ן ר"ת מיין נוקבים העולים מן מצות אכילת מצה ואכילה זו היא מצוה אחרונה.

סד. כף החיים (סימן תעו ס"ק ו), הגדת חיים לראש להגאון ר' חיים פלאגי, והוא סגולה להנצל מגנבים ולהבריא הקליפות ממנו היות ותרגום של מסה ומריבה "מצותא", או יניח בביתו במקום מוצנע קיצור השל"ה, ובספר דרך ישרה כתב סגולה להשתיק הים מזעפו שישליך לארבע רוחות הספינה מכזית מצה של אפיקומן. ואנחנו קבלנו שזה סגולה להולכי דרכים, או לאדם שנמצא בבית האסורים.

סה. שו"ע (סי' תעט סעי' א) ומצוה גדולה לחזר אחר זימון כדי שיהיה שלשה גם בשעת קריאת ההלל. ובפרט בלילה קדושה זו, יהיו עניים אוכלי שולחנו לקיים מה שנאמר כל דכיפין ייתי ויכול וכו', כף החיים (שם ס"ק יב).

ובן צריך ליזהר שלא ישתה יין בין כוס שלישי לכוס רביעי.

סו. שו"ע (סי' קפח סעי' ו).

לקרבן חגיגה. כף החיים (שם ס"ק כו). חזו"ע (שם הלכה ד). **נח.** הנה מר"ן פסק בשו"ע (סי' תעז סעי' א) שלאחר הסעודה יאכל כזית זכר לפסח הנאכל על השובע. אמנם כיוון שהסכמת האחרונים לאכול שני כזיתות אחד זכר לפסח, ואחד זכר למצה הנאכלת עמו לכן ראוי לאכול שני כזיתות ומי שקשה לו יעשה כפסק השו"ע, ועיין בא"ח (שם אות לה).

נט. רמ"א (סי' תעו סעי' א). אמנם אם אינו קץ באכילתו אלא שאינו תאב כלל לאכול יצא ידי חובתו. אלא שלא קיים מצוה מן המובחר כף החיים (שם), מ"ב (ס"ק ו).

ס. מג"א (סי' תעח סעי' ב) והטעם לפי שהאפיקומן הוא זכר לפסח ואסור לאכול מן הפסח בשני מקומות ואפילו בבית אחד, וכתב המגן אברהם אפילו בחדר אחד בשני מקומות אסור, כף החיים (שם ס"ק ה-ו).

סא. בן איש חי (שם).

סב. שו"ע (סי' תעז סעי' ב), בא"ח (שם), וכתב שם המ"ב (ס"ק ט) אם יודע שלא הסיח דעתו מהנטילה יחזור ויטול בלא ברכה, והביאו כף החיים (ס"ק ח"י). ובחזו"ע (סדר ליל הסדר - צפון הלכה ט) כתב בשם הב"י והרשב"א שלפי מה שנוהגים לברך ברהמ"ז בכל השנה בלא כוס גם בזה יאכל האפיקומן בלא כוס.

סג. שו"ע (סי' תעח סעי' א), בא"ח (שם), וזה ששינוי במשנה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן והביא הרב כף החיים

סז. שו"ע (שם).

הלל

- א. ימזגו לו כוס רביעי, ויקרא עליו את ההלל בשמחה גדולה, ומתחיל "שפוך חמתך אל הגויים" וחותרם בהלל בברכת יהללוך, והחתימה ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחותי^{סח}.
- ב. ישתה הכוס בהסבה, ואם לא הסב יחזור וישתה אך לא יברך^{סט}.
- ג. יזהר שישתה רביעית שלם בכוס שלישי או בכוס רביעי כדי שיברך ברכה אחרונה בשופי בלי שום ספק^ע.

נרצה

- א. אם עשה כסדר הזה יהיה רצוי לפני ה' יתברך, וצריך לספר ביציאת מצרים עד שתחטפנו שינה, ויש נוהגים להשאר ערים כל הלילה ומספרים ביציאת מצרים^{עא}.
- ב. יש נוהגים לומר לאחר הסדר "שיר השירים" ויש בזה טעם לפי הסוד^{עב}, ולאחר הסדר יאמר היה רצון המסודר באיזה מחזורים^{עג}.
- ג. צריך לומר קריאת שמע על המטה עם הפסוקים הנוהגים בכל לילה כסדר רבינו האר"י ז"ל, ואם הוא ניעור עד אחר חצות יאמר אותה מעט קודם חצות^{עד}, ויש נוהגים להיות נעורים עד לאחר חצות כדי לשבח לה' יתברך בנקודת חצות בזאת הלילה זכר ליציאת מצרים, כמו שכתב בזוהר הקדוש פרשת בהעלותך דף קמ"ט ע"א, ואחר חצות יאמר ברכות השחר חוץ מברכות התורה, ואחר כך יקרא "פתח אליהו" ויעסוק בדברי תורה, ושירות ותשבחות ואחר כך ישן^{עה}.
- ד. אין אומרים תיקון לאה בחול המועד של פסח ויזהר בכל חול המועד לעסוק בתורה ובמוסר, כי לא ניתנו שבתות ומועדים אלא לעסוק בהם בתורה^{עו}.
- ה. חז"ל אסרו עשיית מלאכה בחול המועד, אמנם יש סוגי מלאכות שמותרות, והם חמשה: א. דבר האבד אם לא יעשנו עתה. ב. צרכי המועד אוכל נפש אפילו מעשה אומן, או מעשה הדיוט לשאר צרכי המועד. ג. עבודת פועל עני הצריך לשכרו כדי אוכל לחג. ד. צרכי רבים. ה. מעשי הדיוט לעצמו. וכיון שהמלאכות האמורות הותרו בתנאים המפורטים לפרטים רבים בשולחן ערוך, לכן הנצרך לכך יעשה שאלת חכם.

עיונים והארות

כנגד שם ע"ב יוד הי ויו הי שיש בו עשרה אותיות והוא בחי חכמה וכל סדר ליל פסח הוא בבחי' חכמה, בא"ח (שם).

עב. של"ה, ועיין בזוה"ק פי תרומה (דף קמד ע"א) שכתב על שיר השירים דאיהו כללא דכל אורייתא, כללא דכל עובדא דבראשית, כללא דגלותא במצרים וכדי נפקו ישראל ממצרים וכו'. ויש נוהגים לומר אחר שיר השירים פיוט חד גדיא שהוא מדבר בענין גאולת מצרים ושאר גלויות וגאולה אחרונה. כף החיים (סי' תפ ס"ק יב).

עג. בסידור הרש"ש מופיע י"ר זה ואנו העתקנו אותו בהגדה.

עד. בא"ח (שם אות לח), כף החיים (סי' תפא ס"ק יג).

עה. כף החיים (שם ס"ק יא).

עו. בא"ח (שם אות מג).

סח. שו"ע (סי' תפ סעי' א), ויאמר ההלל בקול נעים, ואיתא במדרש שיר השירים "השמיעני את קולך" זו קיראת הלל בנועם, והיינו דאיתמר בזוה"ק פ' בהעלתך (דף קמט ע"א) וישראל מזמרי ואמרין הללא בקול רם, יעו"ש כף החיים (שם ס"ק ג).

סט. שו"ע (שם).

ע. חזו"ע (סדר ליל פסח - הלל הלכה ח), ויש נוהגים למזוג כוס חמישי וקורין אותו כוס של אליהו הנביא ז"ל, לרמוז שאנו מאמינים שכשם שגאלנו הקב"ה ממצרים הוא יגאלנו עוד וישלח לנו את אליהו הנביא זכור לטוב לבשרנו אמן.

עא. שו"ע (סי' תפא סעי' ב), וכתב כף החיים (שם ס"ק י) שטוב לקרות עשרה פרקים של מסכת פסחים ולכוון בהם

מאמרי הזוה"ק

זוהר על פסח

אמר רבי אלעזר, מה שכתוב "כל מחמצת לא תאכלו" היא הנקבה של הקלי' שהיא יותר חזקה מן הזכר שבקלי', ומש"כ "לא יאכל חמץ" הוא הזכר שבקלי'. ואמר רשב"י: לכן בחמץ כתוב דרך בקשה לא יֵאָכַל ובנוק' של הקלי' שהיא מפתה לעשות חטאים וכו' נאמר בה לשון ציווי "כל מחמצת לא תאכלו". ועוד, מחמצת ריח של מיתה יש בה כי האות הראשונה והאחרונה הוא מ"ת כזה" מחמצת ובאמצע חמץ, ולכן מי שאוכל ח"ו חמץ היא מקדמת לו מיתה כי מת הוא בעוה"ז ונשמתו נכרתת בעוה"ב כמ"ש ונכרתה הנפש ההיא, והוא נחשב לבהמה שמתה שאין לה חלק לעוה"ב כך הוא ר"ל.

אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזֶר, בְּתִיב (שמות יב) כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכְלוּ, וּבְתִיב (שמות יג) לֹא יֵאָכַל חֲמֵץ אֱלֹא דָא דְכָר וְדָא נּוֹקְבָא מה הטעם רבוי הלאוין שיש באיסור אכילת חמץ, ומדוע פעם קורא לו מחמצת ופעם קורא לו חמץ, אלא חמץ הוא הזכר של הקלי' ומחמצת היא הנקבה של הקלי'. **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֱלֶעָזֶר בְּרִי, בְּדָא בְּתִיב לֹא תֹאכְלוּ** תירצת את הענין יפה אבל עדיין למה במחמצת כתוב לא תאכלו, לשון של ציווי ואזהרה, וּבְדָא בְּתִיב לֹא יֵאָכַל בחמץ כתוב לא יאכל, לשון בקשה, **אֲמַאי לֹא בְּתִיב לֹא תֹאכְלוּ** מדוע לא כתוב גם בחמץ לא תאכלו, לשון ציווי? **אֱלֹא נּוֹקְבָא דְאִיהִי אֲסִיּוּאָת אֲרַחָהּ, בְּאִזְהָרָה וְדָאִי** אלא נוק' דקלי' שהיא מפתה ברמאות לבני אדם בדרכיה של הטומאה לפתות ולרמות בני אדם לעשות חטאים, כי קלי' הנקבה יותר חזקה מהזכר, לכן כתוב בה באזהרה כל מחמצת לא תאכלו, **דְּכָר דְאִיהוּ אֶחָיד בְּחוּטָא דְדְכִיּוּ יְתִיר בְּבִקְשָׁה** הזכר של הקלי' שהוא נאחו בחוט של טהרה יותר מן הנקבה, לכן האיסור חמץ שבו בלשון בקשה. **וְעַל דָּא בְּתִיב לֹא יֵאָכַל לֹא תֹאכְלוּ** ועל זה כתוב לא יאכל בלשון בקשה לא תאכלו לשון ציווי בנקבה.

אָמַר לִיָּהּ, אֲבָא, וְהָא בְּתִיב (דברים טז) לֹא תֹאכְל עֲלִיו חֲמֵץ שאל ר' אלעזר את ר' שמעון והרי שגם זכר שהוא "חמץ" כתוב לשון אזהרה ולא בקשה. **אָמַר לִיָּהּ, אֲסִיּוּ תִיבִין יְתִירִין לִיקְרָא לְקַרְבָּנָא** השיב לו, הירבה הכתוב מילים יתרות כלומר אזהרות ולאין מרובים לכבוד הקרבן. וכתב "לא תאכל" כאילו יש אזהרות רבות. והעיקר הוא שבפעם הראשונה אמר בלשון בקשה ואח"כ לכבוד הקרבן האריך באזהרות, **אֲכַל בְּקַדְמִיתָא בְּבִקְשָׁה לֹא יֵאָכַל** אבל בתחילה כתוב לא יאכל להראות לנו שהזכר פחות טמא וקשה מן הנקבה. **אֲכַל לְבִתָּר בְּאִזְהָרָה** אבל אח"כ באזהרה, (לא תאכלו, דהוא שהוא המחמצת) **קְשִׁיא בְּתַרְוִיָּהּ מַחְמֶצֶת** קשה משניהם כלומר משאור וחמץ היא מחמצת כי מילת "מחמצת" קשה מחמץ ושאור. ושואל, **מַאי טַעְמָא, בְּגִין דְרִיחָא דְמוֹתָא אִיתַּ תַּפְּן** מה הטעם שהיא קשה משניהם? ומשיב מפני

שריח של מות יש במחמצת והיא כוללת זכר ונקבה. **חֲמִיץ, דָּבָר חֲמִץ הוּא בּוֹכֵר. מִחְמֶצֶת, נוֹקְפָא.**
רְגֵלֶיהָ יוֹרְדוֹת מוֹת (משלי ה) מחמצת בנקבה שרגליה יורדות למקום המות קרוב לקליפות. וזה נאמר על
 הקדושה וב"ש בקלי' שהיא המות עצמה, **בְּרִישָׁא וְסִיפָא דְתִיבָה תִּשְׁבַּח לָהּ** בראש התיבה אות מ'
 ובסופה אות ת' תמצא שם את המלה "מת" כזה מחמצת. **וּבְגִין דָּא מֵאֵן דְּאָכִיל חֲמִיץ בְּפֶסַח** ובשביל
 זה מי שאוכל חמץ בפסח, **אִיהִי אֶקְדִּימַת לִיהּ מוֹתָא** הנוקבא דקלי' מקדימה לו את המיתה שהיא בכרת,
וְלִינְדַע דְּמִית הוּא בְּעֵלְמָא דִּין וּבְעֵלְמָא דְּאִתִּי ולדעת שהוא מת בעולם הזה וגם נפשו נכרתת
 בעולם הבא, ור"ל שלא תתגלגל נפשו בגלגול ישראל אלא בבהמה ובגוים ערלים, **דְּכִתִּיב (שמות יב) וְנִבְרָתָהּ**
הַנֶּפֶשׁ תְּהִיָּא שאין לה חלק לעוה"ב והרי הוא כאותה בהמה שמתה. עד כאן ביאר חמץ ומחמצת.

"מצה" היא בחי' מלכות דאצילות, והיא עושה מצה ומריבה עם החיצונים והקליפות, ומרחיקה אותם מעם ישראל,
 כמו המזוזה שיש בה שם שד"י שהוא מבריה את המזיקים והשדים מן הבית, כן המצה עושה מריבה עם החיצונים
 להבריה אותם מהאדם, וגם עושה קטטה ביניהם עצמם בין המזיקים שיהיו מפורדים ולא יוכלו להזיק, וכן היא עושה
 מריבה עם המחלות שיש לאדם ומגרשת אותם מגופו, וכמו שאומר הזוה"ק, שהמצה היא "מיכלא דאסותא" לחם
 של רפואה כי היא מרפא את גופו ונשמתו של האדם, והיא נלחמת עבור האדם בעליונים ובתחתונים ואשרינו שזכינו.

מְצָה אִמְאִי [א] מצה שהיא השכינה למה היא נקראת בשם מצה, **אֶלָּא הָכִי תַנִּינָן שְׂרֵי** אלא כך
 למדנו, המלכות נקראת פעמים בשם שד"י כי היא חותם היסוד הנקרא שד"י. ואמר מדוע נקראת כך, **בְּגִין**
דְּאָמַר לְעוֹלָמוֹ דִּי דִּיאֲמַר לְצַרוֹתֵינוּ דִּי בשביל שאמר הקב"ה לעולמו די והעולם הוא עולם האצילות,
 והמלכות היא סוף עולם האצילות, ויאמר שיבטל מעלינו כל הצרות והגזירות. **אוּף הָכִי מְצָה** גם כך מצה מדוע

עיונים והארות

והמרכבה הזאת התחילה לגדול כאשר אדה"ר חטא בעץ הדעת
 טו"ר, אז נפלו ניצוצות לתוך הקלי'. וכן בכל יום יום בעוונות
 הרבים, ע"י החטאים בולעים הקלי' עוד ניצוצות קדושה ואז גדלה
 המרכבה שלהם. ולכן יש שליטה לאומות עלינו עד שנברר
 ניצוצות הקדושה כי זה נותן להם חיות וכו'. ופלא הוא כי עץ
 הדעת" עם האותיות בגימ' 645, בדיוק כמס' חמ"ץ שאו"ר שהם
 הזו"ן דקלי' מרכבה הטמאה. ואברהם אבינו כידוע תיקן הרבה
 ניצוצות בסוד ואת הנפש אשר עשו בחרן, ובזכות זה אמר לו
 הקב"ה, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו' ואח"כ יצאו ברכוש גדול
 שהוא ניצוצות הקדושה. וע"כ ציונו הקב"ה שבעה ימים להשבות
 חמץ ושאוור כדי לבטל כח הנחש שעירב הרע בעולם ע"י לשון
 הרע. וע"כ הימים האלה הם שמירה מעולה לכל ימות השנה
 לביעור ולביטול זוהמת הנחש. וע"כ תמצא סך ימות השנה שס"ה
 פחות שבעה ימים דפסח שנ"ח ימים בגימ' נח"ש. ולכן ימי הפסח
 שהם סוד פ"ה ס"ח בקדושה תיקון לפה וללשון ולחטא עץ
 הדעת, כי כאשר יתבטל הנחש יבוא המשיח, ואז והיה ה' למלך
 על כל הארץ, ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך בגימ' משיח, ולכן ישתדל
 בפרט לבילל הסדר לשמור את פיו ולשונו מתחילת תפילת ערבית
 עד סוף ההגדה, ואפ"ל עד אחר תפילת שחרית...

א. "חמץ" "מצה" בשתיים אותיות מ"ץ, וההבדל רק באות ח'
 ו-ה', הח' בראש חמץ וה' בסוף מצה בסוד ויהי ערב ויהי בוקר,
 ברישא חשוכא ואח"כ נהורא. ואנחנו צריכים להפוך החושך לאור
 ע"י תשובה, תורה, ושמחה, אז החוטא נהפך לצדיק. וזה סוד
 שמחה אותיות שם ח"ה כאשר מתקנים את האותיות האלו ח'
 דחמץ וה' דמצה ועושים חיבור. והרמז, אור בגימ' 207, חושך
 בגימ' 334 ושניהם ביחד גימ' 541 כמספר ישראל. וידוע כי
 היצה"ר נדמה כחוט השערה, וע"י שהאדם מתגבר עליו, שובר את
 הח' דחמץ ונעשה אותיות מצה.

ידוע כי לבילל פסח, האיר הקב"ה אור גדול ונפלא אתערותא
 דלעילא בלי איתערותא דלתתא בסוד דודי לי ואני לו,
 וכתוצאה מכך נדחו כל הס"א ונתעלו ישראל מעלה גדולה כמ"ש
 בתרגום יונתן בן עוזיאל שעם ישראל עשו את הפסח בבית
 המקדש, ובאותו לילה הופיע עליהם אור קדושת המקדש
 שמבטלת הקליפות. והרמז שרפת חמץ בגימ' 1118 שהוא כמס'
 שמע ישראל וכו'.

וזה עתה ראינו שאומר רשב"י, שחמץ ושאוור מרמזים לזכר ונוק'
 הטמאים שהם מרכבת הטומאה היונקים מהקדושה.

נקראת המלכות מצה, בגין דקא משידד דמברחת לךל סטרין בישינ ועבד קטטה בהו לפי שהיא משדדת ומבריחה לכל החיצוניים הרעים ועושה מריבה בהם, כדי להציל את ישראל, בגוונא דשדי דמוזוזה דמברית לשדים ומויקים דתרעא כעין שם שד"י במזוזה שמברית את השדים והמזיקים משער הבית, אוף הכי איהי מברחת לון מפל משפני קדשה כך גם השכינה היא מבריחה אותם מכל משכנות הקדושה שלא יהיו שם, ועבד מריבה וקטטה בהו ועושה מריבה וקטטה בניהם אחד בשני והם פרודים ולכן קשה להם להזיק. כמה דאת אמר כמו שנאמר, (שמות יז) מסה ומריבה. על דא כתיב מצה ועל זה כתוב מצה שפי' מריבה. והא מסה פסמך איהו והרי המילה מסה היא בס' ולא בצ' ואיך אמרת שנקראת ע"ש מסה ומריבה, אלא תרגומו דמסה איהו מצותא אלא התרגום של המלה מסה הוא מריבה כי היא נלחמת בס"א ומבריחה אותה.

בתר כל דא כתיב אחר כל זה כתוב, (דברים טז) לא יאכל חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני. וכתיב ועוד כתוב (שמות יב) כל מחמצת לא תאכלו. אמר רעיא מהימנא, אמאי מני דלא למיכל חמץ שבעת יומין ושואל משה רבנו, מדוע צוה הקב"ה שלא לאכול חמץ שבעת ימים, ועוד ולמיכל בהון מצה מה הטעם שצוה הקב"ה לאכול מצות שבעת ימים. ואמאי לא יאכל, ואמאי לא תאכלו ומדוע כתוב לאוין הרבה לא יאכל, לא תאכלו. אלא אלא הטעם לזה ו' ככבי לקת ואנון שצ"ם חנכ"ל הנה נודע שיש שבעה כוכבי לכת והם: שבתאי, צדק, מאדים, חמה, נוגה, כוכב, לבנה. ואנון מספרא דטוב ורע והם מצד הטוב והרע, מצד הטוב שולט בהם מטטרוון, ומצד הרע שולט הס"מ, נהורא דלגו מצה האור שבפנימיותם היא השכינה שנקראת "מצה". קליפה דלבר חמץ הקליפות ששולטת עליהם מבחוץ הוא חמץ, ומפרש ואנון חמץ דבר מחמצת נוקבא ואלו הקליפות שמבחוץ הם בחי' חמץ שהוא הזכר שבקליפה ס"מ ומחמצת היא נקבה של הקליפה ליליית ר"ל.

מצה דלגו שמורה המצה שהיא השכינה שמבפנים שבפנימיות השצ"ם חנכ"ל היא שמורה מהקליפות. ואנון ואלו השומרים הם בחי' (אסתר ב) שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך שהם מלאכי השכינה השומרים אותה. ואתמר עלייהו ונאמר עליהם, (שמות יב) ושמרתם את המצות שישמרו את השכינה מהקליפות. מצה איהי שמורה לבעלה, דאיהו ו', וביה אתעבד מצוה מצה, זו שהיא השכינה הקדושה, היא שמורה לבעלה שהוא אות ו' דהוי"ה ב"ה שהוא פרוץ ד"א, וביחוד, ז"א נותן לה אות ו' ואז נעשית ממצה "מצוה".

וּמֵאֵן דְּנָטִיר לָהּ לְנַבִּי יְהוָה ומי ששומר אותה את השכינה ע"י שממשיך הארת י"ה שהם פרצופי או"א שיאירו בה המוחין מאו"א, **דְּגִנְיִין בְּמִין מִן מְצָה** שהם גנוזים ונרמזים באותיות מ"ץ ממצה, **וְאֵנֹן י"ם ה"ן** והם אותיות מ"ץ מתחלפות בא"ת ב"ש האות מ' באות י' ואות צ' באות ה', והם שומרים את השכינה מהקליפות כאשר היא יורדת לבריאה ע"י שבע הנערות שהם המלאכים דשצ"ם חנכ"ל. **וּמֵנִי קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְבָרַךְ לָהּ שְׁבַע בְּרָכוֹת לַיִל פֶּסַח** וצוה הקב"ה לברך את השכינה בשבע ברכות בליל פסח [ב], **דְּאֵנֹן שְׁבַע הַנְּעוּרוֹת דִּילָהּ** שהם שבע הנערות שלה שכנגדם שצ"ם חנכ"ל, **שצ"ם חנכ"ל**. **וּמֵנִי לְאַעְבְּרָא מְנַהוּן חֲמִין וּמְחַמְצָת** וצוה להעביר מהם מהו"ן דקל"י שהם חמץ ומחמצת, **דְּאֵנֹן עֲנָנִים חֲשׂוּכִין דְּמְכַסְּיִין עַל נְהוּרִין דְּשִׁבְעָה כְּכַבֵּי לְכַת** שהם עננים שחורים וחשוכים שמכסים על האורות של שבעה כוכבי לכת **דְּאֵתְמַר בְּהוּן** שנאמר בהם (בראשית מא) **וַתִּבְאֲנֶה אֶל קַרְפְּנָה וְלֹא נֹדַע כִּי בָאוּ אֶל קַרְפְּנָה וּמְרִאִיהֶן רָע, חֲשׂוּדָא כְּאֲשֶׁר בְּתַחֲלָה** כי שבע הפרות הטובות מרמזות על שצ"ם חנכ"ל, ושבע הפרות הרעות הם מצד הקל"י ובאו ניצוצי קדושה בתוכם להנהגת העולם, ולא נודע שבאו מחמת הקליפות שגברו ביותר, וזה שאמר **דְּכָל כֶּךָ חֲשׂוּכָא דְּעֵנָנִין דְּלַהוּן, דְּלֹא יִבְלִין נְהוּרִין לְאַנְתְּרָא לְהוּן** שכל כך חזק החושך של העננים של הקליפות שלא יכלו האורות להאיר להם, **וּבְגִין דָּא וְלֹא נֹדַע כִּי בָאוּ אֶל קַרְפְּנָה** וזה הטעם שצוה הקב"ה שלא לאכול חמץ שבעה ימים כדי להרחיק את הזו"ן דקל"י, וצוה אותנו לאכול מצה שבעת ימים כדי להאיר את ניצוצי הקדושה הרמוזים במצה בשבעה כוכבי לכת. (ע"כ רעיא מהימנא).

ח"ב קפ"ג ע"ב

אומר הזוה"ק, מי שנוהר לאכול מצות שמורות ומהודרות בליל הסדר ובכל ימי חג הפסח, ביום ראש השנה יצא זכאי בדינו וישלים שנתו ויזכה לחיים טובים.

בְּיוֹמָא דְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה, דְּאֵיתָּהּ יוֹמָא דְּדִינָא ביום ראש השנה שהוא יום הדין, (בְּכָל יוֹמָא) **דְּלֹא אֵיתָּהּ אֶלָּא לְאֵינֹן דְּלֹא נָטְלוּ מִיכְלָא דְּאֶסְוֹתָא** שאין הוא יום הדין דר"ה אלא לאותם שלא לקחו המאכל של רפואה שהיא המצה בפסח, אבל אם אכלו בפסח [ג] מיכלא דאסותא, השטן אינו יכול לקטרג עליהם **וְשִׁבְקוּ לְאֶסְוֹתָא דְּאוֹרֵייתָא, בְּגִין מִיכְלָא אֶחְרָא דְּאֵיתָּהּ חֲמִין** ועזבו את רפואת התורה שלא למדו תורה שהיא רפואת הנפש ועזבו אותו בשביל מאכל אחר

עיונים והארות

ו' על אכילת מצה. ברכת נטילת ידים לסעודה וברכת המוציא שישנן גם בכל סעודה, אינם בחשבון השבע ברכות, עיי"ש.
ג. **מלשון** זה של הזוה"ק מביא רבנו חיים פלאגי שבר"ה לסימן טוב יבא מצות שאכל בליל הסדר ויאמר רבוש"ע זה המצה אכלתי בליל פסח ואומר הזוה"ק שמי שאוכל מצות בפסח לא יקטרג עליו השטן ויצא זכאי בדינו.

ב. **ענין** השבע נערות שיש בליל פסח הנזכר לעיל, הנה מובא ברא"ש (פ"ג דפסחים אות ז' בשם הירושלמי), שהאוכל מצה "בערב פסח" הוא כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו. ופ"י שם הקרבן נתנאל (אות ל') וז"ל, וטעמא כי מצה יש לפניה שבע ברכות, וברכת נשואין גם כן יש לה שבע ברכות, ושבע ברכות הם: א' ברכת הגפן, ב' ברכת הקידוש, ג' שהחיינו, ד' ברכת פרי האדמה לכרפס, ה' ברכת גאל ישראל,

שהוא חמץ, כלומר תאות יצר הרע. **דָּהָא בְּיוֹמָא דָּא דְרֵאשׁ הַשָּׁנָה** שהרי ביום ראש השנה, **הָהוּא חֲמִיץ סְלֵקָא, וּמְקַטְרְנָא עָלֶיהָ דְּבַר נֶשׁ, וְאַלְשִׁין עָלֶיהָ** זה החמץ שהוא יצר הרע הוא השטן עולה ומקטרג על האדם, **וְאִיהוּ קַיְימָא בְּיוֹמָא דָּא מְקַטְרְנָא עַל עֲלָמָא** והוא עומד ביום הזה להיות מקטרג על העולם כי ביום הזה ניתן לו רשות לקטרג אבל רק למי שאכל חמץ, אמנם אם אכל מצה שמורה שאז נשמר מיצה"ר לא מקטרג עליו השטן. **וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יְתִיב בְּדִינָא עַל בְּלָא וְדֵאִין עֲלָמָא** והקב"ה יושב בדין על כל בני האדם ודן את העולם.

וּבְגִינֵי כִּדְ פִּד יְהִב קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא אוֹרְיִיתָא לְיִשְׂרָאֵל ולכן כאשר נתן הקב"ה את התורה לעם ישראל, **אֲטָעִים לְהוּ יַתְהוּא נְהָמָא עֲלָאָה, דִּתְהוּא אֲתָר** הטעים אותם מאותו הלחם העליון של אותו מקום שהוא עץ החיים שהוא "המזן", **וּמְגוּ הָהוּא נְהָמָא, הוּוּ יְדַעִין וּמְסַתְבְּלִין בְּרִוֵּי דְאוֹרְיִיתָא, לְמַהֲדַּ בְּאַרְחַ מִיִּשְׂרָאֵל** ולפי שטעמו מאותו הלחם הרוחני היו יודעים ומסתכלים ומתבוננים בסודות התורה כדי לילך בדרך הישרה, **וְהָא אוֹקְמוּהָ מְלָה אֵינּוֹן תְּבַרְיָא בְּרִוֵּין** (ס"א אל"ן דְקָאֲמְרִין) **אֵלִין בְּדְקָאֲמְרִין** וכבר העמידו החברים את הסודות האלו כמו שאמרנו.

מאמרים לפסח

דרוש בענין הלילה הקדושה והנשגבה - ליל הסדר

כל העבודה שלנו בחודש הזה היא לרומם את השכינה הקדושה, לפדות אותה מאחזית החיצונים, ולאקמא מעפרא. ובפרט בימי הפסח הקדושים, שבידוע יש בהם גילוי אורות עצומים, ויורדים מוחין גדולים מאוד, בסוד "ותרבי ותגדלי ותבואי" וכו' "ואת ערום ועריה" שעם ישראל באו בעדי עדיים של אורות ומוחין גבוהים מאוד מאוד, וזכו להגיע בלילה הקדוש הזה לאור של יום ממש, אפילו שהיו ערום ועריה מן המצוות ומעשים טובים, כי הגאולה הייתה מחמת החסד הגדול שעשה עמנו ה"ת, והביא בתחילה את האורות העליונים-הקומות הגבוהות, ואח"כ בנה את הקומות התחתונות של הפרצופים הקדושים.

כל שנה מתגלה אותו אור

וכן בתחילה ע"י התפילה מתקנים בפנימיות ואח"כ בחיצוניות בסדר ההגדה. כמ"ש "ובמורא גדול" זה גילוי שכינה, שהמורא הגדול נובע מחמת שלא היו הכלים מוכנים לקבל את האור הגדול של הלילה הקדוש הזה. וכלשון המקובלים תיקון הגדלות לפני הקטנות. וזה שכתוב "ופסח השם על הפתח" כי הקב"ה דיגל ופסח והעביר על מדותיו ולא הסתכל על הפשעים של עם ישראל ועל הריקנות שהיתה בהם, וגאלם.

וידוע מה שכתב רבינו האר"י ז"ל שכל שנה בחג הפסח חוזר אותו מצב שהיה בזמן יציאת מצרים, ועם ישראל ממש יוצאים לחירות בליל פסח, כמו שהיה אז בימים ההם, ומקבלים כידוע בתפילת ערבית אורות ומוחין גדולים מאד, כמו ביום שבת לאחר תפילת מוסף כנ"ל, שאין יום בשנה שבתפילת ערבית נקבל כזה שפע.

וכן כתב הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע (קדושת לוי, שבועות), דהקשה מדוע אנו אומרים בפסח "זמן חרותנו" ובשבועות "זמן מתן תורתנו" והרי כבר עברו זמנים טובא (הרבה), כלומר, היה לנו לומר "זמן שיצאנו לחרות" ולא "זמן חרותנו", וכן זמן שנתן לנו תורתנו ולא "זמן מתן תורתנו", דמשמע מכך שגם עכשיו בכל שנה ושנה הוא זמן חרותנו וזמן מתן תורתנו, והענין הוא, שבכל שנה ושנה בעת שאנו מקיימין מצוות החג כגון השבתת חמץ ואכילת מצה בפסח מתעורר עלינו הארה גדולה כמו שהיה לאבותינו בעת יציאת מצרים בשכר המצוות שקיימו, כמו כן גם אנחנו, כשאנו מקיימים המצוות מקבלים הארה שהיה לאבותינו, ועל ידי קיום מצוותינו אנו מעוררים בכל דור הארה זו...

וכן מובא בספר דרך ה', (ה"ד פ"ז) לרמח"ל זי"ע: "ושורש כולם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה, שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור הראשון ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקבלו..."

ומבואר ב"מכתב מאליהו", כי לא הזמן עובר על האדם, אלא האדם נוסע בתוך הזמן. למשל: בשבת הראשונה כאילו נקבעה 'תחנה' ששמה שבת, ובכל שבוע ושבוע מגיע האדם לאותה 'תחנה' עצמה - ומושפע ממש מאותה השפעת קדושה עצומה של שבת בראשית. וכן במועדים: בכל שנה ושנה חוזר האדם ומגיע אל 'תחנת' גאולת מצרים, אשר בזמן ההוא אפשר להשיג השפעת הגילוי של חירות - זמן חירותנו ממש.

ה"אור החיים" הק' זי"ע דהנה בפסוק "אל מוציאים ממצרים" (במדבר כג, כב), היה לכאורה נכון יותר לומר, "הוציאים" בלשון עבר? ומבאר בקדושתו על פי מאמרם ז"ל (פסחים קטז:): "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", שידמה בנפשו כאילו זכה זה עתה בפועל ממש לצאת מעבדות לחרות, "על כן אמרו יודעי פנימיות התורה, כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה תוספים בעם בני ישראל, והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים, והוא אמרו 'אל מוציאים', כי לא יציאה ראשונה לבד, אלא בכל שנה ושנה מוציאים כזכר.

לילה מכונה ומזומנת מששת ימי בראשית

וכידוע שכל האורות הגדולים הללו של ליל חג הפסח התגלו עוד לפני יציאת מצרים, כי יום זה של ליל הסדר הוא מוכן ומזומן מששת ימי בראשית, וכבר הרגישו אבותינו הקדושים בהארה הגדולה של הלילה הקדושה הזאת, כמ"ש בתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק (בראשית כז א-ד): "ויהי כי זקן יצחק וכו' ויקרא אל עשו וכו' ויאמר וכו' וצא השדה וצודה לי ציד ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי", ז"ל: "וקרא ית עשו בריה רבא בארביסר בניסן ואמר ליה ברי הא ליליא דין עילאי משבחין למארי עלמא ואוצרי טלין מתפתחין ביה וכו'".

וקודם לזה ג"כ כאשר הגיע ליל יו"ט הראשון של חג הפסח אמר אדם הראשון לבניו - בליל זה עתידין ישראל להקריב קרבנות פסחים לה', הקריבו גם אתם לפני בוראכם.

וכן ראינו במדרש "ויבא הפליט" אמר ריש לקיש בשם בר קפרא, הוא עוג הוא הפליט, ולמה נקרא שמו עוג, שבא ומצא את אברהם אבינו ע"ה יושב ועוסק במצות ועוגות, שהיה ערב פסח ועשה אברהם עוגות מצות. ובאותה הלילה רדף אחרי המלכים ונצח אותם.

כמו כן בט"ו בניסן באו המלאכים לבשר על יצחק, וביום זה נולד יצחק. כמו כן בט"ו בניסן נגזרה גזירת ברית בין הבתרים. וכן באותו לילה התגלה הקב"ה על אברהם, ויוצא אותו החוצה ואמר לו לספור הכוכבים.

והנה גם בימינו רואים את סגולתה של הלילה הקדושה הזאת. כמו שהיה עם ר' יהודה אסד רבה של הונגריה, שעלה בליל הסדר על הר עם טלית ותקע בשופר ונפל פחד גדול על הגויים.

לילה היחיד כיום הכיפורים

וכמו שכתב החיד"א שבתפילת ערבית של ליל פסח יכוין בה מאוד, כי רבו מאוד רזין עלאין וסודות ואורת גדולים בשמים, ולגמור ההלל בבית הכנסת סודו רם ונישא. והלילה הזאת מאירה כשמש בצהרים בתוקף האורות העליונים, וע"כ היצר הרע מחפש עילה להכנס, והחכם עיניו בראשו מוציא מצ'ה ומריבה [וכעס וקפידה], ומכניס אהבה [שמחה וויתור]. וכתב עוד שזה הלילה היחיד כמו יום הכיפורים.

חג החירות

וחובה מוטלת על כל אחד מישראל להרגיש בן חורין בלילה הקדושה הזאת.

ומסופר, שבערב פסח שנת תרפ"ו הגיעו מחו"ל ארבעה יהודים תלמידי חכמים גדולים אב"ד פרשבורג ועוד, והביעו את חפצם העז להסב על שלחן הרב יוסף חיים זוננפלד בליל הסדר בתנאי שהרב יסכים לקבל מהם תשלום הגון ורב עבור ההוצאות. והוציאו סכום נכבד והניחו על השולחן.

ביום ראשון דחול המועד הופיע ר' יוסף חיים למלון בו הם מתארחים והמתין שיסיימו את תפילתם והכניסו אותו לחדרם בכבוד גדול, והניח להם הכסף על השלחן ולא היו יכולים לעשות כלום מחמת שהוא יו"ט שלהם.

ושאלו את הרב מה קרה, מעיקרא מאי סבר הרב.

והשיב להם, היות וזה חג החירות וידעתי שאם לא תשלמו לא תוכלו להרגיש בני חורין שאוכלים משלהם, לכן מעיקרא לקחתי את הכסף מכם אבל עכשיו הרי שלכם לפניכם.

חירות הנפש

והעיקר הגדול שיש לנו ביום זה, דהנה ביציאת מצרים היו שתי גאולות, גאולת הגוף, וגאולת הנפש. גאולת הגוף היום אין לנו, כי אנחנו תחת אומות העולם, אבל גאולת הנפש זכינו לה, כי עשה לנו השי"ת נס ופלא והוציא אותנו מטומאת מצרים רגע אחד לפני שנכנסנו לשער החמשים של הטומאה, וכמו שאומרים בהגדה אילו לא הוציאנו ה' ממצרים עדיין אנחנו ובנינו וכו', וכמו כן לא היינו מקבלים את התורה הקדושה. וזכינו שיתקיים בנו "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים" ולכן אפי' שגלינו ונחרב המקדש וחרות הגוף אין, אבל חרות הנפש יש.

על פי זה יובן שאנחנו אומרים בתפילת ערבית "ויוציא את עמו ישראל מתוכם לחירות עולם", וחירות עולם חוזר על הנפש הקדושה, דמאז שזכינו לה במצרים ואח"כ קיבלנו את התורה, אין כח בעולם בשום אופן להוציא את החירות הזאת של הנפש מאיתנו לעולם, וזה הסוד "חרות על הלוחות" כי זכינו לחירות הנפש בזכות הלוחות.

זה שאמר בהגדה, כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, ופירושו שאם יושב אדם כעת שאנחנו בגלות קשה תחת אומות העולם והורגים בנו וכו', ועכ"ז מרבה לספר ויושב בהסיבה דרך חירות, בזה הוא מורה דהעיקר אצלו הוא ה' חרות על הלוחות' - 'חרות הנפש' ולא חירות הגוף, ובוהו הוא משובח. וזה שסמך אח"כ מעשה בר' אלעזר וכו' כל אותו הלילה "הלילה" דוקא שרומז לחשכת הגלות שלא הפריע להם כלל, כי העיקר אצלם היה חירות הנפש.

וינצלו את מצרים

ו**כתב** על זה הרב חיים פלאגי זיע"א, "כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח" יותר מכל שאר גלויות שהם בבל, מדי, יון, מפני שבגאולת מצרים היה בירור ניצוצי הקדושה של "הראש" של כל עם ישראל שהיו מעורבים שם.

ולא נגאלו עד שנתבררו מתוכם, כמש"כ "וינצלו את מצרים", ולכך יש אזהרה "לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם", כי שם היתה גאולה שלמה ואמיתית, משא"כ בשאר גלויות שלא נתבררו לגמרי.

א"כ הנשמות של הראש נתבררו לגמרי במצרים, ושל הגוף זה גלות בבל, ולא נברר לגמרי, ושל שתי הזרועות גלות מדי ויון, ושל שני הרגלים זה עכשיו אדום וישמעאל, ובסיום הבירור תבוא הגאולה.

והמתבונן יראה שהרי בגלות בבל היה שם תורה וקדושה גדולה, ובכל זאת לא הצליחו לברר לגמרי, ואילו במצרים היה בירורים קשים מאד של הראש והצליחו, שיד ה' היתה שם, והוא עשה את עיקר הבירור, ולכן היתה גאולה שלימה.

מסוגל לטהרה שלא כדרך הטבע

והנה עיקר שמחת המועדים הוא להיות בקדושה בטהרה בחירות עולם חירות הנפש "מקראי קודש" וכדי לזכות לזה צריך לבער החמץ והשאור שבעיסה מקרבנו. ועל זה רמז בעל המשנה (ריש פסחים) "אור לי"ד בודקין את החמץ לאור הנר" - בחורין ובסדקים בכל מקום שיש חשש שמא יכניס שם חמץ. ובפרט עתה בחג הפסח שיש בו סגולה נפלאה יותר מכל המועדים, להטהר ולהתקדש בקדושה של מעלה ובדרגה גדולה בדילוג גדול שלא כדרך הטבע.

ומובא בזה"ק שאותו הלילה האיר כאור יום, אמנם כיון שבחצי הראשון של הלילה היינו עדיין עבדים, א"כ מוכרח לומר שמחצות לילה היה כבר אור יום. ולפי טעם זה מובן שיסת ר' אלעזר בן עזריה שאכילת פסח עד חצות, והקשו התוס' והרי מפורש כתוב ולא תותירו ממנו עד בוקר, וא"כ משמע שעד הבוקר אפשר לאוכלו.

אולם לפי דברי הזוה"ק מתורין, כי כבר הבוקר החל בחצות בפסח מצרים. גם לפי זה יבואר מדוע אמר משה כחצות לילה ולא בחצות, כי אותו לילה לא היה חצות לילה, אלא סוף הלילה כי כבר בחצות היה אור יום. ולכן אמר כחצות של אתמול או של מחר.

ועד"ז שואל הרי"ח על מ"ש מעשה בר' אליעזר וכו' והיו מספרים כל אותו הלילה, דהרי הוי ליה למימר כל "אותה" הלילה ולא "אותו". ויישב, דלא קאי על אותה הלילה, שהיו מספרים בה, אלא קאי על הלילה הקדוש שיצאו בו ממצרים ממש.

דהיינו שהיו מספרים בסודות העליונות והארת השמות והספירות שהיו בלילה שיצאו בו ממצרים, לכן קרי ליה "אותו" לשון זכר, ולא אותה לשון נקבה, כי היה אותו לילה מאיר כשמש בצהרים.

אם יחד הקב"ה שמו על הלילה

ביאר הגה"ק רבי חיים אלפנדרי הביאו הגה"ק החיד"א (פני דוד תחילת פרשת בא) בלישנא דקרא (תהלים עד טז) 'לך יום אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמש', שהנה מצינו במדרש (בר"ר ו, ג) על הפסוק (בראשית א, ה) 'ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא לילה' - אמר רבי אלעזר לעולם אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה אלא על הטובה, ויקרא אלוקים לאור יום ולחושך קרא אלוקים לילה אין כתיב כאן אלא ולחושך קרא לילה (ולא נזכר מי הוא שקרא לחושך לילה). ולפי זה יש להקשות שהלוא מקרא מלא דיבר הכתוב (שמות יב, מב) 'ליל שימורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שימורים לכל בני ישראל לדורותם', והרי שנוכר שמו של הקב"ה על ה'לילה', אלא כי הלילה הזה מאיר הוא לישראל כמו יום. וזהו שאמך הכתוב לך יום - תמיד נקרא היום שלך, שהקב"ה מייחד שמו רק על היום, אף לך לילה שיש לך גם לילה אחד, הוא הלילה הזה לה', וטעמא מאי משום שאתה הכינות מאור ושמש, שבלי זה הארת לנו כשמש בצהריים בתקופת תמוז.

בלילה הזה קודם אתערותא דלעילא

ונודע מה שכתב הרב "משנת חסידים" כי הצירוף של חודש ניסן הוא 'ישמחו השמים ותגל הארץ ר"ת הוי"ה ב"ה וסודו הוא כי בליל התקדש החג היה "אתערותא דלעילא" וירדו מוחין גדולים וחסדים עצומים בלי התעוררות של התחתונים מלמטה ובאו כל האורות והמוחין לא כסדר הרגיל אלא בסדר מיוחד בתחילה המוחין הגדולים והגבוהים וברגע אחד הגדיל הבן הבכור העליון וקיבל כל המוחין כולם. ואח"כ מוחין דקטנות כדי לנסור הקלי' מהעורף ולהחליש אותן לבטלן וזבה נכנעו כל כוחות הטומאה ודחו כל כוחות בחיצונים והמעכבים את היציאה.

ולכן מתחיל הצירוף "ישמחו השמים" שהשמחה באה מהשמים, ואל"כ "ותגל הארץ" כלומר ביום למחרת מתחיל ימי העומר והמוחין באים על ידי התחתונים כסדרן.

ונודע כי עיקר האורות באים בליל הסדר הוא ע"ד' כוסות היין וג' כזייתות המצה.

וראה פלא ג' פעמים מצה, וד' פעמים כוס יין עם האותיות "תספר"ו חמישי"ם יו"ם" עולה גי' "ישמחו השמים ותגל הארץ", וכן גי' "שמחה בעליונים ובתחתונים".

וכתב הרב "פרי לצדיק" שכל המוחין דליל פסח נרנו בפסוק (תהלים קלו, ז) "לעשה אורים גדלים" "לעשה" גי' ג"פ מצה, "אורים גדולים" גי' ד"פ כו"ס, "כי לעולם חסדו" כי עתה הוא החסד.

ומצאתי לכמוה"ר צבי לצדיק שכתב ההבטחה של הבורא לאאע"ה ואחרי כן יצאו ברכו"ש גדו"ל הכוונה על עצם היציאה ממצרים שהיא הגדלות דז"א שהם ז' מידו"ת עם מוחין"ן כחושבן ברכו"ש גדו"ל.

בירור ניצוצות הקדושה גורמת שמחה בעליונים

ישמח"ו השמי"ם ותג"ל הארץ עולה למניין העלאו"ת ר"ב ניצוצין קדישין וגם ואחר"י כ"ן יצאו ברכו"ש גדו"ל עולה לחשבון מדויק ר"ב ניצוצין קדישין. והנה קלוקל נרמו "ברו"ח אלהי"ם מרחפ"ת" והתיקון נרמו במצוות של ליל התקדש החג שכן מוח"י אב"א עם ג"פ מצ"ה ומוח"י אמ"א עם ד"פ כו"ס עולים למניין "רו"ח אלהי"ם מרחפ"ת" שכן מבואר בכתבי האר"י זיע"א שמצרים הוא עניין כור הברזל ששם מתלבנים ומצטרפים הכסף והזהב ולכן בני ישראל ירדו למצרים כדי לתקן את חטאו של אדה"ר שכן "ע"ץ הדע"ת" כמניין "חמ"ץ שא"ר".

וכתב בספר שי למורא זיע"א (דף שע"ז) שכתב "שמוחין"ן דאב"א מצ"ה מוחין"ן דאמ"א כו"ס יין עולה למניין "רכו"ש גדו"ל" והוא סוד הניצוצין שהעלו ישראל ממצרים ואתי שפיר שכן כל הניצוצין הם עצם המוחין כידוע לבאים בסוד ה' שתמיד אנו מעלים מבי"ע ניצוצין שהם עצמם הופכים להיות המוחין דכל פרט.

ד"פ מוח"י אמ"א ג"פ כו"ס יחד עם ג"פ מוח"י אב"א עם ג"פ מצ"ה יחד עם מ"ט ימי העומר שהם הימים שנכנסים המוחין על ידי התחתונים יעלו כולם ביחד לחשבון "ישמחו השמים ותגל הארץ" שהוא הצרוף "הוי"ה" בר"ת המאיר בחודש ניסן כמבואר בספר משנת חסידים עיי"ש והכוונה שבלייל התקדש החג היה עניין של אתערותא דלעילא סוד ישמחו השמיים ובימי העומר המוחין נכנסו על ידי התחתונים ולכן נאמר ותגל הארץ, וכן ג"פ מצ"ה ד"פ כו"ס יי"ן יחד עם "תספרו חמישים יום" יעלה לחשבון "ישמחו השמים ותגל הארץ" שהוא במספר השווה "שמחה בעליונים ובתחתונים".

ועוד אמרו דורשי רשומות פסח מצה מרור" כמניין "קר"ע שט"ן" והוא כמניין "בחזק יד הוציא הוי"ה אתכם" והוא צירוף הקורע את השטן כמבואר בשער רוח הקודש ובשער היחודים למורינו האר"י זיע"א. והנה "קר"ע שט"ן" כמניין "ארבעים" ו"שני"ם" ועולה לחשבון "השבת אבידה" והוא רומז על המדרש שמות רבה (פרשה טו פסקא ה) וז"ל אמר רבי שמעון גדולה חיבתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום עבודת כוכבים ובמקום טנופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן משל לכהן שנפלה תרומתו לבית הקברות אומר מה אעשה לטמא את עצמי אי אפשר ולהניח תרומתי א"א מוטב לי לטמא את עצמי פעם אחת וחזור ומטהר ולא אאבד את תרומתי והרי מפורש שהקב"ה הוא כהן ומצא תרומה בבית הקברות שהם ישראל בתוך מצרים עיי"ש.

כל אדם מקבל כל האורות ובפרט המכין עצמו

ועייין בזה"ק שכותב שאותה הארה של קדושה שהושפעה על עם ישראל שיצאו ממצרים, ניתנת בכל דור ודור לכל יהודי, ואף אם לא עשה הכנות כראוי, וכ"ש אדם המכין עצמו קודם הפסח, ובלילה הזאת מנצל כל רגע לעבודת ה', ונוהר מלדבר דברים בטלים, ומיד אחר התפילה מגיע לביתו בשמחה ומתחיל את סדר ההגדה, שמח כאוסף מרגליות, ומספר בשמחה סיפור יציאת מצרים באריכות גדולה. וגם לאחר שסיים את הסדר עם בני ביתו, ישב ויעסוק בסיפור יציאת מצרים, ובפרט בדברי רשב"י בזהר הקדוש, ששם מובא דברים שאין כמותם על יציאת מצרים הפלא ופלא, ויעסוק כך עד הבוקר, ואין קץ לשכרו, ומובטח לו שיוכל לעבוד את ה' בקלות בכל ימות השנה.

הגמרא (בברכות דף יז) אומרת, גלוי וידוע שרצוננו לעשות רצונך אלא ששאור שבעיסה ושיעבוד מלכויות מעכבים. ועתה בפסח ביערנו ושרפנו את השאור שבעיסה. וזכינו לגאולה ואין שיעבוד מלכויות, א"כ יכולים להגיע לרצון האמיתי, ואח"כ אחרי ליל הסדר אפשר להגיע למדרגת "ותורתך בתוך מעי".

הכנה לכל השנה בקדושה

הקדושה שמשגי האדם בימים אלו היא הכנה לקדושה לכל השנה כולה, ורמז לדבר "להזהיר גדולים על הקטנים" כי הימים הגדולים הללו שזוכים בהם למוחין דגדלות מאירים ומזהירים את ימי הקטנות.

בכל מקום טהרה קודם לקדושה, כמ"ש "טהרה מביאה לידי קדושה", וכן כתוב "וטהרו וקדשו" אמנם פסח אינו כן אלא כמ"ש "אנכי ה' אלהיך", ואח"כ "לא יהיה לך" שאפשר קודם קדש ורח"כ רחץ, וזה חסד עליון שיכולים לקפוץ לתוך הקדושה אף על פי שעדיין לא נטהרנו, וזה נעשה בלייל החג שמקבלים אורות גדולים, אפי' שעדיין לא מספיק נקיים, כמ"ש "בחפזון". כי בפסח יש אהבה גדולה מלמעלה, ואהבה מקלקלת את השורה, כמו שכתוב קודם "שבעת ימים מצות יאכל" ואח"כ "לא יהיה לך חמץ", והנה נאמר "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם", שקודם צריך אתערותא דלתתא, ואח"כ אתערותא דלעילא, כמו בחודש אלול, אבל בחודש ניסן נאמר "ופסח ה' על הפתח" דהיינו על אותו פתח שצריכים אנו לפתוח תחילה הקב"ה פוסח, והוא מקדשנו תחילה, בסוד "דודי לי ואני לו".

ולכן אנחנו ג"כ מבקשים כך על הגאולה העתידה, כי נשבע הקב"ה שלא יכנס לירושלים של מעלה עד שיכנס לירושלים של מטה, אבל אנחנו מבקשים ממנו יתברך כדין הבית והעליה שאם אין לתחתון לשלם, הדין הוא שהעליון בונה ויושב שם עד שיש לתחתון לשלם ואח"כ עולה ובונה את שלו.

וכן עד"ז אנו מבקשים כשם שהקב"ה אמר לאברהם אבינו "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום" אפילו שעדיין לא חטאו גזר עליהם שיעבוד קשה, כך אפילו שעדיין לא עשינו תשובה, אתה תבנה לנו בית המקדש, ואח"כ אנחנו נחזור בתשובה, כי קשה לנו עתה תחת היצה"ר ושיעבוד המלכויות.

כמה טעמים מדוע נקרא ליל הסדר

והנה הטעם שנקרא הלילה הקדוש הזה "ליל הסדר", ביאר הרה"ק בעל ה"שפת אמת" מגו"ר זי"ע בשלשה אופנים:

א. יציאת מצרים הרי היתה בחפזון בלי סדר ולמעלה מהכלים והדרגה של עם ישראל. ותפקיד ליל הסדר בכל דור הוא, לסדר דבר דבור על אופנו וליישב את סיפור יציאת מצרים בלבו של כל אחד ואחד ולהחדירו בלב האיברים...
 ב. ליל יציאת מצרים נקרא "ליל הסדר", כי בו נעשה 'סדר' בעולם, שכן כל זמן שהעם הנבחר הנקראים "בני בכורי ישראל" היו נתונים תחת השפלה שבאומות, היה העולם בלי סדר ראוי, בכחינת "שפחה כי תירש גבירתה", ויציאת מצרים החזירה את הסדר בעולם. וכן ענין ליל הסדר בכל הדורות הוא להעמיד את העולם ואת היהודי הפרטי על מקומו וכנו!.

ג. למרות שעניינו של לילה זה, הוא לפרסם את הניסים הגדולים שעשה הקב"ה לעם ישראל שהם ניסים "למעלה מן הסדר", עם זאת נקרא לילה זה "ליל הסדר", כי זה גופא החידוש של ליל זה, להורות שכל מציאותם של ישראל הוא למעלה מן הסדר והטבע, ולכן הניסים שנעשים להם אינם חריגים ושונים, אלא זה גופא הסדר שלהם. דהיינו שה"למעלה מן הסדר" הוא ה"סדר" שלהם!

ד. עוד טעם שנקרא לילה זה בשם ליל הסדר, היה מסביר הרה"ק בעל ה"תפארת שלמה" זי"ע - מכיון שלילה זה הוא כל כך קדוש למעלה מהשגותינו, שלפי הפשט הפשוט אין אנו מבינים זאת, אלא רק לפי עניינים גבוהים ורמיים. וידוע שהתורה נלמדת בד' דרכים "פרד"ס" - פשט רמז דרש סוד. ואם אין אנו יודעים לפרש לילה זה לפי ה"פשט", אז חייבים לפרשו לפי שאר האפשרויות, ונשאר לנו רק "סדר", ולכן נקרא לילה זה "ליל הסדר".

"ליל שימורים" - הלילה הזה יש בו כח לתת שמירה על כל לילות השנה

פסח במילואה, פ"ה, סמ"ך, ח"ת, בגימטריה תרי"ג, שהנוהר בה ניצול כל השנה מכל חטא וכהבטחת הזוה"ק. ואמר הרה"ק בעל ה"תפארת שלמה" זי"ע "ליל שימורים" - הלילה הזה יש בו כח לתת שמירה על כל לילות השנה, הן לשון רבים "שימורים", קאי על כל הלילות. וכך הוא הבטחה לעולם, שבכל ליל פסח, כבואם לאכול המצה והמרור, וכל הסדר, יזכו לעורר כן למעלה, להמשיך עליהם בחינת גילוי שכינה וקדושה של מעלה!...

דרוש חוצב להבות בענין ' המכות והנפלאות שנעשו ביום בו יצאו בני ישראל ביד רמה ממצרים

תאור ארץ מצרים לפני המכות

"כגן ה' כארץ מצרים" - אין לך מעולה בארצות יותר מארץ מצרים, ונמשלה לגן ה' (כתובות קיב.). היאור עולה ומשקה אותה ואינה זקוקה למי גשמים, ארץ נאה המלאה אילנות וצמחיה ירוקה. מדינה עשירה כל כסף שבעולם הגיע למצרים בשנות הרעב ע"י יוסף, מפותחת ומבורכת ומלאה בתענוגי העולם. אימפריה שמולכת על כל העולם. מרובה באוכלוסין, בתיהם מתוקנים. תושביה עשירים בכסף וזהב ומקנה לרוב. נמצאים בה עם שלם של עבדים [מליונים] שמשרתים את האזרחים המצרים המכובדים והמפונקים, בכל מה שחפצים וללא שום הגבלה.

הפגישה בין משה ואהרן לפרעה בארמון המפואר שהיה לו ת' פתחים כנגד ת' כוחות טומאה

הקב"ה שלח את משה רבינו לפרעה שישלח את בני ישראל מארץ מצרים. ויש לדעת כי הכניסה לארמון של פרעה לא היתה דבר פשוט כלל, וניסים גדולים נעשו למשה ואהרן בכניסתם אל פרעה, וכמו שכתוב במדרש כי ארבע מאות פתחים היו לפלטין של פרעה כנגד ארבע מאות כוחות טומאה, ועל כל פתח ופתח אריות דובים נמרים וחיות רעות, ולא היתה שום בריה יכולה להכנס עד שמאכילים אותם בשר כדי שלא יזיקו, וכשבאו משה ואהרן נקבצו כולם וסבבו אותם והיו מלחכים רגליהם וליוו אותם עד שבאו לפני פרעה, ואותו יום היה יום הולדת לפרעה ובאו כל מלכי מזרח ומערב, וכשראו אותם נפל פחדם עליהם ואחז אותם זיע ורתת וחלחלה, והסירו פרעה וכל היושבים לפניו את כתריהם מעל ראשם, והשתחוו להם, ובאותה שעה נצרך פרעה לנקביו ונכנס לאחד החדרים שבתוך פלטין שלו ועשה צרכיו והקב"ה זימן י"ב עכברים והיו נושכים אותו מכל צד, וצעק צעקה גדולה, וכששמעו גדולי המלכים צעקתו ונכנסו לחדר וראו שעושה צרכיו ועכברים מנקבים בו, ונגלתה חרפתו לעיני כולם, כי היה עושה עצמו לאלוה כידוע. ואח"כ נתחזק ויצא וישב על כסאו ושאל למשה ואהרן מי אתם, מאין אתם, מי שלח אתכם אלי, ויאמרו אלהי העברים שלחנו אליך לאמר שלח עמי ויעבדוני, אמר להם פרעה, לא ידעתי את ה', מעולם לא שלח לי אגרת שלום, או דורון וכו'.

מדוע דוקא י"ב עכברים נשכו את פרעה

ופירש הרב "מגלה צפונות" שארבע מאות פתחים אלו הם כנגד ת' כוחות טומאה שיש לסטרא אחרא, כי שם היה מקום הס"א בסוד "והנה עשו בא ות' איש עמו", ולכן היו בפתחים כל מיני חיות רעות לחזק כח הס"א והטומאה

להתגבר בכשפיו, כי פרעה היה ראש המכשפים, וכשבאו משה ואהרן נכנעו כל כוחות הטומאה והיו מלחכים רגליהם, להורות על השפלתם ועל הכנעתם, ומחמת כן כל מלכי מזרח ומערב נכנעו והוצרכו להסיר כתריהם ולהשתחוות להם, ואז נפל על פרעה פחד גדול והוצרך לנקביו, ושלח לו הקב"ה י"ב עכברים כנגד מה שעינה י"ב שבטים, וציערו אותו ונתגלה קלונו.

ופירש מו"ר הבא"ח זצוק"ל הטעם שדווקא עכברים, כי ידוע מה שכתב הרב הגאון חיד"א בשם המקובלים כי הסט"א רוצה להניח אות כ' באותיות שלום כדי לעשות מכשול, וכן עשה פרעה לישראל במצרים שהיו יושבים בשלום עם המצרים והעביד אותם בעבודה קשה ועשה מכשול"ל, לכן הביא לו עכברים כי ישראל נקראו עברי"ם והוא הניח כף בשלום, אז שם לו הקב"ה כ"ף בעברי"ם ונעשו עכברים ונשכו אותו.

מחלוקת אם מטה אהרן היה אותו מטה של משה

"וישלך אהרן את מטהו לפני פרעה ולפני עבדיו ויהי לתנין" (שמות ז, י) - בזהר (בפרשתנו דף כח ע"א) מבואר להדיא שמטה של אהרן לא היה מטהו של משה, ושני מטות נפרדים היו וז"ל הזהר בתרגום ואמרת אל אהרן קח את מטך, מאי טעמא מטה אהרן ולא מטה משה, אלא אותו של משה היה קדוש יותר, כיון שנחלק בגן העליון בשם הקדוש, ולא רצה הקב"ה לטמא אותו באותם מטות של המכשפים, ולכן היה לאהרן מטה אחר ולא מטהו של משה.

וכן כתב החתם סופר (פרשת חקת, ד"ה קח, וד"ה ויקח), עיין שם. ובשו"ת 'צפנת פענח' (סימן קיט, אות ז, מהדורת ווארשא) כתב, דמטה של משה היה של אבן ספירנון, ומטה של אהרן היה של עץ.

אמנם במדרש שמות רבה (פכ"ו) מובא שמטה אהרן היה אותו המטה שעשה בו משה את האותות, וכשעשה בו אהרן נסים נקרא המטה על שמו 'מטה אהרן', וכשעשה בו משה נסים נקרא על שמו 'מטה משה'.

התינוקות התחפשו לתנינים

"ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלהטיהם כן" (שמות ז, יא) - דבר פלא כתב המלבי"ם ויעשו גם הם חרטומי מצרים בלהטיהם כן, ובמה שלא אמר ויעשו גם הם כן, באר ההבדל בין מעשה אהרן ומעשיהם, שהם לא עשו תנינים בפעל רק עשו בלהטיהם, ר"ל בתחבולת אחיזת עינים שעושה במהירות עד שמטעה את עין הרואה, ואיכות התחבולה באר במ"ש ויעשו גם הם חרטומי מצרים, ר"ל שהביאו עורות של תנינים מתים, והחרטומים היו תחת עור התנינים והתנענעו ותחתיהם עד שנדמה שהוא תנין חי מתנענע ודולג ממקום למקום ופעל ויעשו מוסב על החכמים והמכשפים שהם עשו את חרטומי מצרים שיהיו לתנינים ע"י שהתעטפו בעור תנין, ובעת שהשליכו המטות באו החרטומים המעוטפים בעור תנין וחטפו המטה תחת עור התנין, ומרוב המהירות ואחיזת עינים נדמה להרואים שמן המטה נתהוה תנין, ובמדרש אמר מיד שלח והביא תינוקות מן האסכולי שלהם ועשו אף הם כך, ויעשו גם הם חרטומי מצרים מהו גם, אפילו תינוקות של ד' וה' שנים קרא ועשו כן, ר"ל שתחת עור התנינים התעטפו תינוקות המלומדים באסכולי שלהם לזה לאחוז את העינים ולבא תחת המעטפה ולחטוף המטה ולרוץ כתנין חי עד שיתעה עין הרואה, ותינוקות אלה קרא בשם חרטומים שהיו מלומדים לזה, ובהם עשו החכמים והמכשפים את פעולתם, ומפרש שעשו כן בלהטיהם היינו באחיזת עינים כלהט המבריק ומחשיך את העין וכו'. ויבלע מטה אהרן את מטותם וכו', ר"ל שבלע את החרטומים בעצמם, דהא החרטומים הם היו התנינים שהתעטפו בעור תנין, והם עם המטות נצפנו תחת העור, ומטה אהרן בלע את התנינים עם החרטומים והמטות הצפונים תחתם.

הקב"ה התעלל במצרים

ואיתא במדרש תהילים (קה) שהקב"ה שיחק בהם ודאג להשאיר שיריים מכל מכה כדי שיהא למכה הבאה על מה לחול, ולא די בכך אלא היו המכות נרשמין בגופן באותיות. וכל המכות ניתנו במידה ובמשקל לכל מצרי כפי רמת שעבודו בכנ"י (מ"ה). ובכל מכה היה בה גם מכת דבר, שע"י המכות מתו מצרים רבים, הם ומקניהם. וכל רפואה שמצאו למכה אחת היו מזיקות למכה אחרת, וניתנו מכות אלו דייקא כדי ללמד את בני"י שלמות האמונה בו יתברך, וזאת ע"י המצרים שהם גרמו לכנ"י להתקלקל ממדרגתם העליונה שהיו בשעה שירדו לארצם, והקב"ה השאיר את פרעה קיים, וזאת למען הראות את כוחו יתברך, וכח הפורענות מהרשעים, ולספר שמו בכל בארץ ע"י פרעה האומר לא ידעתי את ה' וע"י בני"י שבכל דור ודור כאו"א מעביר את מה שראו אבותיו לבנו ובן בנו, וזאת שיכירו את מציאותו יתברך ושאינו עוד מלבדו, ויתנו שבח והודאה על מעשה הנס.

דצ"ך עד"ש באח"ב

רבי יהודה היה נותן בהם (בעשר המכות) סימנים: "דצ"ך עד"ש באח"ב". ומקשים המפרשים מהי כוונת רבי יהודה בנתינת הסימנים הללו בראשי תיבות דווקא, ומה הוסיף לנו בחלוקת הסימנים בסדר זה. ובספר חיים של תורה מביא את הרמב"ם בהגהותיו על נוסח ההגדה (הגהות מיימוניות סוף הלכות חמץ ומצה) שהביא בזה כמה פירושים מעניינים, ונביא כמה מהם:

א. אם נתבונן, נראה שסדר המכות וההתראות היו בצורה כזאת: "דם" "צפרדע" - בהתראה לפני כן. "כנים" - בלא התראה. "ערוב" "דבר" - בהתראה. "שחין" - בלא התראה. "ברד" "ארבה" - בהתראה. "חושך" - בלא התראה. ואם כן, המכות מסודרות בסדר של שלוש שלוש, כי לכל שלוש היה סדר בפני עצמו ביחס לאופן ההתראה, כי שתיים בהתראה, והשלישית בלי התראה, וחוזר חלילה, לכן חילק כך רבי יהודה את המכות.

ב. הראב"ן פירש: דאם נתבונן היטב נראה, שהיו מכות שהיו "על ידי אהרן במטה", והיו מכות "על ידי משה שלא במטה", והיו מכות "על ידי משה במטה". ואלו הם: דצ"ך - על ידי אהרון במטה. עד"ש - על ידי משה שלא במטה. באח"ב - על ידי משה במטה. ולכך סימנם רבי יהודה בסדר הזה. (יוצא לנו א"כ, שגם פירושו זה של הראב"ן בנוי על זה שהמכות מסודרות בסדר של שלוש שלוש, כי כל שלוש היו סדר בפני עצמו, אלא שהפירוש הקודם היה ביחס להתראה, ועכשיו נוסף ענין נוסף של תפקיד המטה, שהשתנה בכל סדר וסדר של סידרת המכות).

ג. רבי יהודה סידר את עשר המכות בראשי תיבות דווקא, היות שהפסוק לקמן בפרשת בשלח (פרק טו. פסוק כו) "כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך" רומז על עשר המכות בראשי תיבות. כי תיבת "אשר" בגימטריא: תק"א (105) כמנין: "דצ"ך עד"ש באח"ב". וזהו פירוש הפסוק: "כל המחלה אשר" - בגימטריא 105 כמנין דצ"ך עד"ש באח"ב, "במצרים" - אותם שמתני והשארתי על מצרים, אבל "לא אשים עליך, כי אני ה' רופאך"...

ד. ריב"א פירש ענין נוסף: האותיות השלישיות שבסדר דצ"ך עד"ש באח"ב המה מכות "כנים, שחין, חושך". ושלושת המכות הללו היו משמשות כל אחת עם חברתה. כיצד, במכת כנים היתה עיקר המכה - כנים, ונתלוו עמה גם חושך ושחין, אלא שעיקר המכה היתה אז מכת כנים. ובמכת "שחין" היתה עיקר המכה - שחין, אלא שנתלוו עמה גם כנים וחושך. ובמכת "חושך" היתה עיקר המכה - חושך, אלא שנתלוו עמה גם כנים ושחין. ולכך סידרם רבי יהודה בסדר זה של שלוש תיבות, כי האותיות השלישיות שבכל תיבה ותיבה, יש להן שייכות זו עם זו וכרמז הנ"ל. והוסיף שם, דאם תכתוב שלושת המכות זו על גב זו (במאוזן), יהיו גם (במאונך) האותיות הראשונות מן השלוש מכות "חשך". והאותיות השניות "שחין", והאותיות השלישיות "כנס", להורות לך שקשורות שלושת המכות זו בזו...

עשר מכות כנגד מה היו

במדבר (שמות רבה טו) איתא י' המכות - שהכה ה' במצרים היו כנגד י' נסיונות שעמד בהם אברהם אבינו ע"ה. ובמדרש הגדול יבואו י' מאמרות של י' המכות, ויפרעו מן המצרים שרצו לשעבד את בני"י שבעבורם נברא העולם בי' מאמרות. וי"א ש' המכות לשבר י' כוחות של מצרים שהם מכוונים כנגד י' כוחות הקדושה.

ממכת דם התעשרו עם ישראל

בא מצרי אל היהודי ושאל כמה עולה כוס מים,

"**יש** לנו כעת מבצע" - השיב היהודי - "ליטר וחצי עולה מאה וחמשים דולר, אך כל זה בתנאי שאתה קונה ששיה..."
המחיר היה מופקע לכל הדעות, אך למצרים לא היתה ברירה, היו מוכרחים לשתות ונאלצו לקנות מים מהיהודים.

עד שבא מצרי אחד ואמר: "המחיר מופקע, אי אפשר להמשיך ככה!"

אמר לו היהודי: "אין בעיה. אתה תלך להביא דם מהיאור, ואני בעד מחיר סמלי - מאה דולר - נוגע לך אפילו בחבית ומיד כל המים שבה נהפכים למים".

המצרי הסכים. רץ ליאור, שאב חבית מלאה מים ונשא אותה לארץ גושן. לכן "ונלאו מצרים", מחמת כובד המשא.
כשהגיע לארץ גושן נגש אל היהודי, שלם לו מאה דולר והדם נהפך למים.

המצרי בא לשתות את זה, ולמרבה הגועל התברר שהמים מלאים דגים מתים, מדיפי ריח של רקבון... "זה מסריח! מקח טעות!" זעק המצרי. אמר היהודי: "מה פתאום מקח טעות אני את שלי עשיתי, נגעת בדם, והוא אכן נהפך למים. אם אתה רוצה, לך ותביא דם טרי, בלי דגים מתים. ואז - ויחפרו כל מצרים סביבת היאר מים לשתות",

הם חפרו ומצאו דם טרי, נטול דגים, אותו הם נשאו על גבם לארץ גושן, ושוב, תמורת 'מחיר סמלי' נגעו היהודים בדם והפכוהו למים. כך העשירו אבותינו ממכת דם.

תיאור יציאת מצרים

בשנת ב' אלפים תמ"ח לבריאת העולם, בחודש ניסן הראוי ביותר לצאת בו לדרך בט"ו בו בחמישי בשבת בחצות היום יצאו בני ישראל ביד רמה - בראש גלוי ובקומה זקופה, במלאת 400 שנה משנולד יצחק אבינו בט"ו בניסן, והוא 430 שנה מברית בין הבתרים שהיתה בטו' בניסן. ביום שירדו למצרים, בדיוק כשהגיע השעה, יצאו בני' ששים ריבוא שהם שש מאות אלף גברים חסר אחד ונצטרף ה' עמהם, ויחד עם הזקנים נשים וילדים הגיעו לכשני מליון נפש שיצאו לחרות עולם, ללא פחד ולא במהומה אלא בשמחה ובקומה זקופה. ויצאה עמהם השכינה וגם צבאות מלאכי השרת שרפים חיות אפנים ואבות העולם אברהם יצחק ויעקב והאמהות הקדושות וי"ב שבטים והם רואים את בניהם ושמחים ויש מעם ישראל שראו את האבות כמה הם מאושרים ושמחים, והשמיעו המלאכים קול שירות ותשבחות להקב"ה, והעיר ה' רוח בני' השבורה מעוני השעבוד ושמעו שירת המלאכים ולא פרחו נשמתן, וכל הדרכים היו מעלים ריחות של רפואה ונכנסו לגופם ונתרפאו, והיו שמחים ורוחם נחה.

וגם פרעה וכל מצרים יצאו ללוותם, עם הממונים העליונים עליהם, וכל שרי העמים של מעלה ליוו אותם עד שיצאו ממצרים. וכיון שהצדיקים היו בטוחין שיעשה להם הקב"ה נסים וגבורות לפיכך נטלו תופים ומחולות בידם (מ' טו, כ), והיו בני' מרוממים ומשבחים את ה', ללא דאגה כלל ולא היו יראין משום אדם (רשב"ם שם)

וביציאתם נעשו כמה ניסים. א. משה רבנו דיבר לכל בני ישראל על מהלך היציאה וקולו התפשט בכל ארץ מצרים. ב. בשעה אחת התקבצו כל בני' מכל קצוות מצרים לרעמסס. ג. כל בני' יצאו עם בצק, מכיון שלא הספיקו לאפותו במצרים, כי גורשו ולא יכלו להתמהמה, ובצקו של אף אחד מהם לא החמיץ, נס עצום, והיו מניחין את הבצק על ראשם ונאפה להם מחמת חום השמש למצות. ד. על כל פתח משערי מצרים היתה צורה של חיה, וכשברח אדם ממצרים צורת החיה שבפתח וכל החיות ממנה היו צועקות, וכשיצאו בני' יצאו בשער שהיה עליו צורת כלב ואעפ"כ שתקו, ועוד שהרי הכלבים עזי פנים הם ודרכם לנבוח כשרואים אנשים עם מקלות, ואעפ"כ שתקו לישראל וגם לבהמותיהם הנהוגות בידי מצרים לא נבחו אלא למצרים לבדם נבחו. ה. עצם היציאה נס הוא, שהרי אילו לא הוציאנו ממצרים, עדיין היינו שם עבדים מושפלים בגופנו ובנפשנו ללא תורה וחירות כלל, ולא היינו יוצאים משם לעולם.

יצאו כולם עם כל מקניהם ורכושם ואפי' בהמה שהיה בה צפורן השייכת לישראל יצאו בעליה עמה. ומשה רבנו לקח את עצמות יוסף עמו, ועצמות בתיה בת פרעה (חמ"י) ואת עצי הארז שעקר יעקב אבינו מא"י (ב"ר, צד, ד) נטעם במצרים, והיו מוצנעים לצורך המשכן, ועמם הבריה התיכון. וכל שבט העלה נשיאו עמו [ראובן שמעון וכל השבטים] (ירושלמי פ"א ה"י)

ובו ביום נאמרו לישראל ע"י משה רבנו מצוות זכירת יציאת מצרים בכל יום, קידוש בכורות באדם, ובכהמה טהורה, קדושת בכור החמור כנגד עם הדומה לחמור - מצרים, מצוות קידוש החודש, וניסן שהוא ראשון לחודשי השנה שיתלו כל החודשים בניסן זכרון ליציאת מצרים, פסח דורות, מצוות והגדת לבנך, ומצות תפילין לזכרון יציאת מצרים, ולשעבוד מציאותו לה'.

אין לשער ואין לתאר גודל ההארה והשפע הנשפע עלינו בליל זה

שנינו בפרקי דר' אליעזר (פל"ב) שבליל הסדר נפתחין כל שערי שפע.

ואף מי שנולד במזל רע, אם מזלו קשה בבני - בצער גידול בנים וכדו'.

ואם בחיי - מזלו קשה בענייני בריאות וכדו'.

ואם בממוני - שהיכן שמניח ידו נהפך כחומר חותם.

כל אחד ואחד יש לו להתפלל על זה בלילי פסח - ליל הסדר, ויפעל לשנות מזלו לטוב.

ומבאר בדרך משל לאחד שנתנוהו במקום המוקף חומה גבוהה וביכולתו לטפס ולצאת, ואין שום דרך שיוכל לצאת מאפילה לאורה זולתי בהתחכמות גדולה לעשות אפילו נקב אחד, אמנם, אחר שכבר ניקב הנקב בידו להכות בפטיש סביבות החור - להרחיבו, וכך יגיע לבסוף לשבר את כל החומה.

בלילה זה מתעלה כל הבריאה למעלה מהנהגת הטבע, וממילא ביד כל אחד לשנות את מזלו לטובה, ויש שרמזו זאת ב'יחץ' - לפי המנהג שעושים מצות 'עגולות', כי העולם הזה דומה לכדור העגול, ובשבירת המצה מרמזים שבלילה הזה יש בידינו בוח לשבור את ההנהגה הטבעית הנרמזת בדבר עגול, ולהתרומם מעל לדרך הטבע.

לילה כיום יאיר - גודל הקדושה הבאה עלינו בלילה הזה

איתא בווה"ק (ה"ב לח.) 'ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז, וחמא בל עמא דינוי דקוב"ה, דכתיב (תהלים קלט יב) 'ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה' (אותו הלילה היה מאיר כיום בתקופת תמוז - שאורו אדיר וחזק, וראו הכל שהקב"ה מעניש את המצריים)

ומבואר שם (ח"ב מ:): שהקב"ה וכל הפמליא של מעלה יורדים לחזות בנועם זיו עבודת בני ישראל בלילה הזה (וע"ע ביפרי עץ חיים' שער חג המצות פרק א ופרק ח), ונמצא שהאדם יושב בביתו לפני מלך מלכי המלכים פשוטו כמשמעו ממש, והקב"ה כביכול עומד על גביו.

בתי בני ישראל נהפכים בזה הלילה ל'בית המקדש' ממש

נוראות כתב הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לשב"ג תקס"ב ד"ה כי תבואו) דבתי בני ישראל נהפכים בזה הלילה ל'בית המקדש' ממש, בו נאמר 'מועט מחזיק את המרובה' - עומדים צפופים ומשתחוים רוחים, ומעולם לא אמר אדם צר לי המקום.

כתב החיד"א: שבתפילת ערבית של ליל פסח יכוין בה מאוד, כי רבו מאוד רזין עלאין וסודות ואורות גדולים בשמים, ולגמור ההלל בבית הכנסת סודו רם ונישא. והלילה הזאת מאירה כשמש בצהרים בתוקף האורות העליונים, וע"כ היצר הרע מחפש עילה להכנס, והחכם עיניו בראשו מוציא מ'צה' ומריבה וכעס וקפידה, ומכניס אהבה שמחה וויתור. וכתב עוד שזה הלילה היחיד כמו יום הכפורים.

דרוש בענין קדושת המצות

נפתח בדברי הזוה"ק שמסביר כמה חמור איסור אכילת חמץ שנכרת מן העולם ואין לו חלק לעולם הבא וז"ל: **אמר רבי אלעזר, פתיב** (שמות יב) **פַל מַחְמַצַת** לא תאכלו, וכתיב וכתוב (שמות יג) **לא יאכל חמץ אלא דא דכר ודא נוקבא** מה הטעם רבוי הלאוין שיש באיסור אכילת חמץ, ומדוע פעם קורא לו מחמצת ופעם קורא לו חמץ, אלא חמץ הוא הזכר של הקלי' ומחמצת היא הנקבה של הקלי'. **אמר רבי שמעון, אלעזר ברי, בדא פתיב לא תאכלו** תירצת את הענין יפה אבל עדיין למה במחמצת כתוב לא תאכלו, לשון של ציווי ואזהרה, **ובדא פתיב לא יאכל** בחמץ כתוב לא יאכל, לשון בקשה, **אמאי לא פתיב לא תאכלו** מדוע לא כתוב גם בחמץ לא תאכלו, לשון ציווי? **אלא נוקבא דאיהי אסטיאת ארקהא, באזרה ודאי אלא נוק' דקלי'** שהיא מפתה ברמאות לבני אדם בדרכיה של הטומאה לפתות ולרמות בני אדם לעשות חטאים, כי קלי' הנקבה יותר חזקה מהזכר, לכן כתוב בה באזהרה כל מחמצת לא תאכלו, **דכר דאיהו אחיד בחוטא דדכין** תיר **בבקשה הזכר של הקלי'** שהוא נאחז בחוט של טהרה יותר מן הנקבה, לכן האיסור חמץ שבו בלשון בקשה. **ועל דא פתיב לא יאכל לא תאכלו** ועל זה כתוב לא יאכל בלשון בקשה לא תאכלו לשון ציווי בנקבה.

אמר ליה אבא, וקא פתיב (דברים טז) **לא תאכל עליו חמץ** שאל ר' אלעזר את ר' שמעון והרי שגם זכר שהוא "חמץ" כתוב לשון אזהרה ולא בקשה. **אמר ליה, אסגי תיבין יתירין ליקרא לקרבנא השיב לו, הירבה הכתוב מילים יתרות כלומר אזהרות ולאויין מרובים לכבוד הקרבן.** וכתב "לא תאכל" כאילו יש אזהרות רבות. והעיקר הוא שבפעם הראשונה אמר בלשון בקשה ואח"כ לכבוד הקרבן האריך באזהרות, **אבל פקדמיתא בבקשה לא יאכל** אבל בתחילה כתוב לא יאכל להראות לנו שהזכר פחות טמא וקשה מן הנקבה. **אבל לבתר באזרה** אבל אח"כ באזהרה, (לא תאכלו, דהוא שהוא המחמצת) **קשיא מתירונויהו מחמצת** קשה משניהם כלומר משאור וחמץ היא מחמצת כי מילת "מחמצת" קשה מחמץ ושאור. ושואל, **מאי טעמא, בגין דריקא דמותא אית תמן** מה הטעם שהוא קשה משניהם? ומשיב מפני שריח של מות יש במחמצת והיא כוללת זכר ונקבה. **חמץ, דכר חמץ הוא בזכר. מחמצת, נוקבא. רגליה יורדות מות** (משלי ה) מחמצת בנקבה שרגליה יורדות למקום המות קרוב לקליפות. וזה נאמר על הקדושה וכ"ש בקלי' שהיא המות עצמה, **ברישא וסיפא דתיבה תשפח לה** בראש התיבה אות מ' ובסופה אות ת' תמצא שם את המלה "מת" כזה

מחמצת. וגָּיִן דָּא מֵאן דְּאָכֵל חֶמֶץ בְּפֶסַח ובשביל זה מי שאוכל חמץ בפסח, אִיִּהּ אֶקְדִּימַת לֶיהּ מוֹתָא הַנוֹקְבָא דקלי' מקדימה לו את המיתה שהיא בכרת, וְלִיְנַדֵּע דְּמִיַּת הוּא בְּעֻלְמָא דִּין וּבְעֻלְמָא דְּאֵתִי וְלַדְעַת שְׂהוּא מֵת בְּעוֹלָם הַזֶּה וגם נפשו נכרתת בעולם הבא, ור"ל שלא תתגלגל נפשו בגלגול ישראל אלא בבהמה ובגוים ערלים, דְּבַתִּיב (שמות יב) וְנַבְרְתָּהּ הַנְּפֶשׁ הֵיא שִׁאִין לָהּ חֶלֶק לְעוֹה"ב וְהִיא הוּא כַּאוֹתָהּ בַּהֵמָה שְׂמַתָּה. עַד כַּאן בִּיאָר חֶמֶץ וּמַחְמַצַּת.

מעלת המצה שהיא מברחת החיצונים והמזיקים והוא מאכל של רפואה כי נלחמת עם המחלה ומציאה אותה מגופו של האדם וז"ל:

מִצָּה אֲמַאי מַצָּה שְׂהִיא הַשְּׂכִינָה לֵמָּה הִיא נִקְרָאת בִּשְׁם מַצָּה, אֲלֹא הָכִי תִּגְיָנָן שְׂדֵי אַלָּא כַךְ לִמְדוּנָא, הַמַּלְכוּת נִקְרָאת פֻּעַמִּים בִּשְׁם שְׂד"י כִּי הִיא חוֹתֶם הַיְסוּד הַנִּקְרָא שְׂד"י. וְאֵמַר מִדּוּעַ נִקְרָאת כַךְ, בְּגִין דְּאֲמָר לְעוֹלָמָא דִּי דִּיאָמַר לְצְרוּתֵינוּ דִּי בִּשְׂבִיל שְׂאמָר הַקַּב"ה לְעוֹלָמָא דִּי וְהָעוֹלָם הוּא עוֹלָם הַאֲצִילוֹת, וְהַמַּלְכוּת הִיא סוּף עוֹלָם הַאֲצִילוֹת, וְיֵאמַר שִׂיבְטָל מִעֲלֵינוּ כָּל הַצְרוּת וְהַגְזִירוֹת. אָנְףֵי הָכִי מַצָּה גַם כַךְ מַצָּה מִדּוּעַ נִקְרָאת הַמַּלְכוּת מַצָּה, בְּגִין דְּקָא מְשַׁדָּד דְּמַבְרַחַת לְכָל סְטְרִין בִּישִׁין וְעֵבִיד קְטִטָּה בְּהוּ לְפִי שְׂהִיא מְשַׁדַּדַּת וּמְבַרַּיְחָה לְכָל הַחִיצוֹנִיִּים הָרַעִים וְעוֹשָׂה מְרִיבָה בָּהֶם, כְּדִי לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, בְּגִין דְּשְׂדֵי דְּמוּזוּזָה דְּמַבְרַיְחַת לְשִׁדִּים וּמְזַיְקִים דְּתַרְעָא כַעִין שֵׁם שְׂד"י כַּמּוּזוּזָה שְׂמְבַרַּיְחָה אֶת הַשְּׂדִים וְהַמְזִיקִים מְשַׁעַר הַבַּיִת, אָנְףֵי הָכִי אִיִּהּ מַבְרַחַת לוֹן מִכָּל מְשַׁכְּנֵי קְדָשָׁה כַךְ גַּם הַשְּׂכִינָה הִיא מְבַרַּיְחָה אוֹתָם מְכַל מִשְׁכּוֹנֵת הַקְּדוּשָׁה שְׂלָא יְהִיו שֵׁם, וְעֵבִיד מְרִיבָה וְקְטִטָּה בְּהוּ וְעוֹשָׂה מְרִיבָה וְקְטִטָּה בְּנִיחָם אַחַד בְּשְׁנֵי וְהֵם פְּרוּדִים וְלִכּוֹן קָשָׁה לָהֶם לְהַזִּיק. כַּמֶּה דְּאֵתִי אֲמָר כַּמּוּ שְׂנָאֵמַר, (שמות יז) מִסָּה וּמְרִיבָה. עַל דָּא פְּתִיב מַצָּה וְעַל זֶה כְּתוּב מַצָּה שְׂפִי מְרִיבָה. וְהָא מִסָּה בְּסִמְכָן אִיִּהּ וְהִיא הַמִּילָה מַסָּה הִיא בְּס' וְלֹא בִּצ' וְאִיךְ אֵמַרְתָּ שְׂנָקְרָאת ע"ש מַסָּה וּמְרִיבָה, אֲלֹא תַרְגּוּמוֹ דְּמִסָּה אִיִּהּ מְצִוְתָא אַלָּא הַתְּרִגּוּם שֶׁל הַמִּלָּה מַסָּה הוּא מְרִיבָה כִּי הִיא נִלְחַמַת בְּס"א וּמְבַרַּיְחָה אוֹתָהּ.

ההבדל בין חמץ למצה

"חמץ" "מצה" בשתיים אותיות מ"ץ, וההבדל רק באות ח' ו-ה', ה' הח' בראש חמץ וה' בסוף מצה בסוד ויהי ערב ויהי בוקר, ברישא חשובא ואח"כ נהורא. ואנחנו צריכים להפוך החושך לאור ע"י תשובה, תורה, ושמחה, אז החוטא נהפך לצדיק. וזה סוד שמחה אותיות שם ח"ה כאשר מתקנים את האותיות האלו ח' דחמץ וה' דמצה ועושים חיבור. והרמז, אור בגימ' 207, חושך בגימ' 334 ושניהם ביחד גימ' 541 כמספר ישראל. וידוע כי היצה"ר נדמה כחוט השערה, וע"י שהאדם מתגבר עליו, שובר את הח' דחמץ ונעשה אותיות מצה.

ימי הפסח שהם סוד פ"ה ס"ח בקדושה תיקון לפה וללשון ולחטא עץ הדעת

וּכְמוּ שְׂאִוּמָר רִשְׁב"י, שְׂחֵמֶץ וְשְׂאוֹר מִרְמִזִּים לִזְכַּר וְנוֹק' הַטְּמָאִים שְׂהֵם מְרַכַּבַת הַטּוּמָאָה הַיּוֹנְקִים מִהַקְּדוּשָׁה. וְהַמְרַכַּבָה הַזֹּאת הַתְּחִילָה לְגָדוֹל כֹּאֲשֶׁר אָדָּה"ר חַטָּא בְּעַץ הַדְּעַת טו"ר, אַז נִפְלוּ נִיּוֹצוֹת לְתוֹךְ הַקְּלִי'. וְכַן בְּכָל יוֹם וָיוֹם בְּעוּנוֹת הַרְבִּים, ע"י הַחַטָּאִים בּוֹלְעִים הַקְּלִי' עוֹד נִיּוֹצוֹת קְדוּשָׁה וְאֵז גֹּדְלָה הַמְרַכַּבָה שְׁלֵהֶם. וְלִכּוֹן יֵשׁ שְׂלִיטָה לְאוֹמוֹת עֲלֵינוּ עַד שְׁנַבְרָר נִיּוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה כִּי זֶה נוֹתֵן לָהֶם חַיּוֹת וְכוּ'. וּפְלֹא הוּא כִּי "עַץ הַדְּעַת" עִם הָאוֹתוֹת בְּגִימ' 645, בְּדִיּוֹק כַּמַּס' חַמ"ץ שְׂאוּר"ר שְׂהֵם הַזוּ"ן דְּקִלִּי מְרַכַּבָה הַטּוּמָאָה. וְאַבְרָהָם אַבִּינוּ כִּידוּעַ תִּיקַן הַרְבֵּה נִיּוֹצוֹת בְּסוּד וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בַּחֲרוֹן, וּבִזְכוּת זֶה אֵמַר לוֹ הַקַּב"ה, יָדוּעַ תִּדְעַ כִּי גָר יְהִיָה זָרְעֶךָ וְכוּ' וְאַח"כַּ יָצְאוּ בְּרִכּוּשׁ גָּדוֹל שְׂהוּא נִיּוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה. וְע"כַּ צִּיּוּנוֹ הַקַּב"ה שְׁבַעֵה יָמִים לְהַשְׁבִּית חֶמֶץ וְשְׂאוֹר כְּדִי לְבִטֵּל כַּח הַנְּחַשׁ שְׂעִירֵב הָרַע בְּעוֹלָם ע"י לִשׁוֹן הָרַע. וְע"כַּ הַיָּמִים הָאֵלֶּה הֵם שְׂמִירָה מְעוּלָה לְכָל יָמוֹת הַשָּׁנָה לְבִיעוֹר וּלְבִיטוֹל זוֹהַמַת הַנַּחַשׁ. וְע"כַּ תִּמְצָא סֵךְ יָמוֹת הַשָּׁנָה שְׂס"ה פַּחוֹת שְׁבַעֵה יָמִים דְּפַסַּח שְׂנ"ח יָמִים בְּגִימ' נח"ש. וְלִכּוֹן יָמֵי הַפַּסַּח שְׂהֵם סוּד פ"ה ס"ח בְּקְדוּשָׁה תִּיקוֹן לְפִה וְלִלְשׁוֹן וְלַחְטָא עַץ הַדְּעַת, כִּי כֹּאֲשֶׁר יִתְבַטֵּל הַנַּחַשׁ יִבּוֹא הַמַּשִּׁיחַ, וְאֵז וְהִיָּה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, ה' מֶלֶךְ ה' מֶלֶךְ ה' יִמְלֹךְ בְּגִימ' מְשִׁיחַ, (וְלִכּוֹן יִשְׁתַּדֵּל בְּפֶרֶט בְּלִיל הַסֹּדֶר לְשַׁמּוֹר אֶת פִּי וּלְשׁוֹנוֹ מִתְּחִילַת תְּפִילַת עֶרְבִית עַד סוּף הַהַגָּדָה, וְאִפְּי' עַד אַחֵר תְּפִילַת שַׁחֲרִית).

עם ישראל עשו קרבן פסח בבית המקדש

וְהֵנָּה יָדוּעַ כִּי בְּלִיל פַּסַּח, הָאִיר הַקַּב"ה אוֹר גָּדוֹל וְנִפְלֵא אֵתְעַרּוּתָא דְלַעִילָא בְּלִי אֵיתְעַרּוּתָא דִלְתַתָּא בְּסוּד דּוּדֵי לֵי וְאֵנִי לוֹ, וְכְתוּצָאָה מִכְךָ נָדַחוּ כָל הַס"א וְנָתְעַלוּ יִשְׂרָאֵל מִעֵלָה גְדוֹלָה כַּמ"ש בְּתַרְגּוּם יוֹנְתָן בֶּן עוֹזִיָאֵל שְׂעַם יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ אֵת הַפַּסַּח בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּבְאוֹתוֹ לִילָה הוּפִיעַ עֲלֵיהֶם אוֹר קְדוּשַׁת הַמִּקְדָּשׁ שְׂמַבְטִלַת הַקְּלִיפּוֹת. וְהִרְמִזוּ שֵׁרֶפֶת חֶמֶץ בְּגִימ' 1118 שְׂהוּא כַּמַּס' שְׂמַע יִשְׂרָאֵל וְכוּ'.

המצה נותנת לאדם קדושה גדולה ואור גדול לגופו ולנשמתו, כי גופו נעשה קודש ונשמתו קודש קדשים הנה נודע כי חג הפסח שבו זכינו לצאת ממצרים נחשב כאילו "נולדנו מחדש", היות וכלל ישראל היו שרויים במ"ט שערי טומאה של מצרים, והגענו למצב שח"ו נתבטלנו מלהיות לעם, והוצרכנו להוולד מחדש, והוא ההתחלה לקבלת התורה, והתחלנו להיות לעם ובנים ממש לקב"ה.

וכמו שביציאת מצרים נחשב כאילו נולדנו מחדש ועתה אנחנו ממש כקטן שנולד, כן נעשה בכל שנה ושנה בהגיע ליל הסדר נמצאים אנחנו כביכול במצב של לידה - לידת כלל ישראל, וכן בפרטיות כל יהודי נולד עתה מחדש, ומקבל כוחות חדשים למשך כל השנה כולה.

ולכן ציוו אותנו לאכול בימים הללו מצה שמורה, כי המצה היא רמז ליצר הטוב כנודע, והיא מיכלא דאסוותא (לחם של רפואה), מיכלא דמהימנותא (לחם של אמונה). ואם בימים הללו שהם ההתחלה של כל השנה והם היסוד של כל השנה שאנחנו נחשבים לקטן שנולד נשמר מן החמץ שהוא יצה"ר, א"כ כל השנה כולה נשמר מן היצר הרע, ונדבק אך ורק ביצר הטוב ולא נחטא. כי הזוה"ק אומר שהמצה נותנת לאדם קדושה גדולה ואור גדול לגופו ולנשמתו, כי גופו נעשה קודש ונשמתו קודש קדשים.

וכידוע חג הפסח הוא ראש השנה לרגלים, והוא רישא דכל גופא, דגופא בתר רישא גריר.

המצוה היחידה שבה אנחנו מעכלים לתוך גופינו את קדושת ה', היא מצוות אכילת מצה

והנה המצה עשויה מלחם ומים בלבד, ללא שום תבלין או שמן וכו', כי היא מראה שהאכילה היא רק מתוך עצם הרצון לחיות ולא לשם תענוגות, וכמו שכתב החתם סופר: המצוה היחידה שבה אנחנו מעכלים לתוך גופינו את קדושת ה', היא אכילת הקדשים בבית המקדש, וכיום זו היא מצוות אכילת מצה, לכן בעת האכילה יש להזהר מאד בקדושה, ובשמחה שזכינו לכך.

ה"בני יששכר" כותב: יש הבדל בין חמץ למצה, החמץ לאחר שהאופה סיים את עריכת הבצק ולאחר שהכניסו לתנור ומשך ידו ממנו תופח הלחם מעצמו ונעשה גדול יותר ממה שהיה לפני האפיה. מה שאין כן במצה אינה תופחת ואינה גדלה יותר ממה שהיתה לפני האפיה, לומר לך שפסח הוא בחי' "אתערותא דלעילא", בחג הפסח כל הפעולות וכל האורות לא מתבצעים על ידינו בהתעוררות שלנו, אלא הכל נעשה מאת השם יתברך, ומשפיע קדושה לאדם בלי הכנה מצידו.

וכך היא המצה, בלי הכנה, איך ששמנו אותה כך היא, ובכל זאת יש לה כח קדושה גדול מאד שמכניסה באדם רפואה ויצר הטוב ואמונה ועוד.

אמנם בכל זאת, אין לאדם לשבת באפס מעשה, לפני התקדש החג ולסמוך על כך, אלא יש להכין עצמו שיהיה כלי המחזיק ברכה, וכמו שכתב הרב "תפארת שלמה": "מצות תאכל במקום קדוש", כלומר שצריך להכין עצמו טרם יבא החג הקדוש, לקיים מצות אכילת מצות במקום קדוש ע"י תשובה ומעש"ט, ואז נזכה לבחי' "בערב" תאכלו מצות, שדרשו על זה בערב לשון ערבות, שהמצות ערבים וטעימים לחיך, ומצפים מתי יגיע הזמן שנוכה לאכול מהמצות של מצוה, ולכן נהגו לנשק המצה להראות החביבות הגדולה שיש לנו.

והנה "אכילת מצה בליל פסח" גי' "עת רצון" כי מתגלה המצח העליון ומבטל החמץ.

גם מצ"ה עולה במוכס"ז סוד השם הכתוב על המזוזה לשמירה מן המזיקים והטומאה לבל יכנסו אל הקודש פנימה ויגרמו אל החימוץ.

עוד זאת אדרוש שמצה כמספר מ"ט אלקי"ם שהוא מ"ט פעמים שם אלהי"ם העולה רמ"ה סוד הכתוב ובני ישראל יוצאים ביד רמ"ה היינו ביד בניסן ע"י המצה שרומזת על רמ"ה ועיין למורינו ורבנו המהר"ש מאוסטרופולי זיע"א והי"ד בעניין זה בלקוטי שושנים על המדרש הנ"ל עשה להם פרמה מפני המזיקים וצ"ל ולכן "משה בארץ מצרים" ס"ת מצה והם הסבה ליציאת מצרים ונרמזו בס"ת המעלה אתכם מארץ אבות מצה השומרות מכל מרעין בישין ולכן מכל צרה הצלני ר"ת מצה.

מסירות נפש על כזית מצה בליל הסדר

הרב אונגאר זי"ע היה מספר שבשנת תשל"ח הגיע אליו יהודי אחד מקהילתו וסיפר לפניו חלום נורא - שבעת שהותו באושוויץ מצא תלמיד חכם ועובד ה' גדול והתחזקו יחד בכל המצבים הקשים שעברו עליהם.

בהגיע ליל יו"ט ראשון של פסח תש"ה היו בידו [של מספר החלום] רצון עז להשיג כזית מצה, ועל כן מסר נפשו למצוא חיטים כשרים ולטוחנם ולהשיג מים שלנו וכל דבר עלה ממש במסירות נפש, ואח"כ מצא תנור לאפותם, עד שממש בערב פסח עלה בידו ממש ב' כזית מצה, כמה שברי מצות שהשיג כאמור במסירות נפש של אותם הימים, אשר יהיה כזית מצה למספר החלום, ואילו הכזית השני יהיה לידו משכבר הימים,

וכמובן, שחשב שהשומר יגנוב ממנו את הכזית מצה על כן החביא בב' מקומות בבגדיו את המצה, כזית אחד במקום אחד ואילו את הכזית השני במקום אחר, והנה רק נכנס האיש לפתחי הגיטו ושאל אותו השומר צורר היהודים מה אתה מחביא בכליך, ומשש בבגדיו, ויקח ממנו את הכזית מצה האחד, ועדין שמח שלכל הפחות עבורו יהיה לו כזית מצה,

אך כל ערב הפסח החתנן על נפשו ידידו התלמיד חכם והעובד ה' שיתן לו כזית מצה משברי מצותיו, וירא האיש שאינו יכול להיפטר מעימו, על כן אמר לו בא ונעשה פשרה, ואמר לו שאת כל שכר המצווה מותר הוא עבורו ובלבד שיתן לו הזכיה לקיים מצות ה' באכילת הכזית מצה, עד שנעתר ידידו לבקשתו ובאמת ידידו אכל בפועל את כזית מצה משברי מצותיו, במסירות נפש ממש, כיון שאם היו תופסים אותו עם הכזית מצה בידו היו הורגים אותו בייסורים קשים ונוראים שייחדו הדייטשן ימש"ו ליהודים שתפסו בעת קיום מצוות. אך את שכר המצווה לא נתן לידו התלמיד חכם בשום אופן,

כעבור קצת זמן עשה אותו תלמיד חכם עוד מעשה מצוה במסירות נפש, ואז תפסוהו הדייטשן ימש"ו והרגוהו בייסורים קשים רח"ל שבועות מספר קודם סיום המלחמה.

והנה בהגיע שנת תשל"ח הגיע התלמיד חכם בחלום לידו שמסר לו המצות ומסר לו סימנים שזה חלום אמת ואמר לו - הנה ל"ג שנים ממתין הוא כבר להתגלות אליו, כיון ששרוי הוא בהיכל גבוה מעל גבוה בגן עדן שאין יכול לתאר ולשער לו גודלו ותפארתו, בשכר שזכה להיפטר מן העולם על קידוש ה' ובשכר כל המסירות נפש ובשכר של ריבוי תורה ועבודה שזכה במשך כל ימי חייו, אמנם השכר של הכזית מצה שאכל בליל הסדר תש"ה [שוויתר למספר החלום] פעלט איהם אויס פון אלע זייטן (-חסר לו על כל צעד ושעל), אלא שעד היום לא קיבל רשות לרדת מהיכלו הגבוה בגן עדן לעולם התחתון אך עתה נתנו לו רשות להתגלות אליו ובכך מתחנן הוא לפניו שעכשיו יתן לו את שכר המצוה של הכזית מצה.

ובשעה שחלם זה פנה אל הרב של הקהילה שלו הרב אונגר זי"ע לדעת כדת מה לעשות והרב אונגאר השיב לו ברוב ענוותנותו שאין לו ידיעה בעניינים אלו אלא יפנה אל המאכנובקער רבי זי"ע שיפסוק שאלתו, והמאכנובקער רבי פסק - בזה "פסק נורא" שמרעיד כל נפש בשמוע אותו, וכך אמר, שבהיות שהתלמיד חכם נפטר כבר מן העולם ושוב אין יכול לקיים מצוות ולהוסיף זכויות, ולעומת זאת היהודי מספר החלום עדיין נמצא בחיים חיותו ואף זכה להעמיד צאצאים ודורות ובידו לקיים עוד מצוות ולהוסיף עוד זכויות, על כן ילך היהודי מספר החלום אל ארון קודש פתוח ויאמר שמוחל הוא לידו התלמיד חכם ומחזיר לו שכר הכזית מצה.

ואכן היהודי מספר המעשה עשה כדברי המאכנובקער רבי זי"ע ונפנה אל עבר ארון קודש פתוח ואמר בבכיות גדולות שמוחל הוא לידו התלמיד חכם שכר הכזית מצה, ולאחר מכן הגיע שוב התלמיד חכם אליו בחלום והודה לו על המתנה העצומה והנפלאה ששיגר אליו.

וזה לימוד גדול עבורינו, אשר עדין אנו יכולים בחיים לקיים כל כך הרבה מצוות וגם לזכות במתן שכרם לאין שיעור חטוף ואכול חטוף ושתה.

ועתה שמענו עוד הוספה חשובה להמעשה - שאותו תלמיד חכם ועובד ה' בהגיעו לאושוויץ, אזי ביום הראשון גזלו הימנו את כל משפחתו עם ב"ב וצאצאיו ונשרפו רח"ל על קידוש ה' ואותו השאירו לעבודה והוצרך להמתין שעות ארוכות להיכנס למחנה, ובהגיע הלילה אחר היום הקשה אמר התלמיד חכם לידו [מספר החלום] לא למדתי עדיין כלום היום, ובהיות שידע הרבה מסכתות [ואולי אף כל הש"ס] בעל פה, קבע שיעור עם ידידו לחזור מדי לילה בלילה על מסכתות הש"ס, וזאת השיעור נמשך עד הלילה האחרון שלו עלי אדמות

וכאשר מתבוננים במעשה זו יש בזה לימוד נורא לכל איש ישראל, שכן מדברים כאן מבעל מדרגה עצום שכל חייו בכללותו ושהותו באושוויץ בפרטות היה כל כולו תורה ועבודת ה' ומסירות נפש, וכל תיבה של תורה וכל מעשה מצוה שעשה באושוויץ היה כל כולו מסירות נפש, ועם כל זאת ציפה שלושים ושלוש שנה להתגלות לזה העולם ולקבל השכר של כזית מצה שלו באמרו אז שחסר לו על כל צעד ושעל.

ומזאת הלימוד לכל איש ישראל על כל עניני עבודת ה' בכללות ועל עניני שמירת הלשון בפרטות - כמה כל משהו התעלות מסייע לו לאדם באופן עצום ונשגב, עד שיעל כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכול לשער.

סך ימות השנה הם שס"ה פחות שבעת ימים הם שנ"ח, אותיות נח"ש. ואין הנחש שולט על מי ששומר ימי "הפה סח" ששבעת ימים סח בדברי תורה ואוכל מצה

המהר"ל מפראג זצ"ל שואל, הרי שם חג המצות שכתוב בתורה הוא על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, וצריך להבין בשביל חמש דקות שלא המתינו עם ישראל ולא הספיק בצקם להחמיץ נקבע שמו של החג "חג המצות", הרי הרבה ניסים ונפלאות היו לאבותינו כמצרים, עשר מכות, מכת בכורות, קריעת ים סוף, ועוד ועוד, ומדוע דוקא חג המצות?

ותירץ שבאותם רגעים הראו והוכיחו את בטחונם בקב"ה. לכאורה יכולים לטעון אם המתנו מאתים ועשר שנים, אם כן אפשר להמתין עוד מעט, עוד כמה דקות, פלא עצום! אף אחד מעם ישראל לא טען כן. וגולת הכותרת "וגם צדה לא עשו להם", עם ישראל נהג בתמימות, כי הם לא ידעו שהקב"ה יתן להם "מן" במדבר, והסכימו לצאת ללא אוכל וכו', וז"ש "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר" וכו', ולכן ע"ז נקרא שם "חג המצות" על שם שעם ישראל הלך בתמימות אחר ה' יתברך.

ועל כן ציונו ה' כשיצאנו ממצרים להשבית ולבער את החמץ ושאר כל שבעת ימים, כדי לבטל כח הנחש שערבב את הרע בעולם ע"י שדיבר לשה"ר על הקב"ה, כמ"ש "כי יודע אלהים כי ביום אכלכם ממנו" וכו' והימים הללו הם בחי' "מצה" שמורה לכל השנה, לביעור וביטול זוהמת הנחש.

וע"כ כתב רבינו האר"י ז"ל והביאו ר' אברהם אזולאי באור החמה ח"ב דף מ' וז"ל כל מי שישמור עצמו מכל מיני חימוץ במאכליו ומשתיו בימי הפסח ומדקדק בענין זה הרבה מאד, מובטח לו שלא יחטא כל השנה. וזה שאמרו רבותינו ז"ל "ושמרתם את המצות" אל תיקרי מצות אלא המצוות. ואפשר שבא לרמוז אם תשמרו את המצות מחימוץ כל שבעת ימי הפסח אז תזכו לשמור כל המצוות כולם כל השנה כולה, ואז ממילא אין חטאים ומובטח לו שלא יבוא חטא על ידו כל השנה כולה.

סיפורים לפסח

אחד מי יודע

מספרים באחת המדינות פרצה מחלוקת, מכל צד במחלוקת יצאה קבוצת אנשים להילחם ביריביהם, עד שמאחת הקבוצות עמד איש והרג ברציחה את אחד הנלחמים, ותרב בכית היריבים תאניה ואניה, מיהרו הללו וקראו את הרוצח למשפט, בהגיע היום המיועד עמדו התובעים והנתבע גם סנגור וקטגור בבית המשפט, ראשונה שאל השופט את התובע - מה בפידך, ויען איש זה פלוני בן פלוני רצח אחד מחברנו, והקטגור הוסיף כי בידו הוכחות ברורות לכך, א. כי הלה ברח מהמקום מיד כשפרחה נשמת הנרצח, ב. כי אלו השנים עדי ראייה שהוא רצחו נפש, ויפן השופט אל הסנגור, מה תענה לנוכח הוכחות ברורות אלו, ענה הסנגור, אכן, ראיות ברורות יש בידם, אבל זאת אומר למעלת כבודו כשהוא מראה על אחד משערי האולם, בעוד כחמש דקות יכנס דרך שער זה הרוצח האמיתי... והיו עיני כל הקהל נשואות אל השער - גם עיני השופט והעדים וכו' כולם עמדו והביטו בכליון עיניים לצד השער, אלא שכבר עברו חמש דק' גם שש ושבע אף עשר דק' ולא עבר איש את מפתן השער... מכיוון שכן, ענה השופט, מדוע תדבר סרה בעדים, סתם משטה הייתה בנו, ובוודאי אלו העדים העידו נכונה וזה האיש הרוצח... ענה הסנגור ואמר, הנה הוכחה בידי שהעדים אינם עדי אמת, והראיה שבשעה שכל הקהל עמדו נכוחים והביטו על השער לראות מי האיש אמר יכנס בו כעבור חמש דק' אזי גם העדים היו בכלל ואף הם הביטו והתבוננו בנעשה בשער, הגידה נא לי, אם היו אלו העדים בטוחים בתכלית שזה העומד לפניהם הוא הרוצח וכי היו מביטים על השער... וכי היו מנידים עפעפיהם לצד השער... אלא על כרחך, שאף הם מסופקים... ענה לו השופט מיניה וביה, כי הרוצח עצמו לא הביט אפילו פעם אחת לצד השער כי הוא יודע ובטוח שהוא הוא הרוצח...

אף אנו נאמר, עומד לו היהודי וזועק בתפילתו 'ה' אלוקינו ה' אחד, ולא עוד אלא שהוא מאריך ב'אחד', והנה אך גמר תפילתו יצא אדם לפעלו ומביט הנה והנה לארבע רוחות השמים לדעת מי הזיקו ואיך הזיקו - מה לך כי תביט, הרי זעקת 'ה' אחד' ורק אליו עליך להביט, אלא וודאי כי אינך בטוח דיין... מה לך כי תביט הנה והנה מי הזיק אותך, ומי דיבר עליך וכו' כיו"ב, אם הנך בטוח בכל לב ונפש שה' אחד, לא תביט על איש רק על הקב"ה בכל עת ובכל שעה. (באר החיים ספירת העומר עמוד ל"ד להרה"ג בידרמן שליט"א)

חד גדיא חי גדיא

מסופר, כי בעת שהתלקחה אש המחלוקת על הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע נסע מעירו לעיר אחרת, על אם הדרך, סר ללון בבית מלון אורחים. נקלע הגאון למקום שם לא הכיריהו, ושמע אנשים מדברים אודותיו, ומבקרים את מעשיו. ימים אלו היו ימים שלאחר הפסח, נענה ואמר להם: רבותי, מזה זמן רב מתקשה אני קושיה גדולה על הפיוט "חד גדיא"? הטו אזניכם ושמעו: אם תתבוננו, התחיל ואמר - תראו כי בעצם אין כאן צדק בסיפור. כי השונרא שאכלה את הגדי "דזבין אבא בתרי זוזי", עשתה דבר פשע, וממילא "הכלב" שנשך אותה צדק, ולכן המקל שהיכה אותו לא צדק, ואם כן, טוב עשתה האש ששרפה אותו, ולכן, המים לא היו צריכים לכבות את האש, וטוב מאד עשה השור שהענישם ושתה אותם, ועל כן לא היה השוחט צריך לשחוט את השור, וטוב עשה מלאך המוות שנקם בשוחט והרגו, ואם כן, מדוע העניש הקב"ה את מלאך המוות?...

שמעו האנשים ותמהו: אכן, קושיה כברזל! יגעו וחשבו ולא מצאו פתרון.

אמר להם רבי יהונתן: אני יתרץ לכם: אמנם, יתכן שהחתול אכל את הגדי שלא בצדק, ויש לו לאבא סיבה טובה לכעוס עליו ולהענישו, אבל אם יש סכסוך בין האבא לחתול, מי ביקש מהכלב להתערב בכלל? ולכן, אותם "כלבים" המתערבים בריב לא להם ומלבים את אש המחלוקת, הם האשמים יותר מכל!...

אם כן, עכשיו נתחיל עוד פעם את החשבון: צדק המקל שהכה את הכלב, ולכן האש ששרפה אותו לא צדקה, וצדקו המים שכיבוהו, והשור ששתה אותם לא צדק, השוחט ששחטו טוב עשה, ולכן אסור היה למלאך המוות להענישו, הואיל וכך, צדק הקדוש ברוך הוא ששחט למלאך המוות.

הבינו האנשים את הרמז ומיד נפלו לרגליו של רבי יהונתן והבטיחו שיותר לא ילבו ולא ידברו מאומה. (ע"פ גדולת יהונתן ח"ב פרק ו אות יח)

ועל דרך הסיפור הנ"ל ביאר הגה"ק בעל ה"בן איש חי" ("אורח חיים" "הגדת הבן איש חי") זי"ע את קושיית העולם: איזו שייכות יש לפזמון זה עם יציאת מצרים, שכל כך מקפידים לזמרו בסוף ליל הסדר?

ותירץ בהקדם השאלה ששואלים: מדוע לקו כל כך המצריים, הלא הקב"ה גזר מראש שהם ישתעבדו בעם ישראל? אלא התירוץ הוא: שבגזירת השיעבוד נאמר: "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" (בראשית טו, יג) ולא ננקב בה איזו שהוא 'שם', מיוחד מי תהיה האומה המשעבדת, ולכן אומרים להם: נכון שנגזר שיעבוד על עם ישראל, אבל מי אמר לכם המצרים להיכנס בכל העסק הזה, מה לאדם זר להתערב בענין שבין אב לבנו, לכך יצא עליהם הקצף, ונענשו בכל חומר הדין.

מכתב לשמים

הרב אברהם עבוד ז"ל היה מלמד תינוקות של בית רבן יום אחד כשקבל משכורתו, עקב אחריו אחד הפוחזים וגנב ממנו את משכורתו, והימים ימי ניסן כמה ימים לפני חג הפסח, נבהל הרב כשנוכח שאיבד את משכורתו כבואו הביתה סיפר לאשתו על האבידה, ואמר אני שם מבטחי בקב"ה והוא לא ישכחני ישב וכתב מכתב וזה לשונו: רבנו של עולם גלוי וידוע לך שאיבדתי כספי ואין פרוטה עבור הוצאות פסח איני רוצה להנות מאחרים, אני כותב לך פה רשימת מצרכים לפסח בבקשה תדע איך לשלוח לי אותם. חתם שמו ועלה לגג וזרק הפתק לשמים למחרת בא סבל לביתו טעון כל מיני מצרכים וגם מצות לבית הרב, כשבא הרב שאלה אותו אשתו מנין היה לך כל כך הרבה כסף לקנות לפסח, ואנו אין לנו פרוטה לפרוטה, אמר לה אני לא שלחתי מאומה ונשאר הדבר כחידה בעיניהם, בחאלב היה גביר ממשפחה מיוחסת משפחת סלוירה, לאחר החג שלח הגביר לקרוא לרבי אברהם עבוד לבוא אליו, ושוחחו יחד שעה קלה, אחר שאל אותו הגביר האם קבלת את כל צורכי החג ששלחתי לך, הרב נודעזע ואמר מאין לך שהייתי דחוק ושלחת לי בלי ידיעתי מה פשר הדבר, הוציא הגביר המכתב שכתב הרב לשמים ושאל זה כתב ידך, הרב הודה לגביר, נענה הגביר ואמר מובן ששלחת המכתב לקב"ה והנייר בא והכה בחלון חדרי, כשהייתי נח, פתחתי החלון לקחתי

המכתב וקראתי, ומיד הבנתי שאתה בצרה גדולה, הלכתי לשוק וקניתי הדברים לפי הרשימה, ומאת השם היה זה שהרשימה באה אלי ולא נפל במקום אחר, אמר לו הרב אם כן אני חייב לך תודה ואת מחיר הקניה אמר הגביר חס וחלילה אתה לא חייב לי פרוטה מילאתי חובתי כלפי שמיא כי לא מאצלי נתתים לך, ושמחתי בחלקי שנפלה בחלקי זכות זאת. (אוצר המעשיות ח"ה עמ' רסב)

ליל שימורים

פעם אחת נסע רבי ישראל בעל שם טוב לקושטא בדרכו לארץ ישראל כדי להתראות עם הגאון הקדוש רבי חיים בן עטר, ומן השמים עכבו אותו שלא יסע לארץ ישראל. כידוע שאם היו נפגשים הבעל שם טוב והאור החיים הקדוש, אזי היו מביאים את הגאולה. ונשאלת השאלה אם מן השמים לא רצו שהבעל שם טוב יגיע לארץ ישראל, מדוע עזרו לו להגיע לקושטא? והתשובה לזה יתבאר מהמעשה הבא.

כאשר הגיע הבעל שם טוב לעיר קושטא עם בתו, נסתלקה ממנו רוח הקודש, והיה אז ימים ספורים לפני חג הפסח. והיו בצער גדול שלא היה להם מה לאכול, הגיע יומיים לפני פסח, לקחה הבת את בגדי אביה והלכה על שפת הים כדי לכבסם לחג, והיתה בוכה מרוב צער שאין להם מאומה כדי לקנות לצורכי החג.

והנה עבר שם יהודי אחד עשיר, וראה אותה בוכה, ושאלה מי את? ולמה תבכי?, אמרה לו: שיש לה אבא קדוש וצדיק, ופה אין להם שום מכירים, וכלתה פרוטה מן הכיס ואין להם במה להחיות את עצמם, ובמה לעשות את חג הפסח. ויען ויאמר לה: אל תדאגי בתי, אמרי לאביך שברוך ה' יש לי כל טוב, ואמר לה שיבואו אצלו לחג, והראה לה היכן הוא גר, ולקח ממנה את הכתובת היכן הם דרים. בערב הפסח אחר תפלת שחרית הלך העשיר למעונו של הבעל שם טוב, ואמר לו העשיר, אינני זו מכאן עד שתבא עמי לביתי ונאכל יחד את סעודת החמץ האחרונה, וכן היה, וכאשר דרך הבעל שם טוב על מפתן ביתו של העשיר הרגיש פתאום שמחה גדולה בלבו, וידע שחזרה אליו רוח הקודש, ואכלו בשמחה את החמץ, ויבקש הבעל שם טוב מבעל הבית שיתן לו מקום לנוח, והעשיר ייחד לו חדר, והבעל שם טוב שכב על מטה וישן כל היום: והנה הגיע שעת מנחה וילך בעל הבית להקיץ את הבעל שם טוב, וראה פלא שהוא נמצא בשינה עמוקה ובוכה ומתפלל ומבקש רחמים, ולא רצה להקיצו משנתו, אבל בראותו שהציבור כבר התחילו להתפלל הקיץ אותו, בהתעוררו קפץ הבעל שם טוב משמחה ואמר: "בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם, הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו". והלכו להתפלל מנחה וערבית וחזרו לבית העשיר בשמחה: אחר הקידוש כשהתחילו לספר ביציאת מצרים אמר הבעל שם טוב: יש לי לספר לכם מעשה, אבל קודם נאמר את ההגדה על נס שנעשה לאבותינו. והתחילו לומר את ההגדה בשמחה, וכאשר גמרו את ההגדה כבר היה אחר חצות. אמר הבעל שם טוב: שמעו נא את המעשה הנורא אשר אספר לכם, ושימו לב כי למחר בבקר יתפרסם הדבר בכל העיר קושטא, אמר להם: ידוע בעיר קושטא היה שולטן אחד, והיה לו בן יחיד, וכן היה לשולטן יועץ יהודי ושמו רבי משה, והשולטן היה אוהבו מאד, אבל שרי המלך היו שונאים אותו על היותו יהודי, והרבה פעמים ספרו עליו לשון הרע, אבל השולטן לא היה מקבל דבריהם.

והנה המלך מת פתאום, והמליכו את בנו תחתיו, אבל המלך היה צעיר, והשרים השתדלו בכל כחם לדבר סרה על כללות ישראל, והנה הגיע ליל פסח, והמלך התחפש בבגדי אדם רגיל ויצא לטייל יחד עם כמה משריו בשכונת היהודים, ובאותה שעה היו עם ישראל אומרים את ההגדה בשמחה ובקול רם. ויאמרו לו השרים: אדוננו המלך אתה רואה האיך היהודים הם כבני מלכים נמצאים בעושר וכבוד, דע לך שכל העושר הזה משלנו הוא, כי ידוע שהיהודים רמאים וגזלנים ואמרו לו שהוא מוכרח לגרש את ישראל מכל ערי טורקיה, אבל דע לך שכל זמן שרבי משה נמצא חי עמהם לא תוכל עליהם, ולכן אתה צריך להתחיל עם רבי משה, ואחר כך עם כל ישראל. אמר להם המלך: ואיך אעשה? אמרו לו תן לנו את הטבעת, ובבוקר אנו תולים אותה, ויתן להם את טבעתו, והם לוו אותו לארמונו.

וכאשר נכנס המלך לחדרו, התחילה אמו המלכה לצעוק ולבכות, ותאמר לו: בני איפה התאחרת כל כך, אין אתה יודע שמלך צריך לשמור על עצמו, וכל רגע ורגע נמצא בסכנה, והוא אמר לה איך עבר עליו הלילה וסיפר לה את כל המעשה, וכשמוע המלכה את דברי בנה, החלה להטיח ראשה בכותל ולתלוש שערותיה ותאמר לבנה: מה עשית בני? אנחנו אבודים, ודע לך, שאביך היה אוהב את רבי משה הרבה מאוד, שכל הצלחת המלוכה היתה על ידו, ודע לך שהשרים הללו כל מה שעשו אינו אלא משנאתם את רבי משה, ואת כל משפחת אביך. והרבה פעמים קמו נגד אביך ומררו את חיי עלומיו. נדהם המלך ואמר לאמו, ומה אעשה עתה? אמרה לו: תיכף תקרא לרבי משה עצמו ותתייעץ עמו מה לעשות, כי הוא איש חכם ותמיד הציל אותנו בחכמתו. וכבוא רבי משה ויספר לו המלך את כל אשר קרה

עמו, וישאל ממנו עצה מה לעשות, אמר לו רבי משה, אל תדאג אדוני המלך טרם יבואו לתלות אותי, תתלה אותם במקומי בעלילה שהם גנבו את טבעת המלך וחייבים מיתה, עד כאן סיפר להם הבעל שם טוב, והוסיף לעושה נפלאות גדולות, עשה לנו הלילה תשועה גדולה מחר יהיה האות הזה. הבעל הבית רטט עבר בגופו, בידעו שכל דברי הצדיק מדובר על ישראל שבכל תפוצות ערי טורקיה, והיה ממתין הגביר בכיליון עיניים לאור הבוקר. והנה ביום ראשון של פסח בבוקר נעשה רעש גדול בכל העיר קושטא, ונתפרסמה השמועה שתלו חמשה מהשרים הגדולים שגנבו את טבעת המלך, ורצו לתלות את רבי משה היועץ, במטרה לגרש את כל ישראל מכל ערי טורקיה. וכל זה חזה הבעל שם טוב ברוח קודשו בערב הפסח, ובכח תפלתו ביטל את הגזירה במרומים, וכך נצלו עם ישראל: ועל זה נאמר "ליל שמורים הוא לה" (שמות יב, מב) שבכל דור ודור שקמים עלינו במיוחד בליל פסח, הקב"ה מצילנו מידם. (גדולת רבינו ישראל בעל שם טוב שער ג אות יב)

הגולם מפראג

בספר נפלאות מהר"ל (דף ג ע"א) מסופר שכאשר היתה אשתו של רבי בצלאל בחדש התשיעי להריונה, תפסוה חבלי לידה, ותתן קולה בצעקה להחיש את המיילדת, ובתוך המהומה לא השגוהו בדמות עמוסת השק שנתתה מפניהם והחלה להמלט עם משאה, במרוצתו נתקל במשמר משטרתי, ועצרוהו אל בית הסוהר הקרוב ושם פתחו את השק, ומצאו בו גוויית ילד נוצרי קטן עטופה בטלית ומגואלת בדם. השוטרים בקשו לדעת מה זה, גמגם הלה, ואמר שלביתו של רבי בצלאל... למרתף... רציתי להטיל את הגווייה.

בין כה וכה נולד לרבי בצלאל ילד יפה עינים מאיר וזרח.

לאחר שהושלך הפושע לבית הכלא למחרת באו מטעם הרשות לבשר בביתו של רבי בצלאל על תפיסת הפושע, ועל הנס שקרה להם בלילה, לא היה קץ לשמחתם של בני הבית ולכל היהודים, ואז אמר רבי בצלאל זה ינחמנו ויושיענו מעלילת הדם, הילד גדל ועלה לגדולות ושמו המקוצר הוא המהר"ל מפראג.

המהר"ל עשה שאלת חלום והשיבו לו ברמו שבכח שלהם אפשר ליצור גולם שעל ידו יוכלו להנצל מעלילות הדם. וגילה הסוד לחתנו רבי יצחק, ותלמידו רבי יעקב ששון, ומסר להם איך להתנהג במשך שבעה ימים, ואחר שבעה ימים הלכו שלושת הצדיקים אחרי חצות הלילה לנהר אחד, ומן החומר שליד הנהר צרו צורת אדם גדול קומה, אחרי צרופי שמות שעשו ותהא דמותו כדמות אדם ממש, עמדו שלושתם למרגלות הגולם, ואמרו כולם בבת אחת כל הפסוק של "ויפח באפיו נשמת חיים" (בראשית ב, ז), בכוונות הידועות, והנה התנענעו עפעפיו ופתח את עיניו, בקול מְצוה אמר המהר"ל קום עמוד על רגליך, עמד הגולם נכנע לפניהם הלבישו אותו בגדים שהכינו מראש עבורו הדומים לשמש בית דין.

לפנות שחר התעוררה הרבנית הסתכלה סביבה וראתה את מיטת הרב ריקה, קמה בבהלה ויצאה לראות היכן נעלם הרב בשעה כזו, בפרוודור פגשה את בתה, אשת רבי יצחק, ואף היא אומרת כי רבי יצחק איננו בבית, ומה נבהלו כשראו שגם החדר של רבי יעקב ריק מאדם, ומי יודע איזה צרה הולכת ומתקמת, ובפרט שחג הפסח הולך ומתקרב, בעוד הנשים עומדות ומביטות באפלה, נראו ארבע דמויות הולכות ומתקרבות לכיוון ביתם, והכירו אותם אך את הרביעי לא הכירו, וכאשר נכנסו לבית, וכשראו את הדמות הרביעית נתנו קולם בצעקה איומה וכמעט שפרחה נשמתן מעוצם גודלו, רחב כתפיים, עיניים גדולות וקפואות, ידיו הארוכות ירדו לצידי גופו בלי שום תנועה. המהר"ל הרגיע את רוחות הנשים הנבהלות, ראינו הלך עני ואלם חזק ובריא הבאנו אותו, ויהיה עזר לנו כשמש בית דין.

והמהר"ל עשה קמיע ותלה אותו על הגולם, וסגולת הקמיע היתה שהנושא את הקמיע היה רואה הכל אבל אותו אף אחד אינו יכול לראות. ובכל שנה ושנה מאחרי פורים ועד חול המועד פסח היה הגולם מתלבש בבגדי נוצרים ולא היה ניכר לגמרי מי הוא ומסתובב ברחובות היהודים בכל הלילות כדי לשמור עליהם, ומהר"ל הקדוש פקד עליו שאם במקרה יראה מישהו נושא חבילה על כתפו או בעגלה, תיכף יבדוק מה יש בתוך החבילה או בעגלה, ואם יש ילד מת ידע תיכף שרוצים להעליל דם על ישראל, ותיכף יקשור אותו בחבל יחד עם מה שיש בידו, ויסחב אותו למשטרה ויניח את הכל שם ויברח.

ונביא כאן מעט מהמעשים שכתובים בספר גדולת מהר"ל שהועתקו מכתב יד קודשו של מהר"י כ"ץ ז"ע שהיה חתנו של המהר"ל מפראג

המופת הראשון אשר נעשה על ידי הגולם היה כך, בעיר פראג היה יהודי עשיר גדול וירא שמים ושמו מרדכי, ומסחרו היה שהיה מלווה בריבית לגויים, ובין הלווים היה גוי אחד שלוה ממנו סכום גדול, וכמה שהיה תובע ממנו את

כספו לא היה רוצה לתת לו, פעם אחת הגיעו לידי מריבה ומכות, והגוי גמר אומר בליבו לנקום מהיהודי, לילה אחד היה הגוי בבית המטבחים שהיה ליד בית הקברות, וראה שהביאו ילד נוצרי לקברו, וראה היכן קברוהו, ובחצות הלילה שחט חזיר והוריק את בטנו והלך למקום הקבורה והוציא משם את גופת הילד המת וחתך את ראשו כדי שלא יכירוהו שהוא כבר מת, ועטפו בטלית גדולה והכניס את הגופה בתוך בטן החזיר, ואת הכל שם בעגלה כדי להוליך לחצרו של מרדכי היהודי.

והנה יוסלי הגולם בשוטטו ברחובות היהודים כדרכו בימים אלה, ראה מריחוק עגלה תיכף רדף אחריה כדי לעשות חיפוש, ובעלותו על העגלה התחיל הגוי להתקוטט עמו כי הגוי היה איש חזק וגבור חיל, ויוסלי הגולם בראותו שהגוי רוצה להכותו פצע את הגוי בפניו ובבטנו ועלה על העגלה, וראה והנה חזיר, ובתוכו נמצא גופת ילד מת עטוף בטלית, תיכף קשר את הגוי בעגלה בחבל, וסחב את הכל ישר למשטרה ברעש גדול וברח, השוטרים בשומעם רעש גדול לאחר חצות לילה, יצאו תיכף התירו את הגוי מכבליו ושאלוהו מה קרה? והוא השיב להם שנוצרי אחד סבל פצע אותו, וכשראו את החזיר שאלו ממנו מה זה? התחיל לגמגם ורצה להכחיש, אבל אחרי דרישה וחקירה היה מוכרח להודות על האמת ובבוקר נתפרסם הדבר בעיר שהגוי רצה להעליל עלילת דם על ישראל, ונתפס ונעשה לישראל נס גדול בדרך פלא, ואף אחד לא ידע איך נעשה הנס, ורק המהר"ל הקדוש ידע את סוד הנס כיצד נעשה, ולגוי הענישוהו כראוי ועשו בו שפטים. כן יאבדו כל אויביך ה' (שופטים ה, לא).

אחד המופתים שנעשה על ידי הגולם הוא המעשה הבא: היה זה בחודש ניסן כאשר ניצני האביב כבר בצבצו, ברובע היהודי העתיק בפראג היתה תכונה לקראת חג הפסח, והיו כולם עסוקים בהכנות לקראת החג.

באותה שעה התהלך הכומר טדיאוס הרשע במעונו אשר במנזר הירוק, נזקף ורוגש כחיה צמאת דם, שזמן רב לא בא טרף אל פיה, וכל כולו שקוע מחשבות איך לטכס עצה להביא "עלילת דם" על היהודים, ומבלי משים לב נח מבטו על "הארמון המחומש" אשר בקרבת בית הכנסת הגדול, פתאום נצנץ במוחו רעיון בזק.

ארמון זה היה גדול עתיק יומין. והיה קרוי בפי הבריות ארמון המחומש, ולפני זמן רב התגורר בארמון זה מלך מוזר ומסתורי אשר מעולם לא הראה את פניו לעיני אנשי העיר, והסתגר בחדרי חדרים של הארמון, וכיון שהיה צריך ללכת לכנסיה לתפלה צוה לחפור מנהרה תת קרקעית ממרתף הארמון עד למרתף המנזר הירוק, כדי שלא יראוהו, ודבר המנהרה הזאת היה כמעט בגדר סוד ולא ידעו אותו כי אם הכומר טדיאוס ומתי מספר.

ובכן, נהם טדיאוס אל עצמו, הרי לפני מקום מוכן ומזומן לקבל לחיקו קרבן דם, אולם מנין נוטלים קרבן כזה? ובעודו הולך אנה ואנה נתקל בפתע בילדיו של יוהן שמשו של הכומר שהיו משחקים בגן, שלח טדיאוס את ידו ותפס את הקטן שבהם, ואמר לו: רצונך בצפיחית מתוקה. ודאי רוצה אני, קרא הילד, טדיאוס העיף על סביבו מבט בוחן וסוקר, איש לא נראה מסביב ותפשו בידו של הילד והובילו אחריהם עד מהרה הביאו לפתחו של מרתף חשוך, חלחלה עברה בגופו של הילד, וכמעט נפלטה מפיו צווחת חרדה. אולם כף ידו הגדולה של הכומר נחה חיש מהר על פיו וסתמה אותו בחזקה, ומיד ביצע את זממו ושחט את הילד, ואת דמו שפך לתוך צנצנות, ואת הגופה טמן בין הקרשים.

כאשר הגיע י"ג בניסן ירד הערב על הרובע היהודי בחלל הרגשה חגיגית, גם בבית המהר"ל שררה חרדת קודש ורוממות, שעה שערך הרב מצות בדיקת חמץ, ומשסיים המהר"ל את הבדיקה ניגש אל השלחן הטה את הנר כלפי הסידור לומר "כל חמירא", לפתע כבה הנר ואפלה נשתררה בבית, המהר"ל הביט בתמיהה סביבו כי לא נשבה כל רוח, לבסוף רמו לשמשו אברהם להדליק את הנר, עד מהרה הדליק את הנר, אך כהרף עין חזר וכבה, שוב ניסה השמש להדליקו, אך האש לא אחזה בו, כל הנוכחים במקום נדהמו, ועמדו בפני תעלומה מבעיתה.

גם המהר"ל היה נפעם ונחרד ופנה אל השמש שיגש עם הסידור אל המנורה הדולקת בחדר הסמוך ויקריא בקול רם את "כל חמירא", נרגש ורועד נטל השמש את הסידור ניגש אל המנורה והחל להקריא בקול נפחד, משהגיע למילים "דאיכא ברשותי" נטשטשו האותיות וקרא "דאיכא בחמשא".

"נו!" שסעו המהר"ל ורמו לו לחזור שנית.

מבוכתו של השמש גדלה שבעתים, קולו רטט, "כל חמירא וחמירא דאיכא בחמשא ... ב.ב.חמשא".

דממת אימים נשתררה מסביב, המהר"ל קפא במקומו. אכן, טפח לפתע המהר"ל בידו על השלחן, הכל נהיר עתה ומחזור לי, עת צרה היא ליעקב, שונאי ישראל מתנכלים שוב ליזום עלילות על ישראל, אכן נתחוויר לי עתה פתרון של החלום הנורא אשר חלמתי בליל שבת הגדול.

בחלומי, והנה הארמון המחומש עולה בלהבות, האש השתוללה אימות, ופרצה לתוך חלונות בית הכנסת הגדול, הסמוך אל הארמון, בשעה שהיה מלא וגדוש ביהודים מתפללים, הרימותי קול צעקה, וננערתי. והוסיף, עתה אבין היטב פשרו של דבר, בארמון המחומש מתרקמת איזה עלילה נגד יהודי פראג, ויש לבער משם את הרע כדרך שמבערים את החמץ, זו היתה משמעותה של האש אשר פרצה מתוך הארמון, ומשום כך שבשו מן השמים את המילים בפיו ואמר "חמשא" במקום "רשותי", להודיענו כי בארמון המחומש יש חמירא הטעון ביעור. עלינו למהר אפוא מבלי לאבד זמן יקר ולבער את החמץ אשר בארמון המחומש.

ובכן! קרא ואמר, אברהם, קרא לי את יוסלה הגולם, תוך רגעים ספורים כבר היו המהר"ל ובני לויתו נכונים לצאת לפעולתם, השעה היתה קרובה לחצות הלילה, יצאו המהר"ל עם השמש אברהם, ויוסלה הגולם, נשאו בידיהם סידורים עם נרות, כעבור רגע הגיעו עד פתח המרתף של הארמון המחומש, ירדו והתכנסו לפתח המרתף הדליקו את הנרות, ובמאמץ רב פתחו את דלתותיו הכבדות והחלודות של המרתף, צמרמורת חלפה בגופם של המהר"ל ושמשו בשמעם קול עמום של נביחת כלבים כעין יללת רוח שלא מעולם הזה, ופתחו מיד את הסדורים ואמרו את הפרק "יושב בסתר עליון" (תהילים צ) שלש פעמים רצופות, ואחר כך פנה אל יוסלה בהושיטו לו אבוקה דולקת ואמר לו: הכנס אל המרתף ובדוק היטב היטב, פשפש בכל פינה ופינה, ואם תגלה איזה חפץ חשוד, הביאהו מיד אלי.

חלפו רגעים ארוכים מלאי צפיה, לבסוף חזר יוסלה והביא אתו ארגו סגור, חיש מהר פתחו את הארגו ולוועתם הגדולה מצאו בו גוויית ילד מעוטפת בתוך טלית, ולצדה מספר גדול של צנצנות קטנות מלאות דם. על גבי הצנצנות היו דבוקים פתקים קטנים עם שמותיהם של המהר"ל ויתר נכבדי וחשובי העיר. נענה המהר"ל ואמר ליוסלה, קח אתך את הגויה הזאת ושא אותה אל מרתפו של המנזר הירק, והחבא אותה בין חביות היין של הכומר, ובינתיים נטל המהר"ל ושמשו את כל הצנצנות ונפצו אותן לרסיסים, אחר חפרו גומא עמוקה באדמה וקברו בתוכה את כל רסיסי הזכוכית והדם, וכן את שברי הארגו, בטשטשם אחריהם את כל עקבות המעשה, ואחר כך חזרו לביתם כשלבם טוב ושמה.

באותו ערב, כאשר נטתה השמש, נתפנו יוהן ואשתו, ויצאו לגן מקום שם שחקו הילדים וקראו להם בקול. חיש מהר נתכנסו סביבם הילדים, היכן גוסטב? שאלו ההורים, כולם החלו לצעוק בקול גריס-טיב. אך הד קולם נתגלגל וחזר אליהם ריקם, בחרדה נפוצו כולם חיש על פני הגן לחפש אחרי הילד, אך לשוא.

מה הענין, נשמע לפתע קולו של הכומר טדיאוס, אשר ניגש אליהם בפסיעות חפוזות, גוסטב הקטן נעלם, מה? פתח הכומר את עיניו לרוחה, גוסטב הקטן? והעמיד פנים נבוכים, הלואי ואתבדה, פתח ואמר, אבל לבי מנבא לי רעות, הלא מחר חל חג הפסח של היהודים, אשר לצורך לישת המצות זקוקים הם לדמו של ילד נוצרי, ומי יודע אם לא גוסטב הקטן נפל הפעם למנהגם האכזרי של היהודים. ומוטב כי תמהרו למשטרה ותודיעו להם על המקרה, ודרשו מהם לערוך חיפוש דחוף בכל הרובע היהודי, ומוכן אני להצטרף אל עורכי החיפוש, כסופה פרצו האב והאם לעבר בית המשטרה, לאחר ששמע הקצין את כל המעשה, הבטיח להם כי עוד טרם עלות השחר יערך חיפוש קפדני ברובע היהודי, ונשמח מאוד לקבל את עזרתו של האב טדיאוס.

בשעת בוקר מוקדמת נתעוררו יהודי פראג משנתם המתוקה, לקול שאון והמולה שבקע מן הרחוב, גדודי שוטרים פשטו על הרובע היהודי, וערכו חיפוש מדוקדק מבית לבית אחר חיפושים מיגיעים שכמובן לא הביאו כל תוצאות, יצאו השוטרים את הרובע, בבית הכנסת חיפשתם? שאל טדיאוס, חיפשנו ולא מצאנו מאומה השיבו השוטרים, כאשר עברו בקרבת הארמון המחומש נענה טדיאוס ואמר, שמעו בקולי וחפשו היטב גם במרתפו החשוך של ארמון זה, ננסה בפעם האחרונה, אמר קצין המשטרה, וננס עם שוטרינו, מששמע את קול השוטרים בחזרתם, קפץ כנגדם מבלי להסתיר את שמחתו, ובכן מצאתם? "אכן, מצאנו את הרוח", השיב הקצין בזעף, והושיט את ידיו הריקות. מה? הביט טדיאוס, לא מצאתם מאומה? יחפש נא הכומר בעצמו, הציע הקצין שמא ימצא הוא. כהרף עין נכנס טדיאוס למרתף, נגש ישר אל הקרשים שביניהם הסתיר את הארגו עם הגויה, וחטט שעה ארוכה, לבסוף רפו ידיו אין אונים, ומעומק לבו בקעה נהימה פראית כשל חית היער, כך יצא החוצה כשהוא מרכין ראשו בבושת פנים, השוטרים פנו ונסתלקו להם, והכומר שב לביתו אבל וחפוי ראש.

כאשר נכנס לחדרו, קם בו רצון עז להטביע את יגונו ביין כדרכו מתמיד, נתן אות במצילה, ותוך רגע הופיע על סף החדר המשרת יוהן, 'צר לי עליך יוהן', ברור לי ללא צל של ספק כי היהודים הסתירו את ילדך, אולם יבוא היום והצדק ידרוש את שלו, בינתיים הבא נא לי מן המרתף קנקן יין ישן נושן, כי זעפה עלי נפשי מאוד בשל האסון שקרה לך.

באין אומר ודברים שחוח ורצון, פנה יוהן אל המרתף. כשהגיע למרתף החל לחטט בין קנקני היין הישן נושן, ובעודו מחטט נתקל בגופת בנו, חשכו עיניו, ונסתחרר ראשו ונתעלף וצנח ארצה, קמעה קמעה התאושש יוהן מעלפוננו, ופתאום קפץ על רגליו, תפס את הגויה והחל רץ כמטורף, עוד טרם נפתחה הדלת קרא הכומר בהנאה, זריזותך יוהן ראויה לשבח, אך בין רגע נדם, כאלו הוכה בברק.

מה זאת? שאל יוהן קצרות בהצביעו על גוויית הילד, ופניו הביטו זעם לאין קץ, אימה נפלה על טדיאוס, כל שרירי גופו רפו, והחל לגמגם בקול נבהל.

הו, חי נפשי, ל..א..לא אני שחטתי... מבטו של יוהן נקב וחדר כשפוד, 'וכי מי אמר שאתה שחטת אותו?' הו, יוהן יקירי, פשט הכומר נואשות את זרועותיו, למען טובתה של הכנסייה הקדושה עשיתי זאת לזכות גדולה יחשב לך קרבן גדול זה אשר הקרבת על מזבח אמונתנו הקדושה: האב האומלל לא עצר עוד ברוחו והחל להטיח בכומר את אשר בלבו. "איש נאלח, מזוהם ומתועב שכמותך, חית יער טורפת וצמאת דם, על מה ולמה רצחת את ילדי המסכן החף מכל פשע? כדי להעליל על עדת אנשים חפים מפשע, שפל ונבזה, טמא, רוצח ילדים, חסר לב, דם בני הטהור ידרוש נקמה, לא יצאו ימים מספר עד שנודע בכל העיר כי הכומר טדיאוס נתגלה כרוצחו של הילד גוסטב. הורשע בדין ונידון למאסר עולם. וליהודי פראג היתה אורה ושמחה וששון ויקר...

ישועה מהירה

שבועות מעטים הפרידו עד לחג הפסח, העניים מרובים הם בירושלים, ועיניהם נשואות אל רבם, ה"ראשון לציון" דאו, הרב אליהו פניז'ל זצ"ל, אולם, למרבה הצער, הקופה ריקה לחלוטין, לשאלת רבים "מה יהיה" נאנח הרב עמוקות ומרים עיניו לשמים: "מאין יבוא עזרי"?!

ימי הפסח מתקרבים וכל משלוח של כספים טרם הגיע אל הרב כדי לחלק בין העניים.

באותם הימים של ערב פסח, מצויים היו תיירים שעלו לרגל להתפלל ליד ה"כותל המערבי", ומהם, כאלה שעשו את החג כולו בירושלים, והנה, תייר יהודי הבא מלונדון, חשקה נפשו להכיר את ה"ראשון לציון" וכיוון דרכו אל חצרו של הרב, אולם, בבואו לא מצא איש, השמש יצא לצרכי ביתו, והאורח, מטעמי נימוס לא רצה לדפוק על דלת הרב ללא נטילת רשות, ולפיכך התיישב בחדר ההמתנה עד לשובו של השמש.

תוך כדי ישיבתו, הציץ האורח דרך חרך שבדלת חדרו של הרב, ומה נדהם בראותו את הרב הדור הפנים יושב על הארץ ומנגב דמעותיו הזולגות מעיניו ללא הרף.

עוד הוא ממתין ומשתומם למראה עיניו, והשמש חזר על משמרתו, האורח ביקש רשותו להיכנס אל הרב, נכנס השמש והודיע לרב על אורח מאנגליה החפץ לקבל שלום, הרב הורה לו להכניסו, לאחר מספר דקות, משנכנס האורח, קיבלו הרב בסבר פנים יפות, הושיבו לידו וקשר עמו שיחה ערנית ולבבית, האורח לא יכול להתאפק יותר, ולאחר שהתנצל כראוי, שאל את הרב מדוע זה ישב על הארץ ובכה, הרב ניסה להתחמק מהנושא, אך האורח לא הירפה ממנו.

סוף דבר, סיפר הרב לאורח את המצב הקשה בו נתונים עניי ירושלים, אשר כל ימות השנה אינם חיים ברווחה, ועתה ימי הפסח קרבים ובאים, ההוצאות מרובות, הקופה ריקה לגמרי ואין במה להחיותם ולספק להם גם את הצרכים ההכרחיים, מצב ירוד זה דיכא אותי מאד, ואמרתני לעצמי: אוי לו למנהיג הרואה בצערם של התלויים בו ואין בכוחו לעזור ולהקל סבלם, ברי לי כי עוונותי גרמו לכך, ובשל חטאיי הינם סובלים, הואיל וכן, הסתגרתי בחדרי לשפוך מר לבי לפני הכל יכול, ותפילתי ובקשתי לבל יענשו אלה הצאן בעטיי פשעיי!

דבריו הכנים, שנאמרו ללא העמדת פנים, זיעזעו את האורח עמוקות, והוא פונה אל הרב: "מהו הסכום הדורש כדי לחלק לעניי העיר צרכי הפסח?"

ענה הרב: "באם הינך חש, ידיד, צורך לעזור לנו, הרי כל פרוטה תתקבל ברצון, אך, אם מחמת הבושה ואי הנעימות יהנני משחרך מכל וכל!"

כבוד הרב - מתעקש האורח - יגיד נא לי מהו הסכום הדרוש? "ארבע מאות זהובים נפוליונים!" ענה הרב קצרות. **ללא** התרגשות וללא ניד עפעף מוציא האורח את פנקסו, רושם צ'ק על הסכום הנקוב ומגישו לרב, הרב הרעיף עליו ברכותיו על שזכה להציל את העניים בשעה קשה זו.

האוצר נישק ידי הרב ונפרד ממנו לשלום בהוסיפו, כי כל עלייתו לרגל היתה כדאית בשביל זכות גדולה זו. (סיפורי החג עמוד כ)

מכתב למלך

יהודי תמים שכר בכפרו מהפריץ שלו את בית המרזח, עבד מהבוקר השכם עד שעה מאוחרת בלילה וחרף זאת לא היתה לו פרנסה ועוד נשאר בעל חוב גדול, הגיעו הדברים לידי כך, שלא היה לו לשלם דמי שכירות, והפריץ התרה בו פעמים רבות שיענישהו.

בתענית אסתר, בא אליו הפריץ בעצמו ואמר לו, שאם לא ישלם לו עד חודש ימים את כל החוב, יקח את הילדים שלו, היהודי ואשתו לא ידעו מה לעשות ונתעצבו מאד, אבל יהודים מאמינים היו, וקיוו לה' שבטח יעזור להם.

עבר שבוע, והאשה אמרה לבעלה: באתי לידי מסקנה שאין לך עצה אחרת רק כתוב מכתב בקשה לריבוננו של עולם בעצמו, במכתב תספר הכל ממצבך בכלל, ומהגזירה האחרונה של הפריץ בפרט, והוא בודאי יעזור לך. שמע היהודי לקול אשתו, לקח עט ונייר וכתב מכתב 'לכבוד המלך הכל יכול וכו' וכו'', הוא פירט את כל הצרות, אין לו מה לתת לילדים לאכול, כל בני הבית הולכים יחפים בלי נעלים, אין לו לשלם שכר לימוד בשביל הילדים! והעיקר - אין לו במה לכסות את החוב לפריץ, אשר רוצה לחטוף ממנו את הילדים, לכן מתחנן לפני השי"ת שיעזור לו...

בשולי המכתב חתם את שמו ומקום מגוריו, שם את האגרת במעטפה וכתב עליה "לכבוד המלך שלנו". אחר כך הלך עם המכתב ליער הסמוך וכשעבר מהלך של כחצי שעה בתוך היער, הניח את המכתב על אבן ושב בחזרה לביתו.

בשבוע שלפני פסח יצא מלך פולין לצוד חיות ביער עם הפמליא שלו כמנהגו בכל חודש, לפתע ראה מול עיניו מכתב המונח על אבן אחת מיד ציווה לשלישו להביא לו את המכתב, הוא פתח את המעטפה וראה שהכתב הוא בלשון הקודש, התפלא המלך איך זה בא לכאן מכתב כזה? היתכן שבא איש לכאן, לטבורו של היער שנמצאות בו חיות טורפות, והשאיר כאן את המכתב?

מיד ציווה המלך למלוויו לא לצוד כלום היום, כי אם ליסע לעיירה הסמוכה, סוסיו דהרו במהירות מסחררת, משהגיע אל העיירה, שאלו על מקום מגוריו של הרב.

המלך בכבודו ובעצמו נכנס אל הרב וביקשו לקרוא את המכתב ולתרגמו לפולנית, עשה הרב כרצון המלך ותירגם את המכתב מלה במלה והמלך שמח מאד ואמר: אם היהודי הזה פנה אלי במכתב הזה (כי חשב שהתכוון אליו) כי ידע שאני הולך אל היער לצוד שם, אזי אני אמלא את מבוקשו במלואו.

נתן המלך לרב שטר על סכום גדול ואמר לרב, שיקנה בשביל יהודי זה כל מה שחסר לו ולמשפחתו, בגדים, כלי בית, עופות יין ומצות לפסח לרוב, וישכור עגלות להוביל את הכל אליו, וגם סך כסף יתן לו, כדי שיהיה לו לשלם את החוב לפריץ - ומיתר הכסף שיקנה לו סחורות שיהיה לו במה להתפרנס, אחר הודה המלך לרב על טרחתו ועזב את המקום.

שמח מאד הרב על כי השי"ת הזמין לו להיות שליח לדבר מצוה, וקרא לכמה ממקורביו וביקש מהם לקנות הכל ולשכור עגלות, כשסיימו את הקניות נסעו כולם לכפר, אל היהודי שהחזיק את בית המרזח.

כששמעו היהודי ואשתו שעגלות באו לחצר ביתם, חששו שהפריץ בא לקחת את ילדיהם וסגרו את התריסים והחביאו את הילדים מתחת למטות, וישבו בפחד גדול.

והנה הם שומעים שהעגלות נעצרו ואנשים ירדו מהם והתחילו לדפוק בדלת ביתם, מתחילה פחדו לפתוח, אבל הדפיקות לא חדלו, אמרה האשה לבעלה: אין לנו ברירה, היות והם יכולים בין כך לפרוץ את הדלת בכוח לכן מוטב שנפתח בעצמנו.

ניגש היהודי בלב שבור לפתוח את הדלת, אך מה הופתע לראות לפניו את הרב של העיירה השכנה, עם עוד אנשים ועגלות מלאות כל טוב.

תחלה לא האמין האיש למראה עיניו ולא הבין פשר הדבר, הרב ציווה לאנשיו שיכניסו את הכל אל הבית ואת העופות אל החצר, האשה פתחה בינתיים את החלונות והילדים יצאו ממחבואיהם, השמש שזרחה דרך החלונות סנוורה

את עיניהם, כי זה זמן רב ששכבו בחושך, עמדו בני המשפחה תוהים: מה קרה פה? האם זה חלום או מציאות, שאכן שלח לנו השי"ת עזרתו?
טרם הספיקו לשאול פי הרב וכבר שמעו אותו אומר להם: השי"ת שמע לתפילתכם! ומכיון שגם הרב ואנשיו נחפזו להתכונן לחג הפסח הם מיהרו לעזוב את הכפר.

לשמחתם של בני המשפחה לא היה גבול והיו מברכים ומודים להשי"ת על גמולו.
 אך הנה נשמעה צהלת סוסים - ועד שלא הספיקו לגשת אל החלון לראות מי בא, נפתחה הדלת והפריץ נכנס בכעס אל ביתם וצעק: "היכן הכסף שאתם חייבים לי?"

היהודי לא נתפעל עכשיו מרוגזו, כי אם ניגש אל מגירת השולחן, הוציא חבילת שטרות כסף ונתן לפריץ את המגיע לו במלואו.

הפריץ לא הבין מה מתרחש כאן, מאין לקח היהודי את כל הכסף? אך לא שאל דבר, נתן קבלה על הכסף שקיבל, עלה על הכרכרה שלו ונסע הביתה.

חג הפסח עבר על המשפחה בשמחה רבה וברוב פאר, מעודם לא טעמו שמחה החג כזו, הם הזמינו אורחים לליל הסדר, חלקו צדקה בעין יפה מכסף המעשר שלהם.

באותו היום נסע הפריץ לעיר הבירה ובכמה ימים, הוציא את כל הכסף שקיבל מהיהודי על הוללות ושכרות, חזר לארמונו ומצא את הקופה ריקה. מחוסר ברירה החליט למכור ליהודי את בית המרוזח עם חלקת אדמה גדולה במחיר נמוך, כדי שיהיה לו למלאות תאוותיו, שוב נסע לעיר הבירה ואיבד את ממונו.

הדבר נמשך כך כל הקיץ והיהודי רכש מאת הפריץ כמעט כל רכושו והלך וגדל, בעוד שהפריץ ירד מטה מטה.
 היועצים של הפריץ היו שונאי ישראל גדולים והתחילו להסית את הפריץ על היהודי, שהוא רימה אותו, הגיש הפריץ קובלנה נגד היהודי לבית המשפט, כי איך אפשר שיהודי עני כזה רכש לו במשך זמן קצר את כל נכסיו של הפריץ? ממי לקח את כספו, אם לא שרימה את הפריץ? - כך טענו אנשי הפריץ.

ביום בהיר אחד קיבל היהודי הזמנה לבוא לבית המשפט, הוא לא הבין את הדבר, למה מסר אותו הפריץ למשפט, כשיש לו את כל הקבלות, על הכספים שנתן לו, וכן המכירות נעשו כדת וכדין על ידי עורך דין, ומה רוצה הפריץ עוד ממנו?

ביום המיועד הלך היהודי לבית המשפט, הפריץ טען בפני השופטים, שיהודי זה היה עני מדוכא ומאין לקח הכסף לקנות את כל רכושו, אם לא שעשה איזה עורמה בכדי לירש אותו?

שאל השופט את היהודי: - מאיפוא לקחת את כספך? השי"ת שלח לי את הכסף - היתה תשובתו של היהודי, כולם צחקו, והשופט שאלו עוד הפעם: איך זה, והוא בשלו: השי"ת שלח לי את הכסף.

השופט לא ידע לתת עצה לעצמו והעביר את המשפט לעיר הבירה, לבית המשפט העליון, וגם שם חזר אותו מחזה, עד שהחליטו לשאול את עצת המלך.

המלך ששמע מכל הענין, אמר להביא לפניו את היהודי, והוא שאל אותו:
 כן, השי"ת שלח לך את הכסף, אבל מי היה השליח?

אז התחיל היהודי לספר את כל הסיפור איך שכתב מכתב להשי"ת ואחר כך בא הרב של העיירה והביא לו את הכל. **קם** המלך ואמר לשופטים: אמת דיבר היהודי! מאת השי"ת היתה זאת, ואני שלחתי את הכסף על ידי הרב, וכל רכושו שקנה לו הוא שלו, ואסור לערער על זה.

והמלך נפרד מהיהודי בחביבות ופטר אותו לשלום, ואת הפריץ שלח לבית הכלא על שהלשין על היהודי ללא עול בכפו. (סיפורי החג פסח עמוד טז)

קרוב ה' לכל קוראיו

מחלק היה רבה של ירושלים, קמחא דפסחא לעניי העיר והיה משתדל שכל אחד יקבל את המגיע לו לצרכי החג. **בימים** ההם היה בירושלים איש חכם אחד וצנוע מאוד, עני מרוד היה, ובחלוקת הקופה לא זכר הרב את האיש ולא נתן לעני התלמיד חכם והצדיק מעות לחג, ויהי כי קרבו ימי ניסן ובא החג, ואין מאומה בידו, ויקומו כל בניו וכל בנותיו וילחצוהו, כי הגיע זמן ביעור חמץ ולמה נמות לעיניך, כי לא נעשה כפסח הזה לאכול חמץ בפסח.

ויהי כי לחצוהו, נתן את קולו בבכי על דלותו וצערו, הרבה והפציר בתפילה. ותעל שוועתו אל האלוקים וישמע ה' את צעקתו ויחר אף ה' על העיר להשחיתה מקול שוועת העני החסיד ההוא השרוי ברעב ומרחם אין, עד שעמד אליהו הנביא בתפילה לפני ה' יתברך להשיב חמתו מהשחית ואמר: ה' ה' אל רחום אל תשחת עמך ונחלתך, אנכי ארדה נא שמה ואשימה עיני עליו, אחלצהו ואכבדהו כי לא בזדון ולא במרד שכחהו אלא מפני צניעותו!

כאשר העני החסיד ההוא יצא אל רחוב העיר, וירא אליו אליהו ז"ל ונתן לו שלום והחזיר לו שלום, וישאלהו האיש: מה תבקש? ויאמר לו: אין איש מאסף אותי הביתה, ואם נא מצאתי חן בעיניך, כבדני נא לאספני בתוך ביתך בפסח הזה ואנכי אתן את שכרך.

ויען לו החסיד העני: בוא ברוך ה', כטוב בעיניך שב, אתה תהיה בביתי עד כמה שתחפוץ, רק הודיעני נא מה שמך, כי יבא נא דברך וכבדנוך, ענה לו: שמי רבי נסים המצרי - וקח נא את הכסף.

החסיד בא אל ביתו שש ושמה ויספר לאשתו את כל הדברים האלה, אשר בא אורח לביתו ויתן לו הכסף, ויצוום על כבוד האורח הנכבד לכבדו, כי זקן ונשוא פנים הוא ומראהו כמראה מלאך אלוקים, והכינו והביאו לחג הפסח הכשר את כל צרכי החג כאשר ראוי והגון בכל מילי דמיטב.

בערב פסח אמר החסיד: אלכה נא ואראה את האיש האורח ואקראנו לבוא כאשר דיבר, ויסובב את כל העיר בשווקים וברחובות וישאל לאמר: הידעתם וראיתם את האיש האורח רבי נסים המצרי? ויענו לאמר: לא ידענו ולא שמענו את שמו בלתי היום מפי כבודך.

ויחפש בכל העיר ולא נמצא, עד שנתן אל לבו החסיד לאמר: אכן נודע הדבר כי לית דין בר נש, רק אליהו ז"ל, על כן קרא שמו נסים המצרי, על שם הנס שנעשה לו לכלכל את צרכי חג הפסח כמשפט שנעשה על נס ישראל במצרים, ומיתר הכסף אשר נשאר בידו לא חיסר כלכלתו ופירנס את בני ביתו בכבוד כל ימי חייו.

בליל התקדש חג הפסח, בא בחלום לרב העיר ירושלים, איש אשר מראהו כמראה מלאך האלקים ויבהילו בלהות לחונקו ויצעק אליו לאמר: מדוע עשית ככה לשכוח את החסיד העני ההוא וכפשע ביניכם ובין המוות, כי העלה חרון אפו יתברך שמו עד להשחית, לולי אליהו ז"ל שעמד בפרץ להשיב חמתו מהשחית ויפן על העני ברחמים להחזיק בידו.

ויהי בבוקר ותפעם רוחו וישלח ויקרא את העני ההוא ויבקש ממנו מחילה לכל ימות ויספה בעוון ההוא, ומאז קיבל על עצמו לחפש ולפשפש אחרי כל דל ועני והלך צנוע, להחזיק בידו לתומכו ולסעדו. (סיפורי חג פסח עמ' יג)

אגרת אל הרב

מורה צדק היה בעיר פאס, ור' יהונתן סירירו שמו, האיש היה חסיד וקדוש, ולו יד ושם בקהילה, חכמתו מרובה ומעשיו הטובים עוד יותר, והיה לו בית כנסת נאה, שטרח ובנה מכספו ומכספם של נדיבי לב, שראו חובה וטובה לעצמם לעזור לו, ולהיות שותפים עמו במקדש מעט זה.

בבית כנסת זה היה שמש, אדם פשוט וכשר, ושמו יוסף, והאיש היה תם וישר, עושה את מלאכתו באמונה, משמש את הרב ואת בית הכנסת בלב שלם, את שניהם אהב בכל לבבו ובכל נפשו, כבוד הרב היה גדול בעיניו.

הגם שהיה עם הארץ, ולא היה בו ריח תורה, אהב אותו הרב אהבת נפש, באשר ראה בו יהודי תמים וירא אלוקים שכל מעשיו לשם שמים, ומכיוון שהשמש היה עני ומטופל בבנים, והכנסתו לא היתה גדולה, עמד הרב לימינו ועזר לו בממונו בעת צרה ובפרט בערבי שבתות וערבי מועדים, כששעתו של השמש היתה דחוקה, לפרקים, היה נכנס אל הרב ונתן לו די צרכו, הרב נתן על מנת שלא לקבל בחזרה, אולם השמש היה שונא מתנות, ובזמן שהיה לו ריווח, בא והחזיר את הכסף לבעליו בתשואות חן.

לימים נפטר אותו רב, וגדול היה צערה של הקהילה ביציאת צדיק מן העולם, כשהיה חי הוא היה הודה של העיר, ועכשיו פנה זיווה פנה הדרה, שקעה השמש בצהרים, ועולמה של הקהילה החשיך, אין מורה דרך, איש אשר יצא ויבוא לפניהם, עם פטירתו של הרב היו שרויים כולם באבלות, ביחוד אין לתאר את אבלותו של השמש, כי הוא נשאר בלי משען, בכל פינה שהוא פונה חסר לו הרב. על כל צעד ושעל הוא רואה, שהרב הלך למנוחות ואותו השאיר לאנחות, בעיקר הרגיש בחסרונו בפרוס חג הפסח, כשהכנסותיו מועטות והוצאותיו מרובות, וידו לא השיגה לקנות את צרכי החג, העולים ביוקר רב, ומצבו בכל רע.

לפנים לא היתה דאגתו מרובה כל כך, בשעה כעין זו היה בא אצל הרב, והוא פתח את ידו הקדושה והרחבה, ונתן לו תמיד מכספו בעין יפה, אולם כעת למי יפנה? עלה על דעתו לילך אל העשירים, המתפללים תדיר בבית הכנסת, ולבקש מהם הלואה על מנת שישלם להם קימעה קימעה, בא אליהם והם קיבלו אותו בסבר פנים יפות, גלגלו בשיחה, שמעו את דבריו ושתקו, ולבסוף יצא מהם בידים ריקות.

הגיע השבוע האחרון שלפני הפסח, וכיסו ריק אין בו אף פרוטה קטנה. מה עשה אותו תמים? ישב וכתב אגרת אל הרב הקדוש, וביקש אותו שיעמוד לימינו, ויעזור לו בשעת דחקו במותו כמו בחייו, ובא לבית מועד לכל חי, אל מקום מנוחתו של הרב הצדיק, ושפך לפניו את לבו, כאשר כילה את שיחתו, הוציא את האגדת מכיסו, הניחה על מצבת הקבר, ושם עליה אבן לבל ישאנה הרוח, בצאתו מבית הקברות, היה לבו נכון ובטוח, שעתידה תשועתו לבוא בזכות הרב, שצדקתו עומדת לעולם ועד.

בנו של הרב הצדיק, ר' יהונתן עלה בערב פסח להשתטח על קבר אביו, בכואו שמה, ראה אבן על קבר אביו הקדוש ואמר להסיר אותה, הרים את האבן וראה מכתב אל אביו המנוח, חתום בחתימת ידו של השמש יוסף, לא מצא הדבר חן בעיניו, כאשר יש בזה משום דורש אל המתים, ואמר להעיר את אזנו לעת מצוא, בחול המועד בא השמש להקביל את פניו, הסביר לו פנים, ושח אתו שעה מרובה בנחת, בצאתו מאת פניו אמר לו: "חביבי! ידוע לי שכתבת אגרת לשוכן עפר, שהוא יעזור לך, התחת אלוקים הוא? מותר להשתטח על קברי צדיקים ולהתפלל שם לאלוקים, כי מקום מנוחתם קדוש הוא, אבל לא לפנות אליהם במכתבים! כדבר הזה אל תעשה עוד!"

השמש התפלא לשמע דברי הרב ואמר בתמימותו: "אל יאמר כבוד תורתו כדברים האלה, לא לשוא שלחתי את האגרת לכבוד רבינו אביו הקדוש, זכרונו לברכה, ישמע מעלתו וידע כמה גדול כוחם של צדיקים אפילו במיתתם, מאמין אני באמונה שלמה, שכל מה שקרה לי יום לפני ערב פסח, רק על ידו בא לי."

אין אני ראוי לנס זה!

אספר דברים כמו שקרו, לא אוסיף ולא אחסיר, ישמע ויראה את נפלאות ה', אשר הוא עושה לבני אדם בזכות הצדיקים הקדושים!"

כאשר התיישבו השנים התחיל הלה בסיפורו: "הלא כבודו יודע, שבשנה זו לא נמצא כלל העשב הנקרא באבנוז', שאנו נוהגים להניחו על השולחן בחג הפסח, לא קל היה ליראי ה' לוותר על מנהג אבותיהם, ודאגו מאוד על אשר אין בידם לקיימו, הבריות לא שקטו, הלכו וחזרו אחרי עשב זה בעיר ובכפר, אמרו לשלם כל מחיר אשר ידרשו מהם, אבל טרחו לשוא, הם העלו חרס בידם, יום אחד לפני ערב פסח, בא אלי גוי אחד עם עלות השחר, ודפק על הדלת, לבשתי בגדי ופתחתי את הדלת, ישב ואמר בפנים שוחקות: "יוסף חביבי! שמעתי עליך שאתה זריו ונאמן ואפשר לסמוך עליך, על כן באתי אליך, דע לך שיש לי הרבה מאותו מין העשב, שאתם היהודים נוהגים לקנותו בערב פסח, ואין לי רק חמור אחד, ולא אוכל להעמיס עליו את כל העשב אשר תחת ידי, היום קצר והמלאכה מרובה, ואין סיפק בידי לעשות שתי מלאכות, להביא את העשב ולמכרו, לפיכך אמרתי למסור לך את המכירה ותיטול שכר טרחה, ואני אלך עם החמור ואביא את הסחורה, וכך נעבוד שנינו באין מפריע!"

שמעתי את דברי הגוי ושמחתי מאוד. אף שלא ידעתי מי הוא הסכמתי לדבריו, מיד עמדתי והתפללתי תפילת שחרית, וכשגמרתי את התפילה יצאתי לשוק הירקות, ומצאתי שם את הגוי ועל ידו חמור עמוס חבילות עשב, כשראה אותי, התחיל עוסק בפירוק המשא.

מיד כשנודע הדבר בעיר, שהביאו אלי העשב, נתאספו ובאו יהודים מכל קצות העיר, כל מי ששמע רצה לזכות בעיטור מצוה זו שנזדמנה כמעט לאחר יאוש, כולם דחקו ובאו אצלי, נטלו את העשב, ושילמו את המחיר שדרשתי בלי פתחון פה, יחידי הייתי בשוק והקונים רבו והלכו, וידי מלאות עבודה, אני עמדתי ושמשתי את הקונים, מכרתי את הסחורה במחיר מלא, בכסף עובר לסוחר, ואותו גוי משמשני ומביא לידי מדי פעם בפעם חמור מלא עשב, מפרקו ונעלם, וככל שנתרבו הקונים היה זריו יותר, עוד לא מכרתי מה שלפני, והנה הוא כבר חוזר ומביא משא חמור שלם, וכך היה כל היום, מן הבוקר עד שעה מאוחרת בלילה היינו שנינו עסוקים, ולא היה לנו פנאי אף לשיחה קלה, עד שעה ראשונה בלילה עבדנו שנינו.

פתאום הוא נעלם, לא די שלא דרש ממני את הממון שאספתי בשבילו כל היום, אלא הניח לי גם את החמור והלך לו, אנשים באים ורוצים לקנות עוד, אך העשב כלה, והוא אינו חוזר, לא ידעתי מה זאת, עמדתי והמתנתי שעה מרובה, והוא לא בא, אחר כך הבאתי את החמור אל ביתי, נתתי לו לאכול, והלכתי לחפש את בעליו, ביקשתי אותו

בכל העיר ולא מצאתיו, שאלתי עליו בשווקים וברחובות, בבתי אוכל ובבתי מלון, ואיש לא ידע לענות לי דבר, חזרתי הביתה בלב מלא צער, כי לא ידעתי מה קרה לו, גם למחרת לא חזר, לקחתי לי את שכר עבודתי, כפי התנאים שהתנינו בינינו, וסידרתי חג כדת וכדין, את שאר הממון הנחתי למשמרת עד אשר יבוא בעליו, יום יום אני מחכה לו שיבוא, ואחזיר לו את כספו במנין וחשבון, ככל אשר ידרוש, ועדיין לא בא". עתה - מסיים המספר את סיפורו המרתק לכן שיחו - יואל נא מעלתו ויאמר מי שלח לי את הברכה הזאת? מה אני ומה הם מעשי, שאהיה זכאי לרחמי שמים אלה? הלא מאת ה' היתה זאת, בזכות אביך הצדיק שטרח בשבילי! אין זאת כי אם תשובה על האגרת שהנחתי על קברו, וביקשתי ממנו עזרה בעת צרה!".

בן הרב שישב כל הזמן ושתק, שמע את סיפורו של השמש בתימהון, ולא הפסיק את שיחתו, כאשר כילה לדבר, פתח בן הרב ואמר: "מי יודע את דרך הצדיקים, גדולים הם במיתתם יותר מבחייהם, ואולי היה גוי זה "ההוא טייעא", הנוכח בגמרא ובזוהר הקדוש!" [שהיה אליהו הנביא כידוע] משיצא השמש והלך לו, הוסיף ואמר: "אשרי תמימי דרך ההולכים בדרך השם!". (סיפורי החג פסח עמ' כב)

האם אפשר לצאת בד' כוסות חלב

בפרוס הפסח, נכנס אדם אחד אצל הגאון ר' יוסף מבריסק, ושאלה בפיו: רבי, מהו לצאת ידי חובת ד' כוסות בחלב, היות והיין ביוקר, ואינו לפי כוונת קרא הגאון את אשתו הרבנית, ולחש לה לתת לאיש עשרים וחמשה רובל כסף, כדי שיוכל לקות יין לד' כוסות, משנגשה לתת לו, סירב האיש ולא קיבל, באמרו: לשאול שאלה באתי, ולא ח"ו לפשוט יד, אולם ר' יוסף שידלו בדברים, שהמעות נתונות לו בהלואה, עד שירחיב ה' גבולו.

משיצא האיש עם המעות, שאלה הרבנית לר' יוסף, מה ראית לתת לו עשרים וחמש הרובל, הרי יין לד' כוסות אינו עולה על שנים שלשה רובל? ויען הרב: דברים כפשוטם, הרי שמעת את שאלתו, "מהו לצאת ידי ד' כוסות בחלב?" ואילו היה לו סדר ליל פסח כהלכתו, בשר ודגים, הרי אסור היה לשתות חלב אחר הסעודה, והיאך יקיים מצות ד' כוסות בחלב? הא למדת שאין לו לצרכי פסח, לכן נתתי לו די מחסורו. (הגדה של פסח מבית לוי עמ' רצו)

איך אוכל לשבת על השלחן עם בני ביתי, בשעה שאשה עניה זו תהא שרויה בצער

בליל פסח לפני הסדר, נכנסה אשה אחת אצל הגאון ר' יחיאל מיכל מנובהרדוק (בעל ערוך השלחן), ובפיה שאלה בהלכות תערוכות חמץ, והיתה שאלה חמורה מאד, נכנס ר' יחיאל מיכל אל חדר הספרים שלו, והתחיל לעיין בספרי הפוסקים ודפדף בספרי השאלות ותשובות, למצוא צדדי היתר, בחדר החיצון היו יושבים ומחכים בני ביתו, שהיו מוכנים ומזומנים לסדר, ור' יחיאל מיכל אינו יוצא מחדר הספרים, בינתיים עוברת שעה, ור' יחיאל מיכל סגור בחדרו, ומעיין בשאלה.

לא יכלו כל בני הבית להתאפק, נכנס אליו נכדו ואמר: סלח נא סבא, עד אימתי נשב ונחכה, הרי ליל פסח הלילה, ושבת משוש החג, אם אין צד היתר, אוסרים! ענהו ר' יחיאל מיכל: מה אתה סח, בני, איך אוכל לשבת על השלחן עם בני ביתי, ולשמוח בשמחת החג, ולערוך הסדר, בשעה שאשה עניה זו תהא שרויה בצער ולא תדע שמחה בחג. **והתחיל** שוב לדפדף בספרים. לאחר שעה יצא מחדר ספרייתו בפנים צוהלות והורה לאשה: "מותרי!" ורק אז ישב על השלחן לסדר פסח כהלכתו. (הגדה של פסח מטיב נגן-צפנת פענח עמ' קי)

מעשה נורא באשה שלא האמינה בניסי יציאת מצרים

כאשר ירבה האדם לספר לבני ביתו הנסים ונפלאות שאירעו לאבותינו ביציאת מצרים, הזהיר מרן החיד"א ז"ל בשמחת הרגל (דף יא ע"ב פ"ב פ"א מגיד): שיזהירם להאמין בכל דברי התורה ומפרשיה רבותינו ז"ל בסיפור הנס, ויגלה טפח ממעשה נורא בימי רבינו מהרח"ו זצ"ל שאשה אחת לא היתה מאמינה ביציאת מצרים ולקתה על ידי רוח נשברה".

וזה דבר המעשה שעליה כיון החיד"א ז"ל, מספר המקובל רבי שלמה שלומל ז"ל מגורי האריז"ל: מעשה היה בימי הרב הקדוש והטהור המקובל האלקי כמוהר"ר יצחק לוריא אשכנזי ז"ל בצפת תובכ"א, באשה אחת אלמנה שנכנס רוח אחד בה וציער אותה צער גדול ורב עד למאוד, ונכנסו בני אדם הרבה אצלה ודיברו עמה, והרוח השיב לכל אחד ואחד והודיע נגעי לבבו ודי מחסורו אשר יחסר לו, ובתוך הבאים נכנס חכם אחד אצלה ושמו מוהר"ר יוסף ארזין ז"ל, מיד אמר לו הרוח, "ברוך הבא אדמו"ר, אינו זוכר אדוני שהייתי תלמידו במצרים זמן רב, ושמי פלוני ושם אבי פלוני". **וכראות** קרובי אשה את כאבה וצערך כי גדול הוא עד למאוד, הלכו אצל הרב הקדוש מרן האריז"ל לחלות פניו לילך עמהם אל האשה ושיוציא הרוח מן האשה, ובהיות שלא היה פנאי להרב זצ"ל לילך הוא לשם, שלח

עמהם תלמידו מוהר"ר חיים וויטאל זצ"ל, וסמך ידיו עליו ומסר לו הכוונות בשמות, גם ציוה לו שיגזור עליו נידויים וחרמים, ושיוציאנו בכל כוחו.

ויהי כשנכנס הרב מהרח"ו ז"ל אצלה מיד הפכה האשה פניה אצל הקיר, אמר לה הרב ז"ל רשע למה הפכת פניך ממני, השיב הרוח ואמר, איני יכול להסתכל בפניך, שהרשעים אינם יכולים לראות בפניך מפני השכינה, גזר עליו שיהפוך פניו, אז הפך את פניו, אמר לו הרב אמור לי מה חטאת ומה פשעת כי הענישוך עונש חמור כזה וכו'.

ושאל לו הרב מי נתן לך רשות שתכנס בגוף האשה הזאת, השיב הרוח ואמר לנתי לילה אחת בביתה, ובאשמורת הבוקר קמה האשה הזאת ממטתה, והיתה רוצה להוציא אש מן האבן והברזל, והסמרטוט השרוף לא קיבל הניצוצות, והפצירה האשה ולא עלתה לה, אזי נתכעסה האשה כעס גדול עד מאד, והשליכה האבן והברזל והסמרטוט השרוף הכל מידה לארץ, ואמרה בכעס גדול 'תהא לשטן', ותיכף ומיד נתנו לי רשות להיכנס בגופה.

שאל אותו הרב, וכי בשביל עון קל כזה נתנו לך רשות להיכנס בגופה, השיב הרוח ואמר תדע אדוני החכם, שזאת האשה אין תוכה כברה, כי היא אינה מאמנת בנסים שעשה הקב"ה לישראל, ובפרט ביציאת מצרים, ובכל ליל פסח שכל ישראל שמחים וטובי לב, ואומרים הלל הגדול ומספרים ביציאת מצרים, הוא הכל בעיניה היתול ושחוק, וחושבת בלבה שמעולם לא היה נס זה. (ע"פ נשמת חיים בן ישראל מאמר ד פרק כ' ד"ה מעשה)

לא ינום ולא ישן שומר ישראל

פעם אחת לפני ימי הפסח, העלילו הנוצרים בספרד על התושבים היהודים וספרו, כי מצאו בבית איש יהודי גוי הרוג, אשר הרגוהו היהודים כדי להשתמש בדמו לשם אפית מצות. ושר אחד, אשר היה מיועצי המלך עמד לפני המלך ודבר רעה על היהודים והמוון העם החרו החזיקו אחריו ודרשו מאת המלך כי יקום נקמת ההרוג.

ובמדינה מהומה גדולה עד מאד, הגוים מתאספים בשווקים וברחובות וצועקים שהיהודים הורגים בגוים, וכי על המלך להביא אותם במשפט ולהענישם, "למען ישמעו וייראו".

והמלך שלח לקרוא את כל חכמי היהודים, ראשיהם, זקניהם, ושופטיהם. וכשבאו לפניו, שאלם לאמר: מהו זה שכתוב בספר תהלים (קכא, ד) "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל", שהרי אם לא ינום, כל שכן שלא ישן. עמדו חכמי היהודים ולא הבינו את פשר השאלה, הנה הם נקראים בדבר עלילה נוראה וחשבו שהמלך ישאל אותם על כך, והנה הוא מדבר על פירוש פסוק אחד, ויהי אחד מביט על השני בתימהון גדול, עד שהמלך המשיך לאמר: אם אתם אינכם יודעים לפרש את כונת הפסוק, אספר לכם מה שראו עיני ומוזה נבין את כונת הכתוב, - הנה בלילה ההוא - התחיל המלך את ספורו - לא יכולתי לנוח ולישון, ומתוך אי מנוחה קמתי ממטתי ויצאתי אל החצר החיצונה והבטתי דרך החלון החוצה, היה זה ליל ירח, אפשר היה לראות כל מה שנעשה בחוץ פתאום קולטות אזני שאון רב, ועד שאני מתאמץ לשמוע, הנה רואה אני בעיני כמה אנשים הולכים ונושאים את כתפם כדמות אדם. תיכף שלחתי אחריהם משומרי המלך לראות ולספר לי את פשר הדבר, עבדי הלכו ועשו כאשר צויתי, התחבאו לראות היטב את הנעשה, וראו כי נושאים איש הרוג במסיבות חשודות, שאלתם: למה לא תפסתם אותם? והשיבו לי, כי מיהרו וזרקו את ההרוג בחצר איש יהודי וברחו להם, ועוד שהיו בידיהם כלי זין, ולכן פחדו לתפוס אותם, והנה היום באו אלי אותם האנשים שנשארו את ההרוג לספר שנמצא איש הרוג בבית יהודי: ואז - גמר המלך את דבריו - הבינותי את דברי הכתוב "הנה לא ינום" - ה' אינו נם, "ולא ישן" - ואף אינו נותן למלך שיוכל לישון, "שומר ישראל" - בשעה שרוצה לשמור את עמו ישראל מצרות ומעלילות שקר.

המלך העניש תיכף את הגוים המעלילים וליהודים היתה אורה ושמחה וישון ויקר. (סיפורי החג פסח עמ' שלה)

הכוס שלא שתו ממנה

בסביבות הכותל יושבים עניים מוגרבים, ערביים, מוצאם של אלו הוא ממרוקו ושיחתם נסובה סביב מולדתם הרחוקה, אבני הכותל העתיקות, הנשקפות ממרחק לא גדול, יכולות להעיד על התופעה המתרחשת שם, בין עדת המוגרבים הערביים, אותם ערבים אינם מניחים לאף יהודי להתקרב אל הכותל, מעדיפים הם בסביבתם את יוצאי מרוקו בלבד, להם הם שומרים אמונים, היהודים שעלו ממרוקו ניגשים בחביבות מדי פעם אל הערביים המוגרבים, שכניהם מארץ המוצא ומשוחחים בשפת האם שלהם, מספרים הם להם מעשי נסים ומתקרבים אליהם, על כן רק להם מרשים הערבים לשבת ליד הכותל, כמו מסורת נוצרה: רק יהודים מוגרבים מעדת יוצאי מרוקו ישבו ליד הכותל! רבי מרדוך הוא אחד מראשוני העניים שהורשו לשבת ליד הכותל, לפני כמאה שנים ויותר, כפי חבריו באותם ימים נקרא האיש "בעל הנס", נס גדול ארע עם היהודי המרוקאי, נס אותו סיפר בהתלהבות מסעוד מוכרו של רבי מרדוך וזה דבר המעשה:

שוחר טוב ליהודים הוא השולטן המרוקאי, שפניו אל היהודים מסבירות ומתחשבות, תקופה נעימה כזו בארץ נכר, בין גויים היא מן הנדירות, סובבים היהודים במדינה בלי פחד וחשש ואינם יודעים טעמה של התנכלות כזו או אחרת. הרב הראשי במרוקו הוא רבי נחום, קירבתו אל השולטן רבה וידידותו בביתו אינה מוטלת בספק, אנשי איסטנבול כינוהו בחיבה יתרה: "קאימאקאם".

אולם ראש דתם של המרוקאים, הוזיר הגדול, קינא מאוד ברבי נחום, מצב היהודים הנינוח לא מצא חן בעיניו והוא חפץ להרע להם - לכל היהודים. 'מה אעשה?' חשב לעצמו 'שהשולטן כה מחבב את היהודים וליבו טוב עליהם? כמה שמנסה אני יחד עם חברי הוזירים לדבר סרה אודותם ולהוציא את דיבתם רעה לפני המלך, אין הדברים מתקבלים עליו.

המלך לא סר מדעתו המשונה: היהודים הם טובים ונאמנים לי! לא אוכל לחטוא ולעשות להם רעה!, היפך הוזיר בדעתו יום וליל מה לעשות בנדון ובאיזה אופן יוכל להתנכל ליהודים. איזה מעשה יעשה כדי להפוך את לב המלך לרעה וכך להמיט עליהם רעה. רעיון משונה הבליח ביום מן הימים בדעתו של הוזיר הגדול, הוא מחא לעצמו כף וניגש לביצוע זממו, בירכתי ביתו החלה להחפר תעלה, שכיוונה היה ביתו של השולטן, רגבי העפר הוצאו מן האדמה אחד לאחד והפתח הלך והתרחב, העמיק ונעשה ארוך יותר ויותר, מידי יום הביט הוזיר בעבודתו בסיפוק, הנה מתארך לו המעבר ותיכף יגיע הישר אל חדרו של השולטן, אח, כמה שהוא יהיה מופתע, והעיקר - היהודים יסבלו קצת, סוף סוף. כעבור זמן מה, יכול היה הוזיר להנות מן המוגמר, מביתו עד לחדרו של השולטן היתה חפורה תעלה המתאימה להפליא להוזיר הגדול, דרכה יוכל לעבור אל בית השולטן בהחבא וכמובן איש לא ידע, ברחבי העיר שוררת דממה עמוקה, הכל שרויים בשנת לילה שגרתית, אף היהודים שבעיר עלו זה מכבר על משכבם בסיפוק רב.

העבודות לקראת חג הפסח, שיחול בעוד שלושה ימים מתקדמות ועם העייפות הרבה נמסכת בשנתם מתיקות וערבות, הם לא היו מסוגלים לעצום עין אילו היו יודעים לאן מועדות כעת פניו של הוזיר הגדול ומה מטרתו, במערה המובילה מבית הוזיר אל מתחת לחדר משכבו של השולטן המושל, פוסע צורר היהודים כשהוא מחופש לזקן, הוא מגיח מן הפתח אל חדרו של השולטן, שהדממה עוטפת אותו, רק קול נשימות המושל נעים ההליכות נשמע בחדר הריק, מלבד קול הלמות ליבו של הוזיר, הוזיר העיר את המלך משנתו והלה מצמץ בעינו בעלטה השוררת ושמע את הקול מדבר אליו: "שולטן מחמוד! האם תדע מי הוא העומד לידך?", "לא!" רעד קולו של השולטן, המבולבל מן היקיצה. "קומה מהר, טיפש! אני מוחמד!" הרעים בקולו העומד מולו - מוחמד הוא נביאם הקדום של המוסלמים - גם השולטן, שחונך לכך מילדות, יודע כי מדובר בדמות 'קדושה' ומיוחדת, במוחמד מאמינים המוסלמים הטיפשים בעיניים עצומות ויראים ממנו, כעת קם השולטן ממיטתו ביראה ונפל על ברכיו, "מה מבוקשך הנביא?" שאל בקול מתרפס, שהרעד בו רק הלך והתעצם. "בעוד שלושה ימים חג ליהודים, מבקש אני שתגרש את כל היהודים מאיסטנבול בעצם יום החג, מן הרב הגדול שבהם עד הבזוי ביותר! כולם ללא יוצא מן הכלל!", השולטן הנדהם פתח בתחנונים: "אדוני מוחמד, הרב הוא יועצי הנאמן ואין דבר שנסתר ממנו, כיצד אוכל לפנותו מביתו, יחד עם כל עדתו ולגרשם?", "סתום פיד" הפסיקו מוחמד בגערה, בתוספת מספר מילות גנאי בלתי מחמיאות, "גם מחר וגם מחרתיים אבוא אליך, אם תמרה את פי ולא תגרש את הכופרים היהודים, אחריב את כל העיר ואת כל הערבים אשמיד! ועתה, שכב כשפניך אל הקיר ועצום עיניך מיד!", כך פקד הוזיר - "מוחמד", והמלך הפוחד עשה כמצוותו. כך יכל הוזיר להרים את המשבצת בריצפת החדר ולהעלם בתוך התעלה, שם חכך ידיו בסיפוק מרושע ומיהר לעלות על יצועו בביתו, המלך הנסער ניסה לשחזר את הדברים. 'האם היה זה רק חלום או מציאות?' התחבט בנפשו, הוא ירד מן המיטה ושאל את השומרים שבחוץ, שהשתחו לפניו בכבוד: "האם ראיתם איש זקן יוצא מן הבית?". "לא, אדוננו השולטן" השיבו שומרי ראשו, שלא ידעו במה מדובר, השולטן חזר למיטתו ושנתו נדדה, מסתבר שמוחמד אכן היה אצלו ומה יעשה? האם ישפוך שיחו לפני רעו היהודי ויצערו? וכלום בפני הוזירים יגלה את סוד הלילות האחרונים? והרי הוזירים שונאים את היהודים ואין ספק שלא ייטיבו עם הרגשתו, כאשר יחלוק עימם את הדברים, במשך כל היום היה ליבו נסער ואפילו הנרגילה אהובתו, ממנה שאף במשך היום כולו, לא הפיגה את המתח הרב בו היה שרוי, רק קפה שחור שתה ולא היה מסוגל לאכול, ליל המחרת הגיע ושוב התגלה 'מוחמד' אל השולטן ונוף בו "לא עשית כל דבר בנדון! הזיזר לנפשך! גם בלילה הבא אבוא אליך... ואז כבר לא יהיה בליבי רחמים עליך!..." שוב ציווה על השליט להסתובב אל הקיר ונעלם. המלך היה נסער, למחרת היום התחפש ויצא אל רחוב היהודים, מכל עבר נראו מסולסלי הפיאות מתכוננים לחג, אלו נושאים אריזות של מצות, ואלו סלסלות של בשר ודגים, ריח של ניקיון שרר ברחובות והילדים כבר לבשו בגדי חג, עיניו זלגו דמעות צער וליבו חישב להישבר: כיצד יוכל לעמוד בזאת ולהציגם בחרפה כה נוראה?!!

בשוב השולטן לביתו פגש את הוזיר, ששאלו בפנים מתעניינות, כביכול: "מדוע פניך כה עגומות?". "חש אני בבטני" השיב הסולטאן, "יודע אני את הסיבה!" הצהיר הוזיר: "מפני שאתה מצווה לקנות את האוכל שלך מהיהודים! ומאכליהם, כידוע, הם באושים ועבשים". "לכל בני ביתי הם לא עשו רע וכולם מקבלים מאותם מאכלים" השיב השולטן בתרעומת על נזיפתו של הוזיר. גם על כך נכונה להוזיר תשובה מרגיזה: "רק אותך ייסר האללה, כיוון שאתה מצווה על הטבח היכן לקנות את המאכלים!",

השולטן שילח את הוזיר מעל פניו ולא השיב לו, אולם ליבו הרהר נוגות: 'מדוע אתרעם על הוזיר, הרי הנביא מוחמד בעצמו כה שונא את היהודים!?', במר ליבו שלח להביא את רב נחום אהוב נפשו, שמהיר והגיע אליו למרות השעה המאוחרת כל כך של ערב חג הפסח.

"אתה צדיק, אתה חכם!", בכה השולטן ונפל על צווארי רב נחום, לאחר שסיפר לו את מצוקתו, דברים כהווייתם, אין לי ברירה, זהו דבר של דת וחייב הוא לקיימו... הוא הציע לו ללכת לסלונקי והוא יחזירו כשוך הסערה לאיסטנבול, אולם הרב לא הסכים, חפצו ללכת יחד עם אחיו, עימם בגורלם, ישוב הוא רק כאשר ישובו הם עימו, השניים בכו זה על צווארי זה. "האם אין בפיך עצה" שאל השולטן, "גלוי וידוע לפני הריבוננו של עולם, שלא עשינו כל רעה למוחמד ולמאמיניו, אין זאת אלא כי חטאנו לה' והוא שלח לנו עונש כזה...". השולטן ליווה את הרב עד לשער, לעיני שומרי הסף המופתעים, נישקו שוב ונפל על צווארו בקוננו בעיניים דומעות: "מתי אראה אותך שוב?!", והרב בירך את השולטן: "יהי שלום בחילו שלווה בארמונותיך". כך נפרדו השניים והרב מיהר לעלות על פרדתו ושם פעמיו אל ביתו, כיצד יביא את הבשורה הרעה אל בני עדתו? איך יאמר כזה דבר בעצם ליל השימורים, חג החרות?! תוך כדי הרהורי האבל הנוגים, עבר על הגשר ונתקל בזקן אחד, כמעט שנדרס הזקן תחת רגלי הפרדה שנשאה את רבי נחום, "סלח לי" התנצל בפני הזקן "מחשבות עצובות בלבי וכמעט שאיני שת ליבי אל הדרך שלפני!", "דאגה בלב איש ישיחנה" (משלי יב, כה) נענה הזקן והציע את עצמו.

הרב המודאג שטח בפני הזקן את הדברים. מחשבה מהירה כברק חלפה בראשו: אולי הזקן אינו אלא אליהו הנביא זכור לטוב? צחוק קצר נשמע מפיו של הזקן, עת שטח רבי נחום את הדברים בפניו. "אל תירא הרב, אל לך לדאוג!" אמר בשלווה והוסיף "שוב אל השולטן ואמור לו כי לא מוחמד נגלה אליו, היה זה הוזיר הגדול, שונא היהודים, שחפר מנהרה מביתו לחדר השולטן והוא זה שהפחיד את אדונו".

מזל רבי נחום הנדהם התגלתה האמת, שערותיו סמרו והזקן זירזו: "מהר ושוב על עקבותיך, לך אל השולטן ואמור לו דברים כהווייתם, אל תתמהמה!", רק כאשר היה הרב מצוי כבר סמוך לארמון, נזכר שלא שאל את הזקן לשמו ולמקום מגוריו, כאשר הודיעו לשולטן שרבי נחום מחפשו קרנו פניו, הוא היה בטוח שהיהודי הנאמן מביא בפיו בשורה משמחת ותקוותו לא נכזבה, בחדר הסגור סיפר הרב לשולטן את הדברים. הם ניסו יחד להקיש על המרצפות בחדר, עד שגילו משבצת אחת רופפת, תחת המשבצת התגלה בהדרו פיתחה של המערה, השניים פתחו בשבב והודיה לבוורא, השולטן השיב את הלוח למקומו בריצפה וזרז את רבי נחום לשוב לביתו, "אתה לא תגלה לאיש את הדברים ואני כבר יודע מה אעשה!", בשמחה ובצהלה שב הרב אל ביתו, הוא קיבל את החג בשיר ושבחה. באחד מבתי הכנסת שבאיסטנבול ניצב זקן ליד הדלת, בין העניים, שמש בית הכנסת הבחין בכך שהוא זר וביקש מאחד התושבים שיזמין את האיש לליל הסדר. אדם עשיר היה זה שהכניס את האורח לביתו במאור פנים, הוא כיבדו עד מאוד והאורח מצידו התגלה כאדם נעים קול בקריאת ההגדה ואף דרש בשעת הסעודה, אולם הוא השתמט מלנקוב בשמו ומקומו, בעל הבית הבין לרוחו, הוא חשב לעצמו, כי יתכן שהאורח הוא עשיר שירד מנכסיו ולכן מתבייש לגלות את שמו. האורח היה אותו זקן שהתגלה בדרך לרב נחום וגילה את אוזניו בדבר מוחמד - הוזיר, לאחר שירות ותשבחות, כשתם הסדר, ביקש הזקן מבעל הבית: "אנח מעט ובשעה השניה אחר חצות אקום לומר תהילים!", "גם אני אקום!" אמר מיד בעל הבית, "האם תרצה שאכין לך קפה?". "כן, הכן שלוש כוסות של קפה!", העשיר התפלא על המספר, שהרי הם רק שניים, אולם כעבור זמן מה, כאשר שמע את האורח קם, הכין כדבריו שלוש כוסות ונכנס אל החדר. הוא לא שיער בנפשו למי תהיה מיועדת הכוס השלישית ומה יתגלה לו...

חצות לילה בחדרו של השולטן הגיע, ועימו הגיע גם 'מוחמד', "קומה שולטן מוחמד" הרעים בקולו, "אתה עדיין עומד במריך! רשע בן רשע...", המלך נפל על ברכיו והתנצל: "אקיים את דברי הנביא, לא אפיל דבר, אך בקשה אחת לי, ברכנו אחרי שזכיתי לראות את פניך!", "עכשיו לא אברך אותך" השיב מוחמד, "אך מחור, אם לא תשאר רגל יהודית עד הצהרים בכל איסטנבול, אברך אותך ואת ביתך, אני אתן לך פתק שיפתח בפניך את כל שערי גן עדן ואתה

תהיה גדול יותר מכל המלכים שהיו לפניך!", "אנא ברכני" הפציר שוב מוחמד, "רבים מתענים רבות, ולא זוכים לכה גילוי ואני זכיתי ולא אתברך?!", כך טען השולטן ומוחמד סירב, שוב הצטווה השולטן לשכב כשפניו אל הקיר, הוא עשה כך כשבליבו לעג גדול, ברגע שנכנס הוזיר אל תוך הפתח וסגר בעדו, השמיע המלך קול כחונך בגרונו, אל החדר זינקו חמישים איש חמושים ונכנסו אל תוך המערה, גם מביתו של הוזיר נכנסו חמישים אנשי חרב מלומדים, בתוך המנהרה נתפס הוזיר המופתע והובא לפני השולטן, "שלום מוחמד!" צחק השולטן בפני הוזיר, אך מיד לבשו פניו ארשת כעס, הוא צעק על הוזיר: "מנוול שכמוך, שונא יהודים, שקרן אתה! רצית להמיט עליהם רעה ולהחטיא אותי. עוד העזת לגעור במלכך כאילו הוא אדם שפל ונקלה וכך להפחידו, מה יעשה בך?", בציווי המלך הובאו מקלות של שיח ערמונים והוזיר הוכה עד זוב דם, אחר כך שלח אותו השולטן לכלא ודחה את משפטו ליום המחרת, השולטן ציווה להביא לפניו את רבי נחום - הקאימאקאם, כאשר הגיעו השליחים, היה עסוק הרב באמירת מזמורי תהילים. "האם בא כבר מוחמד?" שאל בבדיחות, אנשי השולטן השתוממו לשמע ידיעותיו של הרב, הדברים שגם בארמון לא היו ידועים קודם לכן, בבית השולטן התקבל הרב בשמחה רבה, השולטן חלק עימו את חיות הערב ושאל: "מה דעתך רבי? מה יהיה המשפט שיחרץ על המרושע הזה?", לא רצה הרב לבקש שימחל המלך להוזיר, כי חשב שהשולטן יכעס ולכן ביקש ארכת זמן כדי להתייעץ עם טובי העדה, "מחר בשעה העשירית אתן את תשובתי!", כך אמר ונפרד לשלום מלווה בברכת המלך.

כאשר חזר הרב מבית המלך, הבחין לפתע באור הבוקע מביתו של העשיר, שם התארח הזקן לליל הסדר, הרב סר אל הבית והתמלא פליאה למראה הזקן המוכר ועוד מזמינו אל השולחן לשתות את כוס הקפה, שכאילו הוכנה במיוחד בשבילו, היא באמת הוכנה עבורו! "האם אליהו הנביא אתה?" שאלו שניהם, הרב והעשיר פה אחד, אולם הזקן חיך והשיב: "יהודי פשוט אני, אנא רבי, ספר לבעל הבית מארחי את הקורות אותי בערב החג!", לאחר שסיפר הרב בקצרה את המעשה והוסיף כי הישועה באה על ידי הזקן, אמר לו שוב: "אין זאת כי אליהו הנביא אתה!", הזקן השיב בחיך נעים, תשובה החזקה יותר מכל: "אם הייתי אליהו הנביא, הייתי שותה את כוסו של אליהו...". והוא פתח וסיפר את מוצאו: "מעניי הכותל המערבי בארץ ישראל אני! בלילה האחרון נתגלה אלי אליהו הנביא זכור לטוב והעבירני לכאן כהרף עין, הוא שלחני כדי לגלות לרב מה שגילה לי ועל ידי כך להציל עדה שלמה". רצו הרב ובעל הבית לשאול עוד, אולם הזקן הזהירם לא לשאול מאומה, כי לא יוכל לגלות להם. הוא רק הוסיף מה יהיה עונשו של צורר היהודים: "אמרו לשולטן: לא עשה לנו הצורר כלום וה' שומר ישראל מגן עלינו תמיד, אך בגלל שהוא השליך את אימתו על המלך וקילל אותו יעשה בו השולטן כרצונו וכרוב חוכמתו!", וכך היה, שופטי השולטן דנו את הוזיר הגדול והרגוהו ורכשו חולק לעניים, כאשר בוצע גזר הדין, כבר היה הזקן, רבי מרדוך, ליד הכותל המערבי שריד בית מקדשנו, אותו נס התגלה ברבים אחר פטירתו. אליהו הנביא שלח להציל את היהודים על ידי שליח ולא בעצמו. וההוכחה היא הזקן שהיה השליח, לא שתה מכוסו של אליהו!. (סיפורי אליהו הנביא ח"א עמ' שג)

"היין שהציל"

מנהג היה לסבא משיפולי בליל הסדר שלאחר הטפת היין בעת אמירת "עשרת המכות", היה אוסף את היין ושופכו בהזהירו את הנוכחים לכל ישתו מיין זה מחמת הסכנה, באחת השנים שינה ממנהגו וכשהגיעו לאמירת "עשרת המכות" ולהטפת היין אסף את היין שהטיף אל תוך צלוחית קטנה והחביאה במקום משומר למשמרת, בני הבית תמהו לפשר השינוי מהמנהג המקובל אצלו אך הבינו כי לא לשווא שומר הצדיק את היין ובוודאי יש דברים בגו, ולא העיזו להטרידו בשאלותיהם, ואכן ברבות הימים נודעה סיבת הדבר ואז נוכחו כולם כי עיני הצדיק רואות למרחוק. ומעשה שהיה כך היה: בחול המועד של אותו חג הפסח הגיע אחד מחשובי החסידים, רבי זאב הפונדקאי לביקור חג בבית הסבא משיפולי. הצדיק קיבלו במאור פנים וכיבדו כיאה לבן תורה חשוב ובעל צדקה גדול כרבי זאב, הסבא ואורחו השתעשעו בדברי תורה, וכשהגיע זמנו של רבי זאב להיפרד אמר לו הצדיק "הא לך רבי זאב תשורה נאה, אין ספק כי תפיק ממנה טובה גדולה", ובדברו הושיט הסבא לרבי זאב את צלוחית היין ואמר "בצלוחית זו אספתי את יין המכות", שמרהו היטב בביתך".

פניו של רבי זאב הביעו תימהון ודאגה, הסבא הרגיעו "לא בעבורך חלילה, שמור יין זה ועוד תיווכח בתועלתו המרובה", טמן רבי זאב את הצלוחית בתרמילו וכשהוא מעודד מדברי רבו יצא לדרכו, בהגיעו לביתו הזהיר את בני ביתו לבל יגעו בצלוחית, והצפינו בארון נעול, כפי שכבר סיפרנו היה רבי זאב פונדקאי ואת פרנסתו מצא מהפונדק שאותו ניהל, איכרי הסביבה היו באים לפונדק להינפש מעמלם ולהרטיב את גרונם בכוסית וודקה שהיה רבי זאב מגיש להם,

ובדרך אגב היה רבי זאב קושר קשרי מסחר, קונה תבואה מזה ומוכרה לזה, רוכש פירות מכאן ומחליפם שם, כך פרחו עסקיו, פרנסתו הייתה מצויה לו ברווח ובני משפחתו לא ידעו מחסור.

ליל חורף, בחוץ משתוללת סערה, רוחות עזות מיבבות בקול מאיים והגשם אינו חדל. "בלילה שזוה אורחים אינם צפויים להגיע לפונדק", חשב רבי זאב, לפתע פתאום נשמעה בין שריקות הרוח חריקת עגלה, העגלה עצרה בסמוך לשער הפונדק ומתוכה יצאו שלושה איכרים מגושמים. "הבה לנו לגימת יין שרף" הכריזו בהיכנסם לפונדק, "רטובים אנו עד לשד עצמותינו", רבי זאב מזוג להם מן המשקה והגיש לפניהם, לאחר שלגמו מעט מן המשקה החלו הללו צורחים לעבר הפונדקאי "הסבור אתה כי בליל חורפי וסוער זה באנו אליך לשם כוסית יין שרף? טעות בידך! מגמתנו אינה הלגימה, אלא כספך וזהבך, אם חייך יקרים לך אל תשתהה אפילו לרגע אחד והוציאם מהר אלינו", בדברם שלפו השודדים חרבות, את רבי זאב והילדים כבלו באזיקים והשליכו אותם על הרצפה כשאחד מהשודדים משגיח עליהם באיימו עליהם בחרבו, ואילו השניים האחרים בדקו כל פינה בבית ואת שללם ערמו בתוך ארגז, משעמדו לסיים את מלאכתם הנבזית, הגיעו אל הארון הנעול, הם פרצו אותו ובתוכו מצאו את צלוחית "יין המכות" שקיבל מרבו הסבא משיפולי, "סבור אני", פנה אחד השודדים אל מחבריו, "שבצלוחית זו מצוי יין מיוחד ומופלא, ומשום כך הוא מבודד מכל היתר", הוא לגם לגימה קלה מתוך הצלוחית והכריז בתדהמה "מעולם לא טעמתי משקה בטעם נפלא שזוה, נסו גם אתם ותיווכחו בדברי!", השניים לא סירבו וטעמו אף הם מהיין הנפלא, לא ארכו כמה רגעים ושלושת האיכרים השודדים נפלו על רצפת הבית כשהם שוקעים בשינה עמוקה... כל אותה עת עקב רבי זאב אחר מעשיהם, בראותו אותם טועמים מ"יין המכות" כאשר מיד נופלת עליהם תרדמה, נזכר בדברי הצדיק "יין זה יביא לך תועלת...", לא החמיץ רבי זאב את השעה, גרר את עצמו עד למטבח ובכוח עליון נטל סכין בידו ושיחרר את עצמו מהאזיקים ולאחר מכן הוא הביא חבלים ארוכים וכבל בהם את שלושת השודדים הישנים, עתה אחר שהוא ובני ביתו נשמו לרווחה רץ להזעיק את המשטרה, וכאשר אלו הגיעו למקום הייתה מלאכתם די קלה. שלושת השודדים עדיין היו שוקעים בשנתם כשלצידם מונח היה השלל שעמדו לשדוד, רבי זאב נתן שבח והודיה לקדוש ברוך הוא על שהצילו בעת צרתו, בזכות הצדיק ה"סבא משיפולי" שעניו חזו למרחוק, בליל הסדר של השנה היא ראה ברוח קדשו את הצרה המתרגשת לבוא על רבי זאב ולכן שינה ממנהגו ואסף את "יין המכות" אל הצלוחית ובכך הזמין רפואה למכתו של רבי זאב. (פרדס ההגדה עמ' ר)

מסירות נפש בסיביר הרחוקה

היה זה במחנה עבודה בסיביר, לשם נשלח רבי אהרן בעוון פעילות מחתרתית נגד המדינה, הפעילות המחתרתית התבטאה בכך שהיה יהודי דתי, שומר תורה ומצוות ואף השתדל להפיץ תורה בסביבתו הקרובה, על "חטא" זה נאסר ונשפט לעשר שנות גירוש למחנה סיבירי ל"חינוך מחדש", פסח תש"ג היה בשנה השביעית לגירוש, בשנים הקודמות הצליח לקבל חבילות מהבית ובהן מצות ומצרכים כשרים לפסח וכך התקיים בימי החג, גם בשנה זו קיבל עוד בתחילת חודש אדר מכתב מביתו, שבו הודיעה לו משפחתו כי נשלחה עבורו חבילה עם מצרכי הפסח ושידאג לקבלה, עברו הימים והחבילה טרם הגיעה, ימים אחדים אחרי ראש חודש ניסן באה אליו מפקחת מטעם מחלקת ההסברה הפוליטית, היא הייתה ממונה גם על הצנזורה ועל המכתבים והחבילות שקיבלו האסירים מדי פעם, עילת בואה אליו הייתה כדי להכירו ולדעת אם עודנו מחזיק בהשקפותיו הדתיות, היא התעניינה לדעת אם הוא מקפיד על אי עבודה בשבתות ובחגים ועל אוכל כשר, כמו כן ביקשה לדעת מהי מצה, רבי אהרן השיב בכנות על שאלותיה, היא ביקשה לדעת מתי יחול חג הפסח, "בעוד עשרה ימים" השיב רבי אהרן, "ומה תעשה אם לא יגיעו המצות לפסח?" שאלה המפקחת, "אסתפק בתפוחי אדמה" השיב, "ואם לא יהיו לך תפוחי אדמה?" הוסיפה להקשות, "במקרה כזה לא תהיה לי ברירה אלא לרעוב" אמר, "שמונה ימים?" תמהה, רבי אהרן הנהן בראשו ואמר "אני מקווה שבעזרת השם אוכל להחזיק מעמד", הגיע הפסח והחבילה לא הגיעה, אין מצות ואין יין, אין ירקות ואין פירות, גם תפוחי האדמה אזלו באותה תקופה, בליל הסדר הזמין אליו רבי אהרן שני יהודים נוספים שהיו במחנה, על השולחן פרשו נייר לבן ובמקום יין מזוג ארבעה כוסות תה, לתדהמת הכל הוציא רבי אהרן שלוש מצות והניחן על השולחן, "יש לי, השגתי", סתם ולא פירש, כך ערכו את הסדר עם מעט מצות ותה כאשר קריאת ההגדה נעשית מתוך הזיכרון, בליל הסדר השני כבר לא היו להם מצות, עתה יכול היה רבי אהרן לגלות את הסוד "מאז היותי במחנה נהגתי להותיר שלוש מצות לשנה הבאה, הרי לא יכולתי להיות בטוח שאקבל בשנה הבאה מצות טריות, ואכן, השנה לא קיבלתי ויכולנו לקיים את המצווה במצות של אשתקד", חבריו כעסו למשמע דבריו, "אילו היינו יודעים שאין לך עוד מצות לא היינו אוכלים את פירוריך האחרונים" אמרו, "לכן לא גיליתי" אמר רבי אהרן בחיוך, "רציתי שגם אתם תקיימו את מצוות אכילת

מצה", "אבל מה יהיה איתך? ממה תתקיים שמונה ימים?" באה השאלה, "הקדוש ברוך הוא יעזור", השיב רבי אהרן, עברו הימים, רבי אהרן הכניס לפיו רק חתיכות סוכר שהשיג, כוחותיו אזלו אט אט, חבריו ניסו לשכנעו שיאכל חמץ שהרי זה פיקוח נפש אך הוא התעקש, באמצע הפסח באה המפקחת לבקר בעבודתו, היא הבחינה בחיורונו ובידיו הרועדות, "הבאתי לך משהו לאכול" אמרה והוציאה לחמנייה לבנה, ריחה כמעט גרם לו להתעלף, הוא הודה על הרצון הטוב אך הסביר שבפסח אינו אוכל חמץ, היא הלכה מבלי לומר מילה, למחרת באה שוב לבקרו, "הבאתי לך עוגות שאפיתי בעצמי, אתה מוכרח לאכול, אחרת תמות", ניסתה שוב, רבי אהרן דחה את ההצעה בנימוס אך בתקיפות, היא הלכה נרעשת כולה, בימים האחרונים כבר לא היה יכול לרדת מהמטה, חבריו השקו אותו במים מתוקים ומזה חי, בחג האחרון של פסח כבר היה על סף עילפון, הוא ניסה לקחת את הסידור ולהתפלל אך ראשו הסתחרר, וכשהתעורר מצא מולו אחות ממחלקת העזרה הראשונה של המחנה, שהזריקה לו חומר שגרם לו לחוש חום עז בכל גופו, כך בין עילפון להכרה מעורפלת, עבר היום, כשהחשיך באו חבריו היהודים ובישרו לו שכבר יצא החג, הם הביאו לו כמה צנימים ותה והאכילו אותו בכפית כשם שמאכילים תינוק, עברו עוד ימים אחדים עד ששב לאיתנו, יום בהיר אחד נקרא רבי אהרן למפקד המחנה, בחדרו מצא את המפקחת, חיוורת כסיד, המפקד אמר, כי נודע לו שהמפקחת החזירה חבילה שהגיעה על שמו אחר כך השמידה שני מכתבים שנשלחו מהבית, כדי שלא יוודע לו שהחבילה הוחזרה, עתה הבין רבי אהרן מדוע המפקחת דאגה לו כל כך, היא פחדה שמא ימות ומותו ירבוץ על מצפונה, המפקד ביקש ממנו לחתום על כתב תלונה נגדה והבטיח שהוא עצמו ידאג שתענש כדן, היא החלה לבכות ולהתחנן למען ילדיה, אשר אביהם מת במלחמה למען המולדת. "לא ממני תבקשי, אלא מהאיש שכמעט גרמת למותו" אמר המפקד בזעם, רבי אהרן אמר שניכר עליה שהתחרטה על מעשיה ואף ניסתה לתקן את המעשה הבלתי אנושי שעשתה, הוא מצידו אמר ש"מוכן לסלוח לה", "אתם אנשים מופלאים" אמר המפקד ובזאת נסתיימה הפרשה, אבל הפסח ההוא לא נשכח לעולם. (פרדס ההגדה עמ' רט)

"מוכר החיטים הפלאי"

ימים קשים באו על הישוב היהודי בעיר הקודש, שנת בצורת פקדה את הארץ, השמים היו אטומים כברזל וטיפת גשם אחת לא ירדה, השמים היו כברזל והארץ כנחושת, עץ השדה לא נתן פרי, כל עשב מוריק בל יראה ובל ימצא, הרעב הופיע ובעקבותיו היוקר, רוטל (שלוש קילו) קמח אחד עולה דינר זהב ולא קל היה להשיגו, מעט התבואה של אשתקד כבר נאכלה כמעט, ומה יעשו כשתִּאָזֵל כליל, הרעב נשקף מהפנים הנפולות ואימת הבאות ניבטה מהעיניים הכבויות, יהודי ירושלים היו מודאגים לא רק בגלל הרעב שפגע בהם בכל חריפותו, אלא גם בגלל שאלת המצות, מהיכן יקחו חיטה שמורה לאפיית מצות שמורה? בשנים כסדרן, משמגיע זמן קציר החיטה היו יוצאים הנכבדים וראשי הקהל אל השדות וקוצרים ברינה את החיטה, אחר מביאים את החיטים העירה ומאחסנים אותם במחסנים המוגנים מפני גשם וטחב, שם היא מונחת עד זמן הפורים, שאז מוציאים וטוחנים אותה, והקמח מתחלק בין התושבים היהודים, כך בשנים כסדרן, אבל בשנה זו כלל לא היה קציר, רק קוצים כסוחים היו בשדות, אין חיטה שמורה, ולא יהיה קמח שמורה. יצטרכו להסתפק אז ב"מצות פשוטות", אבל האם מצות פשוטות כן יהיו אוי, גם זה ספק גדול, אמנם יש עוד מעט חיטה בארץ אבל דמיה יקרים ביותר וקופת הקהל ריקה, הנה כבר נגמר "שוק החיטים" ומחסני החיטה של הקהל נשארו ריקים, בראש העדה בירושלים עמד בימים ההם רבי ישראל משקלוב, תלמידו של הגאון מוילנא זצ"ל, הוא התהלך מודאג, פניו היו קודרים וגבו שחוח מכובד הדאגה הרובצת עליו, כבר עברו עליו תקופות קשות רבות, אבל דומה שתקופה קשה כזאת עוד לא ראה, הוא מקווה שעוד תבוא עזרה מיהודי חוץ לארץ, לא אחת הראו הללו את מסירותם לאחיהם יושבי ארץ הקדוש שהם רואים בהם את שליחיהם בקיום הישוב בה, ברם, האם תבוא העזרה בעוד מועד, היספיקו עוד לקנות חיטה למצות, אה, הסיכויים לכך אינם מעודדים מדי... הנה כבר נגמר "שוק החיטים" ומהיכן ישיגו אחר כך חיטים, אפילו אם הכסף אכן יגיע? מתהלך רבי ישראל מודאג, מבקש עצות ואין, בערבו של יום בהיר אחד שומע פתאום רבי ישראל פעמוני גמלים מקישים סמוך לביתו, כאשר ניגש אל החלון ראה והנה שיירה של גמלים עמוסים שקי תבואה ובראש השיירה צועד ערבי אחד.

ובטרם הספיק רבי ישראל להתבונן מהיכן באה לכאן שיירה עם תבואה, כבר היה הערבי בביתו והוא אמר לרבי ישראל "אתה הינך הראש של היהודים בירושלים? יש לי חיטה למכור, וביודעי שהיהודים זקוקים לחיטים למצות עבור הפסח הבאתי הנה את חיטי, חושבני שאתם תיקנו אותם ממני במחיר הוגן". "אנו צריכים חיטים והיינו קונים ברצון את חיטיך, אבל אין לנו במה, כי קופת הקהל ריקה לגמרי" ענה רבי ישראל באנחה, הערבי חשב מעט ואמר "אני מוכן להמתין לכסף, בטוחני שאתם תשלמו", "קבע מועד לתשלום" אמר רבי ישראל, "בערב פסח או במוצאי הפסח" ענה

הערבי, "פיתחו את המחסנים, ואצווה למנהיגי הגמלים שלי לפרוק את מטען התבואה", המחסנים שעמדו בסמוך לביתו של הרב נפתחו לרווחה והערבים החלו לפרוק במהירות את התבואה ולהכניסה למחסנים, עזרו להם בעבודתם זו יהודים רבים שמייהרו להתאסף במקום, בתוך כל זה החשיך היום, רבי ישראל פנה לביתו להביא נרות ולהאיר לערבים בעבודתם, אולם כשחזר כבר לא היה זכר לא לערבים ולא לגמליהם, רבי ישראל סקר בשמחה את המחסנים המלאים אך בליבו כירסמה הדאגה: האם יהיה בידו לשלם לערבי עבור חישיו? הערבי נעלם עוד לפני שהספיקו לדבר על מחיר התבואה ומי יודע אם הוא לא יבקש מחיר מופרז שיעלה על גבול האפשרות שלו לשלם? החל רבי ישראל לעשות מאמצים להשיג סכומי כסף גדולים, הוא פנה עוד פעם במכתבים ליהודי חוץ לארץ בבקשת עזרה דחופה, העזרה באה ועוד בטרם הגיע מועד התשלום, היה כבר צרור הכסף מוכן בידו של רבי ישראל לשלם לערבי עבור חישיו, החיטה במחסני הקהל הייתה דיה והותר, חילקו חיטים למצה לכל אחד לפי מכסת נפשות ביתו, ועוד נשאר במחסנים לחלק תבואה גם לאחר הפסח, והנה הגיע ערב הפסח, היום כבר פנה להעריב ובעת שכל יהודי ירושלים הלכו כמנהגם אל הכותל למערבי נשאר רבי ישראל בביתו, הוא ציפה למוכר הערבי שיבוא לבקש את דמי חישיו, אולם הערבי לא בא, גם במוצאי פסח חיכה לו רבי ישראל והוא לא בא, במשך שנים שמר רבי ישראל על צרור הכסף עבור הערבי בעל החיטים, אבל הוא לא נראה ולא נשמע אודותיו כלום כל הזמן, כשהגיעה שעתו של רבי ישראל להסתלק מן העולם, קרא לחתנו ואמר לו "את צרור הכסף הזה החזקתי תמיד מוכן בידי בשביל לשלם לערבי שהוא שהביא לנו את החיטים באותה שנת בצורת, היא הצרור הזה שמור ולא יגעו בו עד תקופה של עשר שנים, אולי יבוא הערבי במשך זמן זה לתבוע את כספו, ואם יעבור הזמן הנקוב הזה והוא לא יבוא יוכלו להשתמש בכסף הזה לפרנס בו עניים, ומפני "דרכי שלום" יפרנסו גם את עניי הערבים", המוכר הערבי שהופיע נעלם בנסיבות פלאיות כאלה לא חזר מעולם לדרוש את כספו. (פרדס ההגדה עמ' ריט)

סעודת הבעל שם טוב

בספר היכל הבעש"ט (ח"ו עמ' קב) מביא באריכות מעשה, שמקובל שהבעל שם טוב הקדוש עשה תמיד סעודה זו, לסעודת הודאה על הנס שאירע לו בים בדרך הליכתו לארץ הקדושה להראות עם האור החיים הקדוש. וזה המעשה בחול המועד יצא לדרכו בנסיעתו לארץ ישראל, ושכר ספינה, ובהיותו על הים היה בסכנה גדולה כי השטן עיכב בעדו לבל ימשיך בנסיעתו, ואודות הסכנה יש בזה שלוש גירסאות, לגירסא אחת (הרה"ק מקאמאראנא בנתיב מצותיך נתיב מצותיך שביל אמונה שביל א את ט) נשברה הספינה ונשארו רק דפים אחדים ועמדו להיטבע בים, ולגירסא אחרת (ספר דורש טוב) נפלו עליהם שודדי ים על הספינה ורצו להורגם, ולגירסא שלישית (עדת צדיקים) קם רוח סערה על הים, והנוסעים עמו כשראו שהם בצרה גדולה התחילו להתחנן אליו שיתפלל עבורם ויוציאם מהצרה, אך הבעל שם טוב לא זכר מאומה כי נטלו ממנו כל המדרגות (בעדת צדיקים כתוב שאמרו לו מן השמים שיחזור ולא שמע, ולקחו ממנו כל המדרגות וכו' ולא השגיח על זה), וביקש הבעל שם טוב שיקראו לפניו אותיות פשוטות של אל"ף בי"ת גימ"ל וחזרו אליו המדרגות וניצלו, וביום טוב האחרון של פסח באו בחזרה לאיסטאמבול, וזכר לאותו נס קבעו בהרבה חצרות הצדיקים לעשות סעודה ביום טוב האחרון של פסח (כן מובא בלוח "מעגל השנה" לחסידי סקווירא ליום אחרון של פסח, וכן מוזכר ב"לקוט אוהב ישראל" אות נה), ולפי המקובל נקבעו אז כמה עניינים זכר לנס הגדול, גם אחרי שלא עלתה בידו ליסע אז לארץ ישראל השתוקק כל ימיו מתי יבוא לידי נסיעה זו.

ביאור הפטרה

הפטרת יו"ט א' של פסח

יהושע פרק ה פסוק ב' ופרק ו' פסוק א' ו-כו

ב **בַּעַת הַהִיא אָמַר יְהוָה אֵל יְהוֹשֻׁעַ עֲשֵׂה לְךָ חַרְבוֹת צָרִים** סכינים וחרבות חדים (ת"י) **וְשׁוּב מִלֹּא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִית** כי בליל צאתם ממצרים נמולו כל ישראל (רש"י), ואמר לו ה' ליהושע חזור פעם אחר פעם במחנה למול ולצוות על המילה (רד"ק ע"ש) **[[א]]: וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ חַרְבוֹת צָרִים** סכינים חדים (מ"צ) **וַיִּמַּל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵל גְּבַעַת הָעֶרְלוֹת** ונקרא על שם המאורע (מ"ד): **וַיִּזְהַר הַדָּבָר [ב] זֶה** הסיבה **אֲשֶׁר מִלֵּל יְהוֹשֻׁעַ** לבד את **כָּל הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים** ולא מלו זה את זה, כי **כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה** שהיו כבר נימולים וראויים למול (מ"ד) **מֵתוּ בַמִּדְבָּר בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ה** כי רק מלים היו **כָּל הָעָם הַיֵּצֵאִים מִמִּצְרַיִם** וכל העם הילדים **בַּמִּדְבָּר בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם לֹא מָלוּ** ולכן היה צריך למול אותם יהושע: **וְכִי אַרְבָּעִים שָׁנָה הָלְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר עַד תָּם כָּל הַגּוֹי** עד שתם ונגמר כל העם **אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֵּצֵאִים מִמִּצְרַיִם** ואם כן לא היה מי מהנימולים שימול אחרים (מ"ד), והטעם שלא נשאר מן היוצאים ממצרים הוא **אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה** במעשה המרגלים **אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם לְבַלְתִּי הֲרֹאֹתְכֶם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאֲבוֹתְכֶם לָתֵת לָנוּ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ: ז** ואת **בְּנֵיהֶם** אשר הקים תחתם והעמיד אותם במקומם **אֲתֶם מִלֵּל יְהוֹשֻׁעַ כִּי עֲרֵלִים הָיוּ** עד זמן ההוא **כִּי לֹא מָלוּ אוֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ** מפני שלא נשבה רוח צפונית (רש"י לעיל ב'): **ח וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תָּמוּ כָל הַגּוֹי לְהַמּוֹל וַיָּשׁוּבוּ תַּחְתָּם בַּמִּחְנֶה עַד חֵיוֹתְכֶם** עד שנרפאו והבריאו (מ"צ): **ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם גְּלוֹתִי הַסִּירוֹתִי (רש"י) אֶת חֲרַפַּת מִצְרַיִם מֵעַלְיֶיכֶם [ג]** כי המצרים

עיונים והארות

- א. **ורבותינו אמרו שנית זו פריעת מילה שלא נתנה לאברהם** אבינו (רש"י).
- ב. **על ידי דבור מל אותם, אמר להם סבורים אתם לירש את הארץ ערלים, לא כך נאמר לאברהם (בראשית יז, ט) ואתה את בריתי תשמור וגו', (שם שם ח) ונתתי לך ולזרעך אחריו**
- ג. **הסירותי את חרפת מצרים, שהיו אומרים ראו כי רעה נגד פניכם, כוכב אחד יש ששמו 'רעה' והוא סימן של דם, רואין אנו אותו עליכם במדבר, והוא שאמר משה במדבר (שמות לב, יב) למה יאמרו מצרים לאמר ברעה**

היו מחרפים אתכם ואומרים לכם גם אתם ערלים כמונו (מ"ד) **וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא גִלְגָּל** על שם "גלותי" שהוא לשון גלגול וסבוב (מ"ז) **עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וַיִּחַנּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלְגָּל וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח** קרבן פסח **בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעָרַב** אחר חצות היום קרוי ערב (מ"ד) **בְּעָרְבוֹת בְּמִישׁוֹר יְרִיחוֹ:** יא **וַיֹּאכְלוּ מֵעֵבֹר הָאָרֶץ** מתבואת ודגן הָאָרֶץ (מ"ז) **מִמַּחֲרַת יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל הַפֶּסַח** לאחר הקרבת העומר (מ"ד) **מִצֹּת וְקִלּוֹי** שבולים קלויים וצלויים באש **בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה** בגופו של יום ולא בלילה שלפניו (מ"ז): יב **וַיִּשְׁבֹּת וּפְסָק (ת"י) הַמֶּן מִמַּחֲרַת** ואפילו שמפטירת משה בשבעה באדר פסק המן מלירד, מכל מקום היו ניזונים בנס מהמן שבכליהם, **וּבְאֲכָלָם מֵעֵבֹר הָאָרֶץ וְלֹא הָיָה עוֹד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מֶן לֶכֶן (מ"ד) וַיֹּאכְלוּ מִתְּבוּאֹת אֶרֶץ כְּנָעַן בַּשָּׁנָה הַהִיא:** יג **וַיְהִי בְּהִיּוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירִיחוֹ** בגבול יריחו **וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וַחֲנָה אִישׁ עֹמֵד לְנִגְדוֹ וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה** [חלוצה מתערה (מ"ז)] **בְּיָדוֹ וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לּוֹ הֲלָנוּ אֶתָּה הָאִם בַּאת לַעֲזוֹר לָנוּ אִם לְעָרִינוּ או באמת לעזור לאויבנו (מ"ד): יד וַיֹּאמֶר לֹא בַאתִי לַעֲזוֹר לְאוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל כִּי אֲנִי שָׂר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאִים עֲבָא יְהוָה (מ"ד) עָתָה בָּאתִי לַעֲזֹרְךָ כִּי אִין אָדָם יְכוּל לְהִלָּחֵם עַל יְרִיחוֹ וּלְתוֹפְשָׁה וְלִהְפִּיל הַחוּמָה (רש"י) וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיֹּאמֶר לּוֹ מָה אֲדַנִּי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ וְהִנְנִי לְקִיָּמָם כַּעֲבַד הַמַּקִּיָּם דְּבְרֵי הָאָדוֹן (מ"ד): טו וַיֹּאמֶר שָׂר עֲבָא יְהוָה מֵלֹאךְ שֶׁל יִשְׂרָאֵל הַנִּקְרָאִים עֲבָא ה', וּמִיכָאֵל הִיָּה (רש"י) אֶל יְהוֹשֻׁעַ שֶׁל הַסֵּר וְחִלּוּץ (מ"ז) נַעֲלֶךְ מֵעַל רִגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה עֹמֵד עָלָיו קָדֵשׁ הוּא וּמִהֲרָאוּי לַעֲמוּד עָלָיו יִחַף (מ"ד) וַיַּעֲשׂ יְהוֹשֻׁעַ בֵּן:**

פרק ו - א **וַיְרִיחוּ סִגְרַת וּמְסִנְרַת** ר"ל מעולם היתה סגורה בדלתים ובריח ועתה הוסיפו לחזק אותה ביותר בחומה דלתיים ובריח **מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל** שבאו לצור עליה, וגם **אִין יוֹצֵא וְאִין בָּא** כדי שאיש לא יראם את מבוא העיר (מ"ד): כז **וַיְהִי יְהוָה אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיְהִי שָׁמְעוּ בְּכָל הָאָרֶץ** שמו התפרסם בכל העולם:

עיונים והארות

הוציאם, והם אינם יודעים שהוא דם מילה, וכשמלו בימי יהושע ובא אותו הדם, הוסרה אותה חרפה שעדיין ערב רב שעלו עמהם היו מונים להם, כך דרש ר' משה הדרשן:

ביאור ההפטרה

הפטרת שבת חול המועד פסח

הקשר לפרשה

בהפטרה מסופר על תחיית המתים והגאולה האמיתית וזה מעניינא דיומא כי בניסן נגאלו, ובניסן עתידין ליגאל [א].

התוכן

הנביא יחזקאל מספר ששרתה עליו נבואה מאת ה', והנה רוח באה והוליכה אותו לבקעה שהיתה מלאה עצמות אדם של שבט אפרים, שיצאו ממצרים בכח לפני הזמן, והרגו אותם אנשי גת. הרוח העבירה את הנביא סביב העצמות והבקעה, אך לא הכניסה אותו לתוך הבקעה כי היה כהן.

אחרי כן ה' שואל אותו: הנראה לך שהעצמות היבשות האלו יחיו? יחזקאל עונה לו שאם רצונך בכך, אין מי יאמר לך מה תעשה ומה תפעל.

ה' אומר לו אם כן הנבא על העצמות שיחיו, ואכן מיד שהתנבא היה קול של הרוח ואחר כך היה קול רעש של העצמות שהתקרבו אחת לשניה, אחרי כן ראה שעלה עליהם גידים ובשר ועור נרקם עליהם, אך רוח חיים לא היתה בהם, ה' אומר לו להתנבאות ולקרוא לרוח שתבוא ותיפח בהם ויחיו, ואכן מיד לאחר שהתנבא נכנסה בהם רוח חיים וקמו על גליהם, חיל גדול מאד מאד.

ה' אומר ליחזקאל, שהמתים שהחיה הם סמל ודוגמא לעם ישראל שמתו בגולה ואומרים יבשו עצמותינו, אבדה תקותנו ונכרנתנו, וכשם שאלה קמו וחייו כך גם עם ישראל לעתיד, ה' יחיה אותם, יפתח את קברותיהם ויעלה אותם לארץ ישראל ואז כולם יכירו את ה' ויעבדו אותו, ישראל ישבו לבטח, ה' יהיה להם לאלהים והם יהיו לו לעם סגולה.

יחזקאל פרק ל"ז פסוק א' - י"ד.

א הִיִּתָּה עָלַי יְד-יְהוָה כַּח וְחֹזֶק הַנְּבוּאָה מֵאֵת ה' וַיּוֹצֵאֵנִי מִמִּקְוֵי בְרוּחַ יְהוָה בְּרִצּוֹן ה' דְּהֵיִינוּ שְׂרוּחַ ה'

הוציאני (רש"י) וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבְּקָעָה הַעֲמֵק (רש"י) וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת בני אדם שמתו והם מבני אפרים

שמייהרו את הקץ לצאת ממצרים והרגום אנשי גת (רש"י): וְהֶעֱבִירֵנִי עֲלֵיהֶם במראה הנבואה (רד"ק) סָבִיב | סָבִיב

לבקעה וסביב העצמות ולא הכניסו לתוכה לפי שהיה כהן (רש"י) וְהִנֵּה רַבּוֹת הֵם מְאֹד עַל-פְּנֵי הַבְּקָעָה וְהִנֵּה

יְבִשׁוֹת מְאֹד כי אין עליהם לא עור ולא בשר ולא גידים: וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן-אָדָם הֲתַחֲיִינָה האם נראה

בעיניך יוכלו לחיות (רש"י) הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אַתָּה יָדַעְתָּ רק אתה יודע את רצונך ואם

עיונים והארות

והוא, לפי האמור במסכת סנהדרין צב., שהמתים שהחיה יחזקאל הם בני אפרים שיצאו ממצרים שמנו לקץ וטעו שנאמר (דברי הימים א, ז): "ובני אפרים שותלח וברד בנו, ותחת בנו ואלדעה בנו, ותחת בנו וזבד בנו... והרגום אנשי גת... ולכן מתאים לומר הפטרה זו בפסח.

א. רבותינו קבעו לומר בחול המועד פסח - הפטרת העצמות היבשות, כי תחיית המתים תהיה בניסן ומלחמת גוג ומגוג בתשרי (כן כתב הבאר היטב בשולחן ערוך אורח חיים סימן ת"ץ סעיף קטן ט, בשם הטור, והטור כתב רעיון זה, בשם רבינו האי גאון ז"ל ששמע מן החכמים), והצדיק רבינו חיים משאש ז"ל - נשמת חיים - הוסיף טעם משלו

תרצה בודאי יחיו (מ"ד): ד וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַנְּבִיאַ עַל-הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה [ב] כִּי בַתְּחִילָה הֶעֱתִידָה יְהִיָּה הַגּוֹף בְּלֹה בַּעֲפֹר וְזֶה דוֹמָה כְּמוֹ בְרִיאַת הָאָדָם בְּבֶטֶן אִמּוֹ וּבַתְּחִילָה יִקְרָם עוֹר סָבִיב הַטְּפָה הַזֵּרְעִית וְכו' (מלבי"ם) וַאֲמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבִשּׁוֹת שִׁמְעוּ דְבַר-יְהוָה: הָכֹה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לְעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בְּכֶם רוּחַ חַיִּים (מלבי"ם) וַחַיִּיתֶם [ג] וְעִיזֵי יִבְיֵא בְהֶם מֵעַט חַיּוֹת שִׁיתַּנְעַנְעוּ וַיִּתְקַרְבוּ אֶחָד לַשְּׁנַי (מ"ד): ו וַנִּתְּתִי עֲלֵיכֶם גְּדִים [ד] לַחֲבֵר וּלְקַשֵּׁר הָעֲצָמוֹת זֶה בְּזֶה וְהֶעֱלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקַרְמֵתִי אֲעִשֶׂה עֲלֵיכֶם קְרוֹם שֶׁל עוֹר וְאַחַר זֶה וַנִּתְּתִי בְּכֶם רוּחַ חַיּוֹנִי וַחַיִּיתֶם וְתִשְׂאָרוּ חַיִּים וְקִיּוּמִים וַיִּדְעֻתֶם כִּי-אֲנִי יְהוָה וְהִכַּל בִּידֵי (מ"ד): ז וַנִּבְנֵאתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי וַיְהִי-קוֹל מִן הַרֹת וְהַאֲוִיר הַנוֹשֵׁב כַּהֲנַבְאֵי וְהִנֵּה-רָעַשׁ נִדְנָד וְתַנּוּעָה מִהָעֲצָמוֹת (מ"ד) שֶׁהָיוּ טוֹפְחִין זֶה לָזֶה (רש"י) וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל-עֶצְמוֹ כֹּל עֶצֶם הִתְחַבְּרָה לְמִקּוֹם חִיבוּרָה כְּמוֹ שֶׁהִיְתָה בַחַיִּים (מ"ד): ח וַרְאִיתִי וְהִנֵּה נִתּוֹן (מ"ד) עֲלֵיהֶם גְּדִים [ה] וּבָשָׂר עָלָה עַל הַגִּידִים (ד"ק) וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְּמַעְלָה וְרוּחַ חַיּוֹנִי עָדִיין (מ"ד) אֵין בָּהֶם: ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַנְּבִיאַ אֶל הָרוּחַ הַנְּבִיאַ בֶּן אָדָם וַאֲמַרְתָּ אֶל הָרוּחַ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה מֵאַרְבַּע רִחוֹת הָעוֹלָם שֶׁהִלְכוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶן לְשׁוֹט (רש"י) בָּאֵי הָרוּחַ וּפְתִי תִנְשְׁבִי (מ"ז) וְתַעֲלִי בְּהַרְוֹגִים [ו] הָאֵלֶּה וַיְחִיּוּ: י וְהִנֵּבְנֵאתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיְחִיּוּ (מ"ח)

עיונים והארות

ה. והנה עליהם גידים – בית שמאי ובית הלל, בית שמאי אומרים לא כשם שיצירתו בעולם הזה יצירתו לעולם הבא, בעולם הזה מתחיל בעור ובשר וגומר בגידים ועצמות, אבל לעתיד לבא מתחיל בגידים ועצמות וגומר בעור ובשר, שכן הוא אומר במתי יחזקאל, וראיתי והנה עליהם גידים ובשר עלה ויקרם עליהם עור. אמר רבי יוחנן אין מביאין ראייה ממתי יחזקאל, ולמה היו מתי יחזקאל דומים לזה שהוא נכנס במרחץ, מה שהוא פושט ראשון הוא לובש אחרון. ובית הלל אומרים, כשם שיצירתו בעולם הזה כך יצירתו לעולם הבא, שכן איוב הוא אומר הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני, התכתי אין כתיב כאן, קפאתני אין כתיב כאן, עור ובשר הלבשתני אין כתיב כאן, ועצמות וגידים סוככתי אין כתיב כאן, אלא תתיכני, תקפיאני, תלבישני, תסוככני (ב"ר י"ד).

ו. ופחי בהרוגים – ר' יהושע אומר כשהביא נבוכדנאצר עלילות דברים על ישראל להרגם העמיד צלם בבקעת דורא, והוציא כרוז ואמר כל מי שלא ישתחוה ישרף באש. וישראל לא בטחו בצל יוצרם ובאו הם ונשיהם ובנותיהם לאלילים, חוץ מדינאל חנניה מישאל ועזריה, ונתנו אותם לתוך כבשן האש, וירד מיכאל והצילם. אמרו להם הייתם יודעים שיש לכם אלוה משזיב ומציל למה עזבתם אלקיכם והשתחיתם לאלילים שאין בהם כח להציל, אלא כדרך שעשיתם בארצכם והחרבתם אותה כך אתם רוצים לעשות בארץ הזאת להחריב אותה, וצוה ונהרגו כולם, שנאמר ויאמר אלי הנבא וגו' בן אדם וגו', ופחי בהרוגים האלה וגו'.

ב. הנבא על העצמות האלה – אומר המלבי"ם ז"ל: כי התחיה העתידה, שיהיה הגוף בלה בעפר וזו דומה כמו בריאת האדם בבטן אמו, שתחילה יקרם עור סביב הטיפה הזרעיית, ואחר כך יתהווה שם בשר, ככתוב (איוב ט, י-יא): "הלא כחלב תתיכני (מדבר הוא על יצירת הוולד, מראה האדם בראשיתו הוא כטיפת חלב, אחר כך מתקשה כגבינה) וכגבינה תקפיאני; עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני (תארוג אותי). ואחר כך יתקשרו האיברים בגידים ועצמות. יוצא איפוא מכאן, שטיפת הזרע שיש בה חיות ממנה יצמח הגוף, לא כן העצמות האלה היבשות בלא רוח חיים, ולכן ציווה להינבא.

ג. הנה אני מביא בכם רוח וחייתם – זה דרך כלל, וחזר ומפרש ונתתי עליכם גידים, שהגידים נוצרו תחילה על העצמות, ומהגידים מתהווה הבשר כמו שיתהווה השומן על הגידים ואחר כך עור. ובאיוב כתוב: "עור ובשר" (עיי' בפסוק שלפני זה), שבתחילת יצירתו של האדם, כולו בשר, ואחר כך מתקשה הבשר ונעשה ממנו גידים וממנו – עצמות (משמחי לב – לרבי רפאל בירדוגו זיע"א).

ד. ונתתי עליכם גידים – ובספר איוב הוא אומר עור ובשר תלבישני תחילה, ואחר כך ובעצמות וגידים תסוככני, אלא למה היו אלו דומים, לאדם שפושט וחוזר ולובש, שמה שפשט אחרון לובש ראשון, אבל בתחילת בריית הוולד עור ובשר תחילה ואחר כך עצמות וגידים. וקרמתי – לשון קרום, איקרוטיירי"א בלע"ז (רש"י).

וַיַּעֲמְדוּ עַל-רַגְלֵיהֶם [ז] חֵיל גָּדוֹל מְאֹד-מְאֹד: וַיֹּאמְרוּ אֵלַי בֶּן-אָדָם

הַעֲצֹמֹת הָאֵלֶּה אות וסימן על **כָּל-בֵּית יִשְׂרָאֵל** המתים בגולה **הַמָּה הַנְּבִיא הַגּוֹלִים אֲמָרִים** עד

שלא תבוא הגאולה כבר נהיו מתים **יְבָשׁוּ עֵצְמוֹתֵינוּ [ח] וְאֶבְרָה תִּקְוַתֵּנוּ נִגְזְרֵנוּ** [מלשון כריתה (צ"ע)]

לָנוּ ומה תועלת לנו עם הגאולה כי לא נחיה עוד שנית כשיחיו המתים (רד"ק, מ"ד): **יב לְכֹן הַנְּבִיא** שעתיד אני להחיותם שנית

עיונים והארות

אחיו לנחמו. **ושמואל** אמר אלו אנשים שכפרו בתחיית המתים, שנאמר ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה בית ישראל המה וגו'.

ר' ירמיה בר אבא אמר אלו בני אדם שאין בהם לחלוחית מצוה, שנאמר העצמות היבשות שמעו דבר ה'.

ר' יצחק אמר אלו בני אדם שחיפו את ההיכל כולו בשקצים ורמשים, שנאמר ואבא ואראה והנה כל תבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי בית ישראל, וכתבי התם והעבירני עליהם סביב סביב.

רבי יעקב אמר אלו מתים שבקעת דורא, ואמר ר' יוחנן מנהר אשל עד רבתי בקעת דורא היא, שבשעה שהגלה נבוכדנאצר את ישראל היו בהם בחורים שהיו מגנין את החמה ביפם, והיו כשדיות רואות אותם ושופעות דם זיבה, אמרו לבעליהם ובעליהם למלך, וצוה המלך והרגום, והיו עדיין שופעות דם זיבות, וצוה המלך ורמסום (סנהדרין צ"ב).

ז. **תניא** ר' אליעזר אומר, מתים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו שירה ומתו, מה שירה אמרו ה' ממית בצדקו ומחיה ברחמים רבים, ר' יהושע אומר שירה זו אמרו, ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל.

ה. **העצמות** האלה כל בית ישראל המה הנה אומרים יבשו עצמותינו... הנה אני פותח את קברותיכם - ויש לשאול, הרי אמרו שההרוגים האלו היו כופרים בתחיית המתים והכופר בתחיית המתים - אין לו חלק בתחיית המתים, וכיון שאמרו: "יבשו עצמותינו..." איך החיה אותם יחזקאל? ואפשר לומר, כי ההרוגים האלו סברו לאמר, שהתחיה תהיה לנפש, ולא לגוף, כי לא האמינו בזה, היתכן שגוף הנרקב יחזור לתחייה? וחשבו בדעתם שלעתיד יברא הקב"ה גוף חדש, ולכן אמרו: "יבשו עצמותינו", ולזה באה תשובת ה': "הנה אני פותח את קברותיכם, והעליתי אתכם מקברותיכם עמי", ורצה לומר אותם הגופים שירדו לקבריהם - אותם אני מעלה מהקברים (פתח השער - שער בת רבים).

ובזה אפשר להבין את המאמר המובא במסכת (סנהדרין צ): שאלה קליאופטרה המלכה את רבי מאיר: יודעת אני שהמתים חיים, אלא כשהם עומדים - האם הם עומדים ערומים או בלבושיהם הם עומדים? אמר לה: קל וחומר מחיטה: ומה חיטה שנקברה ערומה יוצאת לבושים, צדיקים שנקברו בלבושיהם - על אחת כמה וכמה. אמר בעל "יד השער": שקליאופטרה שאלה, האם המתים יעמדו גם כן בגוף הנקבר או לאו, כי לא הבינה, איך יכול להיות, גוף שנקרב ישוב לתחיה, לכן הראה לה ראייה מהחיטה, אחר שהיא נרקבת מצמיחה הגרעינים.

ר' פנחס אמר לאחר עשרים שנה שנהרגו הרוגי בבל שרתה רוח הקודש על יחזקאל והוציאו לבקעת דורא והראהו עצמות יבשות הרבה מאד, אמר לו בן אדם מה אתה רואה, אמר לו עצמות יבשות, אמר לו יש בי כח להחיותם או לאו, אמר לו ה' אלקים אתה ידעת, ולפי שלא האמין לא נקברו עצמותיו בארץ טהורה, כמו דאמר, ואתה על אדמה טמאה תמות. אמר לו הנבא על העצמות, אמר לפניו רבוננו של עולם מה הנבואה מביאה בשר וגידים שאכלו מהם חיה ועוף שמתו בארץ אחרת, מיד הקב"ה השמיע קולו מבין שני הכרובים ורעשו הארץ, שנאמר והיה קול כהנבאי והנה רעש ותקרבו עצמות עצם אל עצמו.

ר' יהושע בן קרחה אומר ירד עליהם טל תחיית המתים מן השמים כמעין שהוא נובע, כך היו המים נובעים עליהם גידים. אמר הנבא אל הרוח, שנאמר מארבע רוחות בואי הרוח ופחי, ופתחו אוצרות נשמות והחזירו להם כל רוח ורוח לגוף בשר. כתיב במצרים וירבו ויעצמו במאד מאד, מה להלן ששים רבוא, אף מתים שהחיה יחזקאל ששים רבוא, וכולם עמדו על רגליהם חוץ מאיש אחד. אמר לו הנביא רבון העולמים, מה טיבו של זה האיש, אמר לו בנשך נתן ותרבית לקח וחי חיה לא יחיה. באותה שעה היו ישראל יושבים ובוכים, היינו מקוים להקבץ עם כל בית ישראל, ועכשיו עזרנו לנו, היינו מקוים לאור ובא חושך, היינו מקוים לעמוד עם כל ישראל לתחיית המתים, עכשיו אבדה תקותנו, באותה שעה אמר הקב"ה לנביא, חי אני שאני מעמיד אתכם בתחיית המתים ומקבץ אתכם עם כל ישראל, שנאמר הנה אני פותח את קברותיכם (ילק"ש).

שנו רבותינו, בשעה שהפיל נבוכדנאצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה בתוך כבשן האש, אמר לו הקב"ה ליחזקאל לך והחיה מתים בבקעת דורא. באו עצמות וטפחו לו לאותו רשע על פניו, אמר מה טיבן של אלו, אמרו לו חבריהם של אלו מחייה מתים בבקעת דורא. פתח ואמר אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין...

ר' יהודה אומר אמת משל היה. אמר לו רבי נחמיה אם אמת למה משל, ואם משל למה אמת, אלא באמת משל היה.

ר' אליעזר בנו של יוסי הגלילי אומר, מתים שהחיה יחזקאל הלכו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות. עמד ר' יהודה בן בתירא על רגליו ואמר, אני מבני בניהם והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם. ומאן נינהו מתים שהחיה יחזקאל.

אמר רב אלו בני אדם שמנו לקץ וטעו, שנאמר ובני אפרים שותלח בנו וגו' והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את מקניהם ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבואו

(רש"י) **וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה-אָמַר אֲדַנִּי יְיָ הוֹחֵ הַיְּהוָה אֲנִי פָתַח בּוֹמֵן הַגְּאוּלָּה**
אֶת-קַבְּרוֹתֵיכֶם וְהֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם מִקַּבְּרוֹתֵיכֶם חיים וקיימים אתם **עַמִּי וְהִבֵּאתִי**
אֶתְכֶם אֶל-אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל לא בגלגול דרך מחילות [ומכאן מוכח כי בחו"ל יחיו כמו מתי ארץ ישראל], וא"כ גם אתם
 תראו את הגאולה: **יְיָ וַיִּדְעֵתֶם כִּי-אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי** בעת אפתח (ת"י) **אֶת-קַבְּרוֹתֵיכֶם**
וּבְהֶעֱלֹתִי אֶתְכֶם מִקַּבְּרוֹתֵיכֶם תדעו שאתם (ט"ד) **עַמִּי: יָד וְנָתַתִּי רוּחִי בְּכֶם וְחַיֵּיתֶם**
 אתן בכם רוח החיוני רוח השכל שיתן בהם דעה ובינה והשכל ולא תחטאו עוד ותשארו חיים וקיימים **וְהִנְחִיתִי אֶתְכֶם**
עַל-אֲדַמַּתְכֶם הבטיחם שלא יגלו ממנה עוד **וַיִּדְעֵתֶם כִּי-אֲנִי יְהוָה** כי כולם ידעו אותי מקטנם ועד גדולם,
 וכן אני הנאמן במאמרי **דְּבַרְתִּי הַבְּשַׁחֲתִי וְעָשִׂיתִי וְקִיַּמְתִּי נְאֻם אֲמַר יְהוָה** (רד"ק וט"ד):

הלכות ספירת העומר

מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר שנאמר (ויקרא כג, טו) **"וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה", ומצוה למנות הימים עם השבועות שנאמר** (שם, טז) **"תספרו חמשים יום"** [א].

א. כתוב בתורה: **"וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה** עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום", ודרשו חז"ל: **וספרתם לכם - שתהיה ספירת העומר לכל אחד ואחד, דהיינו שכל אחד יספור לעצמו.**

ממחרת השבת - דהיינו ממחרת יום טוב ראשון של פסח שהוא יום שבתון, ולכן מצות עשה לספור ספירת העומר החל מליל ט"ז בניסן עד גמר שבעה שבועות.²

עיונים והארות

ומהכל מוציאין עשרון (כמדת העומר) למנחה.
הלכה למשה מסיני שהעומר יהיה משעורים, ולכתחילה היה צריך להביא את העומר ממקום הקרוב לירושלים, ובדיעבד ממקום אחר בארץ ישראל, והיה מן הלח ולא מן היבש. הקרבת העומר התיירה לאכול מתבואה חדשה בכל חמשה מיני דגן, כמו שכתוב בתורה: **"ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם"**, אמנם בזמן הזה שאין עומר קרב, אסור לאכול כל היום כולו מתבואה חדשה עד ליל י"ז בניסן.

ב. **נחלקו** הראשונים האם גם בזמן הזה שאין קרבן עומר יש מצוה מן התורה בספירת העומר. הרמב"ם (הל' תמידין ומוספין פ"ז הל' כד) כתב: מצוה זו של ספירת העומר מוטלת על כל איש מישראל בכל מקום ובכל זמן, ע"כ. משמע שסובר

א. **מצות** העומר הקרבתו ביום שני של חג הפסח שהוא "ט"ז בניסן". בזמן שבית המקדש היה קיים היו מקריבים יתר על המוסף של כל יום כבש לעולה עם עומר התנופה, והוא מנחה של ציבור, ודוחה אפילו שבת.

העומר (מצוה ביבש שהיא עשירית האיפה) היה נקצר בעסק גדול. מערב יום טוב יוצאים שלוחי בית דין ועושים כריכות על גבעולים המחוברים לקרקע כדי שיהיה נוח לקצור, ובליל ט"ז אפילו בשבת היו נקצרים, וכל העיירות הסמוכים לשם מתכנסות למקום, וקוצרים שלש סאים בשלשה אנשים ובשלש קופות ובשלש מגלות. קצרוהו ונתנוהו בקופות, והביאוהו לעזרה וחבטוהו, וזורין ובוררין ולוקחין ומהבהבין אותן באור, ואחר שקולין אותן באור שוטחין הכל שהרוח תנשב עליו, וטוחנין השלש סאין ומנפין בשלש עשרה נפה,

ב. "שבע שבתות תמימות וכו'" - דרשו חז"ל - שצריך שיהיו השבועות תמימות, ולכן יזהר כל אדם לספור תיכף ומיד בצאת הכוכבים היות וכתוב תמימות וכו"ל, והואיל שצריך בלילה הראשון לספור תיכף בתחילת הלילה, הוא הדין בשאר הלילות, ובפרט שעל פי הסוד צריך ליזהר לספור מיד^ג.

עיונים והארות

ובחינת המשכת המוחין ע"י הכוונה במחשבה ובדיבור המעולה מהמעשה אשר תהיה בה חילוף זמן וביטול אבל הכוונה והמחשבה והדיבור אינם מקבלים סוג החילוף והביטול בתיקונם בבחינה המיחסת לשורש אליהם כמאז וכמקדם ואי לזאת עדיין יכולים ליחס במצות ספירת העומר בסדר הכוונה והמחשבה והדיבור גם בזמן הזה שהיא דאורייתא ואין לה יחס ושותפות עם סדר הגדה דליל ב' לבני חו"ל שהיא דרבנן ואין לה שום שורש מבחינת מצות עשה ודאורייתא המתיחס אליה ביו"ט שני של גלויות כי היא מתורת מנהג אבותיהם גם כי ידענו בקביעותא דירחא ואין שום ספק עם כל זה מתורת מנהג אם כן מצות ספירת העומר בזמן הזה וסדר הגדה דליל ב' של גלויות לא שוו בשעוריהם בכוונתן ובשורשן ואם כן דברי מוה"ר שר שלום (שרעבי) ז"ל דברי אלקים חיים ודברי הרב תורת חכם (דף כ"ד) הוא בבחינת המתיחס לאותה מצוה בכל פרטיה. ובזאת ינוח לנו גם מ"ש מוה"ר שר שלום (שרעבי) ז"ל בהקדמת ד' כוסות דליל פסח דהקידוש הנאמר על כוס א' הוא דאורייתא יעו"ש והנה קיימא לן דקידוש יום טוב, היין הוא דרבנן לכולי עלמא ואין יאמר נא מורינן ז"ל דהיא דאורייתא ולפי האמור ניחא ועיין בתורת חכם [דף מ"ו ע"ב] ודון מינה ואוקי באתרין ואת אשר נראה לי כתבתי ודו"ק עכ"ל.

ובטעם המצוה

ובזוהר (אמור דף צז: אות קסב): כתוב 'וספרתם' וגו'. מה פירושו. ישראל כשהיו במצרים היו ברשות אחרת, והיו אחוזים בטומאה, כאשר זו היושבת בימי טומאה שלה. אחר שבני ישראל נימולו נכנסו בחלק הקודש שנקרא ברית. כיון שנתחזקו בה נפסקה הטומאה מהם, כאשר זו כשפסקו ממנה דמי טומאה שלה. אחר שפסקו ממנה מה כתיב (ויקרא טו, כח) 'וספרה לה שבעת ימים', אף כאן כיון שבאו בחלק הקודש פסקה הטומאה מהם, ואמר הקב"ה מכאן ולהלאה חשבון לטהרה וכו'. ולמה, כדי לטהר במים עליונים הקדושים דהיינו בהארת הבינה על ידי ספירת העומר, ואחר כך בשבועות לבא ולהתחבר במלך ולקבל תורתו. כי למקוה העליונה שהיא בחינת בינה צריך שבע שבועות ולא שבעה ימים.

והרמח"ל (חוקר ומקובל פ' יח) ביאר: מ"ט ימים של ספירת העומר, וביום נ' ניתנה התורה וכו', וכמו שיש מ"ט פנים טהור כן יש מ"ט פנים טמא, וכשישראל היו במצרים היו מלוכלכים במ"ט פנים טמא, והוצרכו לצאת מן הטומאה [קודם מתן תורה], והוציאם הקב"ה ע"י מ"ט פנים טהור וכו', ואת זה לעומת זה עשה אלקים, יצר טוב ויצר הרע, זה בטוהרתו וזה בטומאתו, בבחינות מחולקים, כוחות הטומאה כנגד כוחות הקדושה, לכן כשרצה הקב"ה להכניע המ"ט פנים טמא, הוציא כנגדו השער הטהור והכניע [פנים אחד בכל יום ויום מפסח עד שבועות].

ג. בשו"ע (סימן תפ"ט סעיף א') כתב, בליל שני אחר תפילת ערבית מתחילין לספור העומר. ואם שכח לספור בתחילת הלילה, הולך וסופר כל הלילה. וכתב מו"ר חכם בן ציון אבא שאול בשו"ת אור לציון (ח"ג פט"ז הערה א) וז"ל, משמע מדברי מרן שאין הענין לספור מיד בתחילת הלילה משום ריזין מקדימין למצוות בלבד, אלא שלכתחילה יש לספור

שאף בזמן הזה היא מצוה מן התורה.

ובספר המצות (מצוה קס"א) מנה הרמב"ם אותה כא' מתרי"ג המצות וז"ל: מצוה זו היא שציונו לספור מקצירת העומר תשעה וארבעים יום. והוא אמרו יתעלה וספרתם לכם ממחרת השבת וגו'. ודע כי כמו שנתחייבו בית דין למנות שנות יובל שנה שנה ששמה ששמה כמו שביארתי כמה שקדם כן חייב כל אחד ואחד ממנו למנות ימות העומר יום יום ושבע שבוע. והוא שאמר תספרו חמשים יום ואמר שבעה שבועות תספר לך. וכמו שמצות מנין השנים מצוה אחת כמו שבארנו כן ספירת העומר מצוה אחת, וכן מנה אותה כל מי שקדמנו מצוה אחת.

ואל יטען אמרם (מנחות ס"ו) מצוה לממני יומי ומצוה לממני שבועי ותחשוב שהם שתי מצות כי כל חלק וחלק מחלקי מצוה שיהיו לה חלקים מצוה לעשות כל חלק ממנה. ואמנם היו שתי מצות אילו אמרו מנין הימים מצוה ומנין שבועות מצוה, וזה מה שלא יעלם למי שלא יטעה אותם הדבור. כי אתה כשתאמר מצוה לעשות כך וכך הנה לא יתחייב מזה המאמר שהפעולה היא מצוה בפני עצמה. והראיה הברורה על זה היותנו מונים גם כן בכל לילה שהם כן וכך שבועות כך וכך ימים, ואילו היו השבועות מצוה בפני עצמה לא היינו מסדרין ענינה אלא בליל השבועות והיינו אומרים שתי ברכות על ספירת העומר ועל ספירת שבועי העומר. ואין הדברים כן אלא המצוה היא ספירת העומר יומי ושבועי כמו שתקנו וכו' עכ"ל.

אבל הר"ן (פסחים דף כח.) כתב: רוב המפרשים מסכימים שספירת העומר בזמן הזה שאין הבאה ולא קרבן אינה אלא 'מדרבנן בעלמא זכר למקדש'. וכתבו התוספות (מגילה דף כ: ד"ה כל): ולכן אחר הספירה אומרים 'יהי רצון שיבנה בית המקדש' וכו' לפי שאין בזה עשיית מצוה מן התורה, אלא הזכרה לבנין בית המקדש.

וע"פ הסוד בכתבי הקודש לרבנו האריז"ל לא מצאנו לזה שכתב מה דעתו, ומנוסח הלשם יחוד שבסידור הרש"ש נראה גם כן שסובר דהוא מדאורייתא כמו שכתוב שם "הרינו באים לקיים מצות עשה דאורייתא".

וכתב הרב החסיד חו"ר מסעוד הכהן בספרו שו"ת שמחת כהן (סימן צ"ו דף ע"ז ע"ג) לעשות חילוק דאין הכי נמי דהרש"ש סובר כדעת רוב הפוסקים שהספירה בזמננו זה מדרבנן, אבל מה שהיא מדאורייתא כיון ששורשה במקום עליון הוא מדאורייתא ואף שחרב בית המקדש אין שורש המצוה יורד מדרגתו אלא נשאר השורש בשורשו. וז"ל, ועל שאלה הראשונה זאת אשיב בקיצור כי האמת הלכה רווחת דמצות ספירת העומר בזמן הזה היא דרבנן וכדפסק מרן ז"ל נגד דברי אבי העזרי שכתב רבינו הטור ז"ל דגם בזמן הזה היא דאורייתא וכשיטת הרמב"ם ז"ל כי רוב הפוסקים סבירא להו שהיא דרבנן והילכתא כוותיהו זה ברור באין תפונה (היינו בלי ספק). אמנם דברי מוה"ר שר שלום (שרעבי) ז"ל הוא מילין לצד עילאה ממלל בשורשן של יסודות הכוונה בגובה מרומים שבעוה"ר נחרב הבית ואין קרבן העומר בבחינת המעשה ממש למטה עם כל זה השורש לא יכזב בגבהי מרומים אשר לא יחסר כל טוב בבחינת המתייחס לשורש המצוה ההיא בתיקונה

- ג. מצות ספירת העומר צריך לקיים אותה בעמידה שנאמר "שבעה שבעת תספר לך מהחל חרמש בקמה", ודרשו חכמינו ז"ל אל תקרי בקמה אלא בקומה, דהיינו בעמידה. ואם מנה מיושב יצא יד"ח. וזקן או חולה שקשה להם לעמוד רשאים לספור העומר לכתחילה כשהם יושבים שכל שעת הדחק כדיעבד דמיה.
- ד. קודם ספירת העומר יאמר לשם יחוד וכו', ובלילה הראשון קודם שיספור טוב שיאמר פרשת העומר מפרשת אמור, וידבר וכו' כי תבוא אל הארץ וכו' עד מנחה חדשה לה', ואחר כך יאמר פרק י' דמנחות, ר' ישמעאל אומר העומר וכו', כמובא במחזורים.
- ה. כתב רבינו מהר"ח בספר הכוונות: טוב לאדם לכוין במ"ט ימים אלו לתקן כל אשר חטא בכל השבע ספירות, והמשל בזה - בהיותו בשבוע א' יכוין לתקן מה שפגם וחטא בספירת החסד, ובשבוע ב' מה שפגם וחטא בספירת הגבורה, ובשבוע ג' וכו' ע"כ. ועוד כתב: גם ראיתי למורי ז"ל שהיה מקפיד וזהיר לומר אחר ספירת העומר מזמור "למנצח וכו' אלהים יחננו ויברכנו" כולו מעומד (וטוב לאמר בצורת המנורה), ולכוין בכל יום מן המ"ט ימים מתיבה אחת ממ"ט תיבות שיש בזה המזמור.

עיונים והארות

הרש"ש ז"ל, ונהגין לאומרו חסידי בית אל יכב"ץ ההולכים על פי דברי האר"י ז"ל. וכו'.

ז. כה"ח (שם ס"ק ז) ואחר כך יאמר תפלת אנה בכח וכו' כולו בכל לילה, ואחר כך יאמר מזמור אלהים יחננו ויברכנו וכו' כולו מעומד בכל לילה, וכשאומר המזמור יכוין בכל לילה תיבה אחת מן המזמור דהיינו בליל ראשון יכוין בתיבת אלהים ובליל שני יחננו וכו' עד תשלום מ"ט ימים, וכן יכוין בכל לילה אל אות אחת מפסוק ישמחו וירננו וכו' דהיינו בליל ראשון יו"ד של ישמחו בליל שני ש' של ישמחו וכו' עד תשלום מ"ט ימים, וכן כשאומר אנה בכח וכו' יכוין בכל לילה אל ר"ת של תיבה אחת דהיינו בליל ראשון יכוין אל א' של אנה ובליל שני ב' של בכח וכו' עד תשלום ששה ימים ובליל שביעי יכוין בראשי תיבות של הפסוק כולו דהיינו אבגית"ץ, וכן על זה הדרך בשבוע שני דהיינו בליל ראשון של שבוע שני יכוין באות ק' של ר"ת קבל ובליל שני ר' של רנת וכו' ובליל שביעי ראשי תיבות של הפסוק כולו דהיינו קר"ע שט"ן, וכן על דרך זה עד תשלום שבעה שבועות, כמבואר כל זה בשער הכוונות בענין ספירת העומר (דרוש י"א) ופרי עץ חיים (שער כ"ב פרק ג' ופרק ה') יעו"ש.

וכמו שבארנו בסידור רחובות הנהר (בהקדמות לספירת העומר דף ל) הנה נודע כי עיקר גלות מצרים היתה לסיבת הדעת דז"א, כי בו פגמו ישראל, וחזר ז"א לסוד העיבור דתלת כלילן בתלת תוך אימא עילאה, ואז נסתלק ממנו בחינת החסדים המתפשטים בגופו, ועלו למעלה אל הדעת שבו, במקום הגרון אשר שם יסוד דאימא תוך הז"א כנודע. ושם בגרון היא אחיזת מצרים במיצר העליון כמבואר בארוכה, ושם נאחז פרעה סוד העורף, וכן נאחזו שם ח"ו החיצונים, בלבושי המוחין של ז"א. וידוע הוא כי הדעת יש לו שתי בחינות, האחת למעלה במוח הדעת בראש דא, והשנית בבחינת התפשטותו למטה מן החסד ועד ההוד, וכללותם ביסוד, וכללותם כללותם במלכות. וכן על זה הדרך הוא התפשטות הגבורות בנוקבא דז"א.

ומכיון שבגלות מצרים היה הפגם בדעת דז"א, לכן לא היו החסדים והגבורות מתפשטים למטה בגופא דז"ן, אלא חזרו להסתלק ולעלות בשרשם, בדעת העומד בראש ז"א, ומזה נמשך גלות מצרים, כי כבר הודעתך שהקל"י הנאחזות בגרון דז"א, שהוא מקום צר יותר מכל הגוף, הוא נקרא מצרים. ובהיותם מתעלמים שם, היו המצריים ופרעה מלכם נאחזים

דוקא בתחילת הלילה. ולכן נקט מרן לשון דיעבד, שאם שכח לספור בתחילת הלילה הולך וסופר כל הלילה, שאין זה אלא כדיעבד שלא ספר מיד בתחילת הלילה.

וטעם הדבר נתבאר בספר אור לציון (תשובות ח"א חאו"ח סימן ל"ו), שמרן חשש לשיטת התוס' ור"ת במסכת מנחות (דף ס"ו ע"א ד"ה זכר), שגדר תמימות שנאמר בספירת העומר הוא שבכל לילה ולילה תהיה ספירה תמימה, והיינו לספור בתחילת הלילה. וכן היא דעת הרא"ש (בסוף מסכת פסחים סימן מ'), ע"ש. (וראה גם במ"ב בסימן תפ"ט ס"ק ב', שכתב דכל מה דאפשר לאקדומי מקדמינן. ובכה"ח שם אות י"ב כתב, שכל מה שמתאחר יותר, גורם אחיזה אל החיצונים ביותר, ע"ש. וראה גם במורה באצבע להחיד"א סימן ז' אות רט"ז). ועל כן יש להשתדל לספור בתחילת הלילה דוקא.

ד. שו"ע (שם) כ"כ הרא"ש בסוף פסחים (סי' מא) וכי מברכי מברכינן מעומד דת"ר בקמה תחל לספור (דברים טז ט) אל תקרי בקמה אלא בקומה: וכתב הב"י בבדק הבית וכ"כ הרמב"ם ז"ל (בפרק ז' מתמידין ומוספין הכ"ג) ואין מונין אלא מעומד ואם מנה מיושב יצא.

וכתב בספר סדר היום (סדר ספירת העומר), ויספור מעומד כמו שלמדו מ"ב בקמה" אל תקרי בקמה אלא בקומה, וראו לומר אל תקרי מפני שהכתוב מיותר, כי ודאי קצירת העומר אינו אלא בקמה, אלא ודאי הכתוב בא ללמד ענין אחר לענין הספירה שהיא בסוף הפסוק, והשמיענו בזה שתי הדרשות שזכרנו. ועוד למדו בנין אב מכאן, כל מקום שנאמר "לכם", הוא מעומד. ונהגו הקהל לספור אחר "תתקבל", משום דכל הקהל נמצאים בבית הכנסת ו"ברוב עם הדרת מלך" (משלי יד, כח), כדמצינו קצירת העומר שהיה נקצר בעסק גדול, כדתנן (מנחות סה). כל העיירות הסמוכות מתכנסות לשם. עכ"ל.

וכתב בספר המנהגים (טירנא הגהות המנהגים חג הפסח), אל תקרי בקמה אלא בקומה. עצת השם לעולם תעמוד (תהלים לג, יא), עצ"ת נוטריקון, עומר ציצית תפילין. עכ"ל.

ה. מו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (שם הלכה ח).

ו. כ"ב הכה"ח (ס"ק ז) וקודם שיספור טוב לומר פרשת העומר בפרשת אמור וידבר וכו' כי תבוא אל הארץ וכו' עד מנחה חדשה לה' ואחר כך יאמר פרק יו"ד דמנחות רבי ישמעאל אומר העומר וכו'. ואחר כך יאמר נוסח זה הכתוב בסידור

- ו. צריך כל אדם להזהר מאד שאחר הברכה של העומר יאמר "הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש למקומה במהרה בימינו", היות ודברים אלו לצורך גדול נתקנו, כי על ידי כן נתקן איזה תיקון מבחינת אור הפנימי, כידוע ליודעי חן, ועל ידי הברכה עצמה אנו ממשיכים אור מקיף.¹
- ז. בליל ראשון של ספירת העומר נוהגים ליקח כל אחד חתיכת מלח בעת הספירה וקודם אומרים סדר קרבן העומר ככתוב בסידורים וסדר זה עושים גם ביום ט.²
- ח. בליל שבעה לעומר צריך לומר "היום שבעה ימים לעומר שהם שבוע אחד", ואם שכח לומר שהם שבוע אחד אלא מנה ימים בלבד, יכול להמשיך לספור בשאר הימים עם ברכה.³
- ט. אם שכח לברך ספירת העומר באחד מן הימים, סופר שאר הימים בלי ברכה, וזה דוקא אם דילג לגמרי, דהיינו שלא ספר לא בלילה ולא ביום יא. אבל אם שכח לספור בלילה, יספור ביום בלי ברכה יב, ובשאר

עיונים והארות

שמחתי באומרים לי" (תהלים קכב), ומזמור "שיר המעלות לדוד, ה' לא גבה לבי" (שם קלא), ומזמור "הנה מה טוב ומה נעים" (שם קלג). ואחר כך יאמר פרשת העומר, ואחר כך יאמר תפילה זו: "יהי רצון מלפניך ה' אלהי אבותי, שבזכות ספירת העומר אשר צויתנו בתורתך, ובזכות שמותיך הקדושים והטהורים היוצאים מהמזמורים הללו, מראשי תיבות ומסופי תיבות, ובזכות אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב, שיהיה זה המלח לי לשמי [עבדך פלוני בן אמתך פלוני]. או לפלוני שירצה], ולכל מי שישא עליו המלח הזה, להיות לו למגן וצינה, מדבר, וממגפה, ומעין הרע, ומכל דבר רע, אמן כן יהי רצון". ואחר כך יתן המלח בידו ויספור העומר. וכן יעשה בכל ימי הספירה. ויזהר שלא ישם המלח על הארץ [ולא על השלחן] ושיהיה בידו בשעת הברכה, ואחר כך יהיה המלח הזה מסוגל הרבה לעין הרע מאוד, ויועיל כמו קמיע מומחה ופקיע. מספר כתיבת יד". עכ"ל.

י. **בפרק** רבי ישמעאל (סו). אמר אביי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי וכתבוהו הרי"ף (כח). והרא"ש (סי' מ) בסוף פסחים. וכ"פ השו"ע (שם סעי' א).

ובתב מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכה כז) אם ספר הימים ולא ספר השבועות, או שבועות ולא ימים, נחלקו בזה המהר"ש הלוי והכנסת הגדולה, דעת מהר"ש הלוי בתשובה (סימן ה) שלא יצא. וכן כתב הפרי חדש (סימן תפט סוף ס"א). והמגן שאול (סימן כ). אולם הכנסת הגדולה בהגהות בית יוסף (סימן תפט) חלק עליו ופסק דבדיעבד יצא. וכן כתבו המגן אברהם (ס"ק ד), והחק יעקב (ס"ק ח). ואם נזכר באותו לילה יחזור ויספור בלא ברכה, ואם לא נזכר עד הלילה שאחריו ימנה משם והלאה בברכה, כדין המסופק אם ספר העומר, שסופר בברכה מטעם ספק ספיקא. והוא הדין למי שטעה במספר הימים, ולא טעה במספר השבועות, או להיפך, שטעה במספר השבועות ולא טעה במספר הימים, שאם לא נזכר עד הלילה שאחריו, סופר מכאן ואילך בברכה.

יא. **בן** כתב בה"ג (הל' מנחות קלג ע"ג) שאם שכח לברך באחד מן הימים שלא יברך עוד בימים שלאחריו. כן כתבו התוספות בשמו בפרק רבי ישמעאל (שם) וטעמו משום דבעינן תמימות. וכ"פ השו"ע (שם סעי' ח).

יב. **ב"י** (ס' תפט) כתב בה"ג (הל' עצרת ל ע"ד) שאם שכח לברך כל הלילה שיספור ביום. כן כתבו התוספות בפרק רבי ישמעאל (מנחות סו. ד"ה זכר) בשמו וכתבו שכן נראה מדתנן (שם עא). מצותו בלילה לקצור ואם נקצר ביום כשר אבל נראה לר"ת (ספר הישר ח"ד סי' תי) עיקר אידך סתמא

שם במקום העורף אשר באחורי הגרון, ולכן היו משעבדים לבני ישראל בגלותם, כי לא היו החסדים מתפשטים בגופא דז"א הנקרא ישראל, ולא היו מאירים להם זולתי אותם הלבושים של החסדים והגבורות, שהם עשר אחוריים דיסוד דאימא שהם עשרה שמות אה"ה בריבועם, שהם סוד עשרה דמים כנודע.

ה. **בה"ח** (שם). כ"כ מו"ר האר"י ז"ל בספרו שעה"כ (דף פה ע"ג) וז"ל: דע כי בזמן שבהמ"ק קיים על ידי קרבן מנחת השעורי' בלילה הזה היו יורדין בחי' החסדים והגבו' אל הדעת ומשם נתפשטו עד הגרון אבל עתה אין בנו כח להמשיך אור הפנימי כי אור הפנימי לא היה נמשך אלא על ידי קרבן השעורים כנז'. ואמנם עתה אנחנו צריכים שיתפשטו אלו החסד' והגבו' בגופא דז"א ובכל לילה ממ"ט ימי ספירת העומר אנחנו מורידים בחי' החסד' והגבו' למטה כל מדריגה ובחינת' ביזמו עד מלאת ימי העומר והנה כל כוננתנו עתה אינו אלא בבחי' אור המקיף להמשיכו ולהוציאו דרך מוצאות הפה ואחר צאתו נעשה אור מקיף כנ"ל. וזו היא סוד הברכה של על ספי' העומר כי בבחי' דיבור והבל היוצא דרך הפה והוא בחי' אור המקיף כי אור הפנימי היה נמשך בזמן שבהמ"ק קיים ע"י קרבן העומר והנה עתה שנחרב בעוה"ר ואין בנו כח להמשיכו לכן אנו אומרי' אחר ברכ' העומר שהוא בחי' אור המקיף הרחמן הוא יחזיר לנו עבודת ב"ה למקומה ב"ב וע"י כן נתקן איזה תיקון בבחי' אור הפנימי. ונמצא עיקר כל הכוונ' היא באור המקיף כי עדיין לא יצא כלל אבל האור הפנימי כבר נכנס ואינו צריך רק התפשטות למטה בלבד ולכן כאשר תכוין בבחי' אור המקיף תכוין ג"כ להמשיך אור הפנימי אבל עיקר הכוונ' תהיה באור המקיף כנז'. עכ"ל.

וב"ב בספר משנת חסידים (מסכת העומר פרק ח, א), אחר כך יאמר בעודו עומד "הרחמן יחזיר עבודת בית המקדש", להתפלל לה' שיבנה בית המקדש. לתקן פנימיות של כל הבחינות האלה על ידי מעשה הקרבת עומר שעורים, שהוא סוד חמש גבורות המתחילות להיכנס ביום ראשון דספירת העומר, כי כן מנצפ"ך (גימטריא פ"ר) כפול, עם עשר אותיות וחמישה כוללים (גימטריא תקע"ה) של כל אות בחברתה, הוא מספר "שערה", שעתה שאין לנו קרבן אין לנו אלא כח הדיבור, סוד הבל מקיף. עכ"ל.

ט. **דברי** שלום (אות נ"ב). וכ"כ הרב הגדול המקובל רבי אברהם חמויי ז"ל בספרו דבק מאח (מערכת י, אות טז), ימי העומר, סגולה נפלאה בלילה ראשונה של ספירת העומר, יקח בידו מעט מלח, ויקרא עליו מזמורים אלו "שיר המעלות

הלילות הולך וסופר עם ברכה י.

- י.** אדם שמסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור שאר הימים עם ברכה, היות וזה ספק ספיקא י. ומי ששכח לגמרי, טוב שישמע הברכה מחבירו ויבקש ממנו שיכוין לפטור אותו ט.
- יא.** אדם ששואל את חבירו כמה ימי הספירה הלילה, יזהר חבירו לומר לו: אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו היום כך וכך ועדיין הוא לא ספר העומר, אינו יכול לחזור ולספור העומר עם ברכה ט, ונכון לזהר בזה כבר משעת פלג המנחה י.
- יב.** נשים פטורות ממצות ספירת העומר, ואם רצו לספור בלי ברכה - רשאות, והיותר טוב שלא יספרו כלל, מכיון שלפי הסוד אין לנשים לקיים מצות ספירת העומר י.

עיונים והארות

תיבת "היום" יכול לחזור ולספור בברכה. ואם בשעה שאמור היום כך וכך נתכוון בפירוש שלא לצאת ידי חובה, חוזר וסופר בברכה. וכן אם היה קורא בשלחן ערוך אחר השקיעה [קודם צאת הכוכבים], "היום יום אחד לעומר" יכול לחזור ולספור אחר צאת הכוכבים בברכה.

ואם אמר מחר כך וכך, נראה שיספור אחר כך בברכה. (ועיין בשו"ת ויען אברהם (סימן לה) מה שכתב בזה).

ובל זה קודם שיגיע למספר שבועות, אבל אם היה משבוע אחד ואילך, והשיב רק מספר הימים בלא שבועות, חוזר וסופר בברכה באותו ערב.

יז. כה"ח (שם ס"ק ב"ן) לפי השיטות שיוצאים בספירה מפלג המנחה.

יח. ג"ע החיד"א בספרו ברכי יוסף (סימן תפ"ט אות כ"ב) כתב להביא דברי הרמב"ם (פ"ז מהלכות תמידין ומוספין הכ"ד) והוסיף וז"ל: וכך כתב בזוה"ק ברעיא מהימנא פרשת אמור (דף צ"ז ע"א).

ולי נראה דאי נוהגות בלולב וכיוצא כרבנו תם, גם בספירה ינהגו כי אורחיהו. וכך כתב מגן אברהם (סימן תפ"ט ס"ק א').

ועיין כה"ח סופר (שם ס"ק ט') שכתב כן. ובלאו הכי כתב בשולחן שלמה (מביאו כה"ח הנ"ל) דעל כל פנים הנשים לא תברכנה אף על פי שמקלות לנהוג כדעת רבנו תם כיון דבודאי יטעו ביום אחד וגם על פי רוב אינם יודעות פירוש המילות עכ"ד.

ובזוה"ק פרשת אמור (צ"ז ע"א) ברעיא מהימנא כתב דאין מקום לנשים לספור כלל ועיין שם שדבר זה לא ניתן להאמר בסברא אלא על פי המציאות שאין מקום לאשה לברך וטעם הדבר כתב שם וז"ל: וספרתם לכם ממחרת השבת וגו', פקודא דא לספור ספירת העומר הא אוקימנא, ורזא דא ישראל אף על גב דאתדכו למעבד פסחא ונפקו ממסאבו לא הוו שלמין ודכיין כדקא חזי, ועל דא לאו הלל גמור ביומי דפסח דעד כען לא אשתלימו כדקא יאות, כאתתא דנפקא ממסאבו, וכיון דנפקא מתמן ולהלאה וספרה לה, אוף הכא ישראל כד נפקו ממצרים נפקו ממסאבו ועבדו פסח למיכל בפתורא דאבוהון מתמן ולהלאה יעבדון חשבנא למקרב אתתא לבעלה לאתחברא בהדיה ואינון נ' יומין דדכיין לאעלא לרזא דעלמא דאתי ולקבלא אורייתא ולמקרב אתתא לבעלה, ובגין דאלין יומין יומין דעלמא דדכורא לא אתמסר חושבנא דא אלא לגברי בלחודייהו, ועל דא חושבנא דא בעמידה איהו ומלין דעלמא תתאה בישיבה ולא בעמידה ורזא דא צלותא

דפרק ב' דמגילה (כ:): ומייתי לה בסוף פירקין (עב). כל הלילה כשר לקצירת העומר ודייקינן מינה דקתני לילה דומיא דיום מה דיום בלילה לא אף דלילה ביום לא ומפני כך העלה הרא"ש בסוף פסחים (סי' מא), והר"ן (ז) והמרדכי (סי' תתג) בפרק ב' דמגילה שאם שכח ולא ספר בלילה יספור ביום בלא ברכה.

להלכה פסק השו"ע (שם סעי' ז) שכח ולא בירך כל הלילה, יספור ביום בלא ברכה.

יג. כמבואר בתרומת הדשן בהערה הבאה, והביאו הכה"ח (ס"ק פ') ומ"ב (ס"ק ל"ד). וכתב הכה"ח ועל כן יש נוהגים דבכל יום אחר תפלת שחרית מגביה החזן קולו לספור מה שספרו בלילה וחוזרים לספור עמו גם הצבור כדי שאם שכח אחד לספור בלילה תעלה לו זו הספירה ולספור שאר הימים בברכה.

יד. כתוב בתרומת הדשן (ח"א סימן ל"ז) אם ספק לאחד אם ספר לילה אחד או לא יראה דיספור בברכה מכאן והלאה, ולא מיבעיא אם נזכר ביום ההוא שאז ודאי צריך לספור בלא ברכה מתוך הספק ושוב יספור בשאר לילות בברכה והכי נהגינן, אפילו בודאי שכח בלילה לספור וסופר ביום בלא ברכה סופר שוב בברכה דמיקרי שפיר תמימות הואיל ולא דילג יום אחד לגמרי, אלא אפילו לא נזכר הספק עד ליל השניה אף על פי כן סופר בברכה מתוך הספק ואף על גב דבודאי שכח יום אחד נהגינן כהלכות גדולות שכתב שכח יום אחד שוב אינו סופר, פירוש בברכה, דבלא ברכה מאי נפקא מינה. דלא כתוספות דפרק רבי ישמעאל ודלא כאשיר"י דשילהי פסחים, מכל מקום בספק מצינן למיסמך עלייהו ע"כ. וכ"פ השו"ע (שם סעי' ח). וכתב המ"ב (ס"ק ל"ח) דאיכא ספק ספיקא שמא לא דילג כלל ואת"ל שדילג שמא הלכה כאותן פוסקים דכל יום הוא מצוה בפ"ע. וה"ה בכל דבר שדינו לחזור ולספור בלי ברכה מחמת ספק, אם לא חזר וספר יספור שארי לילות בברכה (אחרונים).

טו. כה"ח (שם ס"ק ט')

טז. כתב הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"ז ה' כה) אם מנה ולא בירך יצא וכן עיקר, ולפיכך צריך לזהר מי ששואל אותו חבירו כמה ימי הספירה שיאמר לו אתמול היו כך וכך שאם אומר לו היום כך וכך, נמצא שכבר מנה ואינו יכול לחזור ולמנות בברכה, ודוקא כשהגיע זמן הספירה דהיינו בין השמשות אבל אם שאל אותו מבעוד יום ואמר לו כמה יהיה לנו מהספירה זה הלילה יכול לומר לו כך וכך הם ואין בזה חשש עכ"ל. והביאו השו"ע (שם סעי' ד').

וכ"פ מו"ר מופת הדור (שם הלכה כ"ד) וכתב שם עוד ומכל מקום אם ענה רק המספר של הלילה ההוא, ולא אמר

- יג.** לפני שמברך צריך לדעת מקודם המספר של אותה הלילה, ולכתחילה לא יברך ויסמוך על מה ששומע מאחרים, דספירת ספק לאו שמה ספירה, ובדיעבד יצא ט.
- יד.** אונן שמתו מוטל לפניו, ולא ספר ספירת העומר לא בלילה ולא ביום, מכאן ולהבא יספור בלי ברכה. אמנם אם ביום לאחר קבורה ספר בלא ברכה, מכאן ולהבא יכול לספור כל לילה בברכה ב.
- טו.** אדם שבירך על ספירת העומר והיה בדעתו שהיום הוא למשל חמשה ימים לעומר, ובדיוק לפני שספר נזכר מיד שהיום ששה ימים לעומר, וסיים ששה ימים לעומר, אינו חוזר ומברך יא.
- טז.** מי שמנה בראשי תבות, כגון שאמר היום י"ז לעומר, יספור בלא ברכה באותו יום, ומכאן ואילך בברכה יב. אמנם אם אמר לחבירו בליל ל"ג לעומר בא עימי הביתה ונשמחה ונלמד כיון שהיום הוא ל"ג לעומר, כיון שלא כיון לחשבון יכול לספור בברכה יב.
- יז.** קודם שקיעת החמה לא יאכל סעודה של יותר מכביצה פת (58 גרם) כל עוד שלא קיים מצות ספירת העומר. אמנם אם התחיל בסעודה קודם לכן, והגיע זמן ספירת העומר, אינו צריך להפסיק סעודתו, ויספור כשיסיים הסעודה, ולכן אותם הנוהגים להתפלל כר' יהודה מפלג המנחה ומסיימים ערבית קודם השקיעה, ועושין כן גם בלילי שבתות, ורוצים לבא לביתם ולקדש מיד, יכולים לקדש מיד ולאכול פת, רק יזהרו לאכול פחות מכביצה, וימתינו עד שיגיע זמן הספירה ויספרו, ואחר כך יגמרו סעודתם יב.

עיונים והארות

מה שכתבתי בשם הר"ן שרוב המפרשים מסכימים דספירת העומר עכשיו אינה אלא מדרבנן ספיקא במידי דרבנן לקולא ואינו חוזר ומברך יעו"ש.

וכ"פ השו"ע (שם סעי' ו) אם פתח ואמר: בא"י אמ"ה אדעתא דלימא היום ד', שהוא סבור שהם ד', ונזכר וסיים בה', והם ה'; או איפכא, שהם ד' ופתח אדעתא דלימא ארבעה, וטעה וסיים בה', אינו חוזר ומברך.

כב. כה"ח (שם ס"ק כ"ד) בשם אחרונים. וכן אם לא חזר וספר בלא ברכה בשאר הימים יש למנות עם ברכה (מ"ב ס"ק ל"ח).

כג. מו"ר מופת הדור (שם הלכה כד) אם אמר לחבירו אחר שקיעת החמה של יום ל"ב לעומר, אל תאמר וידוי כי היום ל"ג לעומר, ויכל לחזור ולספור בברכה, שהרי לא ספר שבועות. ועוד שלא ספר המספר רק בראשי תיבות, ובזה יש לומר דלא יצא. ועוד שאין כוונתו לומר מנין ספירת העומר כלל, אלא לומר שהוא יום טוב כדי שלא יאמר וידוי (כנסת הגדולה). וכן עיקר. ועיין בשו"ת ויען אברהם (סוף סימן לה).

כד. כתב הרמ"א (שם סעי' ד') וכשהגיע הזמן, אסורין לאכול עד שיספור. ואפילו התחיל לאכול, פוסק וסופר; מיהו אם התחיל לאכול קודם שהגיע הזמן, אינו צריך להפסיק אלא גומר אכילתו וסופר אחר כך. וכתב המ"ב (ס"ק כג) וכשהגיע הזמן - ר"ל צאת הכוכבים. אולם כה"ח (ס"ק ס"ד) וש"ע הרב (ס"ק י"ז) כתבו בזמן השקיעה. ועיין בחזו"ע (שם הלכה כג הערה ל) בשם מרן החיד"א שהא דכתב הרמ"א כשהגיע הזמן לאו דוקא הוא אלא חצי שעה קודם.

וכתב שם עוד בחזו"ע ואם התחיל הסעודה לאחר שהגיע זמן הספירה, מן הדין אין צריך להפסיק, הואיל וספירת העומר בזה"ז הוא רק מדרבנן, אלא לאחר ברכת המזון יברך ויספור ספירת העומר. אבל מכיון שאין טורח כלל להפסיק בכדי לברך ולספור, ומה שגם שלדעת הרי"ף והרמב"ם וראב"י ספירת העומר בזמן הזה דאורייתא, פוסק באמצע סעודתו לברך ולספור ספירת העומר, ואח"כ יגמור סעודתו.

דעמידה וצלותא מיושב, עכ"ל.

ומהר"א מני ז"ל בספרו זכרונות אליהו (מערכת עי"ן חלק אור"ח אות ג') גם הביא הזוה"ק הנז"ל ופסק כמותו.

עוד עיין להרי"ח הטו"ב בשו"ת רב פעלים חלק א' בקונטרס סוד ישרים (סימן י"ב ד"ה ועוד) שפסק שעל פי רבנו האריז"ל אין לנשים לקיים מצות ספירת העומר וכל שכן שאינן ראיות לברך על זה.

ועיין שעה"כ (דף פ"ה ע"ג) טעם על פי הסוד שנודע כי כל כוונת מצות ספירת העומר הוא בבחינת אור המקיף שעדיין לא יצא כלל אבל אור הפנימי כבר נכנס ואינו צריך רק התפשטות למטה בלבד ולכן כאשר מכיין בספירת העומר בבחינת אור המקיף צריך לכיין גם כן להמשיך אור הפנימי, אבל עיקר הכוונה צריכה להיות באור המקיף. ובזה יובן הטעם למה מצות ספירת העומר היא רק באנשים ולא בנשים, לפי שאין בחינה זו של אור המקיף נעשית אלא בפי הז"א שהוא בחינת דכורא עכ"ד.

נמצאנו למדים שעל פי רבנו האריז"ל אין לנשים לספור כלל ועיקר כיון שאינן אחוזות שם.

יט. כתב הטור בשם אבי העזרי והביאו השו"ע (שם בסעי' ה) אם אינו יודע החשבון, ופתח אדעתא דלסיים כמו שישמע מחבירו, ושתק עד ששמע מחבירו וסיים כמוהו, יצא. וכתב הכה"ח (ס"ק ע"ד) משמע בדיעבד, אבל לכתחילה לא יברך עד שיהיה לו בירור בשעת הברכה כמה צריך לספור אח"כ.

כ. כ"ב כה"ח (שם ס"ק פ"ה) ובחזו"ע (שם הלכה כב) והוסיף שם בחזו"ע שאם האונן רואה שישאר באנינותו לילה ויום, כגון שבת הקברות רחוק מן העיר, וכיוצא בזה, יספור ספירת העומר בלי ברכה, בעודו אונן, (לאחר שנמסר המת לחברה קדישא) ויועיל לו לספור בשאר הימים בברכה. וכ"פ כה"ח (ס"ק פ"ו).

כא. בטור הביא בשם אבי העזרי דלא יצא. אלא שבבית יוסף כתב דזה למאן דאמר ספירה בזמן הזה דאורייתא אבל לפי

יח. בכל ימי העומר כשאומרים ברכת כהנים טוב לומר למנצח בנגינות בצורת המנורה, ויצליח בכל מעשיו ולא יהיה ניזוק כל אותו היום י"ה. ומה טוב העושים תיקון כרת בכל ליל שישי של ימי הספירה בכל שבוע ושבוע, כלומר בכל יום שאומרים ששה ימים לעומר או שבוע וששה וכו' י"ו.

יט. נוהגים לקרות מסכת אבות ופרק קנין תורה בשבתות שבין פסח לעצרת, בכל שבת פרק אחד, היות רוב ענייני המסכת הם זירוז על שמירת התורה והמצוות י"ז.

כ. נוהגים בכל תפוצות ספרד שלא לישא אשה בימי הספירה מפסח עד יום ל"ד בבוקר י"ח, מפני שבאותו זמן מתו עשרים וארבעה אלף תלמידי ר' עקיבא, ונהגו העם להתאבל עליהם ולהמנע משמחה י"ט. והיות וביום ל"ד פסקו מלמות, מותרים לישא מאותו יום ואילך, ואחינו האשכנזים נהגו לערוך נישואין כבר ביום ל"ג לעומר ל'.

עיונים והארות

ולקנות מדת האהבה והענוה והשלום, ולכן כתב בשער הכוונות (דף א' ע"ג) להזהיר מאד בענין אהבת החברים העוסקים בתורה ביחד יעו"ש.

ועיין עוד מש"כ (שם ס"ק כ"ו) וז"ל, עיין בשער הכוונות (דף פ"ז ע"א) שכתב ובבוא יום ל"ג לעומר אז נתגלה קטנות שני של אימא שהוא שם אכדט"ם אשר באימא והנה הוא חילוף שם אלהים (עיין לעיל אות ה') אשר הוא בחינת רחמים בסוד אלהים חיים וכו', ולכן סמך אחר כך רבי עקיבא את ה' תלמידי הגדולים מבחינת ה' גבורות דגדלות שהם כנגד ה' אותיות אכדט"ם שהם רחמים ואלו נתקיימו בעולם והרביצו תורה ברבים, והם רבי מאיר ורבי יהודה ורבי אלעזר בן שמוע ורבי שמעון ורבי נחמיה יעו"ש.

ובתבו האחרונים הובא במ"ב (ס"ק א) וכה"ח (ס"ק ב'), שאין חילוק בין נשואין של מצוה כגון שאין לו בנים או יש לו כי כן פשט המנהג במדינתנו שלא לחלק, ולהחזיר גרושה שרי שאינו כ"כ שמחה.

ועיין מ"ש מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם עמוד רנ"ו סוף הערה לח) וז"ל, ומכל מקום, חתן בחור ספרדי שלא קיים מצות פריה ורביה, שנרשם לנישואין בל"ג לעומר, מחוסר ידיעה, ושלא הזמנות לכלולותיו, רשאים לערוך לו חופה וקידושין בל"ג לעומר, כיון שמעיקר הדין רבו הפוסקים המתירים נישואין למי שלא קיים מצות פריה ורביה, אפילו בימי הספירה, וכמו שכתבנו לקמן בשם הרדב"ז חלק ב (סימן תרפז). וכ"כ הכנסת הגדולה (סימן תצג בהגה"ט) בשם הרב מהר"ם די לונזאנו. וכ"כ הפרי חדש (סימן תצג). והגאון רבי זלמן בשלחן ערוך (סימן תצג סעיף ג). וישועות יעקב (סימן תצג סק"א). ועיין מה שכתבנו בשו"ת יביע אומר חלק ה (חאו"ח סימן לח). ובמילואים שבסוף הספר (עמוד שמט). ובשו"ת עמק יהושע ח"ב (חאו"ח סי' מב). ע"ש.

עוד כתב (שם הלכה לא) וז"ל, מעיקר הדין מי שלא קיים פריה ורביה, (דהיינו שאין לו בן ובת), יכול לישא אשה בתוך ימי הספירה, ומכל מקום נהגו שלא לישא אשה כלל עד ל"ד לעומר, ואין לשנות המנהג. אולם אם יש שעת הדחק גדול יש להסתמך על עיקר הדין ולהתחשב בזה בתור הוראת שעה, כדי להתיר הנישואין.

נט. **ובחק** יעקב (אות ג') הביאו כה"ח (שם ס"ק ו) וז"ל, ובשבלי הלקט וברבינו ירוחם כתבו עוד שני טעמים, אחד לפי שמשפט רשעים בגיהנם לרבי יוחנן בן נורי מפסח ועד עצרת (עדות סוף פרק ב'), ועוד שהם ימי דין על התבואה שלכן העומר היה בא מן השעורים יעו"ש.

ל. רמ"א (שם).

כה. **שלמי** ציבור (אות ל"ו) בשם אגרת הרמב"ן. מועד לכל חי (ס' ה' אות כא). כה"ח (שם ס"ק ק"ט).

נו. **מועד** לכל חי (שפ אות כ"ד), כה"ח (שם ס"ק ק"ז) והכל לפי כוחו של אדם.

נז. **וכן** הביא הכה"ח (שם ס"ק ק"ח) וז"ל, ונוהגין בספרד לקרות מסכת אבות ופרק קנין תורה בשבתות שבין פסח לשבועות בכל שבת פרק אחד, וכתב הרב ישראל בן ישראל הטעם שקורין אותם באלו השבתות לפי שהם ימים מנויים למתן תורה ולכן נמנה אנחנו אלו הימים, כמו האוהב שהוא ממתין ביאת אוהבו מן הדרך והוא מונה הימים והלילות עד שיבא, ורוב ענייני המסכת הם הזירוז על קריאת התורה ומעשה המצוות, וגם זה הזמן שהוא זמן הקציר הוא מזומן ומוכן לנועע החלק המתעורר מן הנפש ולהטות אחר רוב התאוה ובקשת רוב ההנאות וצריך להשקטו ולתקנו במה שיש בזאת המסכת מן המוסרים המביאין לפרישות והכנעת הנפש ושבירונה ומניעתה מלבקש מה שיזיקנה כדי להציל אותה ולתקן נהיגת המדות להיותם הולכים על קו המוסר והדעת עכ"ד. ה"ר דוד אבורדהם (דף צ' ע"ב), שלמי צבור (דף רצ"ה ע"ד). וכן כתב בארחות חיים (דף ס"ו ע"ב אות ז') דיש מקומות קורין אבות בשבת שלאחר הפסח עד שבת שלפני שבועות יעו"ש. ובאשכנז נוהגין לומר פרקי אבות במנחה בכל שבתות השנה בימי הקיץ כמ"ש (לעיל סימן רצ"ב ובהגה שם סוף הסימן ועיין בדברינו לשם בס"ד). ועיין בסה"ק עדות ביעקב דרוש על פרקי אבות שמנהגי לדרוש בבית הכנסת בין פסח לעצרת לפי שיש בו דברי מוסר יעו"ש.

כה. **טור** שו"ע (ס' תצג סעי' א). וחזו"ע (יו"ט הלכות ספירת העומר וימי הספירה הלכה ל).

ועיין בכה"ח (שם ס"ק ה') מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא - ולסיבת היותן ממוחין דקטנות לכן היו מבחינת הדינין הקשין והיו קנטרנין ושונאין זה את זה כמו שאמרו ז"ל שלא היו נוהגין כבוד זה לזה (עין יבמות ס"ב ע"ב ובסוף מדרש קוהלת), וכאשר באו ימי העומר שבין פסח לעצרת שאז הוא זמן קטנות והם ימי הדין ואז הוא זמן יניקת החיצונים לכן פגעה בהם אז מדת הדין של הקטנות על שלא נהגו כבוד זה לזה ומתו בימים ההם בהיותם קטנים ולא הגיעו להגדיל ולהאריך ימים לסיבה הנזכרת, ובבוא יום ל"ג לעומר אז נתגלה קטנות שני שהוא שם אכדט"ם והנה הוא חילוף שם אלהים (עיין לעיל סימן תע"ג אות ד') אשר הוא בחינת רחמים בסוד אלהים חיים ואז פסקו מלמות. שער הכוונות (דף פ"ו סוף ע"ד וריש דף פ"ז), פרי עץ חיים (שער כ"ב פרק ד). וכל זה שעושין זכר כדי להתרחק מהשנאה והקנאה והתאוה והגאווה והכבוד

כא. מותר לעשות אירוסין הנקראים תנאים בימי הספירה, אמנם לדבר הרשות אסור בהחלט בימי הספירה לא, ובכל שמחה של מצוה הנעשים בימים אלו, כגון מילה ופדיון הבן ובר מצוה וסיום מסכת, מותר לשמוע שירי קודש המלווים בכלי נגינה לב. ויש מחמירים ואוסרים בכלי תזמורת.

כב. נוהגים שלא להסתפר עד ל"ד בבוקר, אלא אם כן חל ל"ג לעומר בערב שבת שאז מסתפרין בו מפני כבוד השבת. ואחינו האשכנזים נהגו להסתפר ביום ל"ג לעומר לב. אמנם לפי הסוד אין איסור הגילוח משום אבלות, אלא יש סוד בדבר שאין לגלח עד ערב שבועות, וכן ראוי לכל ירא שמים לנהוג כן, ואם חל ערב שבועות ביום שבת, מותר לגלח ביום מ"ח לעומר לב.

כג. יש מקומות שנהגו שלא ללבוש שום בגד חדש שיש צורך לברך עליו שהחינו, ויש מקילין בזה, וטוב להזהר בזה ממידת חסידות. אמנם לברך שהחינו על פירות אפשר, ואין להחמיר בזה לב.

עיונים והארות

דצריך לזהר מאד שלא לגלח בשום אופן אלא ביום מ"ט וכמנהג האר"י ז"ל ולא כמו שכתבו קצת המקובלים לגלח במ"ח ויעו"ש טעם בסוד. וכן כתב הברכי יוסף (אות ו) ובספרו מורה באצבע (אות רכ"א) יעו"ש. וכתב עוד שם הנהר שלום דגם לחתן לא התרתי לגלח קודם שבועות בכמה ימים. וכן כתב המורה באצבע שם. וכן כתב באגרות הרמ"ז (סוף סימן ב') שלפי מנהג האר"י ז"ל אפילו אם יזדמן ברית מילה אין להסתפר בכל זמן העומר, שערי תשובה (אות ח'). וכתב עוד שם הנהר שלום דנסתפקתי אם חל יום מ"ט בשבת אם מותר לגלח במ"ח ולא אפשר לי ולולי שהכרחוני כמעט לא הייתי מגלח. והביא דבריו המורה באצבע שם וכתב וכן עיקר לגלח בערב שבת שלא יכנס לחג כשהוא מנוול יעו"ש.

ועיינן בשו"ת אור לציון (שם תשובה ו בהערה) שכתב וז"ל, שבדברים שאפשר ביזו לנהוג כן, יש לנהוג כדברי האריז"ל, וכגון המנהג שלא להסתפר בימי העומר, ע"ש. וראה גם בספר ארץ חיים בקונטרס הכללים (כלל י"ג), וכן בדבריו (סימן תצ"ג סעיף ג') לענין תספורת בימי העומר כדעת האריז"ל, ע"ש. וכן יש לנהוג, שלא להסתפר בימי העומר עד ערב חג השבועות.

ועל כל פנים אין שער הזקן בכלל זה, שכן הטעם בסוד הוא משום שהם ימי דין, כמבואר בשעה"כ שם, (וראה גם בפע"ח שער כ"ב פרק ז' ובנה"ש דף כ"ה ע"ד), ועיקר הדינין בשערות הראש, (וראה בשעה"מ פרשת קדושים), ועל כן המסדר זקנו במשך כל השנה, וכמ"ש הגרי"ח בתשובתו בשו"ת רב פעלים (ח"ד קונטרס סוד ישרים סימן ה'), שעל המדה אין לחוש, הרי שלאחר ל"ד בבוקר שכבר אין קפידא מצד ימי העומר, רשאי לסדר את זקנו. והוא הדין לגילוח הזקן באופן המותר, עכ"ל.

לה. כתב מו"ר חכם בן ציון (שם תשובה ב) מותר לקנות או לתפור בגדים חדשים בימי העומר ולברך עליהם ברכת שהחינו. וכן אפשר לברך ברכת שהחינו על פרי חדש, ואף בימות החול. וכתב שם במקורות וז"ל, הגאון רבי חיים פלאג'י בספר מועד לכל חי (סימן ו' אות י"ב) כתב, שמנהג טוב שלא לחדש מלבוש בימי העומר. וכן כתבו עוד אחרונים. ויש שהחמירו שלא לברך שהחינו אף על פרי חדש. אולם נראה שהעיקר להלכה שאין צריך להזהר מלברך ברכת שהחינו בימי העומר, בין על בגד חדש, ובין על פרי חדש. וכן נראה מדברי מרן, שרק לענין בין המצרים כתב (סימן תקנ"א סעיף י"ז), שטוב להזהר שלא לומר בהם שהחינו, אבל לענין ימי העומר לא כתב מרן בסימן תצ"ג אלא שנהגו שלא לישא אשה ושלא

לא. שו"ע (שם). שמה יקדמנו אחר. וכתב המ"ב (ס"ק ג') ומותר לעשות ג"כ סעודת אירוסין ועכשיו שאין מקדשין אלא בשעת נשואין מ"מ מותר לעשות שידוכין ולעשות סעודה אבל לעשות ריקודין ומחולות נהגו איסור וכ"ש בשאר ריקודין ומחולות של רשות בודאי יש לזהר.

וב"ב מו"ר מופת הדור בחזו"ע (שם הלכה לב) מותר לעשות אירוסין הנקראים בזמנינו "תנאים" או "שידוכין", בימי הספירה, וימעטו בשמחה, שיהיו רק משוררים בפה, ולא בכלי שיר ומותר לחלק מגדנות ומיני מתיקה. אבל ריקודים ומחולות של רשות אסורים בימי הספירה.

לב. בן כתב מו"ר חכם בן ציון בשו"ת אור לציון (ח"ג פי"ז תשובה א) וכתב שם במקורות וז"ל, במג"א סימן תצ"ג ס"ק א' כתב, לעשות ריקודין ומחולות של רשות נהגו לאסור. וכן כתבו האחרונים. ונראה שאעפ"כ לכבוד ברית מילה או בר מצוה יש להתיר. שמלבד שעצם איסור ריקודין ומחולות לא הוזכר כלל בדברי מרן, ולמרון לא אסור אלא נישואין ותספורת, וא"כ לא היה לנו לאסור לבני ספרד ריקודין ומחולות בימי העומר, ובפרט למי שקשה לו בלא זה, ולא היה מנהג בני ספרד כדעת המג"א, נראה שאף להמג"א בכהאי גוונא שרי. שהרי אף בתספורת שאסורה בימי העומר, כתב הרמ"א שם בסעיף ב', שמי שהוא בעל ברית מותר להסתפר בימי ספירה לכבוד המילה, א"כ הוא הדין שמותר לנגן בכלי שיר לכבוד המילה, כיון שהיא שמחה של מצוה, וכלשון המג"א שם שנהגו לאסור ריקודין ומחולות של רשות, ומשמע של רשות דוקא ולא של מצוה. והוא הדין לענין בר מצוה שיש להתיר ללא חשש לנגן בכלי שיר לכבוד שמחת מצוה זו.

לג. שו"ע (שם סעי' ב'). והטעם כתב הב"י בשם ה"ר דוד אבודרהם (עמ' רמה) בשם אבן הירחי (המנהיג הל' ארוסין סוס"י קו) משמו של הרז"ה וכ"כ ג"כ הר"י ש' שועיב (שם) וז"ל שמעתי שיש במדרש שמתו מפסח עד פרוס העצרת והוא ט"ו יום קודם העצרת כאמרם (שקלים פ"ג ה"ד) [עד] פרוס הפסח פרוס החג שהם חמשה עשר יום בניסן ובתשרי וכשתסיר חמשה עשר יום מארבעים ותשעה יום נשארו שלשים וארבעה והנה הם שלשים ושלושה שלמים ומגלחים ביום ל"ד בבוקר כי מקצת היום ככולו עכ"ל.

לד. בן הביא הכה"ח (שם ס"ק י"ג) בשם האר"י ז"ל וז"ל, והאר"י ז"ל לא היה מגלח ראשו אלא בערב פסח ובערב חג השבועות ולא היה מגלח לא ביום ראש חודש אייר ולא ביום ל"ג לעומר בשום אופן. שער הכוונות (דף פ"ו ע"ד), פרי עץ חיים (שער כ"ב פרק ד). וכן כתב הנהר שלום (דף כ"ה ע"ד)

כד. יום ל"ג בעומר יום פטירת רשב"י, ונהגו להרבות בשמחה ביום זה, ויש נוהגים לערוך לימוד מיוחד ביום זה כמו שסידר הרי"ח טוב, ומנהג יפה הוא. ויש נוהגים לעלות על קבר רשב"י במירון ולשמוח ולרקוד לכבוד התנא רשב"י, וזכות גדולה היא, אמנם במקום גילה שם תהא רעדה. ורבינו האר"י ז"ל העלה את בנו ועשה לו "חלקה" ביום ל"ג לעומר, וכן כיום נוהגים ביום זה לקחת הילדים הקטנים ולגלח שערות ראשם ולקיים מצות הנחת הפאות, ומנהג יפה הוא ל'.

עיונים והארות

אני אצלו ללמוד עם מורי ז"ל שהולך את בנו הקטן שם עם כל אנשי ביתו ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע ועשה יום משתה ושמחה, גם העיד ה"ר אברהם הלוי כי בשנה הנזכרת הלך גם הוא שם והיה נוהג לומר בכל יום בברכת תשכון נחם וכו' וגם בהיותו שם אמר נחם וכו', ואחר שגמר העמידה אמר לו מורי ז"ל כי ראה בהקיץ את רשב"י ע"ה עומד על קברו ואמר לו אמור את האיש הזה אברהם הלוי כי למה אמר נחם ביום שמחתנו ולכן הוא יהיה בנחמה בקרוב (ועיין ברכי יוסף אות ד' שכתב אפשר דהקפידא היא שהיה שם על ציון רשב"י והראיה שלא נענש מקודם כשאמר בשנים שעברו יעו"ש), ולא יצא חדש ימים עד שמת לו בן אחד וקבל עליו תנחומין, וכתבתי כל זה להורות כי יש שורש במנהג הזה הנזכר, ובפרט כי רשב"י ע"ה הוא מה' תלמידיו הגדולים של רבי עקיבא ולכן זמן שמחתו ביום ל"ג לעומר כפי מה שביאר לעיל ביום ל"ג לעומר עכ"ל. וכן כתב בספר פרי עץ חיים (שער כ"ב פרק ו). וכתב שם בפרי עץ חיים והטעם שמת רשב"י ביום ל"ג יעו"ש. וכן כתב הברכי יוסף שם. וכן כתב ה"ר זלמן בסידורו דיום ל"ג בעומר הוא יום פטירת רשב"י ע"ה. וכן כתב הרב בני יששכר (חלק א' מאמרי חודש אייר מאמר ג' אות ב' ואות ו). וכן כתב חיי אדם (כלל קל"א אות י"א) דביום ל"ג הלולא דרשב"י ולכבודו נוהגין קצת שמחה יעו"ש. והוא על פי מה דאיתא בזוהר הקדוש פרשת ויחי דף רי"ח ע"א ופרשת האזינו סוף אדרא זוטא דף רנ"ו ע"ב דיום פטירת רשב"י ע"ה קרי ליה הלולא יעו"ש. אכן מדברי שער הכוונות הנ"ל משמע דהשמחה היא משום דבאותו יום סמך רבי עקיבא את חמשה תלמידיו ורשב"י ע"ה הוא מתלמידיו הגדולים. וכן כתב הברכי יוסף בספרו טוב עין (סימן ח"י אות פ"ז) ובמראית העין בליקוטים שבסוף הספר (סימן ז' אות ח') יעו"ש. ואפשר דהא והא איתא. ועיין בשה"ק חפץ בחיים (דרוש ל"ג לעומר) מה שכתבתי עוד בזה יעו"ש:

עוד כתב שם (ס"ק כ"ז) יום ל"ג לעומר ירבה שמחה לכבוד רשב"י זי"ע כי הוא יומא דהלולא דיליה ונודע שרצונו הוא שישמחו ביום זה כידוע ממעשה מה"ר אברהם הלוי ז"ל ומעשים אחרים אשר שמענו ונדעם מפום רבנן קדישי, ויש מי שנהג לעשות לימוד בליל ל"ג לעומר בי עשרה ללמוד שבחי רשב"י המפוזרים בזוהר ואדרא זוטא והוא מנהג יפה. מורה באצבע (אות רכ"ג). וכן כתב בספרו טוב עין (סימן ח"י דף ב"ן ע"ד).

להסתפר. ועל כן אין צריך להחמיר בזה, ואפשר לקנות ולתפור בגדים חדשים ולברך עליהם שהחינו. וכן על פירות חדשים. וכן כתב במאמר מרדכי (שם ס"ק ב'), והביאו להלכה במ"ב (ס"ק ב'). וכן כתב בכה"ח (שם אות ד') שכן מורים בי מדרשא, ע"ש. ואף שיש כתבו שלא לברך שהחינו בימי העומר מלבד ביום שבת קודש, נראה שאין צריך להחמיר בזה, ואפשר לברך שהחינו אף בימות החול. וה"ה שאין חשש לקנות בימי העומר אף דברים גדולים, ולא נאסרו בימי העומר אלא נישואין ותספורת בלבד.

וכ"פ מו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (שם הלכה ל"ד) אולם לענין בגדים כתב שטוב לחוש ממצת חסידות לא לחדש וז"ל, מותר לברך ברכת שהחינו על פרי חדש בימי הספירה. ואף מי שנהג שלא לברך שהחינו בימי הספירה מטעם אבלות, אין צריך התרה כדי לבטל מנהגו. אולם לענין לבישת בגד חדש בימי הספירה, טוב לחוש ממצת חסידות למה שכתב הגאון רבי יוסף יוזפא בספר יוסף אומץ (סימן תתמה), שמיום ראש חודש אייר ואילך נוהגים להחמיר שלא ללבוש בגד חדש. וכשיש צורך, יש להדר ללבוש הבגד החדש בשבת שבתוך ימי הספירה, ויברך עליו שהחינו. ובמקום שמחת בר מצוה או ברית מילה בימי הספירה, יש להקל בזה פשיטות.

לו. כתב הרמ"א (שם סעי' ב) ומרבים בו קצת שמחה. וכתב הכה"ח (ס"ק כ"ו) וז"ל, עיין בשער הכוונות (דף פ"ז ע"א) שכתב ובבוא יום ל"ג לעומר אז נתגלה קטנות שני של אימא שהוא שם אכדט"ם אשר באימא והנה הוא חילוף שם אלהים (עיין לעיל אות ה') אשר הוא בחינת רחמים בסוד אלהים חיים וכו', ולכן סמך אחר כך רבי עקיבא את ה' תלמידיו הגדולים מבחינת ה' גבורות דגדלות שהם כנגד ה' אותיות אכדט"ם שהם רחמים ואלו נתקיימו בעולם והרביצו תורה ברבים, והם רבי מאיר ורבי יהודה ורבי אלעזר בן שמוע ורבי שמעון ורבי נחמיה יעו"ש.

וכתב עוד שם בשער הכוונות ענין מנהג שנהגו ישראל ללכת ביום ל"ג לעומר על קברי רשב"י ורבי אלעזר בנו אשר קבורין בעיר מירון כנודע ואוכלין ושותין ושמחים שם, אני ראיתי למורי ז"ל שהלך לשם פעם אחת ביום ל"ג לעומר הוא וכל אנשי ביתו וישב שם שלשה ימים ראשונים של השבוע ההוא, וזה היה פעם הראשונה שבא ממצרים, אבל אין אני יודע אם אז היה בקי ויודע בחכמה הזו הנפלאה שהשיג אחר כך, וה"ר יונתן שאגי"ש העיד לי שבשנה הראשונה קודם שהלכתי

דרוש לספירת העומר

תיקון המידות

הנה עתה אנחנו נמצאים בימי הספירה שבהם עם ישראל עוסקים בכל שבת ושבת בלימוד פרקי אבות כדי לקנות מדות טובות לתקן את עצמינו כדי שנהיה כלים ראויים לקבלת התורה הקדושה. ורבותינו אמרו לעולם יקנה האדם מנעלים לרגליו הסבירו זה ע"ד החסידות כי נעל מלשון מנעול לרגליו- "להרגליו", שצריך האדם לקשור ולנעול את הרגליו הרעים ולהסירם ממנו ולא להתשמש בהם עד שיעזוב אותם לגמרי. וכן הפוך אם יש לו הרגלים ומידות טובות יקנה להם מנעול שלא יברחו ממנו.

מעלת ימי ספירת העומר

הימים האלו ימי ספירת העומר ימים קדושים מאוד שכל יום ויום האדם קונה אור לנשמתו כתוב "וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהינה" וספרתם מלשון ספיר ויהלום כאבן טובה שמלטשים אותה כן אנחנו מנקים ומלטשים את נשמתנו להאיר ע"י מצות הספירה את האור שמתנוצץ אותו יום. הקב"ה ציוה אותנו שצריך במוצאי יו"ט ראשון של פסח להקריב קרבן עומר והעומר עשירית האיפה והיה בא מן השעורים והיה נקצר במוצאי יו"ט אפי' שחל בשבת ולהביא אותו למקדש ולהבהב אותו באור ולנפות אותו בי"ג נפה ולהקריב ממנו קרבן "מנחת שעורים". למה דוקא שעורים? כי זה מאכל בהמה, כל זמן שעם ישראל לא קבלו את התורה נחשבים בהמה, אח"כ כשקבלנו את התורה בחג שבועות אנחנו מביאים שתי הלחם של "חטים" שזה מאכל של בני אדם ונחשבים אנחנו כבני אדם, ועכשיו עושים הכנה ליום מתן תורה וכל יום סופרים היום יום אחד לעומר וכן הלאה עד שאנחנו מגיעים ליום הגדול והקדוש יום המיועד מתן תורה.

למעשה כשאדם מחכה לחתונה הגדולה לשמחה הגדולה הוא סופר בצורה אחרת, משל אם יש חמישים יום הוא סופר עוד ארבעים ותשע יום, עוד ארבעים וחמש יום, עוד ארבעים יום עוד שלושים יום. למה אנחנו סופרים היום יום אחד, שני ימים, שלושה ימים. אלא צריך לדעת שכל יום ויום שאנחנו סופרים אדם קונה לעצמו עוד קדושה, עוד אור, א"כ עצם הספירה שאדם סופר כך וכך לעומר כל יום מקיים מצוה, והיא המטרה, כל יום היא מטרה וענין בפני עצמו, מפני שהוא מכין את עצמו לקבל את התורה, כשיצאנו ממצרים יצאנו מהטומאה אבל זה לא מספיק צריך להיות ראוי להיות כלי לקבל קדושה, ואיך נעשה את זה? ע"י שסופרים כל יום ספירת העומר, מוסיף אור ותעצומות בנשמתו ומכין את עצמו להיות כלי ומרכבה לשכינה.

"לפני מ"י אתם מטהרים ומי מטהר אתכם" מ"י זה חמישים שהוא יום חג שבועות. כל יום אתם מטהרים מוספים קדושה וטהרה, ו"מ"י יום החמישים מטהר אתכם זה יום חג שבועות שהוא שיא המעלה והאור הגדול, שזה הכתר העליון וזו זכות הכי גדולה שיש בעולם, כמ"ש הזוה"ק שהימים הללו הם כמו האשה שאינה טהורה שהיא סופרת שבעה ימים נקיים להטהר לבעלה, כן עם ישראל צריכים לספור לא שבעה ימים, אלא שבעה שבועות כדי להיטהר ולזכך את נשמתם לטבול במקוה העליון. אבל האשה מספיק לה שבעה ימים שטובלת במקוה התחתונה, ולכן אומר הזוה"ק מי שהחסיר יום אחד ולא ספר לא ביום ולא בלילה, לית דין מסטרא דטהור, אם אדם לא ספר בלילה יכול לספור ביום בלא ברכה ומכאן יכול לברך. אם הפסיד גם ביום כבר לא יכול לברך. ולפי הזוהר זה חמור מאד, ועוד אומר הזוה"ק מילים חמורות לית הוא כדאי לקבל אורייתא אינו כדאי לקבל את התורה. ולמה? כי כל יום ויום אנחנו מכינים את עצמנו לקבל את התורה את המידות שלנו, השבוע הראשון אנחנו מתקנים את החסד, לא להיות אכזרי, ולעשות חסדים, שבוע שני מידת הגבורה, כל שבוע מידה אחרת.

ו**כתב** החסיד רבי ישראל מסלנט זצ"ל, שבכל יום מימי העומר יקבל כל אחד על עצמו להתעלות באחד ממ"ח דברים שהתורה נקנית בהם, כפי שאמר לנו התנא באבות פ"ו, וביום הארבעים ותשע יחזור על כולן.

ולכן עתה צריך שנמסור עצמנו חזק ללימוד התורה, ולהסיח דעתנו מכל עניני העוה"ז, כדי שנוכח לכתרה של תורה.

ולכן בימים אלו נעסוק במוסרים בספר "אבות", וכן בספר משלי, ובמ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם, כדי שנודרך לקבלת התורה, ונקנה אותה ע"י הלימוד והחזרות בקנין גמור ושלם.

וזה שנאמר "וספרתם לכם ממחרת השבת" כלומר לאחר ששבתה ועזבה אותנו הזוהמה של הטומאה הגדולה, עתה אפשר כבר לספור הימים להתקדש ולהכנס אל הקודש פנימה.

והנה מצות העומר מעלתה אדירה וגדולה, כי הדרך והמסלול לעלות דרכה במסילה העולה בית אל להגיע ולהשיג האורות הגדולים העליונים והחשובים דפרצוף הבינה העליונה והחכמה העליונה, ואז נוכח לקבלת התורה.

ועוד יש בה שמירה גדולה מרוחות רעות וממקרים רעים ואסונות, וכל מיני מלחמות ואסונות וכו', ר"ל.

ולכן בימים האלו אומר מו"ר הרש"ש ז"ע, הם נקראים ימי הקטנות ימי ניקה כמו שאדם נולד מחדש ומכין את עצמו לקבל מוחין גדולים כדי לקבל את התורה הקדושה, וכמ"ש "חנוך לנער ע"פ דרכו" איך שאדם מתנהג בימים האלו, כך מתנהג כל השנה, שבעת ימי הפסח הם היו ימים שאדם מבטל ממנו כל היצר הרע, שלא אוכל חמץ, אומרים המפרשים בשם רבנו האר"י מובטח לו שלא ינוק כל השנה שלא יחטא, ולכן בימים הקדושים האלו צריכים לדעת איך להתנהג, ושישמור עצמו מכל חטא.

ותדעו לכם כמה מעלת העומר עצומה, וכמה פעמים ראינו איך שהעומר הציל את עם ישראל.

כתוב במדרש (ויק"ר כ"ח ה) ריש לקיש אמר: לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך כלומר שאינה אלא עשרון ומשל שעורים שהם מאכל בהמה בלבד... אמר רבי אבהו ורבי סימון ורבי יהושע בן לוי מצות העומר היא שעמדה להם בימי גדעון השופט, להנצל במלחמה מן המדינים שעמדו אז על ישראל לשלול ולהשחית את יבוליהם שבשדות בימי טרם קציר כמ"ש (שופטים ו' ג') "והיה אם זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני קדם ועלו עליו ויחנו עליהם וישחיתו את יבול הארץ עד בואך עזה ולא ישאירו מחיה בישראל ושה ושור וחמור"... ויזעקו בני ישראל אל ה'... ויבוא מלאך ה' וישב תחת אלה אשר בעפרה אשר ליואש אבי העזרי וגדעון בנו חובט חטים בגת להניס מפני מדין" (ומביא בעם לועזי: יש מפרשים, שכיון שהיה הדבר ביום ב' של פסח והיינו בחול המועד לכן עשה שינוי שהיה חוטב תבואתו במקלות, שהדין הוא שאין קוצרים תבואה במועד ואפילו בדבר האבד, אלא ע"י שינוי, שאסור לרדש בפרות וזהו שמבאר הכתוב שהיה "חובט חטים בגת להניס מפני מדין", ואי אפשר היה להניחם בשדה עד אחרי המועד לכן חבטם בגת. ואז נבחר גדעון להלחם מלחמת ישראל במדין) וממשיך התנ"ך (שם שם י"ט) "וגדעון בא ויעש גדי עיזים ואיפת קמח מצות, הבשר שם בסל והמרק שם בפרור ויצא אליו אל תחת האלה ויגש" (ופרש"י: "למדנו שפסח היה, יום תנופת העומר" שע"כ הביא קמח מצות. אחרי כן יוצא גדעון בראש העם להלחם במדין ומתחיל תהליך בירור) (שם ז' א') "וישכם ירובעל הוא גדעון וכל העם אשר אתו ויחנו על עין חרוד, ומחנה מדין היה לו מצפון מגבעת המורה בעמק. ויאמר ה' אל גדעון רב העם אשר אתך מתתי את מדין בידם פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי. ועתה קרא נא באזני העם לאמר מי ירא וחרד ישוב ויצפור מהר הגלעד. וישב מן העם עשרים ושנים אלף ועשרת אלפים נשארו. ויאמר ה' אל גדעון עוד העם רב הורד אותם אל המים ואצרפנו לך שם והיה אשר אומר אליך זה לא ילך עמך הוא לא ילך. ויורד את העם אל המים, ויאמר ה' אל גדעון כל אשר ילוק בלשונו מן המים כאשר ילוק הכלב תציג אותו לבד וכל אשר יכרע על ברכיו לשתות, ויהי מספר המלקקים בידם אל פיהם שלוש מאות איש, וכל יתר העם כרעו על ברכיהם לשתות מים. ויאמר ה' אל גדעון בשלוש מאות האיש המלקקים אושיע אתכם ונתתי את מדין בידך וכל העם ילכו איש למקומו".

(וזמ"ש במדרש שבזכות העומר ניצלו, כי כמו שהעומר היה בא עשרון מג' סאין דהיינו שהיה הרבה פסולת במנחה, והיו מנפים אותו בשלוש עשרה נפה כך גם בהצלה בימי גדעון שמשלושים ושנים אלף איש היתה לבסוף עם שלוש מאות איש שהיו נקיים כסולת, והספיקה זכותם של הנקיים להציל את ישראל מאויביהם הרבים).

ואז: "ויהי בלילה ההוא ויאמר אליו ה' קום רד במחנה כי נתתיו בידך, ואם ירא אתה לרדת רד אתה ופורה נערך אל המחנה... ויבוא גדעון והנה איש מספר לרעהו חלום ויאמר הנה חלום חלמתי והנה צליל לחם שעורים מתהפך... ויאמר אין זאת בלתי אם חרב גדעון בן יואש איש ישראל נתן האלהים בידו את מדין ואת כל המחנה. ויהי כשמוע גדעון את מספר החלום ואת שברו וישתחו וישב אל מחנה ישראל ויאמר קומו כי נתן ה' בידכם את מחנה מדין".

ובאמת לבסוף "ויכנע מדין לפני בני ישראל ולא יספו לשאת ראשם ותשקוט הארץ ארבעים שנה בימי גדעון", מהו "צליל לחם שעורים"? (שתרגומו "חררה" עוגה קלה ושטוחה צלזויה באש והיא תיבה אחת ויחידה בכל כתבי הקודש) רבנו אמרו: על שצלל עליהם אותו הדור (דהיינו נעשה צלול וריק) מן הצדיקים, ובזכות מה ניצולו בזכות לחם שעורים, ואיזו זו? מצות העומר (שהיה אותו הלילה ליל קציר העומר).

אמר רבי שמואל נחמן: מצות העומר היא שעמדה להם בזמן חזקיהו המלך כאשר רצה סנחריב לעלות ולהלחם בעם ישראל. ידוע הוא שחזקיהו המלך היה מלך צדיק, ושם בטחונו בהקב"ה, ולא בצבא, בנשק ותחמושת, וכל תלמיד חכם שהיה פוגש בו היה שמח בו מאד, ומנשקו ומחבקו.

באותם ימים היו ימי צער לישראל, כיון שבא סנחריב המלך הרשע וצר על ירושלים - אין יוצא ואין בא, ולא היה להם אוכל כפי צרכם, והיו אוכלים ומקציבים הלחם במדה והמים במסורה, כעין מה שהיה כאן בירושלים לפני עשרות שנים, שהיו ברעב, ואכלו לחם ומים ע"פ קצבה.

גם השמן היה יקר מאד ונתנוהו במדה מועטה, המלך חזקיהו נתן הוראה לעבדיו, שיתנו ללומדי התורה שמן כפי צרכם, וכל מקום תורה או תפילה קיבלו את כל כמות השמן הצריכה להם ללימודם ותפילתם, וז"ש הפסוק: "וחובל עול מפני שמן", עולו הכבד של סנחריב חובל ונשבר מפני שמנו של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ובזמנו לא היה תינוק ותינוקת מן ועד באר שבע שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה שהם הלכות קשות מאוד. **ובאותו** הזמן עמד רבשקה, יהודי מומר שבגד בעמו, והלך עם סנחריב, ועמד על חומת ירושלים ע"פ צו סנחריב, ושאל בקול: במי אתם בוטחים בחזקיהו? והלא סנחריב מלך גדול ונורא, אשר כבש והרס כמה וכמה ממלכות, ועתה בא עם מליוני חייליו וחיילי המדינות שכבש, נגד ישראל, עמד רבשקה ונופף בידיו על חומת ירושלים ואמר להם רבשקה, הנה אם רק ירקו את רוקם עליכם - העיר תתמלא מים ויטבעו בה. כי מתחילה חשב שירושלים גדולה ורחבה היא, וכשראה את קוטנה זילול בה וחשב לכובשה בנקל. והוסיף ואמר לחזקיהו גם אם אני אתן לך סוסים ונשק להלחם אין לך בכלל מי שיודע לרכוב על סוס או להחזיק חרב ולהלחם הרי כולם לומדים תורה.

חזקיהו שצדיק היה, תלה בטחונו בהקב"ה ונתן הוראה לבני ירושלים, כיון שהיה זה ליל פסח, שישחטו את קרבן פסח שה לבית אבות, ויחגגו את החג בשמחה ובדיצה, ויאמרו הלל להשם בשמחה רבה בתוף וכינור. וכולם עשו כן שמחו ושרו, והודו להשם, ואמרו את ההלל בהתלהבות רבה בעוז ותעצומות. ואח"כ הקרבו את קרבן העומר.

והנה רבשקה ראה את כל שמחתם וצהלתם, שאינם שמים על ליבם כלל למצור בו הם נתונים. אמר איזה עם נפלא זה, וירד וביקש מסנחריב שיעזבם הלילה, כי ראויים הם לנס, אך סנחריב מיאן לשמוע לקול רבשקה, והמשיך לצור על ירושלים.

באותו הלילה בא המלאך גבריאל והכה במחנה סנחריב, והרג בהם מאה שמונים וחמש אלף ראשי גייסות, לבד ממליוני חיילים שמתו שלא הוזכרו בפסוק, [וכתב רבינו יוסף חיים הטעם דמתו ונשרפו מבפנים ונשארו שלמים מבחוץ בשביל שעם ישראל יכיר גודל הנס הגדול וכן להוכיח להם שהעיקר זה הנשמה שהיא התורה ולא הגוף הנגוף מה שוה גוף בלי נשמה] והנה סנחריב עם עוד ששה חיילים, שעליהם נאמר "נער יספרם". [פירושו: שלנער קטן קל לסמן אות ו' שהיא בקו אחד], ברח כל עוד נפשו בו ונשבע לנסרוך אלוהיו, [היה זה עץ מתיבת נח שעשאה סנחריב לו אלוה], שאם ינצל מרודפיו יזבח קרבן לאלוהיו - את שני בניו הדרמך ואשראצר, ולא ידע כי הם שומעים את נדרו, וכששמעו זאת שחטו את אביהם... כן יאבדו כל אויביך ה'.

וז"ש (ישעיהו ל, לב) "והיה כל מעבר מטה מוסדה אשר יניח ה' עליו בתופים ובכנורות ובמלחמות תנופה נלחם בה" איזו תנופה? והרי חזקיהו לא נע ולא קם ללחום אלא המלאך הרגם? אלא תנופה זו מצות העומר שיש בה מצות תנופה, שמניפה הכהן לפני ה', וזכות מצוה זו נלחמה בסנחריב ובחילו.

וכן בזמן מרדכי היהודי עם המן הרשע אמר להם המן בזכות עשירית האיפה של העומר דחה עשרת אלפים ככר זהב. **תראו** מה זה מעשה הקרבנות, ואיזה זכות, לכן נשתדל חזק על ימי הספירה כי ימים אלה כותב הרמב"ן, ימים קדושים כמו חול המועד שיש להם מעלה מיוחדת וקדושים במעלתם, ולכן חזק חזק נשמור קדושתם ומעלתם, והם קצת ימי דין כמו ילד קטן שאלו ימי יניקה, ועולים לאט לאט מדרגה אחר מדרגה, ולכן יזהר שלא יחטא, ולא ילך למקומות מסוכנים, מלבד שהם ימי אבל, על תלמידי ר"ע שמתו מפסח ועד עצרת 24 אלף תלמידים שלא נהגו כבוד זה לזה ולכן צריך להשתדל בימים האלו באהבה ואחזה שלום ורעות.

לפני מי אתם מטהרים

ועתה בימים אלו אנחנו נמצאים בתוך קדושת ימי העומר, שהם מ"ט ימים כנגד חמשים שערי בינה דקדושה, וכל יום נכנסים ע"י האור הגדול של מצוות העומר לעוד שער אחד של קדושה, עד שביום שבעות-יום החמשים נזכה בס"ד להכנס לשער הנ' של הקדושה, אמנם צריך לידע כי כנגד נ' שערים אלו ישנם גם נ' שערי טומאה, והם נקראים

טמ"א, גי' נ', ונ' שערי קדושה נקראים מ"י, כמ"ש לפני מ"י אתם מטהרים, והקליפה לקחה אות י' של מ"י וחלקה אותה לשנים, אות ט' ואות א', ואז נהיה אותיות טמא. ואנחנו צריכים לבטל כח הטומאה, ע"י לימוד התורה, ובעיקר בלימוד הזוה"ק שהוא מסוגל מאד מאד לטהר את האדם בפרט בימינו אנו. וז"ש "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים" כלומר בימי העומר לפני שתגיעו ליום הגדול יום החמשים-מ"י, אז אתם מטהרים, ומ"י שהיא הבינה יום החמשים הוא מטהר אתכם.

וראה פלא באותיות אלף ב' וכו', יש שש פעמים אות פ'. כיצד, באות אלף' בסוף פ', כ"ף וכ"ף סופית, הרי שלש, אח"כ אות פ' עצמה ופ' סופית הרי חמש, וגם אות קו"ף הרי שש פעמים פ', גי' 480 כמנין פלונית, לרמוז כי מי שמשתמש בפה שלו לרעה ח"ו פלונית שולטת עליו. ואם שומר פיו ניצול ממנה, וראה עוד כי אם נחשבן האותיות עצמם באופן כזה, א' כ' ד' פ' ה' ק', גימ' א"ש, שאם ממשיך בדרכו אש אוכלתו ב"מ, אלא צריך להיות בבחי' ס'ע'פ'צ' ר"ת ס'וגר עי'ן פ'ה-צ'דיק.

וידוע כי כאשר נבנה בית המקדש הראשון וכן בהמ"ק השני היה יחוד גדול של קוב"ה ושכינתיה-יחוד הויה אדנות, והקליפות שהם ת' איש דעשו נפרדו ונתבטלו וירדו בנוקבא דתהומא רבא והיתה שמחה בכל העולמות כי הקדושה הגדולה שהייתה בבהמ"ק דחתה את כל החיצונים והקליפות.

וזה רמוז בתיבת ק-דו-ש ד"ו באמצע שמרמוז שהשכינה שכנה בבית המקדש והיה יחוד גדול קובה"ו. כי האות ד' רומזת לשכינה ואות ו' לקוב"ה, וז"ש "טב למיטב טן ד"ו" ואותיות ק-ש-נפרדות כי הם ת' כוחות של ס"א בסוד ת' איש של עשו.

וז"ש בגמ' (בב"מ דף פ"ה ע"ב) "אסתרא בלגינא קיש קיש קריא" אסתרא - היא השכינה הקדושה שנקרא אסתר שמסתרת. בלגינא - פי' בגלות. קיש קיש קריא - כלומר השכינה קורא קדוש קדוש כי עתה לאחר חורבן הבית השכינה בגלות ואין יחוד קובה"ו ולכן היא מבקשת את בנין בית המקדש בחינת קדו"ש כלומר שיהיה יחוד דקובה"ו הרמוזים באותיות ד"ו ואותיות ק-ש יהיו נפרדות וכנעו ויתבטלו וירדו למטה למקום הקליפות. כלומר מבקשים שיבנה ביהמ"ק השלישי ועם ישראל ישכון לבטח.

וז"ש בירמיה (א' פסוק יא) מה אתה רואה ירמיהו ואמר מקל שק"ד אני רואה. פי' כי בעוונותינו הרבים במקום שהיה בחי' קדו"ש נתחברו אותיות ק' ש' יחד ואות ו' עלתה ונשארה אות ד' לבדה שהיא השכינה אצל ק' וש' בסוד כי כפש'ע בינו לבין המוות" וזה סוד מקל שק"ד אני רואה, ואמר לו הטבת לראות כי ס"ת אברהם יצחק ישראל מק"ל כי זכות האבות הגן עליהם שהועיל המעט, ששפך חמתו על עצים והאבנים. וז"ש "אם ה' לא יבנה בית שוא שקד שומר" כלומר אם הקב"ה לא יבנה לנו בית מקדשינו ותפארתינו ונוכה לבחי' קדו"ש אז "שוא" שהוא הס"א שמכונה בשם שוא שק"ד נעשה עתה בחי' שק"ד במקום קדוש כדלעיל.

קְדוּשַׁת רִשְׁב"י

ועתה נבין ונשכיל איך זה שבדורו של רשב"י זיע"א היתה זכות גדולה שאפילו סוחרים שעוסקים במשא ומתן ידעו סודות התורה, ולא זו בלבד אלא אפי' הצפורים היו מצפצפות דברי תורה והבהמות הלכו על שתיים כמו בני אדם, אלא כל זה מכח התורה הקדושה ובפרט מכח סודות התורה שגילה רשב"י והקדושה הגדולה שהיתה באותו זמן. וכן העיד רשב"י בזוה"ק שבזכותו של אותו הדור יתקיים העולם עד ביאת משיח צדקנו, וכן אמר ר' אבא עד מלכא משיחא לא יהיה כדור הזה אשר רשב"י שרוי בתוכו.

והטעם הוא מכח קדושתו של רשב"י שהיה פרוש כנודע, שמיד אחר חתונתו הסתגר בשיבתו של ר' עקיבא י"ג שנה, ואח"כ במערה י"ג שנה, והיה כל הזמן דבוק במחשבות טהורות כבורא יתברך ובתורה ובסודות עליונים וכו', ועי"כ מכח קדושתו זאת השפיע על כל אנשי דורו שכולם עזבו את עסקיהם וטעמו "כי טוב סחרה מסחר כסף" והיו מתעלים ומתעלים מעולל ועד יונק במעלות נשגבות בתורה ובקדושה וטהרה.

צא וראה מה העיד רשב"י לפני פטירתו-אני לדודי ודודי לי, כל הימים שהייתי בעולם הזה תשוקתי היתה אל הקב"ה "בלבד", וכמו שאמר כל ימי בחד קטרא אתקטרנא ביה בקב"ה, כלומר בקשר אחד נתקשרתי עם הקב"ה, וכן ר' אלעזר וכל החברייא קדישא התקדשו בקדושה של מעלה, וכל תשוקתם היתה רק לה' יתברך.

וא"כ גם אנחנו צריכים לספוג קדושה ולילך אצל הרשב"י זיע"א, וללמוד שם בספר הזוה"ק ולעסוק בסודות התורה, ואז רשב"י ישפיע עלינו ג"כ קדושה ואור מכח לימוד התורה. ולא יאמר אדם מי אני שאזכה לקדושה, האם אוכל להגיע למעלות נשגבות אלו שהרי כבר נאמר בפרשתינו "קדושים תהיו לאלהיכם", וא"ת איך אוכל להיות קדוש,

ממשיכה התורה ואומרת, כי קדוש אני ה' אלהיכם. וידוע שכל אחד מישראל הנשמה שלו חלק אלוה ממעל, ויש לו כביכול אור ממש מא"ס ב"ה ודרך אותו אור יכול להתעלות ולהתקדש. וז"ש כי קדוש אני ה'.

בא וראה מה אומר הזוה"ק (ח"ב ל"ח) באו ר' חייא ור' יוסי השתטחו לפניו ונשקו ידיו ובכו ואמרו החקיקות העליונות והתחתונות, זוקפים ראשם בגללך. [נ' שערי בינה שהם נקראים חקיקות שחקקה בהם החכמה זוקפים ראשם בזכותך, פי' מקבלים שפע והארה וקדושה בזכות תורתך]. עשה הקב"ה ירושלים של מטה כירושלים של מעלה, עשה חומות העיר הקדושה ושעריה. מי שבא לא יכול להכנס עד שלא יפתחו השערים, מי שעולה לא עולה עד שיתקנו מדרגות החומות, מי יכול לפתוח שערי העיר הקדושה, ומי יכול להתקין מדרגות החומות, זה רשב"י שהוא פותח שערי סודות החכמה, דהיינו שרשב"י בהקדמותיו פותח שערי חכמה, ומתריך כל הקושיות שבתורה, כי רשב"י מקור החכמה והקדושה, כמו משה רבינו בדורו, לו לבד ניתן לגלות סודות התורה, ועל ידו זכו ישראל להשיג השגות ולהתקדש. והוא תיקן מדרגות עליונות. וכתוב "יראה כל זכורך את פני האדון ה'" זה רשב"י.

וראה את מעלתו של רשב"י שבזכות תורתו וקדושתו הקב"ה משפיע שפע גדול בעולמות העליונים והתחתונים לאין ערוך, וזה ר"ת הרשב"י י'ושפע ש'פע ר'ב ב'כל העולמות. וראה עוד בזה"ק ח"ג קלב: וכן דף קמ"ד.

והנה נודע מש"כ במדרש רבה שאדם הראשון נגזר עליו מיתה, כמ"ש כי ביום אכלך ממנו מות תמות. ובא ס"מ ליטול את נשמתו אמר לו הקב"ה הלווני נשמתו אלף שנים, ואני מוסר לך כל הנשמות שעתידים לבוא וכך נשתעבדו כל הנשמות לס"מ. והנה לפי ההלכה הקדש מפקיע מידי שעבוד, לכן במתן תורה אמר הקב"ה למשה והתקדשתם והייתם קדושים, לתורה ולמצוות, ואז תצאו משעבוד הס"מ, וזה ש אמר הקב"ה קדושים תהיו לאלהיכם, לשון ציווי חובה, מדוע, כדי שע"י החיבור בתורה ובקדושה תצאו מתחת שעבוד הס"מ.

מעלת הקדושה באה ע"י שיעשה כל מעשיו לשם שמים

הרב החפץ חיים אומר עצה איך אדם יקדש את עצמו - ע"י שיעשה את כל מעשיו לשם שמים, וגם המעשים הגשמיים כמו האכילה והשינה לעשות אותם לשם שמים כדי שיהיה לו כח לעבודת הבורא ולא להנאת גופו, והגמ' (ברכות דף ס"ג.) אמרה 'איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלוין בה - "בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך" (משלי ג' ו'), וגם המשנה באבות (פ"ב מ"ב) אומרת 'וכל מעשיך יהיו לשם שמים', וידוע מ"ש במדרש (ויקרא רבה פרשה ל"ד ג') על הלל הזקן שהלך למרחץ ואמר שהוא הולך לעשות עבודת ה' - שהרי הגוים שיש להם פסלים הם רוחצים אותם, וק"ו אנחנו שעובדים את ה' צריכים לנקות את הגוף לכבוד ה' יתברך שנהיה ראויים לעבוד אותו, וזה נקרא לעשות את כל המעשים לשם שמים - שגם בדברים הגשמיים לכוון בהם לשם שמים, וזהו דבר גדול ועצום וכמו שהגמ' אמרה ש'כל גופי תורה תלוין בה' - שהרי אם אדם זוכר את ה' בכל דרכיו ומעשיו ומכוון את מעשיו לפי זה נמצא שבמשך כל היממה הוא עובד את ה' בלי הפסקה, שלכאורה אם היו שואלים אותנו האם שייך לעבוד את ה' עשרים וארבע שעות ביממה? היינו אומרים שזה לא שייך - שהרי אדם לא יכול כל הזמן ללמוד ולעשות מצוות, הוא צריך לדאוג גם לצרכי הגוף לאכול ולישון וכו', אבל האמת היא לא כך - שאדם שעושה את כל מעשיו לשם שמים אז גם כשהוא עוסק בצרכי גופו זה נקרא שעוסק בעבודת ה', שהרי הוא לא אוכל או ישן בשביל הנאת הגוף אלא לשם שיהיה לו כח לעבודת ה' א"כ גם זה עבודת ה', וכמו שהלל אמר לתלמידיו שהרחיצה שלו היא עבודת ה' - בגלל שהוא עשה את זה לשם שמים.

מיעוט התאוות

והנה ישנם שלשה דברים בהם צריך מאוד להגביר את הקדושה, והם: א-הבית. האדם חייב הוא ואשתו לבנות את ביתם בקדושה. ב-ט' ירחי לידה. האשה צריכה להקפיד בכל חדשי ההריון על הקדושה כדי שהעובר שלה יזכה לקדושה. ג-שמונת ימי מילה. ע"י שמירת בקדושה בשמונת ימי המילה יזכה הילד לשמור ברית קודש. והנה שלשתם רמוזים באותיות ב"ת ט"ת ח"ת, כי ג' אותיות אלו בלבד מכל כ"ב אותיות התורה, מסתיימות באותיות י"ת-ג' קדוש, א"כ ב-הוא בנין הבית ט-ט' ירחי לידה, ואות ה-שמונת ימי מילה. שצריך בשלשתם קדושה והם רמוזים בר"ת טב"ח וז"ש בט"ח בה' ועשה טוב.

דרשו רבותינו על הפסוק "ויחי יעקב" אם אתה רוצה לחיות בבחי' "ויחי" אתה צריך להיות בבחינת יעקב-שביטל עצמו מכל תאוות העוה"ז, כידוע שיעקב ועשו חלקו העולמות, ויעקב לקח את העוה"ב, וכמו שמוכח בגמרא ששאל אלכסנדר מוקדון את חכמי הנגב מה יעשה האדם ויחיה, אמרו לו ימית את עצמו מתאוות וכו', ושאל מה יעשה אדם

וימות, אמרו לו יחיה את עצמו, ילך אחר התענוגים ולא יהיה פרוש וקדוש, ואז ב"מ ישנם ח"ו יסורים ומדת הדין שולטת.

וכן דרשו על הפסוק "שובו שברו לנו מעט אוכל" פי' ויאמר אבינו שבשמים שובו בתשובה שלמה תפרשו ותקדשו עצמכם מן המותרות המרגילים ליצה"ר, וע"ז שברו לנ"ו, לנ"ו גי' "אלהים" תזכו ע"י התשובה למתק ולשבר את מדת הדין, אבל התנאי הוא לכל זה מעט אוכל, למעט בתענוגי העוה"ז, ואפי' הכינו לו אוכל טעים וחשוב יאכל ממנו מעט, וימשוך ידו.

וראה בזה"ק בראשית דף כ"ב, כשהתחיל רשב"י לבאר את הפסוק ויאמר אלהים נעשה אדם וכו', נגלה אליהם סבא דסבין שרשב"י אמר שזה הקב"ה ושאל שאלות כמובא שם. ופלא פלאות כביכול קב"ה נגלה אליהם מרוב הקדושה הגדולה של רשב"י.

וידוע הקטע בשיר בר יוחאי "נעשה אדם נאמר בעבורך" כלומר כאשר הקב"ה אמר נעשה אדם התכוון על רשב"י זיע"א, כי האדם חשוב יותר מן המלאכים, כי נשמתו למעלה מעולם הבריאה והנשמה הזו תתלבש בגוף גשמי, ועי"ז יקשור העליונים עם התחתונים וישפיע שפע רב לעליונים ולתחתונים, דהיינו גם למלאכים וכמ"ש בזה"ק ח"ג קי"ז, ת"ח בשעתה דברא קב"ה לאדם עבד ליה בדיוקנא דעלאי ותתאי והוה כליל מכולא, והיה נהיר מסייפי עלמא עד סייפי עלמא, וכל זה כידוע לברר ניצוצי הקדושה להביא את העולם על תיקונו, וכ"ז ע"י הרשב"י זיע"א.

מעלת האחדות

בפרשה שמיני כתוב "ויקרבו כל העדה - ויעמדו לפני ה'" אמרו רבותינו אם כל העדה מקרבים אחד את השני ומתקרבים ודואגים ומשתדלים אחד לשני ברוחניות ובגשמיות א"כ זוכים ל-ויעמדו לפני ה', עומדים הם לפני הקב"ה.

וז"ש "ויאמר משה זה הדבר אשר תעשו וירא אליכם כבוד ה'", כלומר אם זוכים לויקרבו כל העדה שנוצרה אחדות אמיתית בקרב שבטי ישראל בלב ובנפש זוכים "להשראת השכינה" א"כ אני מברך אתכם ויאמר משה זה הדבר אשר תעשו שתתנהגו תמיד בדרך זו שישירש בניכם אהבה ואחוה ואז וירא עליכם כבוד ה' השראת השכינה בכל יום ויום.

האלשי"ך הקדוש מבאר את הפסוק "ואהבת לרעך כמוך אני ה'" "אני" הוא אחד מע"ב שמות והוא שם של דין כמאמר חז"ל בכל מקום שאמר "ואני" הוא ובית דינו. וז"ש ואהבת לרעך כמוך - אז השם "ואני" שהוא דין נעשה הו"ה חסד גמור. וזה מה שאומר התנא באבות אם אין אני לי, אם אין השם יתברך בבחי' כעס עלי ח"ו כלומר ששם "אני" לא שולט עלי ואין בי ח"ו דינים מלמעלה - אז אין שום בריה בעולם שיכולה להרע לי. "מי לי", וכן מ"י זה עולם הבינה חמשים שערי בינה הם לי הם לטובתי ומשם אני מקבל שפעי.

והנה תלמידי ר"ע הגמרא אומרת ביבמות ס"ב שהיו י"ב אלף זוגות תלמידים היו לו לר"ע וכו' לא כתוב עשרים וארבע אלף אלא י"ב אלף זוגות, ללמד שהצלחתם בתורה היתה אחד מכח השני ונהגו אחד בשני כזוגות ועזרו אחד לשני. אמנם מכיון שלא נהגו כבוד אחד לשני כדבעי, מתו.

ובפרשת ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן וכו' ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת. שואל רש"י למה דווקא עגל, הלא חטאת של כהן משיח הוא פר, אלא להודיע שכיפר לו הקב"ה על מעשה העגל.

והמתבונן יראה שיש כאן מדה כנגד מדה וכדברי הר"ן בדרשותיו שענין מדה כנגד מדה בא לעורר את האדם שימצא הדבר שקילקל בו וידע כיצד עליו לתקנו, וכן בא להוכיח לו על מה הוא מקבל שכר.

מסופר על החפץ חיים זצוק"ל כאשר היה בגיל שמונים ושלוש היה חלש מעט ושכב להתחזק נכנס אליו אחד מתלמידיו שהיה אהוב עליו הרבה והרב היה בעת רצון מיוחדת במינה ואמר לתלמיד שבא אליו "בבקשה פתח את פי" והתלמיד ההוא פחד לפתוח לחפץ חיים את הפה אבל הרב ביקש ובחוסר אונים היה מוכרח לפתוח הפה, וראה שיניים לבנות וצחורות ומסודרות כמו שצריך.

אמר לו החפץ חיים אמר תספור בבקשה כמה שיניים יש לי בפה ובליית ברירה ספר ומצא בדיוק 32 שיניים כולם שלמות וטובות. אמר לו החפץ חיים מעולם לא טפלתי בשיניים והם שלמות. אתה יודע למה, אמר הרב בחיך, כי אני שמרתי על הפה שהקב"ה נתן לי והקב"ה שמר על הפה שלי.

ומסופר על ר' חיים מוולאז'ין תלמיד הגר"א שהיה צריך לנסוע למקום רחוק ואמר לעגלון שיכין את העגלה עם הסוסים. אמנם מחמת חוסר ממון, הסוסים של הרב היו דקים ורזים מאוד שרואים בהם את העצמות ולפני הנסיעה נתנו להם לאכול שוב כדי שיוכלו לנסוע בנחת. באמצע הלילה הגיעו לאיזה מקום בעובי היער והנה הם רואים שם את המרכבה של הפריץ שהיא שוקעת בביצה גדולה וכל מה שעשה הפריץ להוציא את העגלה מן הביצה אינו יכול, באותו זמן ישן הרב, והעיר אותו העגלון שהפריץ תקוע האם לעזור לו, אמר לו בודאי. פנה הפריץ לרב ואמר לו שהוא כבר תקוע פה ארבע שעות ומה שעושה אינו יכול להוציא את המרכבה לכן אם תוכל לחבר הסוסים שלך ג"כ וכך הם יצליחו לחלץ את המרכבה. אמר לו הרב לא רק את הסוסים שלי נשים ואז נוכל להוציא אותם מן הביצה. אמר לו הפריץ איך הסוסים שלך יוציאו את המרכבה ברגע שהם כאלה רזים שרואים להם את העצמות, הרי לי סוסים שמנים פי שנים משלך, ואני נותן להם הרבה אוכל, אם הם לא הצליחו איך הסוסים שלך יצליחו, אולם הרב עמד על דעתו, ובלית ברירה הספיק הפריץ לבסוף וכך היה, חיבר את הסוסים של הרב בלבד, ומיד כשהעגלון היכה בהם יצאו הסוסים מהביצה. שאל הפריץ וכי אתה מכשף. השיב הרב הסוסים שלך אחד קניית מגרמניה אחד ממצרים, אחד מלוב, ואחד מרוסיה, וכאשר מכים אחד מהם הם צוחקים עליו ונותנים לו שהוא לבד יוציא את העגלה ואומרים נראה את הגרמני הזה וכו' אבל הסוסים שלי כולם אחים כאשר מרביצים לאחד מהם כואב לכולם ואז כולם יחד יכולים להוציא את העגלה מן הביצה.

לפני 75 שנה נודע לרב מברסק שרוצים לגזור גזר דין מות על אחד היהודים יום למחרת כיפור. אמנם בשביל להגיע לעיר הזאת צריך לנסוע יום קודם כיפור וגם ביום כיפור עצמו יום ולילה בלי להפסיק ואולי יגיעו בבוקר בשעת המשפט, ואז אולי יצליחו להציל אותו, ולא עוד אלא שלא מכירים אותו כלל, קרא הרב לאחד מתלמידיו אמר לו, אתה ביום כיפור הזה לא צם ולא מתפלל, בשביל הספק להציל נפש מישראל, וכך באמת עזב הכל ונסע ולא צם כיון ששמש היתה חזקה והיה חייב לשנות וכך נסע בלי להפסיק, והנה כשנכנס אותו אדם למשפט שמח השופט שאין לו סגור ויכול להרגו, אך פתאום נכנס הרב, שאל אותו השופט מי אתה, אומר לו אני הסגור של היהודי הזה, השופט התרגז שבא סגור, ואמר כן אתם היהודים אומרים בגמ' "אדם כי ימות באוהל כל אשר באוהל יטמא" ואמרת הגמ' אתם קרויים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם, א"כ מה אנחנו בהמות?

אמר לו הרב אם היו אומרים אדוני השופט שיש איזה גוי רחוק שצריך עזרה ואתה לא מכיר אותו כלל וביום זה עתה עסוק מאוד והוא יום הכי חשוב לך, האם היית נוסע להציל ולדבר עליו, ענה השופט לא, בשום אופן. אמר לו הרב אני לא מכיר את האדם הזה ורק עכשיו אני רואה אותו וחללתי את יום כיפור שהוא היום החשוב ביותר לנו והתורה מעמידה את זה "אתם" קרויים אדם "כל ישראל ביחד-אדם אחד", כשכואב לחברי גם לי כואב, אבל הגויים כל אחד הוא אדם ואין להם אחדות אלא פירוד וזהו פירוש הפסוק וכו'.

היה פעם יהודי אחד שהיה לו חבר גוי אמר לו בא אראה לך מה ההבדל בין יהודים לגויים, איך היהודים מאוחדים והגויים מופרדים, אמר לו בא נראה, אמר לו תכניס אותי למסעדה, הכניס אותו, הלך קרא לבעל המסעדה כמה אתה מרוויח ביום אמר לו עשרת אלפים דולר, אמר לו קח ותביא לי את המסעדה ליום אמר אין לי בעיה. הכין היהודי אוכל שאין כמותו בעולם, הכניס לשם ששה גויים לאכול אמר להם אתם מקבלים היום אוכל הכי טעים, אתם רעבים, אמרו לו כן. אמר להם אתם יכולים לאכול אבל יש תנאי אחד, כאן אוכלים בכפות ומזלגות ארוכים מטר, ורק בהם אפשר לאכול ולא בשום דבר אחר, בבקשה אתם יכולים לאכול, אמרו ריח כזה טוב כדאי לנסות, וכל אחד נלחם שם כדי לאכול כי היה קשה לאכול והכל נפל על הרצפה והיו מלוכלכים ועד שהכניסו דבר לפה לקח הרבה זמן. לאחר מכן הכניסו ששה יהודים, אמר לו לך תראה מה הולך שם נכנס וראה שאכלו הכל והכל נקי ומסודר, שאל איך זה, אמר לו היהודים אחד האכיל את השני, זה נתן לזה לאכול וזה נתן לזה, אבל אצל הגוי גם כל אחד חושב רק על עצמו, ולא כעם ישראל שהם מאוחדים.

הלכות שביעי של פסח

- א.** בליל שביעי של פסח יקבל החג בשמחה ובששון ומתפללים תפילת יו"ט בכוונה עצומה ובשמחה יתירה, ואומרים בתפילה את יום חג המצות הזה כמו ביו"ט ראשון, כי אינו רגל בפני עצמו כשמיני עצרת, וכן מקדשין על היין ואין אומרים שהחיינו. ובסעודה יספר בנפלאות ה' בענין קריעת ים סוף, וישירו וירננו בשירה ובזמרה את שירת הים, וראו בנים את גבורתו, וכן ממצרים גאלתנו א.
- ב.** משכימים וקוראים שירת הים באשמורת בעת קריעת ים סוף כמו רביע שעה קודם עלות השחר. ומנהגנו לקרוא מתחילת פרשת בשלח עד כי אני ה' רופאך מתוך ס"ת, ופותחים אותו בארון הקדש והחזן קורא בו שם בקול רם. ואח"כ אומרים תפלה ובקשה המסודרת על ע"ב שמות דו"ס"ע ויב"א וי"ט מספר הקדוש לשון חכמים (ח"א סי' נו) להרי"ח הטוב, ואח"כ ילמדו בזוהר על שירת הים עד זמן התפילה ב.

עיונים והארות

בשירה ובזימרה להודות להלל ולשבח לאדון הכל על כל הטובה אשר הפליא לעשות לאבותינו ולנו, ומועיל הרבה לעורר את הרחמים.

ג. כ"ב בספר פרי עץ חיים (שער כא, פרק ח) וז"ל, ליל שביעי דפסח, טוב לקום קודם אשמורת הבוקר, ולקרות סוד קריעת ים סוף והאזרה בזוהר. עכ"ל. ועיין בספר מעיל קודש ובגדי ישע להר פריא זצ"ל (דף עט ע"ג) שכתב שם וז"ל: טוב לקום בשביעי של פסח באשמורת הבוקר ולקרות סוד קריעת ים סוף וזהו כמנהג ירושלים ת"ו לקום בחצות ליל ז' שביעי של פסח וכן מנהג בית אל.

ובן כתב הגאון החסיד מורנו הרב אליהו מאני זצ"ל בספר מנהגי ק"ק בית יעקב בחברון (סימן ו, אות נג) וז"ל, ליל שביעי של פסח קמים באשמורת לומר עשר שירות דוקא, והשירה אומרים אותה מעומד. עכ"ל. ומורנו הגאון רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו לשון חכמים (ח"א סי' נו) כתב וז"ל, באשמורת הבוקר בליל שביעי של פסח קודם עלות השחר, נכון לקרות שירת הים בקול נעים מעומד. ויתחיל מן תחילת הפרשה "ויהי בשלח פרעה את העם", ואחר שיסיים השירה יחזור לומר שלשה פסוקים של "ויסע מלאך וגו', ויבא בין וגו', ויט משה" וגו' (שמות יד, יט"א), ואחר כך ילמוד דברים אלו: שם בן ע"ב וכו'.

ובזוהר הקדוש (בשלח נד, ב) כתב, ויאמרו לאמור (שמות טו, א), לדרי דרין, בגין דלא יתנשי מנייהו לעלמין, דכל מאן דזכי להאי שירתא בהאי עלמא, זכי לה בעלמא דאתי (לעולם הבא בעת תחיית המתים), וזכי לשבחא בה ביומוי דמלכא משיחא בחדוותא דכנסת ישראל בקודשא בריך הוא, דכתיב "לאמור" - לאמור בהווא זימנא, "לאמור" - בארעא קדישא בזימנא דשרו ישראל בארעא, "לאמור" - בגלותא, "לאמור" - בפורקנא דילהון דישראל, "לאמור" - לעלמא דאתי.

ואיתא במכילתא (פרשת בשלח) כי כל הימים שהיה משה מדבר עם פרעה, לא דיבר אלא שילכו ישראל דרך שלשה ימים במדבר לזבוח וכו' כדי שיהו ישראל נעשים בני חורין בדבר ה', ולא יהו עבדים משוחררים על פי פרעה. וכשיצאו, ידע פרעה שאין בדעתם לשוב וה' אלקיהם שעשה להם נסים כאלה במצרים, הוא יזון ויפרנס אותם גם במדבר.

א. כתב הרב יסוד ושורש העבודה זצ"ל: בליל שביעי של פסח יכין אדם עצמו לומר ברכת "אמת ואמונה" בהודאה גדולה ובשמחה גדולה ועצומה במחשבתו, כי עיקר הנס בלילה הזה היה שנבקעו מימות שבכל העולם עם מי הים, ועברו בני ישראל בתוך הים ביבשה, והמצריים נטבעו בים.

ובבל שנה ושנה בלילה הזה ישנה התעוררות גדולה בעולמות העליונים מהנסים והנפלאות שנעשו אז לאבותינו, וכאשר מזכיר אדם את הנסים והנפלאות האלו בלילה הזה בכוונה, ושמח שמחה עצומה בלבו ובמחשבתו באלהותו יתברך ויתעלה - מתעוררת בזה גדולתו ורוממותו של הבורא יתברך שמו ויתעלה בכל העולמות.

ובמיוחד כשמזכיר תיבות: "המעביר בניו בין גזרי ים סוף" וכו' ו"ראו בנים את גבורתו" וכו' יאמר בהתלהבות גדולה יותר ויותר בהודאה עצומה במחשבתו עד חתימת הברכה "ברוך אתה ה' גאל ישראל".

ומה גם, כאשר יתבונן האדם על אהבת השם יתברך לעמו ישראל, בודאי ירבה בהודאה אליו יתברך. שהרי כתוב בזוהר הקדוש שמכיון שרצה הקדוש ברוך הוא להראות לכל העמים את הנס הגדול שעושה עם בניו, הגביה את הים אלף ושש מאות מיל, ובכך כל העמים ראו את הנס הגדול של קריעת ים סוף עבור ישראל.

כתב במחזור בית הבחירה (הלכות שביעי של פסח דף רנח ע"ב סעי' ג-ו), ובכן יצלח דברו בשירה ובזימרה ויתפלל ערבית בכוונה שמח וטוב לב, וכשמגיע ל"ראו בנים את גבורתו", ראוי לנגן לפרסם נס יציאת מצרים וקריעת ים סוף וכו', ואחר ערבית בוא יבוא ברנה ובצהלה לביתו לקדש וכו' ויסב על שלחנו בקדושה יתירה כמלאך האלהים.

ועיין בחמדת ימים (ח"ב סוף שביעי של פסח), אשרי אנוש יעשה זאת לעמוד על נפשו בלילה הקדושה הזאת לעשות נחת רוח ליוצרו ולעורר את הרחמים, אולי יחנן ה' על מיטב הצאן קדשים למהר גאולתנו ופדיון נפשנו כי עת לחננה היא כי בא מועד. וכן בתפילת יום שביעי של פסח יתאמץ בתחנונים על גאולתנו ופדיון נפשנו, ולשיר בקול נעים את השירה בשמחה ובצהלה. וכן בכל מקום אשר יהיה שמה זכר יציאת מצרים וקריעת ים סוף, ישם מגמת כוונתו אליו לאומרו

ג. ביום שביעי של פסח מפטירין וידבר דוד לה' שהיא ג"כ שירה ויש בה מענין יציאת מצרים. וביום שמיני של פסח בחו"ל מפטירין "עוד היום בנוב לעמוד". שמדבר על מפלת סנחריב בימי חזקיהו מלך יהודה. וכיון שמפלתו היתה בליל פסח. ורצו לסמוך מפלת סנחריב למפלת פרעה שהיתה ביום שביעי של פסח, על כן סמכו לאמרו ביום שמיני ג.

ד. אע"פ שאין מנהגנו לאכול סעודה שלישית ביו"ט. מכל מקום יש מהדרין לאכול סעודה שלישית ביום שביעי של פסח, משום חיבוב מצות אכילת מצה ז.

עיונים והארות

והוא סגולה לכפרת עוונותיו, כידוע.
ובספר חרדים (סי' ז) כתב, לאומרה בכל יום בקול ובשמחה רבה, כאילו אותה שעה יצא ממצרים, וכדכתב רבי שמעון בר יוחאי שנאמר אותה בכל יום בשמחה רבה כשעה ראשונה שאמרו אותה על הים. וכן כתב בסולת בלולה (אורח חיים נא, ז) שמוחלים לו כל עוונותיו. ועיין בספר יוסף אומץ יוזפא (סי' רפא) שהוא היה אומרה בטעמים כקורא בתורה.
ג. רש"י מגילה (לא.) שו"ע (סי' תצ סעי' ח).

ד. כתב הכה"ח (סי' תצ ס"ק סה), בשם מעשה רב (הלכות פסח אות קפה) הגר"א ביום טוב אחרון אכל סעודה שלישית ואף שלא אכל בשאר ימים טובים מפני חיבוב מצות אכילת מצה שזמנו הולך לו. עכ"ל. וז"ל מעשה רב, שבעת ימים תאכל מצות כל שבעה מצוה ואינו קורא לה רשות אלא לגבי לילה ראשונה שהיא חובה ומצוה לגבי חובה רשות קרי לה אעפ"כ מצוה מדאורייתא הוא וכן פירשו יו"ט אי"צ אות, פסח במצה, סוכות בסוכה, ועוד כמה ראיות והיה מחבב מאד מצות אכילת מצה כל שבעה, וביו"ט אחרון היה אוכל סעודה שלישית אף על פי שלא היה אוכל שלש סעודות בשאר יו"ט מפני חביבת מצות אכילת מצה שזמנו הולך לו, ובמוצאי יו"ט היה משתדל לטעום חמץ וכן חדש באורתא נגהי תמניסר. והיה נמנע לאכול לאחר פסח מצה שיוצאין בה ידי חובתו בפסח וכ"ז להיכרא לעשיית המצוה שאין עושין אותה להנאה אלא מפני גזירת הבורא יתעלה שמו. עכ"ל.

וי"ש שקוראים לסעודה זו סעודת הבעל שם טוב, ובספר נתיב מצותיך (שביל אמונה אות ט) מביא באריכות מעשה, שמקובל שהבעל שם טוב הק' עשה תמיד סעודה זו לסעודת הודאה על הנס שאירע לו בים בדרך הליכתו לארץ הקדושה להראות עם האור החיים הקדוש. וזה המעשה (מובא בספר היכל הבעש"ט ח"ו עמוד קנה) בחול המועד יצא לדרכו בנסיעתו לארץ ישראל, ושכר ספינה, ובהיותו על הים היה בסכנה גדולה כי השטן עיכב בעדו לבל ימשיך בנסיעתו, ואודות הסכנה יש בזה שלוש גירסאות, לגירסא אחת (הרה"ק מקאמארנא בנתיב מצותיך שם) נשברה הספינה ונשארו רק דפים אחדים ועמדו להיטבע בים, ולגירסא אחרת (ספר דורש טוב) נפלו עליהם שודדי ים על הספינה ורצו להורגם, ולגירסא שלישית (עדת צדיקים) קם רוח סערה על הים, והנוסעים עמו כשראו שהם בצרה גדולה התחילו להתחנן אליו שיתפלל עבורם ויוציאם מהצרה, אך הבעש"ט לא זכר מאומה כי נטלו ממנו כל המדריגות (בעדת צדיקים כתוב שאמרו לו מן השמים שיחזור ולא שמע, ולקחו ממנו כל המדרגות וכו') ולא השגיח על זה, וביקש הבעש"ט שיקראו לפניו אותיות פשוטות של אל"ף בי"ת גימ"ל וחזרו אליו המדריגות וניצלו, וביום טוב האחרון של פסח באו בחזרה לסטאמבול. וזכר לאותו נס קבעו בהרבה חצרות הצדיקים לעשות סעודה ביום טוב האחרון של פסח (כן מובא בלוח "מעגל השנה" לחסידי סקווירא ליום אחרון של פסח, וכן מוזכר ב"ילקוט אוהב ישראל" אות נה),

אלא שהיה מחשב בלבו, הרי לא בקשו יותר מדרך שלשה ימים. והריני כאילו מחזיק עדיין שטר חוב עליהם, לכך שלח עמהם 'איקטורין', כלומר, שליחים רצים, שיבואו אליו ממחנה ישראל להודיע מה הם עושים. ובני ישראל לא עיכבו מללכת אתם.

בבוקרו של יום ט"ו בניסן יצאו כל צבאות ה' מרעמסס ובאותו היום באו לסוכות, שם הקיפם ה' שבעה ענני כבוד. ואותו יום חמשי בשבת היה.

למחרת בט"ז בניסן הוא ששי בשבת, נסעו מסוכות וחנו באיתם בקצה המדבר. בי"ז בניסן, הוא יום השבת, ישבו תחתם ולא נסעו.

בי"ח בניסן הוא אחד בשבת, התחילו ישראל מתקנים כליהם ומציעים בהמתם לצאת. אמרו להם האיקטורין: תמו ימי שחרורכם והעת לכם עתה לחזור למצרים, שאמרתם: 'דרך שלשה ימים נלך' אמרו להם ישראל כשיצאנו וכי ברשות פרעה יצאנו 'ביד רמה' יצאנו אמרו להם האיקטורין: רוצים, לא רוצים סופכם לקיים דבר מלכות, עמדו עליהם ישראל, היכו מהם, הרגו מהם, פצעו מהם. הלכו הנשארים והגידו לפרעה.

לאחר שהלכו האיקטורין בחצי היום של י"ח בניסן, הוא אחד בשבת, אמר להם משה לישראל חזרו לאחורכם, לצד מצרים, שלא יאמר פרעה שאתם בורחים, אלא ישיג אתכם קרוב לארצו, ואם יש בידו למחות, יבוא וימחה. תקע משה בקרן השופר, עד שחזרו לפני פי החירות, מהלך יום וחצי ממצרים.

כיון שתקע, התחילו מחוסרי אמונה תולשים שערותיהם ומקרעים בגדיהם, שחשבו עתה יחזירם משה למצרים, עד שאמר להם משה: מפי הגבורה נאמר לי שאתם בני חורין! וזה שאנו חוזרים לפתות לבם של מצרים להטעותם.

שהו האיקטורין בדרכם יום וחצי יום, ולסוף יום י"ט בניסן, הוא שני בשבת, באו אל פרעה ויגידו לו כי ברח העם.

וביום כ' בניסן, הוא שלישי בשבת ויאסור פרעה את רכבו ואת עמו לקח עמו וירדוף אחרי בני ישראל, וישיגו אותם חונים על הים על פי החירות, ופרעה הקריב היינו לסוף אותו יום.

ובליל שביעי של פסח אור ליום כ"א בניסן, הוא רביעי בשבת, ירדו לים ובשחרית עלו מן הים ויראו את היד הגדולה אשר עשה במצרים, אז ישיר משה ובני ישראל את השירה.

והגאון חיד"א ז"ל כתב בספרו צפורן שמיר (סי' ב, כד) הפליגו בזוהר הקדוש באמירת שירת הים וסודה אחר פסוקי דזימרה, שהוא עילוי מאוד ונחת רוח לשכינת עוזינו. ועל כן צריך לאומרה בשמחה רבה ובנעימה. ויצויר בדעתו כאילו עומד ביבשה בתוך הים, והמצרים נטבעים, והוא ניצול.

ה. נוהגים במוצאי החג לקחת עשבים ושיבולים ירוקים ולשוטחן בבית, ומברכים איש את רעהו שתהא שנה ירוקה ופורחת ושמחה^ה.

ו. נוהגין להרבות קצת באכילה ושתייה ביום אסרו חג של פסח. ואמרו בגמ' (סוכה מה:): אסרו חג בעבותים. פי' עשו איסור וקשר לחג שלא תסתלק קדושתו. ומעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן^ו.

מאמרי הזוה"ק

זוהר לשביעי של פסח (ע"ב שמות)

מסביר הזוהר ע"ב שמות דבחינת ויסע, ויבא, ויט

תָּא חַוִּי, בְּתֵהִיא שְׁעָתָא אֲשֶׁתְּלִים סִיְתָרָא מְבַלָּא בא וראה, באותה שעה ששניהם נמצאו במלכות נשלמה המלכות מכל הצדדים מימין ומשמאל וגם מהאמצע בבחינת התפארת, **וַיִּרְתָּא שְׁבַעֲיָן וַתִּרְיָן שְׁמָהֶן קַדִּישֵׁין, בְּתַלְתַּת סְטָרִין** וירשה ע"ב שמות קדושים היוצאים מג' פסוקים דויסע, ויבא, ויט, שהם כנגד שלשה צדדים ויסע ימין בחסד, ויבא שמאל בגבורה, ויט קו אמצעי בתפארת. **סְטָרָא חָדָא אֲתֵלְפָשָׂא בְּעֵטְרוֹי דְּחָסְדַּא עֲלָאָה, בְּשְׁבַעֲיָן גְּלִיפִין דְּנִהְירוּ דְּאֵבָא עֲלָאָה, דְּאֵנְהִיר לָהּ** בצד אחד שהוא הימין נתלבשה המלכות בעטרה של חסד העליון בשבעים חקיקות של אור עליון דאבא שהאיר למלכות, והסדר הוא שיש לה לקבל חמשה חסדים חג"ת נ"ה, ועוד כללות החסדים של היסוד, וגם החסדים דמלכות, כי כללות כללותם במלכות, הרי שבעה חסדים כל אחד כלול מעשר הרי שבעים.

עיונים והארות

ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו.
 ו. **בתלמוד** (סוכה מה:), אמר רבי ירמיה משום רבי שמעון בן יוחי, ורבי יוחנן משום רבי שמעון המחוזי משום רבי יוחנן המכותי: כל העושה איסור לחג באכילה ושתייה, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר (תהלים קיח, כז) אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח. ופירש רש"י איסור לחג, אגודה לחג. באכילה ושתייה, שקורא לחג עונג במאכל ומשתה, ויש אומרים: יום שלאחר החג. בעבותים, בהמות עבות ושמנות. וכתב הרמ"א (ס"ס תכט) ונוהגין להרבות קצת באכילה ושתייה ביום אחר החג, והוא איסורו חג. **וכתב** החיד"א ז"ל בספרו מורה באצבע (סי' ז אות רכ), יום איסורו חג ישתדל לעשות סעודה נאה, כי יש סוד בדבר, וגם על פי הפשט הוא מצוה.

ולפי המקובל נקבעו אז כמה ענינים זכר לנס הגדול. גם אחרי שלא עלתה בידו ליסע אז לארץ ישראל השתוקק כל ימיו מתי יבוא לידיו לנסיעה זו.
 ה. **כ"ב** רבנו חיים פלאג"י ז"ל בספרו מועד לכל חי (סי' ד אות מג), ליל מוצאי פסח, נוהגים לשטוח שיבולים בבתיים, ומניחים גם כן שיבולת בראשם, משום שבפסח נידונין על התבואה (ראש השנה טז, א), ולסימנא טבא שיהיה שנת שובע. **ומנהג** זה הביאו גם רבי אברהם חמווי ז"ל במחזור בית הבחירה (דיני מוצאי חג הפסח דף רסט ע"א סעיף ג-ח), נהגו בהרבה מקומות בליל מוצאי חג הפסח לוקחים עשבים עם שיבולים - שיבולי החטים, ומניחים אותם בראשיהם, כמנהג עירנו אר"ץ זבת חל"ב, וכן בקושטא ובאיזמיר יע"א, שזורקין בכל ארבע פינות הבית ואומרים בשמן

לאחר שנתלבשה המלכות בחדס כעת מתלבשת בגבורה
סְטָרָא תְּנִינָא, אֲתִּלְבַּשְׁת בְּרוּמְחֵי דְגְבוּרָה בצד השני קו השמאל נתלבשה המלכות
ברומחים וכתות של גבורה, **בְּשִׁתִּין פּוּלְסֵי דְנוּרָא, וְעִשְׂרָה דִּילָה דְנַחְתּוּ**
מִסְטָרָא דְאִמָּא עֲלָאָה בְּנִימוּסֵי גְלִיפִין בששים הכאות של אש בסוד ששים גבורים סביב לה,
ועוד עשר בחינות דגבורה יש במלכות שירדו ונמשכו אליה ממלכות דאמא עילאה בנימוסין ובחוקים של החקיקות
דאמא, שכידוע שמצד אמא הדינים מתעוררים.

המלכות מתלבשת בתפארת ויש לה כעת את ג' הבחינות
סְטָרָא תְּלַתָּא, אֲתִּלְבַּשְׁת בְּלְבוּשֵׁי אֲרְגוּנָא, דְּלִבִּישׁ מְלָכָא עֲלָאָה קְדִישָׁא,
דְּאֶקְרוּן תְּפֻאָרָת בצד השלישי שהוא קו האמצעי מתלבשת המלכות בלבוש ארגמן שלובש
המלך העליון הקדוש שנקרא תפארת, **דִּירִית בְּרָא קְדִישָׁא, בְּשִׁבְעִין עֶטְרִין עֲלָאִין,**
מִסְטָרָא דְאָבָא וְאִמָּא שירש תחילה הבן הקדוש בחינת ז"א בשבעים עטרות עליונות שבאו לו מצד
אבא ואמא, **וְהוּא כְּלִיל לְהֵאִי סְטָרָא וְלְהֵאִי סְטָרָא** והוא התפארת בחינת ז"א שנכלל מצד
הימין חסד הנמשך מאבא ומצד השמאל גבורה שנמשך מאמא, ואח"כ מז"א קבלה המלכות את ג' הבחינות חסד,
גבורה, תפארת.

ועוד לקחה המלכות תרין עיטרין דאבא ואמא ונשלמו להיות ע"ב שמות
(ס"א ותריין עטריין מסטרא דאבא ואימא, ואיננון שבועין ותריין שמקון.) **וְתִנְיָנִין מִסְטָרָא דְחַסְדִּי שְׁבַעִין**
וְתִרִין סְהַרִּין ולמדנו שמצד החסד הם שבעים ושנים עדים כי אם יהיו מצד הגבורה מצד הדין
יבואו להחמיר בעדותם. **מִסְטָרָא דְגְבוּרָא שְׁבַעִין וְתִרִין סוּפְרִין** ומצד השמאל גבורה בחינת
דין הם השבעים ושנים סופרים שחייבים לכתוב בדיוק דברי המחייבים ודברי המזכים. **מִסְטָרָא דְתְּפֻאָרָת**
שְׁבַעִין וְתִרִין גּוּוּנִין לְאֲתִּפְאָרָא [א] מצד התפארת שבעים ושנים סוגים וצבעים של אורות
להתפאר שהם הדיינים המזכים והמחייבים, והם קשורים עם הימין לזכות ועם השמאל לחייב וזאת כדי להגיע לדין
אמת.

במלכות נחקקו הע"ב שמות ונשלמה המרכבה העליונה
וּבְהֵאִי אֲתָר ובזה המקום שהיא המלכות המקבלת מז"א הארת החג"ת, **אֲתִּגְלִיף חַד בְּחַד,**
וְאִסְתְּלִיק שְׁמָא קְדִישָׁא, רְזָא דְרְתִיבָא נחקקו אחת באחת האותיות שבג' פסוקים
דויסע ויבא ויט, ועי"ז עולה שם הקדוש דע"ב שמות סוד המרכבה שהיא בחינת חג"ת המתחברים למלכות ונעשה

עיונים והארות

הרצון היכל הת"ת. וכבר ידעת כי סוד הגוונים הם הנהגות גוון
חיור מורה על הנהגת החסד. גוון סומק על הנהגת הגבורה. וכיוצא
בזה. ולהיות שבהיכל הרצון שם מתנהגות כל ד' הנהגות יחד
וכללותה, לכן אמר כאן מסטרא דת"ת ע"ב גוונים לאתפארא.

א. וז"ל הרא"ג: ע"ב שהדין, נמשכים למטה אל ההיכלות בהיכל
אהבה שמעידים למעלה על כל אינון דיחדא יחדא דמאריהון
ברחימו. ע"ב סופרים, בהיכל זכות שיש היכל אחד מיוחד
לסופרים. ע"ב גוונים לאתפארא, היינו מרכבו ארגמן שבהיכל

חגת"ם שהיא המרכבה העליונה, וְהָכָא אֲתִנְגְלִיפוּ אֶבְהָתָא, לְאִתְחַבְרָא בְּחַדּוּ וּכְאֵן בְּמַלְכוּת נַחֲקֵקוּ הָאֲבוּת לְהַתְחַבֵּר כְּאֶחָד כְּלוּמַר ג' הַנְּהִיגוּת חֶסֶד, דִּין, וְרַחֲמִים, שְׂמִינָם חֲדָר נַתְּחַבְּרוּ כְּאֶחָד לִיתֵן כַּח בְּמַלְכוּת לְפַעוּל פְּעוּלְתָּהּ, וְהוּא שְׂמָא קְדִישָׁא גְלִיפָא בְּאִתּוּי וְהוּא הַשֵּׁם הַקְּדוּשׁ דְּע"ב שְׁמוֹת הַחֻקּוּק בְּאוֹתִיּוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִפְּסוּקִים וְיִסַּע בְּחֶסֶד, וְיִבָּא בְּגִבּוּרָה, וְיִט בְּתַפְאֶרֶת.

מסביר צירוף האותיות הפסוק הראשון "ויסע" בחסד דרך יושר

צִרּוּפָא דְּאִתּוּן אֲלִין ומסביר עתה כיצד נעשה החיבור הזה ואומר, כי צירוף אותיות אלו היוצאים מג' פסוקים הנ"ל הם באופן זה, **אִתּוּן קְדָמָי, רְשִׁימִין בְּסִדְרָן בְּאַרְח מִיִּשְׂר** הע"ב אותיות הראשונות שבע"ב שמוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִהַפְּסוּק הַרְּאִשׁוֹן שֶׁהוּא "וְיִסַּע" הֵן רְשׁוּמוֹת כְּסִדְרָן בְּדֶרֶךְ יוֹשֵׁר, **בְּגִין דְּכֻלְהוּ אִתּוּן קְדָמָי אֲשֶׁתְּפַחוּ בְּחֶסֶד, לְמַתְךָ בְּאַרְח מִיִּשְׂר, בְּסִדְרָא מְתִתְקֵן** לפי שכל האותיות הראשונות דשם ע"ב נמצאות בחסד לילך בדרך יושר בסדר מתוקן כי זה דרך היושר בחינת חסד.

הפסוק השני "ויבא" בגבורה אור חוזר מהסוף להתחלה

אִתּוּן תְּנִינִי, רְשִׁימִין בְּגִלְגּוּלָא לְמַפְרַע ע"ב אותיות השניות היוצאות מהפסוק השני "ויבא" רשומות בגלגול למפרע והן מתחילות מסוף הפסוק לתחילתו, **בְּגִין דְּכֻלְהוּ אִתּוּן תְּנִינִי, מְשִׁתְּפַחוּ בְּגִבּוּרָה** לפי שכל ע"ב אותיות השניות שבע"ב שמוֹת נִמְצְאוֹת בְּגִבּוּרָה וְתִמִּיד אִתּוּן חוּזֵר שֶׁהוּא מִהַסּוֹף לְהַתְחִלָּה הוּא בְּגִבּוּרָה, (ס"א מְגִבּוּרָה) **לְגַלְאָה דִּינִין וְזִינִין דְּאִתּוּן מְסִטְרָא דְּשִׁמְאָלָא** כדי לגלות הדינים וכלי הזיין הבאים מצד השמאל בחינת גבורה.

הפסוק השלישי "ויט" קשור בחסד ובגבורה

אִתּוּן תְּלִיתָא ע"ב אותיות השלישיות שבע"ב שמוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִהַפְּסוּק הַשְּׁלִישִׁי "וְיִט", **אִינֵן אִתּוּן רְשִׁימִין, לְאַחֲזָא גְוִוִּין, לְאַתְעֲטְרָא בְּמִלְכָּא קְדִישָׁא** הֵן אִתּוּן רְשׁוּמוֹת לְהִרְאוֹת הַגּוּוִּינִים כְּמוֹ שְׂרַאֲיֵנוּ לְעִיל שְׁבַתְּפַאֲרַת יֵשׁ ע"ב גּוּוִּינִים לְהַתְּפַאֵר בְּהֵם וְהוּא לְהַתְּעַטֵּר בְּמֶלֶךְ הַקְּדוּשׁ. **וְכֻלְא בִּיהַ מְתַחְבְּרָן וּמְתַקְשְׁרָן** וְכֻלָּם בּוֹ בְּתַפְאֶרֶת מִתְּחַבְּרִים וּמְתַקְשְׁרִים כְּלוּמַר הַחֶסֶד וְהַגְּבוּרָה מִתְּחַבְּרִים בְּתַפְאֶרֶת, **וְהוּא אֲתַעֲטֵר בְּעֲטָרוֹי בְּאַרְח מִיִּשְׂר** וְהוּא מִתְּעַטֵּר בְּעֲטָרוֹתָיו בְּדֶרֶךְ יוֹשֵׁר כִּי ע"ב אִתּוּן שֶׁל הַפְּסוּק "וְיִסַּע" הֵן כְּסִדְרָן וְהוּא יוֹתֵר נִמְשָׁךְ אֲלֵיהֶן, **וְרְשִׁים לְהֵאִי סְטְרָא וְלְהֵאִי סְטְרָא, בְּמִלְכָּא דְּאִתְעֲטֵר בְּכֻלְא** וְהַתְּפַאֲרַת רְשׁוּם לְצַד זֶה שֶׁהוּא הַחֶסֶד וְלְצַד זֶה שֶׁהוּא הַגְּבוּרָה כְּמֶלֶךְ שֶׁמִּתְּעַטֵּר בְּכָל הַמְּדוֹת כּוּלָּן.

מדוע בפסוק השלישי דע"ב שמות אין חציו ביושר וחציו למפרע שהרי הוא מורכב מחסד וגבורה

הָכָא אֲתַרְשִׁים שְׁמָא קַדִּישָׁא גְּלִיפָא בְּשַׁבְּעִין וְתִרִין תִּיבִין כאן במלכות נרשם השם הקדוש החקוק בע"ב תיבות, **דְּמִתְעַטְרִי בְּאַבְתָּתָא, רְתִיכָא קַדִּישָׁא עֲלָאָה** שהרי מתעטרים באבות שהם חג"ת ועם המלכות הם חגת"ם ואז הם מרכבה קדושה ועליונה. **וְאִי תִימָא, הֵינִי אֲתוּוֹן תְּלִיתָאִי, מָאִי טַעְמָא לָאו אֵינּוֹן בְּתִיבִין, מְנַהוֹן בְּאַרְחַ מִיִּשְׂרָאֵל בְּסִדְוָרָן, וּמְנַהוֹן לְמַפְרַע** ואם תאמר אם התפארת כלולה מחסד וגבורה אלו האותיות השלישיות מה הטעם שאינן כתובות מהן בדרך יושר על פי הסדר, ומהן למפרע מהסוף להתחלה כי הוא כלול משניהם, **לְיִשְׂרָאֵל לְהָאִי סְטָרָא, וְלְהָאִי סְטָרָא** כדי ליישר ולהכריע לצד זה שהוא חסד ולצד זה שהוא גבורה כי האמצעי הוא המכריע והוא צריך להיות כלול מכולם. **דְּהָא תְּנִינָן, (תהלים צט) אַתָּה כּוֹנֵנֵת מִיִּשְׂרָאֵל, קַדִּישָׁא בְּרִידָא הוּא עֶבֶד מִיִּשְׂרָאֵל לְתִרֵי סְטָרֵי** שהרי כתוב אתה כוננת מישרים, שפירושו שהקב"ה עושה ישר וטוב לשני הצדדים אם לחסד ואם לגבורה ולכן שם התפארת באמצע, **וּבְתִיב וְעוֹד כְּתוּב (שמות כו) וְהִפְרִיחַ תְּתִיבוֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים וְגו', דָּא קַדִּישָׁא בְּרִידָא הוּא** שהוא בחינת קוב"ה בחינת תפארת שהוא הולך מהקצה של החסד לקצה של הגבורה בבחינת אור ישר ואור חוזר. **רַבִּי יִצְחָק אָמַר, דָּא יַעֲקֹב, וְכֹלָא חַד** רבי יצחק מפרש שהבריח התיכון הוא בחינת יעקב שהוא בחינת תפארת וכולם מכוונים למקום אחד שהוא התפארת. ולכן צריך להיות השם השלישי דע"ב שמות מורכב מבחינת חסד ומבחינת גבורה חלקו אור ישר וחלקו אור חוזר ומדוע אינו כך.

דין אמת על פי משל

אַלָּא לְמַלְכָּא דְּאִיהוּ שְׁלִים מְכֻלָּא, דְּעֵתִיָּה שְׁלִים מְכֻלָּא, מָה אַרְחִיָּה **דְּתִהוּא מְכֻלָּא** אלא מתרץ ע"פ משל, למלך שהוא שלם בכל השלמות ודין אמת לאמיתה ודעתו שלמה שיודע בחכמתו עם מי הצדק ומי הצדיק ומי הרשע, וא"כ מה דרכו של אותו מלך ששלם בכל אלו המידות והשלמות. **אַנְפּוּי נְהִירִין בְּשִׁמְשָׁא תְּדִיר, בְּגִין דְּאִיהוּ שְׁלִים** פניו של אותו מלך מאירות כשמש תמיד לפי שהוא איש שלם שיודע מה עושה וכיצד לפעול בכל פעולה. **וְכַד דְּאִין, דְּאִין לְטַב וְדְּאִין לְבִישׁ. וְעַל דָּא פְּעִי לְאַסְתְּמָרָא מִינִיָּה** וכאשר דן דין אמת לאמיתו בן לטוב למי שמגיע לו, וגם פעמים דן לחובה ועל כך צריך להזהר ממנו. **מָאֵן דְּאִיהוּ טַפְשָׁא, חָמִי אַנְפּוּי דְּמְלָכָא נְהִירִין וְחִיבִין, וְלָא אַסְתְּמָר מִינִיָּה** מי שהוא טיפש רואה את פני המלך שמאירות צוחקות ושמחות ולא נשמר מכבודו של המלך כפי שצריך. **וּמָאֵן דְּאִיהוּ חֲבִימָא, אַף עַל גַּב דְּחָמִי אַנְפּוּי דְּמְלָכָא נְהִירִין, אָמַר מְלָכָא וְדְּאִי שְׁלִים הוּא, שְׁלִים הוּא מְכֻלָּא, דְּעֵתִיָּה שְׁלִים** ומי שהוא חכם אע"פ שרואה שפני המלך מאירות ושמחות אמר בודאי המלך אדם חשוב הוא חכם ושלם בכל מידותיו ודעתו מיושבת עליו ולכן הוא שמח וזה לא אומר איך יפסוק דינו, **אַנָּא**

חָמִי דְבַתְּהוּא גְהִירוֹ, דִּינָא יְתִיב (דף ג"ב ע"א) וְאַתְּכִסְיָא, אַף עַל גַּב דְּלֹא
אַתְחִוּיָא ואני רואה שבזאת הארת פניו הדין יושב אצלו ומתכסה אפילו שלא נראים הדברים הללו לבחון,
דְּאִי לָאוּ הָבִי, לָא יְהֵא מְלָכָא שְׁלִים, וְעַל דָּא בְּעֵי לְאַסְתְּמָרָא שאם לא כן לא
 נחשב הוא למלך שלם וטוב בכל מדות טובות, ולכן צריך מאד להזהר בכבודו ולידע מזה לדבר כי הוא רוצה לדון
 דין אמת.

הקב"ה שלם תמיד ואפילו שפניו מאירות צריך תמיד להזהר מעבירות ולעשות רצונו

כִּדְ קָדְשָׁא בְּרִידָה הוּא, שְׁלִים תְּדִיר בְּהֵאֵי גְוֹנָא וּבְהֵאֵי גְוֹנָא, אֲבָל לָא
אַתְחִוּיָא, אֶלָּא בְּגִירוֹ דְּאַפִּין כך הוא הקב"ה בחינת תפארת, שלם הוא תמיד אם מצד
 החסד ואם מצד הגבורה אבל אינו נראה אלא בפנים מאירות ושמוחות כי נוטה יותר לצד החסד אפילו הוא אמצעי
 שלם. **וּבְגִין כִּדְ, אֵינֻן טַפְּשִׁין חֵיבִין לָא אֶסְתְּמָרְן מְנִיָּה** ולכן אותם טפשים הרשעים
 שלא הלכו בדרך ה' ובכל זאת רואים שטוב להם והקב"ה מאיר להם פנים אינם נוהרים מהקב"ה וחושבים שהכל
 הפקר. **אֵינֻן חֲבִימִין וּבְאֵין, אֲמָרִין** אבל אותם החכמים הצדיקים אומרים, **מְלָכָא שְׁלִים**
הוּא, אַף עַל גַּב דְּאַנְפּוּי אַתְחִוּיָין גְהִירוֹ, דִּינָא אַתְּכִסְיָא בְּגִוּיָּהּ, בְּגִין כִּדְ
בְּעֵי לְאַסְתְּמָרָא מְנִיָּה המלך הקב"ה שלם בכל השלמות גם מצד ימין חסד וגם מצד שמאל גבורה והוא
 בחינה אמצעית שלם, ואפילו שרואים שפניו מאירות צריך לשים לב על המעשים כי הדין בחינת הגבורה מכוסה
 אצלו ולכן צריך להשמר ולעשות רצון הבורא יתברך.

הכל כלול בקב"ה והוא מושל בכל

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מֵהָכָּא, (מלאכי ג) אֲנִי יְהוָה לֹא שְׁנִיתִי. לָא דְּלֵיגְנָא לְאַתָּר
אַחְרָא, בִּי אַתְּכִלִּיל כֹּלָא אמר רבי יהודה מכאן לומדים שלא צריך לשנות האותיות שבקו
 האמצעי קו התפארת שהרי כתוב אני ה' לא שניתתי כי אני כלול משתי הבחינות מחסד וגבורה ואין אני מדלג מצד
 לצד או למקום אחר ממה שאני צריך לעשות ולפעול כי בו כלול הכל ואני רוצה לדון דין אמת. **הֲנִי יְתִירִי**
גְוֹנִי בִּי אַתְּכִלִּיל, בְּגִין כִּדְ כֹּלָא בְּאַרְח מִיִּשְׂרָאֵל אַתְחִוּיָא אלה שני הגוונים דחסד
 וגבורה כלולים בי ואני מושל בהם ולא הם מושלים בי וכל הדברים נראים שהם בדרך הישר, **וְאַף עַל גַּב**
דְּאַתְוֹן אַחִירָן לְהֵאֵי סְטָרָא וּלְהֵאֵי סְטָרָא, בְּסִדְרָן בְּתִיבִין ואפילו שהאותיות אחוזות
 לצד זה ולצד זה אם לחסד אם לגבורה בכל זאת הן כתובות כסדרן כי הפנים תמיד מאירות ורואים רק חסד ואור.

כאשר המלכות מתעטרת מכל אלו החג"ת שהם הע"ב שמות או היא מתברכת ורשות כל הענינים ניתנת בידיה

וַיִּסַּע מִלְּאָךְ הָאֱלֹהִים תְּהוֹלֵךְ לְפָנַי מִחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיִּלְךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע
עִמּוֹד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם. (שמות יד) עַד כָּאֵן סְטָרָא חַד,
חֶסֶד לְאַבְרָהָם עד כאן כל הפסוק הזה יש בו ע"ב אותיות מבחינת חסד והוא כנגד אברהם. **אָמַר רַבִּי**

שְׁמַעוֹן, אֶלְעָזָר בְּרִי, תָּא חַוֵּי רָזָא דָּא אמר רבי שמעון, אלעזר בני בא וראה סוד זה. כִּד עֲתִיקָא קְדִישָׁא אֲנְהִיר לְמַלְכָּא כאשר עתיקא קדישא בחינת כתר שהוא פרוצף א"א מאיר אורות גדולים למלך כלומר לפרצוף ז"א, אֲנְהִיר לֵיהּ, (ס"א עטר ליה ואחסין ליה, בכתרין וכו') וְעֲטָרִין לֵיהּ, כְּבַתְרִין קְדִישִׁין עֲלָאִין מאיר לו ומעטר את ז"א בכתרים קדושים עליונים שהם הע"ב השמות הקדושים, כִּד מְטָאן לְגַבְיָה מִתְעַטְרִי אֲפֹהֲתָא כאשר מגיעים אל ז"א אלו האורות דע"ב שמות מתעטרים האבות באותן שמות כלומר מקבלים מוחין, כְּשַׁעְתָּה דְּמִתְעַטְרִי אֲפֹהֲתָא, כְּדִין הוּא שְׁלִימוֹ דְּכֻלָּא ובשעה שמתעטרים האבות שהם חג"ת באלה הכתרים אז הוא שלמות הכל כי ז"א נשלם ומקבל מוחין. כְּדִין מְטָרוֹנִיתָא, נְטָלָא כְּמִטְלָנְהָא, (בְּהֵוָּא) (נ"א כְּשׁוֹלְטָנָא בְּהָאִי) שְׁלִימוֹ דְּאֲפֹהֲתָא ואז המלכות נוסעת במסעיה להנהיג כל העולמות בכח זו השלמות של האבות שהם חג"ת. וְכִד מִתְעַטְרָא מְכֻלָּהוֹן, כְּדִין אֲתַבְרָכָא, וְרִשׁוּתָּא דְּכֻלָּא בִּידְהָא וכאשר המלכות מתעטרת מכל אלו החג"ת שהם הע"ב שמות אז היא מתברכת ורשות כל הענינים ניתנת בידיה. וְאִסְתִּים כִּיָּהּ ונשלמות כל ההנהגות בשם זה דע"ב שמות.

כְּגִוּוֹנָא דָּא שְׁמָא קְדִישָׁא זה השם הקדוש דע"ב גְּלִיפָא כְּאֲתוּוֹי רְשִׁימִין בְּרִתִּיכָא עֲלָאָה קְדִישָׁא עֲטוּרָא דְּאֲפֹהֲנָן כעין אותיות חקוק באותיות רשומות במרכבה העליונה הקדושה שהיא העטרה של האבות בחינת חג"ת.

אמרו המגיהים כאן מצאנו כתוב פסוק ויסע כסדר כל אות ואות בבית אחד מרובע עם זה הלשון
 עַד כָּאן אֲתַתְקַנּוּ טוּרִין כְּסִדְרָן עד כאן נתקנו השורות של הפסוק הראשון כסדר בדרך ישרה
 בְּרִזָּא דְּחֶסֶד בסוד החסד שהוא ביושר שכולו רחמים, לָא סְטָאן לִימִינָא וּשְׁמָאֲלָא שאינן
 נוטות לא לימין ולא לשמאל.

ו	י	ס	ע	מ	ל	א	ך	ה
א	ל	ה	י	ם	ה	ה	ל	ך
ל	פ	נ	י	מ	ח	נ	ה	י
ש	ר	א	ל	ו	י	ל	ך	מ
א	ח	ר	י	ה	ם	ו	י	ס
ע	ע	מ	ו	ד	ה	ע	נ	ן
מ	פ	נ	י	ה	ם	ו	י	ע
מ	ד	מ	א	ח	ר	י	ה	ם

בתוך הספר הסדר של פסוק ויבא מובא תחילה ביושר

ע"כ אתתקנו טורין כסדרן
ברזא דחסד לאסמאה לימינא
ושמאלא

ו	י	ב	א	ב	י	ז	ט	ח
נ	ה	ט	צ	ר	י	ס	ו	ב
י	ז	ט	ה	נ	ה	י	ש	ר
א	ל	ו	י	ה	ה	ע	נ	
ז	ז	ה	ה	ש	ך	ו	י	א
ר	א	ת	ה	ל	י	ל	ה	ו
ל	א	ק	ר	ב	ז	ה	א	ל
ז	ה	כ	ל	ה	ל	י	ל	ה

עד כאן אתתקנו טורין למפרע ברזא דגבורה עד כאן נתקנו השורות של הפסוק השני למפרע מהסוף להתחלה בסוד הגבורה שהיא בחינת אור חוזר, **כלהו שמאלא כלילין בימינא** כל

האותיות של שם זה ופסוק זה כולם כלולים בשמאל בחינת גבורה ובימין שהוא חסד. אח"כ מצאנו פסוק ויט כסדר כמו כן כל אות ואות בבית אחד מרובע, עם זה הלשון

ע"כ אתתקנו טורין למפרע ברזא דגבורה
כלהו שמאלא כלילין בימינא
ואחר כך מצאנו פסוק ויט כסדר כמו כן כל אות ואות
בבית אחד במרובע פס זה הלשון :

י	ב	ק	ע	ו	ה	ט	י	ס
ה	י	ל	ה	ר	ב	ה	ו	ו
י	ל	ה	ו	י	ש	ס	א	ת
י	ס	ע	ז	ה	כ	ל	ה	ל
ה	י	ס	נ	ר	ו	ה	ק	ד
ו	ל	ד	י	ה	ו	ה	א	ת
ד	ו	ע	ל	ה	י	ס	ו	י
ו	י	ט	ש	ה	א	ת	י	

עד כאן כלילין טורין דשמאל קדישא בתפארת עד כאן כלולות השורות והאותיות של השם הקדוש שבפסוק השלישי בתפארת הנוטה לחסד כי אותיותיו ביושר **לבתר מתחרין אבהן** ואתעבדו שמאל קדישא אח"כ מתחברים כל השלש פעמים ע"ב שבג' פסוקים ונעשים שם אחד קדוש.

אח"כ מצאנו הע"ב שמות היוצאים משלשה פסוקים אלו במרובע, כל שם ושם משלש אותיות היוצאים משלשה פסוקים אלה, ישר הפוך ישר והסימן יה"י אור, עם זה הלשון.

ו	י	ט	מ	ש	ה	א	ת	י
ד	ו	ע	ל	ה	י	ס	ו	י
ו	ל	ך	י	ה	ו	ה	א	ת
ה	י	ם	ב	ר	ו	ח	ק	ד
י	ם	ע	ז	ה	כ	ל	ה	ל
י	ל	ה	ו	י	ש	ס	א	ת
ה	י	ם	ל	ח	ר	ב	ה	ו
י	ב	ק	ע	ו	ה	מ	י	ם

הָא בְּגוֹנוֹנָא דָּא שְׁמָא קְדִישָׁא גְּלִיפָא בְּאַתּוּוֹי הרי באופן זה שם הקדוש דע"ב שמות חקוק באותיותיו כל שם ג' אותיות, רְשִׁימִין בְּרְתִיכָא עֲלָאָה קְדִישָׁא עֲפוּרָא דְאַבְהִין ויהו

רשומות במרכבה העליונה הקדושה מעוטרת באבות שהם חג"ת

(ההגה כאן הודפסה בסוף הספר עם הבתים של הע"ב שמות)

ודו	ילי	סימ	עלם	מהש	ללה	אכא	כרת
הזוי	אלד	לאו	הדע	יזל	מבה	הרי	הקם
לאו	כלי	לוו	פהל	נדך	יין	מלה	חתו
נתה	האא	ידת	שאה	ריי	אום	לכב	ושר
יחו	להח	כוק	מנד	אני	חעם	רהע	יין
הדה	מיכ	וול	ילה	סאל	ערי	עשל	מיה
והו	דני	החש	עמס	ננא	נית	מבה	פוי
נמם	ייל	הרח	מצר	ומב	יהה	ענו	מחי
דמב	מנק	אייע	חבו	ראה	יבמ	היי	טום

רבי ייסא אומר שיש שלוש פעמים ובכך, ורבי יוסי אומר ארבע פעמים

(אמר רבי ייסא, אשכחנא בְּרוּזָא דָּא בְּתַקִּיעוּתָא (ס"א דְרַב בְּבַבְל) דְּרַב הַמְנוּנָא

סָבָא אמר רבי ייסא מצאנו בסוד זה שכמו שם ע"ב היוצא מג' פסוקים דויסע, ויבא, ויט הם בסוד חג"ת

אברהם יצחק ויעקב, כך הוא בכוננת התקיעות של רב המנונא סבא שהם בחג"ת, תִּלְתָּת וּבְכֵן וּבְכֵן וּבְכֵן,

לְקַבְּלֵי הַיָּי תִּלְתָּת. וְכֵן הוּא סְדוּרָא וכן שלש ובכך שיש בתפילות ימים נוראים ו-בכך ג' ע"ב

יתקדש שמך שהוא כנגד החסד, ו-בכך תן פחדך כנגד הגבורה. ו-בכך תן כבוד לעמך כנגד התפארת. והם כנגד אלו

השלשה פסוקים דויסע, ויבא, ויט, שהם בחג"ת וכך הוא הסדר ולא כמו אותם שמתחילים ובכך תן פחדך. **אמר**

רבי יוסי, בְּלָא אֶתְכִלִּיל בְּהַאי שְׁמָא (נ"א שְׁלִיחָא) קְדִישָׁא, וְאַסְתִּיִּים בִּיה אמר

רבי יוסי כולם כלולים בשם הקדוש הזה שהוא מלכות כי הרי אנחנו אומרים ד' פעמים "ובכן" והפעם הרביעית היא

המלכות כנגד דוד והרי נשלמו חג"ת, **אשְׁתַּבַּח דְּשְׁלִימוֹ דְרְתִיכָא קְדִישָׁא אִית בִּיה.**

נמצא ששלמות המרכבה הקדושה יש בו כי הרי כללנו במלכות את הג' שמות הנ"ל א"כ הם ארבע ובכך כנגד

המרכבה העליונה חג"ת).

רשב"י אומר ארבע פעמים ובכך שהחג"ת מחוברים כאחד במלכות

אמר רבי שמעון, הַאי הוּא שְׁמָא קְדִישָׁא, עֲפוּרָא דְאַבְהִין, דְּמַתְּעֲפָרָא

בְּגִלּוּפֵיהוּ, בְּחַבּוּרָא כְּחָדָא אמר רבי שמעון אני מסכים עם דברי רבי יוסי שאומרים ד'

פעמים "ובכן" וזה השם הקדוש דע"ב שמות שהוא עיטור וכתר לאבות שהם חג"ת שמתעטרים בחקיקתם בחיבורם

ובקשורם כאחד במלכות שהיא הרגל הרביעית בחינת המלכות. **שְׁלִימוֹ דְרְתִיכָא קְדִישָׁא** זו השלמות

של המרכבה העליונה הקדושה. **וְאַתְכִלִּיל בְּאַרְבְּעִין וְתַמְנִיא תִיבּוּתָא, דְּאִיהוּ שְׁלִימוֹ**

דְּבָלָא, וְעִקְרָא דְשָׂרְשִׁין [ב] ונכללים אלו הע"ב שמות בארבעים ושמונה תיבות שהם מ"ח שמות הראשונים דע"ב שמות שהם שלמות עיקר ושורש דשם ע"ב, כי כאשר נחלק הע"ב שמות לג' חלקים הם ג' פעמים כ"ד א"ב ב' כ"ד הראשונים הם חסד ותפארת שבהם עיקר ההנהגה והגבורה כלולה בהם והם עיקר שם ע"ב.

ע"ב שמות כחג"ת ע"ב שמות בנה"י

תָּא תַּוּי, גּוּפָא דְאִילָנָא, אָנִי אֶלְיָה נוּ"ן יו"ד בא וראה, גוף האילן דהיינו אמצע האילן הוא שם אנ"י ובמילואו הוא אל"ף נו"ן יו"ד והענין הוא כי האילן עצמו הוא שם ע"ב והוא כולל ענפים ושורשים ואמצע של שם ע"ב שמות הוא שם אנ"י שהוא השם השלושים ושבע במספר הע"ב שמות. **רִישָׁא דְּבָל עֲנָפֵי אִילָנָא, וְה"ו** הראש של כל ענפי האילן הזה שהוא בחינת ע"ב שמות הוא וה"ו. (וה"ו) **וְהָא אֲתַעְרוּ חֲבֵרֵיָא, כְּלָלָא דְעֲנָפִין וְנוּפָא וְשָׂרְשָׁא, כְּאֲרַבְעִין וְתַמְנֵיָא תִּיבִין** וכבר ביארו החברים והסכימו עימי שכללות כל ענפי הע"ב שמות, וגוף הע"ב שמות והשורש שלהם נמצאים במ"ח תיבות הראשונות דהיינו משם וה"ו הראשון עד שם וה"ו השני יש ארבעים ושמונה שמות ושם הוא העיקר והשורש. **וְהָא אֲתַרְשִׁים כְּתִלַת עֲלָמִין עֲלָיִן, וּבְתִלַת עֲלָמִין תַּתְּאִין** הרי לפנינו שנרשם שם זה הע"ב שמות בשלושה עולמות עליונים שהם חג"ת ושלושה עולמות תחתונים שהם נה"י וכמו שכתב מו"ר האריז"ל ע"ב שמות כחג"ת ע"ב שמות בנה"י.

מאמרים לשביעי של פסח

הניסים והנפלאות שנעשו בקריעת ים סוף

הנה ידוע מה שאמרו חז"ל שבשעה שעם ישראל היו מהלכים במדבר היו מוקפים בניסים, וכך אמרו (ספרי זוטא פרק י' פסוק ל"ג, ובמכילתא מס' דויהי סי' ד') שכאשר שישראל יצאו ממצרים, הקיפם הקדוש ברוך הוא בשבעה ענני כבוד שסובבו אותם מד' רוחות. ענן אחד הגן עליהם מלמעלה מגשם ומחמה. ואחד תחתיהם להגן מקוצין וברקנין

עיונים והארות

והגבורה באה לצורך העולם והיא כבר כלולה באלו המ"ח, שהרי כל שם מורכב מג' אותיות אחת חסד אחת גבורה אחת ת"ת. וצריך לתת טעם כיצד הוא שלימו דכלא במ"ח תיבות. והענין שכאשר תדקדק תמצא שמהשם הראשון של ע"ב שהוא וה"ו, לסוף מ"ח תיבות חוזר ומתחיל בשם זה וה"ו. נראה כי שרשם הוא הממשלה הראשונה וחייליה ושם כלול כל הענין. ומהשם וה"ו השני מתחילה הממשלה השניה. נמצא ראש הממשלה הראשונה הוא וה"ו וראש הממשלה השניה הוא וה"ו. מהרא"ג.

ב. ונכלל במ"ח תיבות שהוא שלימות הכל ועיקר השורשים. הסבר. הענין כי שם ע"ב נחלק בכמה דרכים. דרך אחת לשני חלקים של ל"ו. או לג' חלקים של כ"ד. או לד' חלקים של ח"י. או לששה חלקים של י"ב. ויש המחלקו לי"ב חלקים של ששה. וכך הוא בספרי קבלה מעשית. והנה, כשנחלק את השם הקדוש לג' חלקים שהם כ"ד בכל אחד, בלי ספק שכל חלק רומז לא' מג' אבות וכל אחד כלול בשנים האחרים. ובא הרשב"י ללמדנו שב' פעמים כ"ד העולה מ"ח הוא העיקר ושלימות הכל, יען כי שני החלקים של כ"ד רומזים לחסד ות"ת שהם עיקרי ההנהגה,

ומנחשים ועקרבים המצויים במדבר. וענן אחד היה הולך לפניהם, ומיישר את ההרים והגבעות וכו'. וכן בלילה הלך לפניהם עמוד אש להאיר להם, ולא היה שום הבדל בין יום ללילה, מחמת עמוד האש שהאיר להם. וכל הדרך היו המצרים יורים חצים ובליסטראות בבני ישראל, ולא פגע בהם דבר, כי היו העננים מקבלים אותם ומגינים על בני ישראל. וכן עוד ניסים רבים היו עמהם, ועל כן עצם זה שפרעה רדף אחריהם היה דבר ניסי ולא טבעי, כי מי כסיל הרואה עם המונהג בפועל בניסים גלויים, וירצה להלחם בהם ולנסות להרע להם. קל וחומר פרעה ועמו שכבר קיבלו מכות גדולות, ובפרט מכת בכורות, עד שפרעה עצמו קם באמצע הלילה ואמר (שמות יב, לא) קומו צאו מתוך עמי. הן מטבע הדברים כיון שכה פחדו מהבורא, שלא ירדפו יותר אחרי בני ישראל. אבל הקדוש ברוך הוא שם בלבם שיגעון שירדפו אחרי בני ישראל, כדי שיבואו לים סוף ויטבעו בים.

כיצד נקרע הים

אמרו חז"ל (ילקוט מעם לועז בשלח עמ' ש"ל ממדרש שוחר טוב סי' ה"י, ש"כ), שבשעה שנכנסו ישראל לתוך הים והגיעו המים עד נחיריהם, באותה שעה עשה הקדוש ברוך הוא נס. ובתחילה קפאו המים ונתייבשו בכוחו של הקדוש ברוך הוא, על ידי רוח חזקה ויבשה. ואחר כך נבקעו המים לשני חלקים כעץ שנבקע לשנים. וזה שאמר הכתוב (שמות יד, כא) "ויבקעו המים", שנבקעו כעץ כמו (בראשית כב, ג) ויבקע עצי עולה.

כל מימות שבעולם נחלקו ליי"ב חלקים אפי' שבנוסות ובבקבוקים

וידוע מה שאמרו חז"ל (שמות רבה כא, ו) שכל מימות שבעולם נבקעו באותו יום, וזה מה שאמר הכתוב (שמות יד, כא) "ויבקעו המים", ולא נאמר ויבקע הים, לומר לך, שכל מימות שבעולם נבקעו, כל הנהרות, הבורות, ואפילו מים שהיו בתוך כוס או בבקבוק, נבקעו ליי"ב חלקים. וכן המים שמעל לרקיע ומים שבתהום, נבקעו ליי"ב חלקים, ונכנס פחד גדול בכלם, וזה שאמר הכתוב (שמות טו, טו) אז נבהלו אלופי אדום, חיל אחז יושבי פלשת (מעם לועז שם עמ' של"א בשם המכילתא ושוחר טוב).

כל שבט עבר בשביל המיוחד לו

וכיצד נחלקו המים (שם עמ' של"ב משמות רבה ומכילתא ומפרקי דרבי אליעזר פרק מ"ב), הנה המים נחלקו ליי"ב חלקים, ונעשו ליי"ב שבילים גדולים ורחבים בתוך הים, כך שלכל שבט ושבט היתה דרך מיוחדת לעבור בה. וזה שאמר הכתוב (תהלים קלו, יג) לגוזר ים סוף לגזרים, הנה שלגזרים רבים נגזר. גם (שם, בשם רבנו בחיי) לא נפתח הים בבת אחת, אלא כפי מה שהיו נכנסים, כך היה נבקע ונחלק הים. וכל זה כדי שבני ישראל ישימו עיניהם ולבם לאביהם שבשמים, ויזכרו רחמיו וחסדיו.

למה הים לא נבקע ליי"ג גזרים

המהר"מ אלשיך (תהלים קלו, יג) הקשה, מה הטעם שנחלק הים ליי"ב גזרים, והיה די שיבקע לדרך אחת, ויעברו בו כל השבטים ביחד? ועוד, אם כבר נבקע ליי"ב גזרים, למה לא נבקע ליי"ג גזרים, גם עבור שבט מנשה ואפרים שנחשבים לשנים?

ותירץ, הנה ידוע (סנהדרין קג:) שמיכה היה משבט אפרים ולקח עמו פסל והיה עובר בים בין כולם, כדי שיעבדו עבודה זרה, ואם היה נחלק הים לקרע אחד, היו קטני אמנה יכולים ללכת שולל אחרי פסלו של מיכה, והיו אומרים שפסלו של מיכה קרע את הים, לכבוד עצמו ומאמיניו. ואגב כך זכו גם שאר ישראל לעבור בתוך הים. ברם עתה שנחלק הים ליי"ב שבילים, הדבר מכריח, שמי שקרע את י"א השבילים במקומות שלא היה שם פסלו של מיכה, הוא גם זה שקרע את החלק שבו היה פסל מיכה, שהיה בשבט אפרים.

ואמנם מן הראוי שחלק של שבט אפרים לא יקרע, בעבור פסלו של מיכה שהיה משבטם. אלא שבזכות שבט מנשה, קרע ה' יתברך גם את חלקו של שבט אפרים, ולכן ייחד הקדוש ברוך הוא את הקרע של מנשה ואפרים לקרע אחד, כדי שבזכות שבט מנשה, יעברו גם שבט אפרים, ולכך היו י"ב שבילים ולא י"ג.

קריעת ים סוף בצורת קשת

הרמב"ם בפירוש המשניות (אבות פרק ה' משנה ג') כותב, שים סוף נגזר ליי"ב גזרים בצורת קשת עגולה. והיינו שבני ישראל לא עברו את הים מעבר לעבר, לרחבו, אלא עברו בצורת קשת, כלומר שמאותו צד שנכנסו לים סוף משם יצאו. כיון שכל הכוונה בבקיעת ים סוף היתה שהמצריים ירדפו אחרי בני ישראל בתוך הים, ויטבעו בו, ועל ידי כן ניצלו ישראל, ולא כדי להעבירם לארץ ישראל. וכן כתבו התוס' (ערכין טו.) עיין שם.

עד היום ניכר המקום בו נקרע ים סוף

הגאון המקובל רבי אליעזר נחמן פואה, תלמיד הרמ"ע מפאנו זצ"ל בחידושו על הגדה של פסח (על התיבות, אילו קרע לנו את הים) מביא דבר פלא, שהמקום שנקרע ים סוף לבני ישראל, עדיין הוא ניכר עד היום.

ועמנו בישיבה ישנו אחד מהלומדים דף היומי וזוהר יומי, שבא בקביעות, והוא ירא שמים גדול, ושמו רבי אברהם שבתאי הי"ו, ובעבר היה עובד באילת ליד ים סוף, והיו הולכים הוא וחבריו בשביעי של פסח לאמר שירת הים על ים סוף. וכה סיפר, שהיו רואים י"ב קרעים בים. וחקרתי אותו, אולי הוא דמיון? ואמר, אין זה דמיון, כי כזאת ממש ראינו בעינינו, ובכל שביעי של פסח בחצות לילה, רואים ממש שקריעת ים סוף נעשית בצורת חצי עיגול. עד כאן דבריו, והוא פלאי.

נעשו המים כאוהל והאדמה פסיפס והכתלים אבני ספיר

לאחר שנבקע הים, נעשו המים כמין אהל, ובני ישראל בתוכו (ילקוט מעם לועז בשלח עמ' של"ג ממכילתא והרמב"ם הנ"ל), באופן שהמים היו מלמעלה ומלמטה, וזה מה שאמר הכתוב (שמות יד, טז) ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה, לא נאמר בים, אלא בתוך הים, מפני שהמים הקיפום מכל הצדדים והם בתוך.

עוד נס אירע שם שקרקעית הים נתייבשה כארץ מוצקה ויבשה. שהרי בתחילה (שם עמ' של"ד מילקוט שיר השירים ושמות רבה פכ"ד) היו הקרעים מלאים בוץ, והיו כמה רשעים מעם ישראל שהחלו להתלונן, במצרים היינו בוססים בטיט, וכאן אנו גם כן בוססים בטיט. וביקש הים להטביעם על תלונותם. ועמד משה בתפילה, וציוה הקדוש ברוך הוא ונתייבשה קרקעית הים, כאילו היתה יבשה ומוצקה מעולם. ונעשתה קרקעית הים פסיפס (ממכילתא והרמב"ם אבות פ"ה) כמו בתי מלכים המרוצפים אבני שיש. והכתלים שבין דרך לדרך היו כמו אבני ספיר, ויהלומים זכים מאוד, וכל שבט היה הולך בדרך המיוחדת לו, והיו רואים זה את זה, כי עמוד האש היה מאיר, ואורו היה משתקף באותם כתלים, והיה דומה כאילו נמצאים בתוך חדרים מלאים אורה.

זימן להם מיני אילנות ומעיינות, ולמרות הפחד לא הפילה אשה

עוד אמרו במדרש (שם עמוד של"ה משמות רבה פרשה כא סי' י) שבשעה שבני ישראל עברו את הים עם תינוקותיהם, היו התינוקות בוכים כדרכם ברצונם לאכול, באותו זמן זימן להם הקדוש ברוך הוא כל מיני אילנות טעונים פירות בתוך הים, והיתה האם מושיטה ידה וקוטפת מהעץ תפוח או רמון ונותנת לבנה, וזה שאמר הכתוב (תהלים קו, ט) ויוליכם בתהומות כמדבר, רצונו לומר, כמו שבמדבר היה להם מן המוכן בכל יום, כך בתהומות הים לא חסר להם דבר. וכן הבהמות שהיו עמם היו אוכלות ירקות שזימן להם הקדוש ברוך הוא בתוך הים. וכמו שנאמר בפסוק (יד, כט) "והמים להם חומה" דתיבת "חמה" עולה בגימטריא כמנין "גן", מפני שנעשה להם הים "גנות" ופרדסים.

כמו כן, כידוע שמי הים מלוחים ואינם ראוים לשתיה, וכשהיו בני ישראל רוצים לשתות מים, היו נוקבים בידיהם מאותם הקירות שנצבו כמו נד, והיו יוצאים להם זרמי מים מתוקים. (מספר סדר היום).

עוד כתב הרמב"ם (אבות פ"ה) שבשעה שגמרו לשתות מאותם מים שבקיר, נשאר המים תלויים ועומדים, ולא ירדו לארץ כטבעם.

ובספר צרור המור (כאן) כתב, שדרך אשה מעוברת לחשוש מהפלה כשיש רעש חזק, או כשמפחדת פחד גדול, וביציאת מצרים היו המצרים יורים חצים ובליסטראות, והיה הים סוער וגועש, ורוח חזקה מאוד היתה מרחפת כדי להעמיד את מי הים כקיר, והיה חשש גדול שמא הנשים יפילו, אבל נעשה להם נס, ושום אשה לא הפילה פרי בטנה, וכולם יצאו לאויר העולם בלי נזק, וזה שאמר הכתוב (תהלים סח, כז) במקהלות ברכו אלהים ה' "ממקור ישראל".

הלכו על גבי קרח כדי שיהיה מישור לעם ישראל

וכתב בספר אמרי נועם (כאן) והנה ידוע שהים בתחילתו יבשה והוא הולך ומעמיק, וכדי שישראל לא יצטרכו לרדת ולעלות, וילכו במישור לכל אורך הדרך, מה עשה הקדוש ברוך הוא, כשנכנסו לים כשהמים אינם עמוקים כל כך, נבקעו המים והלכו לצדדים, וכשהתחיל הים להעמיק, קפאו המים במקומם בתוך הים, ונעשו כגושי קרח קפואים, והיו בני ישראל מהלכים עליהם, כדרך שמהלכים על גבי נהר שקפא, ונמצא שהכל נעשה למישור אחד גדול, ולא הוצרכו לעלות או לרדת. וזה שאמר הכתוב (שמות טו, ח) קפאו תהומות בלב ים דייקא, שרק המים שבלב ים קפאו במקומם, ואילו המים שבתחילה ובסוף, נבקעו לחלוטין והלכו לצדדים.

וזממן שנכנסו לים עד שיצאו היה משך לילה אחד, למרות שהיה מספרם גדול מאוד, והיו בתוכם זקנים וחלולים, בכל זאת עברו כולם את הים בלילה אחד. (מדרש שוחר טוב ושמות רבה פרק כ"ב, הובא בילקוט מעם לועז, עמ' של"ו).

והפסוק אומר (שמות טו, ח) נצבו כמו נד נוזלים. היינו שמי הים נצבו כשני הרים גדולים בגובה רב, כדי שייראו למרחוק, וראו אותם כל אומות העולם מד' רוחות. ועל ידי הרוח החזקה שנשבה בים, החזיקו המים מעמד ולא נפלו למטה, ומזה נבהלו כל המלכים, ונמוגו כל יושבי כנען. (מדרש שוחר טוב סי' קי"ד וברלב"ג).

והנה ידוע, כי הנס של קריעת ים סוף היה בליל שביעי של פסח, ובאותו הלילה נשתנה סדר עמוד הענן, כי בכל הימים היה עמוד הענן הולך לפניו ובערב היה סר ממקומו, ובמקומו היה בא עמוד האש כדי להאיר להם. אך בלילה זה לא סר עמוד הענן לגמרי, אלא התיצב מאחריהם, והיה חוצץ בין המצרים לישראל. וכן עמוד האש לא הלך לפני בני ישראל כבכל הלילות, אלא עמד מאחריהם והאיר להם אף על פי שעמד מאחריהם, כי עמוד הענן שעמד אחרי עמוד האש, היה גורם להחזרת האור. וכך היה לבני ישראל אור גדול, ולמצרים היה חושך, כי עמוד הענן היה חוצץ בינם לבין עמוד האש. ולכך היו המצרים רודפים אחרי בני ישראל, כי חשבו שבני ישראל הולכים על שפת הים, ואיבדו את חוש השמיעה, ולא שמעו קול הים בהמון גליו, אף על פי שהיתה סערה גדולה, וזה גרם להם שיכנסו לים. וכשהאיר הבוקר, שלח הקדוש ברוך הוא את עמוד האש והאיר לעולם, וראו המצרים את עצמם בתוך הים, וחשכו עיניהם. (ובילקוט מעם לועז ריש עמ' של"ח כתב כן ביתר ביאור).

הקרקע השתנתה לטיט רותח ולקפאון, וכל מצרי קיבל עונש אחר לפי חטאיו

וכבר כתבנו למעלה, שכיון שנכנסו ישראל לים, נתייבשה קרקעית הים, כדי שלא יצטרכו לילך בבוץ, וכשנכנסו המצרים לים ירד עמוד הענן לים, והפך את המצולה לטיט עבה, וטבעו המצרים בטיט. וזה היה כנגד מה שכפו על ישראל לעבוד בחומר בטיט ובלבנים (ממכילתא מסכתא דשירה ד' ותנחומא). ועמוד האש ירד והרתיח את הטיט, עד שפרסות הסוסים נשמטו מרגליהם מחום הטיט (מדרש תנחומא). והמצריים גם כן נכוו מחום הטיט. (שם עמ' של"ט ממכילתא והרמב"ם אבות פ"ה) ואף על פי שכתבנו שהמצולה נעשתה לטיט, מכל מקום כשנפלו המצרים, נעשית הקרקע מוצקה ושבירה ראשיהם.

וכן המים שנערמו למעלה מימינם ושמאלם, נתקשו וקפאו והיו נופלים על ראשיהם ומשברים אותם. וזה שאמר הכתוב (תהלים עד, יג) שברת ראשי תנינים על המים, היינו שהמים הקפואים שברו את ראשי המצרים. והמצרים נחלקו לג' כתות הרשעים הגמורים, צפו כמו קש, והמים טלטלו אותם מלמטה למעלה, והבינונים, ירדו במצולות כמו אבן, והפחות רשעים, צללו כעופרת במים ולא סבלו הרבה. (שם ממילי דאבות ובמכילתא מסכתא דשירה ה')

מן השמים הומטרו אבנים וגחלי אש, והרוח שהקפיאה את המים המיסה אותם בבת אחת להטביעם

עוד אמרו שמן השמים הומטרו על המצרים אבנים וגחלים של אש וברד, כנגד מה שהמטירו המצרים על ישראל חצים וחניתות ובליסטראות. וקולו של הים היה חזק כל כך בשעה שנבקע, עד שנשמע מסוף העולם ועד סופו בגלל הסערה הגדולה, וזה מה שאמר הכתוב (שמות טו, יד) חיל אחז יושבי פלשת. (מדרש מכילתא, ומדרש חזית עה"פ לסוסתי וברא"ם)

והנה כתבו הראשונים (רבנו בחיי רלב"ג וראב"ע) שהרוח שנשבה בים סוף, עשתה שתי פעולות הפוכות, מצד אחד העמידה הרוח את המים כמו נד, כדי שישראל יעברו בתוך הים, וכשעבר חלק מסוים מעם ישראל ועדיין לא יצאו כולם מהים, כבר נכנסו המצרים בתוכו, ואותה רוח שהקפיאה את המים ויבשה אותם, נהפכה לרוח חמה שהפשירה את המים, כדי שהמים ישובו ויטביעו את המצרים. נמצא שלגבי ישראל הרוח ציננה והקפיאה את המים, ולגבי המצרים המיסה הרוח את המים, והטביעה את המצרים. זאת ועוד כתב בס' צידה לדרך (שם) לא נמסו המים מעט מעט כדרכם, אלא בבת אחת, ולא יכל אף מצרי להנצל מטביעה, ומי שרצה לברוח ולהנצל, היו המים נסים לקראתו ורודפים אחריו וסוחבים אותו לתוך הים להטביעו.

בנ"י הורמו באויר עד שיצאו ליבשה, וי"א שחלק מהים עמד וחלק נשפך על המצרים

ונחלקו (בשמות רבה פכ"ב ושוחר טוב סי' ת"י) רבי יוחנן וריש לקיש כיצד ניצולו בני ישראל, שלדעת ריש לקיש בתחילה נסוגו המים, ובשעה שכל המצרים ובני ישראל היו בתוך הים, חזרו המים לאיתנם וסגרו את הים מד' רוחותיו, ונשארו כולם באמצע. וסיבב הקדוש ברוך הוא שבני ישראל הורמו והיו תלויים באויר ומרחפים עד שיצאו ליבשה, וזה

שאמר הכתוב (שמואל ב, כב, יז) ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים. ורבי יוחנן אומר, כי רק אחרי שיצא הישראלי האחרון מן הים, ואחרי שנכנס המצרי האחרון לתוך הים, חזרו המים לאיתנם וטיבעו את המצרים. ויש אומרים (לב אהרן דף ע"ט) שהנס היה באופן אחר, שבשעה שהמצרים ובני ישראל היו בתוך הים, המים שלצד המצרים חזרו והטביעו, והמים שהיו לצד ישראל, נשארו תלויים ועומדים בגובה, וזה נס גדול עד מאוד, שחלק מהים היה כמו נד וחלק נוזלי.

ה' ניער את המצרים כעירבוב קדירה

עוד אמרו במדרש (מדרש חזית עה"פ לסוסתי, והובא בילקוט מעם לועז, בשלח עמ' שמ"ב), נאמר (שמות יד, כז) וינער ה' את מצרים בתוך הים, כאדם המנער ומערבב קדירה, שאת שנמצא למעלה יורד למטה, וההיפך, כן היו המים מטיילים את המצרי וסוסו למעלה באויר, והיו נהפכים הסוס למעלה ורוכבו למטה, וכך נפלו לים. והיו הסוסים קשורים ודבוקים לרוכב, והמים היו מטיילים את המצרים עם הסוסים למעלה ולמטה כמה פעמים. ורצה המלאך גבריאל להטביעם בתחילת הלילה, אמר לו הקדוש ברוך הוא המתן עד אור הבוקר, בזכות אברהם שהשכים בבוקר. והיו שם שני מכשפים גדולים ממצרים, יוחני וממרא, וככשפיהם תלו את עצמם באויר, אמר הקדוש ברוך הוא למיכאל, עשה בהם דין, מיד אחזם בשערות ראשם והשליכם לתהומות. (ילקוט ותנחומא ומכילתא מסכתא דשירה ב')

עוד אמרו במדרש (תנחומא כאן, ילקוט מעם לועז, עמ' שמ"ג) נאמר (שמות טו, ה) תהומות יכסימו, היינו שעלה תהום שלמטה עד תהום שלמעלה, ונתחברו המים של שני התהומות, ושטפו את המצרים ופיצצו את בשרם. כמו שיראה הרואה במקומות שנלחמים שני זרמי מים בים, שהוא מקום סכנה גדולה. וכן אמרו (מדרש תנחומא ומילי דאבות) ששטף המים היה חזק כל כך, עד שהטיל אותם עד השמים והורידם לתהומות. וישנם (המהר"ם אלשיך) שלשה מקומות בים, האחד אינו עמוק כל כך, ונקרא "ים סוף", והשני נקרא "מצולות" שהוא בעומק, והשלישי נקרא "תהומות" והוא העמוק מכולם. רצה הקדוש ברוך הוא להענישם ולהתישם, ולכן אחר שטבעו בים, הורידם למצולות, ומשם לתהומות, ונפתח התהום ובלע את רובם, וזה שאמר הכתוב (שמות טו, יב) תבלעמו ארץ.

כל ארץ מצרים התרוממה ונענשו בה אנשיה

ואמרו במדרש (שמות רבה, ויפ"ת דף קי"ח) שהקדוש ברוך הוא ציוה שארץ מצרים תתרומם כלפי מעלה, כדי שהמצרים שנשארו במצרים, יראו במפלת מצרים. גם המצרים במצרים נענשו בדומה לאלו שבים, שיצא הים מגבולו והגיע עד מצרים, כדי להטביע את בני ביתם של המצרים שהיו שם. (כן מובא בפיוט לפסח).

גופות המצרים נפלטו חיים ליד ישראל, ונקמו בהם בהיותם חיים

ובגמרא (פסחים קיח, ערכין טו.) אמרו שהיו בישראל מחוסרי אמנה שהיו אומרים מה תועלת בקריעת ים סוף, כשם שאנו יצאנו מהים, כך יצאו המצרים מצד שני. אמר הקדוש ברוך הוא לשרו של ים, פלוט גופות המצרים ליבשה. אמר לפניו, רבוננו של עולם עבד שניתנה לו מתנה על ידי רבו [היינו שהים קיבל במתנה מה' את גופותיהם של המצרים] לוקחה בחזרה? אמר לו הקדוש ברוך הוא לשרו של ים, פעם אחרת אתן לך, וזה יהיה במלחמת סיסרא. אמר השר, כלום עבד תובע מרבו, וכיצד אתבע ממך בעתיד? אמר לו הקדוש ברוך הוא, נהר קישון יהיה ערב, ומידו תקבל, בלי לתבוע ממני, מיד פלט הים את גופותיהם של המצרים ליבשה, וזה שאמר הכתוב (שמות יד, ל) וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, היינו שראו גופותיהם נפלטים לשפת הים.

אמנם במדרש איתא, דבשעה שנפלטו המצרים ליבשה, לא היו מתים לגמרי אלא היו מעולפים, והיתה בהם קצת רוח. ולמרות שאין דרך הים לפלוט חיים, מכל מקום סיבב הקדוש ברוך הוא שלא ימותו לגמרי, כדי שיראו המצרים שכל בני ישראל ניצלו מן הים. והמצרים לא יכלו לזוז ממקומם, ולכן יכלו בני ישראל לנקום מהמצרים.

עוד אמרו חז"ל (ילקוט כאן ושוחר טוב סי' כ"ב) שכל אחד מבני ישראל לקח כלבו, והיה הולך למצרי ואומר לכלבו, לך אכול את היד הזאת שהיכתה אותי, אכול את המעיים האלו ואת הלב האכזר הזה שלא רחמו עלי... וכל זה עבור שהנוגשים היו מכים את שוטרי בני ישראל על לבנה אחת שהיתה חסירה ממכסת הלבנים. ולכן בא היהודי שמכיר את נוגשו, כשהוא עדיין חי, ונפרע ממנו.

והנה במדרש (פרקי דר"א פמ"ב) אמרו שהיה ישראל אומר לחברו, הנה פלוני שהיה רודה בך, והנה פלוני שהיה רודה בי, ולקחו את השוט והיו מכים את הנוגשים על פניהם, וכך נקמו בני ישראל מהמצרים. וגם ראו את שרו של מצרים מת על שפת הים, כמו שכתוב (שמות יד, ל) וירא ישראל את מצרים "מת" על שפת הים, נאמר "מת" בלשון יחיד היינו שרו של מצרים. (מהר"ם אלשיך)

גם מאומות העולם באו נגד ישראל והים הבדלים וטבעו רק המצרים

ובזוה"ק (עי' זוה"ק בשלח דף מ"ז ע"ב) אמרו שפרעה הרשע לקח גם מאומות העולם לרדוף אחרי ישראל, וכולם נכנסו לתוך הים עם המצרים, ואף על פי כן כשהמים חזרו על המצרים, לא נגעו בשאר אומות לרעה רק במצרים. וזה שאמר הכתוב (שמות יד, כח) לא נשאר "בהם" עד אחד, "בהם" דווקא לא נשאר, דהיינו במצרים, אבל לשאר אומות לא הגיע נזק. וזה נס גדול שמי הים הכירו מי מצרי, ומי משאר אומות, ולא נגעו בו לרעה.

פרעה עשה תשובה בתוך הים ולכן ניצל

והנה פרעה ניצל מן הנחשול הזה ויצא בחיים, ואף שהלך בראש צבאו, ואם כן הים פגע בו בראשונה, מכל מקום יצא חי. וזאת עשה ה' כדי שיוכל לספר גדולת השם יתברך, ויהיה בכך מעלה יתרה, שזה שרדה בבני ישראל ומרד בהשם יתברך כמה וכמה פעמים, עכשיו יבוא בעצמו ויעיד, ה' אחד ושמו אחד. ועוד זכה לכך היות ועשה תשובה בתוך הים שאמר (שמות טו, יא), מי כמכה באלים ה', ואמר כן כנגד מה שאמר (שמות ה, ב), מי ה' אשר אשמע בקולו, ובאותה תיבה ["מי"] שמרד, בה עשה תשובה, ולכן ניצל. ופרעה לא חזר למצרים כדי שלא יתבייש מהנשאר שם, והלך לנינוח כדי להחזירם בתשובה (סדר היום). וידוע (סנהדרין קג: ילקוט שמעוני רמז תקע"ח ד"ה ועבר, שמות רבה ב"פ"ת דף קכ"ז, ומדרש רבה כי תשא) שמיכה הרשע עשה עבודה זרה שנקראת פסל מיכה, והביאו עמו ממצרים, ובתוך הים, היה עובר מאחד לאחד, ומסית אותם שיעבדו עבודה זרה, והיו ששמעו לו, ועבדו עבודה זרה, ובכל זאת שינה הים טבעו ונחלק לשנים. וחדש בעל המעם לועז שלכן אמרו רבותינו ז"ל (פסחים ק"ח). קשים מוזנותיו של אדם כקריעת ים סוף, ולכאורה מה הקשר בין האחד לשני? אלא לומר לך, כשם שבקריעת הים לא היו ראויים לנס, מחמת שעבדו עבודה זרה, כן אם יסמוך האדם על זכויותיו באמת אינו ראוי לפרנסה, אלא רק ברחמיו וברוב חסדיו שהוא זן ומפרנס לכל יזכהו ה' יתברך לפרנסה טובה.

הכרזת המלאך גבריאל

ובא המלאך גבריאל והיה הולך בין מים למים, ומכריז למים שמימינם ואומר, הזהרו בבני ישראל שעתידין לקבל את התורה מימינו של הקדוש ברוך הוא. ולמים שמשמאלם היה אומר, הזהרו באלו שעתידין להניח תפילין בזרועם השמאלית. ולמים שלפניהם היה אומר, הזהרו באלו שעתידין למול עצמם. ולמים שלאחוריהם היה אומר, הזהרו באלו שעתידין להניח תפילין של ראש, שיש בו לאחוריו קשר של תפילין. וכן ציצית שיש בו שתים לפניו, ושתים לאחוריו. (ילקוט ראובני)

עד כמה נתעשרו ישראל

אמרו חז"ל במדרש, ובני ישראל הגיעו לים סוף כשהם עשירים ביותר עם רכוש גדול, כי ידוע שבמכת דם הרויחו הרבה כסף, וגם בזמן יציאתם ממצרים, לקחו הרבה כסף וזהב אבנים טובות ומרגליות, והממעיט אסף מטען של תשעים חמורים, טעונים כסף וזהב. ולכן אמר להם הקדוש ברוך הוא שיחנו לפני פי החירות, משום ששם היו שמורים כל האוצרות שאסף יוסף בהיותו שליט במצרים בשבע שני הרעב, והיה זה סכום גדול שאי אפשר לתאר, ובני ישראל לקחו מהמקום הזה את כל הרכוש, ונתקיים בהם (בראשית טו, יד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ועם כל הרכוש הזה נכנסו לתוך הים, ולא איבדו אפילו פרוטה אחת, וזה נס גדול נוסף.

ומלבד זאת אמרו חז"ל (מכילתא, כאן), שלח להם הקדוש ברוך הוא עושר גדול מאוד מצד אחר, והוא שבשעה שיצאו מהים, גזר על שרו של ים שיפלוט את המצרים יחד עם רוכבהם, שהיו מלאים כסף וזהב אבנים טובות ומרגליות, וכתב רבנו אליהו מזרחי (כאן) שבשעה שישראל יצאו ממצרים לקחו כלי כסף וזהב רק מהמון העם, אבל מהמלכות ומאוצרות מצרים, לא לקחו דבר. אמנםם בשעה שרדף פרעה אחרי בני ישראל, קישט את כל הסוסים באבנים טובות ומרגליות, ולא היה סוס שלא היה טעון עשרה רבוא זהב, ומילא את הרכב בכסף וזהב והרבה כרכרות בלי מספר, וכל זה כדי לתת חשק למצרים שירדפו אחרי בני ישראל, ואת כל העושר הזה פלט הים, וזרקו לפני בני ישראל. וגם אותם המצרים שנקברו בתהומות, פלט אותם הים, כדי שבני ישראל יקחו את כספם שבתוך רכבם וסוסיהם, ועושר זה הוא פי כמה וכמה ממה שלקחו בצאתם ממצרים.

מריבת שר הים והיבשה

עוד אמרו במדרש (מעם לועז שם עמ' שמ"ז בשם המכילתא ומדרש שוחר טוב סי' כ"ב) שהיה ריב גדול בין שרו של ים לשר של יבשה, ששרו של ים אמר ליבשה, קחי בניך ששייכים לך. ושר הארץ חזר והטילם לים, שאמר לו קח מתוך,

כי על ידך מתו. וזאת מפני שפחדה הארץ לקחתה, כדי שלא תיתבע לדין, כפי שקילל הקדוש ברוך הוא את האדמה כשבלעה את דמי הבל. וכך היו נזרקים ומטלטלים מהים ליבשה ומהיבשה לים, עד שנשבע הקדוש ברוך הוא לארץ שלא תתבע על כך, ופתחה הארץ את פיה ובלעה את כולם כאחד. וזה שאמר הכתוב (שמות טו, יב) נטית ימינך תבלעמו ארץ, וימינו של הקדוש ברוך הוא היא שבועה, כמו שכתוב (ישעיה סב, ח) נשבע ה' בימינו. והסיבה שזכו המצרים לקבורה, היא בגלל הכבוד שעשו ליעקב אבינו ע"ה בשעה שמת, שעלו כל זקני ארץ מצרים לקבור את יעקב. (פרקי דרבי אליעזר)

נעשתה תחית המתים

עוד אמרו בשם הזוה"ק (ח"ב דף נ"ג ע"ב) שבאותו יום שנקרע הים, נעשתה תחית המתים, שהחיה הקדוש ברוך הוא את יעקב אבינו ע"ה ואמר לו, קום ראה איך בניך יוצאים ממצרים, והביאו על שפת הים, וראה כמו עיניו את כל הנסים שנעשו לישראל. וזה שאמר (תולדות יצחק) הכתוב (שמות יד, ל) וירא "ישראל" את מצרים מת על שפת הים, "ישראל" היינו יעקב אבינו, שנקרא ישראל. וכ"כ במדרש מעם לועז (שם עמ' שמ"ח).

ויש אומרים (מדרש אגדה בשלח יד, טו וילקוט ראובני ומגלה עמוקות) כי את כל שלושת אבות העולם עורר הקדוש ברוך הוא והעמידם על שפת הים. וראו את כל הנסים. ולכך נאמר (שמות טו, א) כי גאה גאה, ראשי תיבות "גאה" ג' אבות העולם. וכן כל הי"ב שבטים קמו לתחיה, וראו את כל הנסים שנעשו לישראל.

זכו למעלת הנבואה ואמרו שירה

עוד איתא בירושלמי (פ"ה דסוטה), שבני ישראל זכו למעלת הנבואה, ואמרו שירה עם משה רבנו אות באות תיבה תיבה, ואפילו התינוקות הגיעו לאותה מעלת נבואה. וכתוב בזהר הקדוש (ח"ב דף ס"ד ע"ב) שהופיע הקדוש ברוך הוא עם פמליא של מעלה, כדי שבני ישראל יראו אותו בעיניהם ויכירו אותו. והגיעו לדרגה שלא הגיעו אליה ויחזקאל הנביא, וראיה לכך היא השירה, כי כיצד יכלו לומר את השירה יחד בבת אחת, בלי שום שינוי באותיות ובמלים. וכולם אמרו שירה כאילו יצאה מפה אחד, למרות שהיו שם כמה רבי רבבות, וכל זה מראה על הנבואה ורוח הקודש ששרתה עליהם. וכ"כ בס' ילקוט מעם לועז (עמ' שמט).

התינוקות אמרו שירה וגילו מי זנם תחת התפוח

והנה הנס האחרון הגדול מכולם הוא מה שכתוב בגמ' (סוטה ל:) ת"ר דרש רבי יוסי הגלילי, בשעה שעלו ישראל מן הים, נתנו עיניהם לומר שירה, וכיצד אמרו שירה? עולל מוטל על ברכי אמו, ותינוק יונק משדי אמו כיון שראו את השכינה, עולל הגביה צוארו ותינוק שמת דד מפיו, ואמרו זה אלי ואנוהו שנא' מפי עוללים ויונקים יסדת עוז. והיה גם כן חידוש גדול שגם עוברים שבמעיי אמם אמרו שירה, והואר העולם כל כך, שבטן אמם היתה דומה לחדר מואר וגדול ויפה כמו ראי, וראו את כל הנעשה ואמרו שירה. ורבי לוי אמר, שהעוברים יצאו ממעי אמם, ואמרו שירה עם כולם, ושוב חזרו למעי אמם. (ילקוט תהלים סי' תש"מ)

ואמר רבי מאיר מנין שאפי' עוברים שבמעיי אמן אמרו שירה, שנאמר (תהלים סח, כז) במקהלות ברכו אלהים, ה' "ממקור" ישראל, רצונו לומר, אפילו העוברים שבמעיי אמם, ברכו את השם יתברך ואמרו שירה.

ועוד איתא בגמ' (סוטה יא:), כידוע שבנות ישראל היו יולדות תחת עץ התפוח. ומפחד המצרים היו משאירות את בניהם בשדה והולכות לביתם. והקדוש ברוך הוא היה מזמין להם שתי אבנים של דבש וחלב עם שמן, ובהם היו סכין עצמם, ואוכלים ושותים והיו מטופחים מאוד. וכשהרגישו המצרים רצו להרגם, ונעשה נס ונבלעו באדמה. ואחר כך צצו ועלו וגדלו כעשבי השדה, והלכו לביתם. והיו שואלים אותם הוריהם, מי גידל אתכם, ומי האכיל אתכם. ולא ידעו הבנים לענות דבר, כי לא הכירו מי הם המלאכים. אמנם עתה כשיצאו מן הים, וראו את הקדוש ברוך הוא ואת המלאכים, היו מראים באצבעותיהם כלפי הקדוש ברוך הוא, שהוא שזן אותם במצרים, ואמרו (שמות טו, ב) זה אלי ואנוהו. כלומר, זה אלי שעשה לנו במצרים נסים ונפלאות שהאכילנו והשקנו בשעה שהנחתם אותנו בשדה, והוא זן ופרנס אותנו.

למען רבות מופתי בארץ מצרים

ולכאורה יש להבין מדוע עשה ה' יתברך כל כך הרבה ניסים ופלאים פלאות ומופתים בארץ מצרים בעשרת המכות, ומחוצה לה בשעת קריעת ים סוף. אלא מבאר הילקוט מעם לועז (בשלח עמ' שכ"ד) דהנה הכתוב אומר (מיכה ז, טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, היינו שלעתיד לבוא כשיגאל אותנו הקדוש ברוך הוא מגלות החל הזה,

אותם הנסים שנעשו במצרים, יעשה לנו אותם הקדוש ברוך הוא, ולכן הקשה הקדוש ברוך הוא את לב פרעה, והפלה את מכותיו במצרים ובים, כדי לעשות לנו לעתיד את כל הנסים האלה, שיכה באומות העולם, וביום ההוא יהיה ה' אחד וישמו אחד.

זכמו שאמר הכתוב (שמות טו, יז) מקדש ה' כוננו ידיך, רצונו לומר, שבית ראשון ושני שנבנו על ידי האדם נחרבו, מה שאין כן הבית שלישי שאנו מצפין לו, ירד מהשמים בנוי ומשוכלל, מעשה ידיו של הקדוש ברוך הוא, ולכן הוא יקום לעד, כנאמר (שמות טו, יז) מקדש ה' כוננו ידיך.

ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שנזכה בקרוב לגאולה שלימה, ולבנין בית המקדש בנוי על מכוננו, וכימי צאתך מארץ מצרים הראנו נפלאות. אמן.

"ויבקעו המים" (יד, כא)

השינוי בין קריעת ים סוף לקריעת הירדן

כתוב בתהלים (תהלים קיד, ג) הים ראה ויננס הירדן יסוב לאחור. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק מ"ב) מגלה, שמשה רבינו הראה לים את ברית מילתו, וארון יוסף, ומטה שחקוק עליו שם המפורש, ולא קיבל ולא נבקע. שב משה להקדוש ברוך הוא ואמר לו, הים אינו שומע לי. נגלה עליהם הקדוש ברוך הוא וברח הים. עד כאן. ועתה מובן הפסוק היטב "הים ראה" את כבוד ה', ורק אז "ויננס", היינו שנבקעו המים.

עוד יש להבין מדוע גבי הים נאמר "ראה ויננס", ואלו לגבי הירדן נאמר "יסוב לאחור"? אמנם הביאור בכך הוא, שיש ב' דרכים כשהקדוש ברוך הוא מושיע את האדם, הדרך הראשונה, שמושיע אותו בעת צרה תיכף ומיד, וזה כאשר האדם בצרה גדולה, כמו חולי מסוכן וכדו', והוא צריך לישועה שתבוא מיד. שאם תתאחר הישועה חס ושלום, שוב לא יהיה כבר את מי להושיע, ולכן מושיעו הקדוש ברוך הוא מיד. והדרך השנייה, כאשר הדבר אינו דחוף מאוד, לכך הישועה יכולה לבא מעט מעט, בכדי שלא תשלוט עין הרע וכו'.

והנה כאשר עמדו ישראל על ים סוף, היו בצרה גדולה, הלא המצרים אחריהם והים לפניהם, ולכך היו צריכים לישועה שתבא מיד, ולכן נאמר "הים ראה ויננס", שנס במהירות גדולה. אבל כשעם ישראל באו אצל הירדן, אז כבר היו בארץ נושבת, שהיה להם מקום לשבת בארץ סיחון ועוג, ועוד רצה הקדוש ברוך הוא לרוממם ולהנחילם את ארץ ישראל, וישועה כזו טוב יותר כשתבא בהדרגה, לכן נאמר "הירדן יסוב לאחור", שהוא בהדרגה ולא כמנוסה, בשונה מהנאמר על הים "ויננס".

"ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חומה ומשמאלם" (יד, כב)

בני ישראל נחלקו לשתי כתות, וזוהי יתבארו הפסוקים

בדומה לפסוקנו, נאמר גם להלן (בפסוק כ"ט) ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה [כתוב חסר ללא ו] מימינם ומשמאלם. בספר ילקוט חמישאי (כאן עמ' 142) בשם הגר"א זצ"ל בספרו קול אליהו (כאן), שהקשה ב' קושיות על השינוי שבין שני הפסוקים. א. מדוע בפסוקנו כתוב "בתוך הים ביבשה", הקדים ים ליבשה. ואילו להלן כתוב "ביבשה בתוך הים", הקדים יבשה לים? ב. גם מדוע כאן כתוב "חומה" מלא עם ו', ואילו להלן כתוב חמה בלי ו'?

ותירץ, שבעם ישראל היו ב' כיתות, כת של צדיקים ומאמינים, כנחשון בן עמינדב. וכת של רשעים, שלא היו מאמינים עד שראו את הנס בעיניהם. ועל פי זה הכל מובן, הפסוק הראשון מדבר בכת הצדיקים, שמסרו נפשם לכבוד הקדוש ברוך הוא. לכן נכנסו לים ממש, כמו שכתוב במדרש (ילקוט שמעוני רמז רל"ד ד"ה ויבאו) שהגיעו המים עד אפו של נחשון בן עמינדב, לכן כתוב תחילה "בתוך הים", ורק אחר כך נהיתה להם ה"יבשה". ומובן גם כן שלכת צדיקים הזו, המים היו ממש "חומה" עם ו', להצילם מכל רע.

אבל הפסוק השני מדבר בכת הרשעים, שלא נכנסו לים, עד שראו שהוא נקרע וראו את היבשה, לכן כתוב שם "ביבשה" תחילה, ורק אחר כך "בתוך הים". וזוהי יובן שלאילו הרשעים היו המים "חמה" מלשון כעס, כמו שדרשו חז"ל (שם סוף רמז רל"ד) אל תקרי חומה אלא חמה, שכעס עליהם הקב"ה ורצה הים לשטפם. עד כאן.

על פי דרך זו יובנו גם דברי המכילתא (דרבי ישמעאל מסכתא דשירה פרשה י') "ה' ימלוך לעולם ועד", למה? "כי בא סוס פרעה". עד כאן. ולכאו' דברי המדרש צריכים ביאור.

והמפרשים עמדו לבאר את המדרש ע"פ דברי המכילתא (שם לעיל בסמוך), שאילו עם ישראל היו אומרים "ה' מלך", לא היתה שום אומה ולשון שולטת בהם לעולם. אבל כיון שאמרו "ה' ימלוך" בלשון עתיד, לא זכו לכך. [אגב בואנו הלום, עיין בבעל הטורים (שם טו, יח) שכתב, "ה' ימלוך", פסיק, לומר לך, כשיבוא העת שיאמרו "ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד", אז תפסוק מלכות אומות העולם. עד כאן לשוננו]. וזהו שמסיים המכילתא, "ה' ימלוך לעולם ועד, למה", כלומר, למה אמרו ה' ימלוך בלשון עתיד, ולא אמרו "ה' מלך" בלשון הווה? מפני "כי בא סוס פרעה", היינו מפני שאחר כך כתוב (להלן יד, כט) "ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים", וכאמור, פסוק זה נאמר על אלו שלא האמינו לגמרי, ולא נכנסו לים עד שראו את היבשה, והרי שלא היו בדרגה כל כך גבוהה, ולכך אלו אמרו רק "ה' ימלוך לעולם ועד", בלשון עתיד ולא בלשון הווה. (בית יעקב).

כעס על פסל מיכה

עוד אמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין קג: ילקוט שמעוני רמז תקע"ח ד"ה ועבר) על הפסוק (זכריה י, יא) ועבר בים צרה, זה פסלו של מיכה. עד כאן. והנה לפי זה אפשר ליישב את הקושיות הנ"ל שמכיון שבשעה שעברו את ים סוף עבר גם מיכה עם פסלו בים. ולכן היה חרון אף על זה הדבר. ובהעלות הכל יחדיו יובנו הדברים כמין חומר, הפסוק שהקדים את הים ליבשה, עסק בבני ישראל המאמינים שנכנסו תחילה בים, ובוודאי לא היה מיכה עמהם, ולא עליו נאמר, ויבוא בני ישראל בתוך הים. ונמצא שפסל מיכה לא היה עמהם אלא ביבשה. ולכן על אלו הצדיקים נאמר "והמים להם לחומה", שמכיון שפסל מיכה היה עדיין ביבשה, המים חצצו בינו לביניהם. אבל בפסוק שאחר כך, שבו כתוב ובני ישראל הלכו ביבשה, דהיינו שבני ישראל הצדיקים כבר עברו מהים, ואילו פסל מיכה עתה היה בים, אז נאמר, והמים להם "חמה", מלשון כעס, בעבור פסל מיכה שהיה בים (פנינים יקרים).

"וַיִּסַּר אֶת אַפְּן מִרְבֵּבְתָיו" (יד, כה)

הסיר את "האופנים" העליונים

כתב הגאון ר' יוסף גיקאטליה בספר שערי צדק (דף טז ע"א ד"ה ודע והאמן), כי סוד ויסר את "אפן" מרכבותיו, הם "האופנים" של הכוחות העליונים של מצרים, וכשנשתברו כוחותיהם העליונים, נשתברו כוחות המצרים למטה.

"דימתיך רעיתי" פי' בקשתי מומך להיות בדממה

נאמר בשיר השירים (א, ט) לסוסתי ברכבי פרעה דימתיך רעיתי, בפשטות מבינים, ש"דימתיך" הוא מלשון דמיון, כלומר הקדוש ברוך הוא מודיע לכנסת ישראל, שכביכול דימה אותה לסוסה ברכבי פרעה. ברם דמיון זה לסוסה, צריך ביאור מהו.

אכן רש"י (שם) מפרש דימתיך רעיתי, השתקתיך מצעקתך, שנאמר (שמות יד, יד) ואתם תחרישון. כלומר, "דימתיך" אינו מלשון דמיון, אלא מלשון דממה, שקט. והיינו שהקדוש ברוך הוא מזכיר כאן לעם ישראל, את החסד הגדול שעשה עמהם בעת שעמדו על ים סוף, וכביכול אומר להם, זוכרים אתם את הסוסים של פרעה אשר רדפו אחריכם, אז נאמר לכם על ידי משה רבנו (שמות יד, יד) ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, וזהו "דימתיך רעיתי", שבקשתי מומך להיות בשקט, כדי להחיש גאולתך.

דממה נוספת מוצאים אנו בשירה, כמו שנאמר (שמות טו, טז) בגדל זרועך "ידמו" כאבן. גם כאן ישנם שני פירושים, האחד שהם היו דומים לאבן, כמו שנפילת האבן נעשית במהירות, כך גם היו מהמצרים שטבעו בים סוף מהר וכמו שאמרו במכילתא (מס' דשירה סי' ה'). והפירוש השני, שהיו בשקט כמו אבן דוממת, וזאת משום "בגדל זרועך". וכמו שתירגם התרגום (וכ"כ הרלב"ג ועוד).

דימתיך רעיתי - מלשון דמיון

אמנם בשפת אמת (ויקרא פסח תרל"ט ד"ה אמר אויב, ותרמ"ג ד"ה בענין קי"ס) פירש מלשון דמיון, שהנה בשירת הים כלל ישראל שרו על כך שפרעה התאוה לחלק את שלל עם ישראל להורגם, וכמו שנאמר (טו, ט) אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי וכו'. ולכאורה מנין ידעו כלל ישראל מה היו מחשבותיו של פרעה? אלא שידעו עם ישראל ברוח הקודש, שהנהגת הקדוש ברוך הוא עמהם היתה כאן במדה כנגד מדה, ואם הקדוש ברוך הוא נתן להם את השלל של המצרים, סימן שהאויב אמר "ארדף אשיג אחלק שלל", ואם הקדוש ברוך הוא הטביע אותם בים סוף, סימן שהם אמרו אריק חרבי. ממילא מובן הפסוק, לסוסתי ברכבי פרעה דימתיך רעיתי, "דימתיך" הוא מלשון דמיון, שזכו לקבל בדמיון, מה שבקשו פרעה וחילו לעשות להם. ועי' עוד מש"כ בזה"ק המובא בתחילת הפרשה.

"וישב הים לפנות בקר לאיתנו" (יד, כז)

מפני מה נקרע הים

במדרש שמות רבה (פרשה כ"א סי' ו') אני הוא שהתניתי עמו מתחילה שאני קורעו, שנאמר, וישב הים לאיתנו, ששב לתנאו שהתניתי עמו מתחילה שיקרע. עד כאן.

הקשה בעל "אור החיים" הקדוש (כאן), אם אכן היה תנאי מפורש לקריעת ים סוף, מדוע לא הסכים הים להיבקע מיד, וכמו שכתוב במדרש (שם) שהים התריס כנגד משה ואמר לו אין אני נקרע וכו'? ועוד ראינו שליחידי סגולה הים נקרע בעל כרחו, כמו שמובא בחולין (ז). שרבי פנחס בן יאיר היה הולך לפדיון שבויים, פגע בדרך בנהר הנקרא גינאי, אמר לו רבי פנחס בן יאיר, חלוק לי מימך ואעבור בך. אמר לו הנהר, אתה הולך לעשות רצון קונך ואני עושה רצון קוני, אתה ספק עושה, אני ודאי עושה [ועל כן לא הסכים הנהר לחלוק את מימיו] אמר לו, אם אין אתה חולק, גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם. חלק לו. היה עם רבי פנחס אדם שהיה מכין חטים לפסח, אמר רבי פנחס לנהר, חלוק גם לזה שעוסק במצוה, חלק לו. היה אתם גוי שנלוה אליהם, אמר לו רבי פנחס חלוק גם לו, שלא יגידו שכך אנו עושים לבני לוויה. חלק לו. עד כאן דברי הגמרא. ואם התנה הקדוש ברוך הוא עם הים לחלוק מימיו רק ליוצאי מצרים, כיצד אם כן הצליח רבי פנחס בן יאיר לבקוע את הנהר?

אלא, מיישב האור החיים הקדוש, שעל כרחך, שהתנאי שהתנה הקדוש ברוך הוא עם הים שיקרע הוא, שבכל זמן שיהיה יכנע לתורה ולעמליה, ותנאי זה התנה ג"כ עם כל מעשה בראשית שיכנעו לתורה ולעמליה, ולעשות ככל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ב"ה, ולכן מצינו בכמה מקומות שצדיקים יחידים ואין צריך לומר מרובים, שלטו בשמים ובארץ ובכל מעשה בראשית.

והנה כשיצאו עמ"י ממצרים עדיין לא קיבלו את התורה וא"כ אין הים מחויב לישמע בקולם ולכן טען למשה שהוא הים, נברא ביום ג' ומשה ביום שישי. ורמז לו בזה שמשה אינו בן תורה שהרי אם היה בן תורה ממילא משה קדם, שכן התורה קדמה לבריאה, ולכן לקחו ה' יתברך למשה לימינו ובוה רמז לים כי משה בן תורה הוא שכן נאמר מימינו אש דת למו, וכשראה זה הים תיכף ומיד נבקע, ולכך גם הנהר נחלק לרבי פנחס בן יאיר, שכאמור התנאי היה על כל מעשה בראשית להכנע לפני עמלי התורה. עד כאן.

אולם עדיין צריך להבין, שאם כן, מדוע נהר גינאי לא נחלק מיד לרבי פנחס בן יאיר, והלא תנאי התנה עימו מתחילה הקדוש ברוך הוא?

וראיתי להרב בעל "אמת ליעקב" (קמינצקי) שכתב ליישב כך, שהויכוח של רבי פנחס בן יאיר עם הנהר היה, מפני שנהר גינאי אינו נחשב "ים", אלא נהר, והתנאי שהתנה הקדוש ברוך הוא היה עם "הים".

בדרך נוספת אנו רואים שהים התווכח עם משה כאשר אמר לו להכנע, ורק כאשר ראה את ארונו של יוסף נכנע, כמו שכתוב במדרש שוחר טוב (מזמור קט"ו) על הפסוק (תהלים קיד, ג) הים ראה וינס, ראה ארונו של יוסף. עד כאן. דהיינו רק כאשר ראה הים את ארונו של יוסף, אשר נס מפני העבירה, מיד נס הים. כי האדם גדול יותר מן הים, כיון שהים והיבשה השמים הארץ והמלאכים, אין להם נסיון לעבוד את ה', לעומתם האדם יש לו נסיונות גדולים, וכיון שיוסף ישב שנים עשרה שנה בבור רק כיון שלא רצה לעבור עבירה, לכן נקרע הים מפני ארונו.

"והמים לָהֶם חֲמָה" (יד, כט)

לגזור ים סוף לגזרים

הנה אמרו חז"ל (מדרש תנחומא בוכר, בשלח סי' יב) על הפסוק (תהלים קלו, ג) "לגזור ים סוף לגזרים" אל תיקרי לגזרים אלא לגזורים, לא עברו ישראל את הים, אלא בזכות המילה, ע"כ. והנה דבר זה נרמז בס"ת הפסוק "והמים להם חמה" בגימטריא "מילה", ללמדך שבזכות מצות המילה שבבשרם, עברו בשלום את הים. (ידות אפרים) גם רמז "והמים להם חמה" ס"ת גי' פ"ה, לרמז שכשהתינוק בוכה בפיו מיד אמו לוקחת פרי ונותנת לו וגם זה ע"י פה כמ"ש אלא להזכיר דבר והוא נברא לפנייהם (מ.א.ש).

”וְהַיְמִים לָהֶם חֶמְדָּה” (יד, כט)

דברים נפלאים בענין הפרנסה

בפרנסה ובזיווג ישועת ה' מגיעה בדרכים שאינן צפויות

חכמינו ז"ל דימו שני עניינים לקריעת ים סוף, וכמו שאמרו בגמ' פסחים (קיה.) קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. וכן אמרו בגמ' (סנהדרין כב.) קשה לזווגם כקריעת ים סוף. שאל הרב הקדוש רבי בונם מפשיסחא ז"ע (אמרות טהורות ח"ב עמ' קפ"ב, ובשיח שרפי קודש ח"א עמ' כ"ה) הבה נשכיל ונתבונן, מה הדמיון בין שני עניינים אלו פרנסה וזיווג, לקריעת ים סוף, ומדוע דווקא שניים אלו דומים לקריעת ים סוף?

ו**כתב** ליישב, כאשר עמדו ישראל ליד ים סוף, היו נתונים במלכודת, מצד אחד המצרים, ומצד שני הים. בשעה קשה זו קיוו ויחלו אז ישראל, שהקדוש ברוך הוא יעזור להם ויציילם על ידי שיעשה מלחמה עם המצרים, או שישאל יצליחו לברוח מפניהם, או שינצלו בדרכים אחרות. אבל שהקדוש ברוך הוא יבקע להם את הים, ובני ישראל ילכו בתוכו ביבשה, נס כזה לא עלה על דעתם כלל וכלל.

וכך גם האדם עורך ומסדר לעצמו המון תוכניות בעסקי פרנסתו וכן בענייני שידוכים, אמנם על פי הרוב, הדבר עולה בידו על ידי סייעתא דשמיא ממקום שהוא לא תכנן מראש, ולא חשב עליו כלל, מהמקור הכי לא צפוי. ובה מיושב למה על שני עניינים אלו אמרו חז"ל, קשין מזונותיו וזיווגו של אדם "כקריעת ים סוף".

מה קושי יש בזיווג בפרנסה ובקריעת ים סוף אחרי שנגזרו מראש

חז"ל אומרים (סנהדרין כב.) על זיווגו של אדם, קשה לזווגם כקריעת ים סוף. עד כאן. ויש להבין, מדוע קשה זיווגו, הלא כבר הכריזו על זיווג זה ארבעים יום קודם יצירת הוולד, כדאיתא בגמרא סוטה (ב.)? קושיא זו יש לשאול גם על קריעת ים סוף, הרי איתא במדרש (שמות רבה פרשה כ"א) שכשברא הקדוש ברוך הוא את הים, התנה עמו, שיבקע בבוא העת לפני בני ישראל, ואם כן שוב מה היה הקושי לבקוע את הים?

ו**כזאת** יש לשאול אף על ענין הפרנסה, שגם אותו דימו לקריעת ים סוף, כדאיתא בגמ' פסחים (קיה.) קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, והן אמרו חז"ל (ביצה טז.) שכל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה עד ראש השנה, ואם כן, מה קושי יש בדבר כאשר הגזירה עומדת מראש?

ה**סבר** נפלא לכך מובא בספר אדרת יוסף להגאון רבי יוסף טויסיג זצ"ל מבעלעד: על פי המדרש, שכאשר התנה הקדוש ברוך הוא עם שרו של ים שיבקע לפני בני ישראל, טען השר של ים לפניו, מאין אדע מי הם האנשים שלפניהם רצונך שאבקע? הוציא הקדוש ברוך הוא שישים רבוא נשמות ישראל [מאוצר ששמו גוף] והראה לו את שישים רבוא הנשמות, ואמר לו, לפני אלו, עליך להיבקע. והנה, הנשמות ירדו לתוך עולם הזה, ונכנסו לגופות, וירדו למצרים ונשתקעו שם במ"ט שערי טומאה, ולכן כל כך נשתנו לרוע, עד ששרו של ים לא הכירם, ולכן מיאן להיבקע בפניהם, בטענו, שלא על אלו היה התנאי עמו. כאשר בני ישראל ראו את צרתם, צעקו אל ה', צעקה שקטה מעומק הלב, שאין אדם יכול לשומעה, אבל בכוחה להגיע עד כסא הכבוד. וצעקה כזו מנערת את הנשמה מלכלוכה, ומנקה מעפרה, וכאשר התנקתה נשמתם, ממילא מיד הכירם המלאך, ונבקע הים.

כן הוא הדבר לגבי פרנסה, וכפי שכתוב בתפילת רבי אמנון (בתפילת מוסף של ראש השנה, ויום הכיפורים), בראש השנה יכתבון וביום צום כיפור יחתמו וכו', כיון שכן, מראה הקדוש ברוך הוא למלאך הממונה על הפרנסה את פלוני ואת אלמוני, ואומר לו, לפלוני תן סכום כזה, ולאמוני סכום כזה, וכן הלאה. אך מכיון שהקדוש ברוך הוא מראה למלאך הממונה את האנשים בימים הנוראים, כאשר כולם נקיים ומנוקים כסולת נקיה, שוב לאחר החג, כאשר המלאך מסתובב ליתן לכל אחד את אשר נקצב עבורו, דא עקא שאינו מוצא את האנשים, מפני שפניהם נשתנו עד לבלי הכר... אך ברגע שהאדם עומד במצב דחוק, ונזכר בהקדוש ברוך הוא שרק הוא בכוחו להושיעו, ושוא תשועת אדם. וצועק מעומק לבו אל ה', אנה ה' הושיעני כי אליך ענינו! ובאותה שעה מתגלה לו אור הנשמה בטהרתה, ומיד המלאך מכירו, ומביא לפניו את אשר נקצב עבורו.

ו**נמצא** שהאדם חושב שהקדוש ברוך הוא אוהב לעזור לו רק ברגע האחרון, אמנם הוא אינו מעלה על דעתו שהמלאך מסתובב כבר עם כספו זמן רב, וכל זה רק מפני שלא זיהה אותו מחמת מעשיו.

ב**דמיון** הזה ממש מצאנו אף לגבי השידוכים, וכמו שאמרו חז"ל בגמ' (מועד קטן יח.: סוטה ב.) ארבעים יום קודם יצירתם מכריזין בת פלוני לפלוני, והמלאך הממונה על הזיווגים מבקש לראות את הנשמות, כדי שיכירם בבוא הזמן

ויוכל לזווגן. אך הנשמות יורדות לתוך הגופות, והגוף מתאוה ללכלוך וכדו', ואז קשה למלאך הממונה על הזיווגים להכירם ולזווגם. וזו הסיבה שלפעמים קשה למצוא את הזיווג הנכון, כי המלאך אינו מכיר את הנשמות. עד שהאדם רואה את מצבו הקשה, ואז צועק צעקה אדירה המגיעה עד כסא הכבוד, ומתגלית אור הנשמה, ומיד המלאך מכירו, ונגמר העניין בכי טוב.

שפע הפרנסה דומה למטר הניתך מן השמים

כאמור, הפרנסה קצובה ממרום לכל איש לפי עניינו, ויש שרמזו זאת בפרשת המן, שעליו נאמר (להלן טז, ד) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים. על המן שהיה פרנסתם של עם ישראל במדבר ארבעים שנה, נאמר "ממטיר לכם לחם מן השמים" כלשון הנאמרת על הגשם, לפי ששפע הפרנסה דומה למטר הניתך מן השמים. כשם שאת המטר אי אפשר לשום בריה שבעולם לחזק ולהגביר, או להיפך למעטה או להחלישה, שאין הדבר מסור בידי אדם, אלא הכל כפי שנקבע מן השמים. כן ממש היא הפרנסה, כל ההשתדלויות לא יועילו לאדם במאומה להרבות את שפע פרנסתו. וכן להיפך, אי אפשר לאדם להחליש או להפסיד פרנסת רעהו, אלא הכל יהא כפי שנקצב לו מן שמיא. וכמו שכתב רבנו בעל חובת הלבבות בשער הבטחון (פרק ד).

ההולך בדרכי ה' ימצא את מזונותיו ללא כל טרחה ויגיעה

איתא ברבינו בחיי (טז, ד) דטעם הדבר שהוריד הקדוש ברוך הוא לבני ישראל את המן בשככם על מיסתם מבעוד ליל, והיו משכימים ומוצאים מזונותיהם מוכנים בלא כל טורח, ללמדם, כי ההולך בדרכי ה', ימצא את מזונותיו ללא כל טרחה ויגיעה. ובזה מבאר הכתוב (תהלים קנו, ב) "שוא לכם", לכל המדמים בנפשם כי מזונם ופרנסתם תלויים בידם, ולכן הם "משכימי קום מאחרי שבת", שהם עמלים עד הערב ואף עד חצות ליל, לאגור את הממון לקנות את אכלם. כי הלא "כן יתן ל"ידידו", ידידי ה' המאמינים בו, בעת ה"שינה", ללא עמל וטורח לריק, ואין האדם עושה כי אם את הפעולות אשר הבורא ציווהו עשות, כחובת ההשתדלות.

אבל, אין בכוונת הדברים לגרוע מעניין ההשתדלות, שהרי בוודאי הוא חוב גמור, אלא שאסור ל"משתדל" לשכוח שההשתדלות היא גזירת שמים. ואין כל שייכות בין כמות ההשתדלות לבין התוצאה, כמה ממון יבוא לידו. ולעולם לא ירוויח יותר אם יכביר בהשתדלות, ובפרט אם היא על חשבון הרוחניות. כקביעת עתים לתורה או תפילה בציבור.

מה יוסיף עוד ברז בחבית

היה אומר לנו מורנו ורבנו חכם יוסף עדס זצ"ל, מי שברשותו חבית מלאה יין הרקח ובדופן החבית קבוע ברז. וברצותו להרבות את יינו, בא והתקין עוד ברז בצדו האחר של החבית, מתוך דמיון שיתרבה יינו על ידי זה... כן ממש הוא האדם המוסיף להתאמץ ב"שעות נוספות" וביגיעה יתרה בעמל הפרנסה, ואינו משכיל שהפרנסה כולה משמים היא קצובה, וכל תוספת השתדלות, כמוה כתוספת הברז בחבית היין.

השם בה' מבטחו - יזמן לו ה' כל דרכיו בנחת

המקובל האלהי מורנו רבי חיים ויטאל זצוק"ל (מובא בשפע חיים, הלבשרטאם, בשלח תשמ"ג עמ' קפ"א) דרש באחת מדרשותיו, שכל אדם אשר ישם ה' מבטחו, יזמין לו השם יתברך את כל צרכיו, אפילו שלא יעשה כל פעולה והשתדלות. בין שומעי לקחו היה יהודי פשוט ותמים, שהיה סוחר לפרנסתו, וכיון שהדברים נכנסו אל לבו, אמר אל נפשו, למה לי לטרוח בפרנסה אם אוכל רק לדבוק בה', וקיבל על עצמו מתוך אמונה תמימה שלא לעסוק יותר במסחר, אלא אך ורק בתורה הקדושה. הגויים שבאו לחנותו כהרגלם, לעגו עליו לראותו לומד, והשתוממו לשמוע שהפסיק לסחור, כי שם בטחונו בה' שזונו ככל צרכיו.

והנה אחרי כמה ימים, נכנס לחנותו גוי שהחזיק בידו פרווה כבדה שקנאה בסכום מועט, ורצה למוכרו ליהודי. הלה השיבו שהפסיק לסחור, ועל כן הורה לו שילך למוכרה במקום אחר. הגוי שהכיר זה מכבר את יושרו של היהודי, הניח את הפרווה ואמר, הנני משאיר פרווה זאת בידך, ולכשיזדמן לך תשלם לי תמורתה, כי רק לך אמכרה, וקשה עלי משאה. הניח את הפרווה ולא המתין לתשובה ויצא. אחר זמן בראות היהודי את הפרווה, לקחה להניחה במקום המשתמר, והנה נתקע זיו בפרווה והיא נקרעה, ויפלו מתוכה דינרי זהב רבים והי לפלא...

לאותו היהודי היה שכן שראה שאכן נתקיימה בשכנו הבטחתו של ר' חיים ויטאל בדרשתו, אמר בלבו שגם לו טוב הדבר לחדול מלהתעסק לפרנסתו, וכך יזכה גם הוא לפרווה המלאה זהובים. אחר מספר שבועות שלא עלה

הדבר בידו, ופרנסה אין, הלך האישי לשאול את מהרח"ו לפשר הדבר, במה נשתנה הוא מחברו, הן גם הוא שם מבטחו בה'?

השיב לו מהרח"ו, חברך בטח בה' מבלי שיעלה על דעתו איך ישפיעו עליו ממרום שפע פרנסה, וסמך על הקדוש ברוך הוא, שהוא לבדו יודע הכל. ואילו אתה שראית שחברך קיבל פרווה מלאה במטבעות, וזו סיבת בטחונך בה' הרצון לקבל פרווה כזו, אין זה בטחון שלם בה', כי כאשר לאדם יש עצות בנפשו, שוב אינו זוכה לישועת ה'.

קל וחומר מבעלי חיים

המשגיח הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה אומר, נמצאים בעולם ריבי רבבות בעלי חיים המתגוללים באשפתות וכדו', ונראה שאין להם מי ש"דואג" לפרנסתם, ולא עוד אלא שמגרשים אותם מכל מקום, ואף על פי כן מעולם לא מת בעל חי מ"רעב"... כי הקדוש ברוך הוא זן ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים. ואם בעלי חיים כן, קל וחומר לבני האדם שנבראו בצלם, שלא יניח אותם הקדוש ברוך הוא שישארו מבלי מזון, אם כן דאגה מנין...

מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות

אמרו חז"ל במשנה (עוקצין ג, ב) אמר רבי שמעון בן חלפתא, לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר (תהלים כט, יא) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום.

ובמדרש (ויקרא רבה פרשה צ"ו סי' ט') אמר רשב"י, גדול השלום שכל הברכות כלולות בו, שנאמר ה' יברך את עמו בשלום. ומאידיך גיסא כבר אמרו חכמינו ז"ל (הובא בשל"ה מס' יומא דרך חיים אות קצ"ז) מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות, על כן כל ערום יעשה בדעת, להשקיע בהבאת השלום בינו לרעהו, כי השקעה כזאת וודאי תישא רווחים גדולים, ובזכות זה תגדל פרנסתו בהרחבה גדולה "מאה פעמים".

אוקירו לנשייכו, כי היכי דתתעתרו

אמרו בגמרא (ב"מ נט.) אמר רבא לבני מחוזא, אוקירו לנשייכו, כי היכי דתתעתרו. עד כאן. פירוש, רבא אמר לתושבי מחוזא, שסגולה לעשירות היא, לכבד את אשתו.

ושמעתי מחכם יעקב הדאיה שליט"א משם סבו ע"ה (הגאון ר' שלום הדאיה זצוק"ל), לבאר את הקשר שבין כבוד אשתו, לעשירות. שהנה בעת שאדם הראשון וחווה חטאו בעץ הדעת נתקללו שניהם, האדם בקללת (בראשית ג, יט) בזיעת אפך תאכל לחם, והיא בקללת (שם פסוק טז) והוא ימשול בך. ונמצא שמן הדין ניתן רשות לבעל למשול ולרדות באשתו ולהכריח אותה לכבדו ולשמשו כרצונו. ולכן אם איש מתנהג בדקדוק שורת הדין, עומד על שלו בכל תוקף מבלי לוותר כלום לאשתו, הן עליה לקיים את גזירת ממרום "והוא ימשול בך" ולשלם את עונשה... אף הקדוש ברוך הוא מתנהג עמו במדה זו של שורת הדין, שגם עליו לשאת את קללתו "בזיעת אפך תאכל לחם" במלואה, ולכן יקשה עליו עד מאוד השגת מזונותיו. אבל בעל המתנהג בחסד וברחמים עם אשתו, ומיקל עליה מקללתה, ואינו מושל עצמו עליה, יזכה שאף הקדוש ברוך הוא יקל עליו מקללתו, ולא יצטרך להזיע כל כך בקללת הפרנסה, ויתעשר בהרחבה ובנקל.

סגולה לפרנסה טובה להקדים לקבל שבת

אמר הרב הקדוש ר' מנחם מנדל מרימנוב זי"ע (עטרת מנחם בשם הגאון מפלונסק) שיש לרמוז בדברי חז"ל (שבת קלח.) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. עד כאן. אדם העושה שבתו בעת שעדיין חול, דהיינו המוסיף בקדושת השבת מחול על הקודש, לקבל שבת מוקדם, נפתחין לו שערי פרנסה, ושוב לא יצטרך לבריות.

בזכות תוספת שבת זוכה לעושר

כיוצא בזה אמר הרב הקדוש הר"ן מלעכאוויטש זי"ע (הובא בדברי שמואל ליקוטים אות ו') על הפסוק (בראשית מט, כ) מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך, שהנה עצם יום שבת קודש הוא כולו רוחני, ואינו משפיע השפעות גשמיות. אך העצה לזכות לרוב טובה וברכה בהאי עלמא, היא לקיים את מצות "תוספת שבת". ומרומז הדבר בפסוק הנ"ל, כי האותיות שאחר האותיות א'ש'ר', באות האותיות ש'ב'ת' [שאחר האות א' של א'ש'ר באה האות ב', ואחר האות ש' האות ת', ואחר האות ר' האות ש']. וזהו אומרו "מאשר", היינו על ידי האותיות "אשר", שהם כאמור האותיות הקודמות לאותיות המילה "שבת", לרמז על השעות הקודמות ליום השבת, בזכותם יזכה האדם ל"שמנה לחמו", שיזכה

לפרנסה מרובה, ויטריפהו הבורא לחם חוקו בריווח ובכבוד. אך "והוא", היינו מיום השבת עצמו, "יתן מעדני מלך", יזכה האדם למעדנים רוחניים הנשפעים ביום קדוש זה בלי שיעור וגבול.

בענייני פרנסה יש לנהוג כציפור

מנהג ישראל תורה, לתת מזון לעופות בשבת שירה (מגן אברהם סי' שכ"ד ס"ק ז' ומ"ב ס"ק ל"א), ויש שרמזו במנהג זה, שמדרך אכילת הציפור בגשתו אל המאכל הריהו מכופף את ראשו, תופס את המאכל במקורו ומיד מרים את ראשו כלפי מעלה, ושוב מרכין ראשו וחוזר ומעלהו, וחוזר חלילה. ללמדנו, שבענייני פרנסה, אף שעלינו להשתדל כדי להשיגה, מכל מקום נזכור תמיד להרים תיכף ומיד את הראש והעיניים למרום, לדעת שסוף דבר וראשיתו הוא מאת הקדוש ברוך הוא, הממציא לנו את הפרנסה.

מוסרו של החפץ חיים לתלמידו

בישיבתו של הגאון הקדוש החפץ חיים זי"ע למד בחור שהמתין לזיווגו כמה שנים אחר שבא לפרקו, פעם שאלו החפץ חיים אודות מצבו, ענה הבחור שאינו מסכים רק לשידוך שיתחייבו עבורו חמשה שנים "קעסט" [להיות סמוך] על שולחן חותנו, ולכן "יושב" הוא... שאלו החפץ חיים, וכי כמה שנים נראה לך שנקצבו ימי חיך, נבהל הבחור למשמע השאלה, ומיהר לענות, לכל הפחות "ימי שנותינו שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה"... אם כן, המשיך החפץ חיים ושאל, מאין תבוא פרנסתך בכל השנים היתרות ההם? ענה הבחור ואמר, הרי מאמין אנכי בה' אלקי, ובוודאי שהוא יהא בעזרי בענייני פרנסה וכלכלה. אמר לו החפץ חיים, הגע בעצמך, אם על חמישים שנה הינך מאמין ובוטח שהקדוש ברוך הוא ישלח עזרך מקודש, האיך לא תאמין בו שיוון אותך ויתן לך כדי מחסורך גם בחמש שנים הראשונות לאחר הנישואין?! (באר הפרשה בשלח עמ' ט"ו).

האמונה צריכה מעט סבלנות

כיוצא בזה הגאון הקדוש החפץ חיים זי"ע אמר פעם, שאדם שמעיין בתורה, יזכה לראות שבני ישראל לא שהו במרה כי אם יום אחד בלבד, ועם זאת כתוב (שמות טו, כד) וילונו העם לאמר מה נשתה, כשהם מלינים בבכיה על שאין להם מים לשתות כי מרים הם, והרי מיד למחרת באו אילימה, ושם שתים עשר עינות מים ושבעים תמרים, ואיך יתכן שרק יום אחד היה חסר מבוקשם, וכבר הם כה מתלוננים? אין זאת אלא שהאדם הוא קצר רואי, ואינו יכול להתאפק ולדחות את חפצו ומבוקשו הנצרך לו עתה, אפילו לזמן קצר.

כשנשים ליבנו לדברים הללו, נחזה שהן טוב יותר שיחיה האדם בעיני האמונה, ויראה שלא יאריכו הימים והשעות, וכבר ה' ירוויח לו בכל עניינו. ועל ידי האמונה, יקנה בנפשו את מידת הסבלנות, כי כל חסרון הסבלנות בא מכך שהאדם רוצה למהר לדעת ולהשיג מה מלפנים ומה מאחור, אך אם היה "מאמין", היה מכיר שאי אפשר לאחר המוקדם או להקדים המאוחר.

"וַיֹּשַׁע ה' בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל" (יד, ל)

ה' דן לפי מעשיו עכשיו

נראה שמה שהקב"ה הושיע אותם, זה בעבור "ביום ההוא". והביאור הוא, שהמקטרגים קיטרגו, הרי עתידים ישראל לעבוד את העגל מרוב כסף וזהב, ואיך אתה מציל אותם? אמר להם הקדוש ברוך הוא, אני דן אותם כפי מעשיהם היום, והיום הם זכאים, ולכן אציל אותם. וכמו שמצינו בישמעאל שכתוב בו (בראשית כא, יז) כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם, ופירש רש"י (שם, על פי הגמ' בראש השנה טז:): שאדם נידון לפי מעשים שהוא עושה עכשיו, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות.

ולכך נאמר כאן "ויושע" ראשי תיבות וישמן ישורון ויבעט שמנת עבית, שעשו אחר כך את העגל מפני הזהב שהיה עמהם, ואם כן כיצד "ויושע"? אלא מפני "ביום ההוא", משום שאני רואה אותם לפי היום ההוא, ולא לפי מה שיהיה אחר כך וכמו שכ' בס' של"ה (מסכת חולין סו"ס ס').

"וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׁפַת הַיָּם" (יד, ל)

ה' הקים לתחיה את הסבא רבא של המצרים לראותם טובעים בים

איתא במדרש שכל טוב (כאן, סימן ל"א), וירא ישראל את "מצרים" מת, זה מצרים הזקן בן חם, אביהם של כל מצרים שכבר מת, והעמידו הקדוש ברוך הוא מקברו, לראות פורענות בניו. והיכן ראוהו ישראל? על שפת הים. כאן.

והביאור בזה הוא, שהפסוק נדרש "וירא ישראל את מצרים מת", ש"מצרים מת" הכוונה למצרים בנו של חם שהוא הסבא רבא של המצרים, והוא "מת" זה מכבר משנים קדמוניות, ועם ישראל ראוהו, מפני שהעמידו הקדוש ברוך הוא מקברו, בכדי שיראה את הפורענות הבאה על בניו. והמקום שראוהו ישראל היה, "על שפת הים".

"וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' בְּמִצְרַיִם" (יד, לא)

מסירות נפש למדו מבתיה

שמעתי פירוש נפלא על פסוק זה, שהנה שנינו במדרש (ילקוט שמעוני רמז רל"ד ד"ה ויבואו) ובסוטה (לו). שנחשון בן עמינדב קפץ תחילה לים ואחריו קפצו כל השבטים. ולכאורה הוא פלא, כיצד ידעו שאם אדם מוסר נפש, הקדוש ברוך הוא עושה איתו נס? ואין מקום לומר, שפשוט מסרו נפש למות. שהרי נחשון אמר לקדוש ברוך הוא "הגיעו מים עד נפש", דהיינו שביקש שהקדוש ברוך הוא יציל אותו כיון שמסר נפשו, ואם כן מהיכן למדו זאת?

ונראה לומר, שמכיוון שבשעה שבתיה בת פרעה ראתה את משה בתיבה על הסוף נאמר בה (שמות ב, ה) ותשלח את אמתה, ופירשו חז"ל (מגילה טו: ובסוטה יב:) שנשתרבבה ידה 60 אמה. והיינו שכיון שהיא עשתה מה שביכולתה, הקדוש ברוך הוא המשיך וגמר את הדבר. וכיון שכל ישראל ידעו מנס זה, משם למדו שכשאדם מוסר נפש על דבר מצוה לכבוד הקדוש ברוך הוא, הקדוש ברוך הוא מסייעו. וזהו פירוש הפסוק "וירא ישראל", היינו שישראל ראו, שהמוסר נפש ה' יגמור בעדו להצילו ולהצליחו, בראותם את "היד הגדולה", של בתיה בת פרעה "אשר עשה ה' במצרים".

ע"י היד הגדולה זכינו לצאת ממצרים ע"י משה

לאור האמור יש ליישב גם קושיא נוספת בפסוקנו, מדוע נאמר "היד הגדולה אשר עשה השם במצרים", הן אז ראו ישראל את הניסים על הים, ועל כן היה צריך לומר, היד הגדולה שעשה ה' על הים, ולא במצרים?

אולם הביאור הוא כאמור, ש"היד הגדולה" הנזכרת כאן, היא נס ידה של בתיה בת פרעה שגדלה ונתארכה, ונס זה באמת היה במצרים. והיינו שעתה הבינו את הנס הגדול שנעשה עם בת פרעה שנתארכה ידה והוציאה את משה רבנו מן היאור, כי על ידי הצלה זו שהיתה על ידי "היד הגדולה", זכינו לצאת ממצרים על ידי משה, ועל ידו נעשו כל הניסים והנפלאות.

מדוע הטור בחר לפתוח את ספרו בהוי עז כנמר וכו'

ומעתה מובן גם מדוע הטור פתח את ספרו (אורה חיים סימן א') במאמר "יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר" וכו'. משום שאדם שרוצה ללמוד את כל ד' חלקי הטור, בודאי שצריך למסור נפשו לכך, ולהיות "עז כנמר" וכו'. וזו כוונת הטור [בדרך דרש] "יהודה", דהיינו נחשון בן עמינדב שהיה משבט יהודה, "בן תימא", הוא תמוה, איך נכנס לים עד שהגיעו מים לאפו? והתירוץ לכך הוא משום, "הוי עז כנמר" שהיה לו עזות דקדושה ומסר נפשו וכו'. וכך כל אדם צריך שימסור נפש על עבודת השם.

"אִז יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' וַיֹּאמְרוּ לְאֹמֶר" (טו, א)

שירת הים בשמחה, והאומרה בשמחה מוחלין לו עונותיו

כתב המשנה ברורה (סימן נ"א ס"ק י"ז) בשם הזוהר הקדוש (בשלה דף נ"ד ע"ב), יאמר שירת הים בשמחה וידמה בדעתו כאילו באותו יום עבר, והאומר השירה בכוונה ובשמחה, מוחלים לו עונותיו. ודבר זה חידוש גדול, כי הרי ידוע לנו שמחילת עונות צריכה תשובה, תענית וצום וכמו שאמרנו, ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, אבל אמירת שירת הים בשמחה שכה גדול כוחה למחול כל עונותיו זה לא שמענו ומה הסברא בכך?

וראיתי שהביאו בשם ספר חסידים, משל לשר גדול שיצא לטייל ולצוד צייד, תוך כדי עיסוקו בצייד ביער, נעקץ ע"י יתוש. ברגעים הראשונים הכאב היה קל, אך כשחזר לביתו העקיצה החל להתנפח, ניסו בני ביתו של השר כל מיני תרופות ומשחות וזה לא עזר, המקום המשיך להתנפח עד שבמשך מספר ימים כל הגוף היה נפוח, הביאו בני הבית כמה וכמה מיני רופאים שינסו לעזור לשר ולהצילו, אך כל מה שנתנו לו לא הועיל והם לא מצאו תרופה למחלתו עד שהגיע למצב אנוש.

לבית השר היה רגיל לבוא איכר להביא ירקות טריים מהשדה ישר לביתו, והנה כשבא הוא כהרגלו, ראה את בני הבית עצובים ומתוחים ומתרוצצים לחפש רופאים אולי ניתן יהיה לעזור ולהציל את השר, שאל את בני ביתו של השר

מה קרה, סיפרו לו את כל המעשה בעקיצת היתוש ושכרעג השר שוכב חולה במצב קשה מאד, חיש מהר עזב את הירקות ורץ לשדה להביא משם איזה עשב, ביקש רשות להכנס לחדר שהחולה שוכב שם הניח את העשב על מקום העקיצה וראה זה פלא אחרי זמן קצר חלה הטבה כללית במצב השר ולאט לאט שב לאיתנו עד שהבריא לגמרי בזכות העשב שהביא האיכר.

ברפואת הגוף, מיטב הרופאים לא יכלו לעזור בדרך הטבע ודוקא האיכר שאינו יודע ולא מבין במחלה זו הצליח כי חוץ מהדרך הטבעית יש בעולם גם דרך סגולית הפועלת בלא שנוכל להבין את דרך פעולתה. וכך צריך לדעת בענין שירת הים בשמחה היא סגולה שהעושה אותה נמחלים עוונותיו אפשר לפעול באמירת שירת הים בכוונה ובשמחה ולהגיע עד גבהי שמים להשפיע ממרומים שפע טובה וברכה מחילה סליחה וכפרה.

בענין זה מסופר על הגאון הקדוש ר' שמלקא מניקלשבורג זצ"ל, שהיה רגיל ללמוד בהתמדה עד כלות הנפש, והיה מתמוטט בעל כרחו לשעה, ומתעורר ושוב לומד וכך חוזר חלילה. רעייתו ותלמידיו שפחדו על בריאותו עד מאוד, קראו לחברו ר' אלימלך מליזענסק שיושיעם. כאשר ראה ר' שמלקא את ר' אלימלך, שמח לקראתו ועשה לו כבוד גדול, ערכו שולחן יפה לר' אלימלך, והרב אכל עמו כי כן צריך ודיברו דברי תורה. השעה היתה מאוחרת והציעו את המטה לפני ר' אלימלך, אז אמר, אני לא אשן רק אם הרב ישן. ולכבודו של ר' אלימלך הלך גם ר' שמלקא לישן. והנה בבוקר בקומו עם כוחות רעננים ועם מוחין חדשים, על כן התפלל בחשק גדול ובהתעוררות עצומה, ואמר את שירת הים בניגון ובחשק גדול ובקולות, עד שכל הקהל חשב שהם עומדים על שפת הים ועוברים את הים, והיו מרימים את בגדיהם שלא ירטבו.

"אִזְ יִשִּׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה' וַיֹּאמְרוּ לְאָמֵר" (טו, א)

למה נאמר ישיר ולא שר

ניתן לחלק את המילה "ישיר" כך: י'-שיר, היינו שעשרה שירות נאמרו בעולם, ואלו הן: שירת הים, הבאר, האזינו, יהושע, דבורה, חנה, דוד, שלמה, חזקיה, וכן השירה שיאמרו לעתיד לבא (עי' מדרש והזהיר פ' בשלח דף כ' ע"ב). **בהקשר** לזה יש להוסיף שהנה השירה מדברת בלשון עתיד אז "ישיר משה", תחילה (סוטה ל:), ואחר כך ישראל עונים "ויאמרו לאמר", זאת השירה נאמר לדורות עולם בכל יום (זרע קודש הורביץ ח"ב דף ל"ב ע"ב).

"אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַה'" (טו, א)

'את' לרבות שיר השירים

בתוספות השלם (בהשלמות לפרשת בשלח) כתב דבר פלא, שבמעמד זה אמרו בני ישראל גם את מגילת שיר השירים, וכמו שכתוב "את השירה הזאת", המילה "את" באה לרבות את שיר השירים, וכמו שאמרו חז"ל במדרש (שיר השירים רבה פרשה א' סי' ה'). ובס' הרוקח (שם) ובספר הקנה (סוד שם ע"ב אות ו') הוסיפו, שזה הטעם ששיר השירים מכונה בשם זה, לפי ש"השירים" אותיות "שיר הים" או "השיר ים".

"סוֹס וְרִכְבּוֹ רָמָה בַּיָּם" (טו, א)

הטבעת הסוסים מפני המכשפים

תמה הגאון הקדוש בעל שבט מוסר זצ"ל בספרו מגלה צפונות (עמ' רל"ד) בזה הלשון: ראוי לחקור, למה זה עשה אלהים להטביע בים גם את סוסי המצריים? ואם האדם חטא, בהמה מה חטאה? גם כיון שטבע הסוסים לשוט, למה לא הניחם ה' לצאת מן הים בשחיה ויהיו לישראל מקנה הסוסים רב מאוד?

ונוכל לומר על דרך שאמרו רבותינו ז"ל (ראה רש"י שמואל א, טו, ג) גבי שאול המלך ע"ה במלחמת עמלק, שצויה הקדוש ברוך הוא להמית גם את הבהמות [כמו שנאמר שם "משור ועד שה מגמל ועד חמור"] מטעם שהיו מכשפים ונכנסים בתוכם להנצל וכו'. גם כך המצריים, בהיותם כולם מכשפים, בראות עצמם באותה צרה, נכנסו בכישופיהם בתוך הסוסים, באומרם הסוס ישוט כטבעו ויוציאנו חוצה. לכך ירה להם ולסוסיהם בים, ובתוך גופי הסוסים מתו, וקבורת חמור נקברו. עד כאן לשונו.

"סוֹס וְרִכְבּוֹ רָמָה בַּיָּם" (טו, א)

הטביע עמהם את שר מצרים ושאר מזיקים

כתב המקובל רבי שמשון מאוסטרופלי זיע"א בס' דן ידין (כאן אות י"ז) ש"סוס ורכבו", זה הוא השר של מצרים למעלה, שבא עם פרעה למלחמה עם ישראל. והנה שמו של השר של מצרים הוא "סורב", ונרמז בראשי תיבות הפסוק

ס'וס ו'רוכבו ר'מה ב'ים, שבתחילה הפיל הקדוש ברוך הוא את השר של מצרים ועל ידי זה נפלו גם מצרים שלמטה. עד כאן.

עוד כתב, שגם "רכב" בגימטריא "המזיקין", שאסרם פרעה, למען יהיו סרים אל משמעתו. והוא"ו של "רכבו" הוא כינוי, כמו רכב שלו, כלומר המזיקין שלו, שהם היו ברשותו של פרעה. ועל ידם לקח פרעה את עמו ששכנעם ואמר להם שלא ייראו מלבוא עמו, שהרי יהיו בעזרם כל שרי מעלה. ואעפ"כ לא עזר לו מאומה אלא "סוס ורוכבו רמה בים" שהשליכם הקב"ה בים ואחריהם את כל רוכבי הסוסים שבאו ממצרים.

"עֲזִי וְזַמְרַת יְהוָה לִי לִישׁוּעָה" (טו, ב)

עוזי משום זמרת יה

בספר ילקוט חמישאי (כריף, בשלח, עמ' 145) הביא בשם הרב חיד"א בספרו נחל קדומים (פ' בשלח טו, א), בשם רבנו האר"י הקדוש (שער הפסוקים פ' בשלח), דהנה אמרו חז"ל שבשעה שישראל ירדו לים, פרחו נשמתם. והביא הקדוש ברוך הוא מלאכים שיזמרו להם שירות ותשבחות, ועל ידי כך חזרה נשמתם. ופירש בזה את הפסוק כך, "עוזי", היינו הכח שהיה לי לקום לתחיה אחרי שפרחה נשמתם, היא בגלל ו"זמרת יה", היינו בזכות שירת המלאכים, לכן "ויהי לי לישועה", שחזרה נשמתם.

בזכות עוזי וזמרת יה - יהיה לי ישועה

בגמרא (סוטה יב:) נחלקו האמוראים מתי בתיה בת פרעה הצילה למשה מן היאור ר' חנינא בר פפא אמר אותו היום עשרים ואחד בניסן היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבוננו של עולם מי שעתיד לומר שירה על הים ביום זה ילקה ביום זה? רבי אחא בר חנינא אמר, אותו היום ששה בסיון היה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתיד לקבל תורה מהר סיני ביום זה ילקה ביום זה?

אם כן ישנה מחלוקת בזכות מה ניצל משה, בזכות התורה או בזכות שירת הים. וא"כ יש לרמוז שזה מה שאמר משה בשירה, "עוזי", היינו התורה (הנקראת עוז, מכילתא דרבי ישמעאל מסכתא דשירה ריש פרשה ג'), "זמרת", זו השירה, הם "ויהי לי לישועה", היינו או התורה או השירה, הם אלו שהיו לי לישועה, שעל ידם ניצל בינקותו מטביעה בים סוף.

בזכות "עוזי" יזכה ל"זמרת יה"

עוד אמרו המפרשים, אדם שרוצה לזכות לזכור לכבוד הקדוש ברוך הוא לעתיד לבוא, צריך שתהיינה לו ג' מעלות, והן, ענוה, זריזות לתורה ולמצוות, ויראת שמים בסתר כבגלוי. על כך ישנו כאן רמז בפסוק, שראשי תיבות "עוזי", הוא ענוה זריזות יראה, היינו שאם יש בך מידות אלו, אזי "זמרת י"ה", אזי יזכה לזמר לשם ה' (דרש יהודה).

משה רבנו הקים לתחיה שני אחים ששמותם עוזי וזמרת

בספר זכרון רחמים (הביאו בספר ילקוט המוסר ואבני השהם ערך ע' אות י"ג) כתב, כאשר פלט הים את המצרים מתים על שפת הים, ישראל היו שמחים ושרים, ומשה רבינו ע"ה היה מחפש אנה ואנה לראות האם חס ושלום ישנו איש ישראל שנשאר בים סוף, או שהוא בצער ויצילהו. והנה ראה אשה אלמנה מישראל יושבת אצל גוי מת, ותולשת שערה ובוכה, כאדם שמתו מוטל לפניו. שאל אותה משה רבינו ע"ה, הן את מעם ישראל, ומה לך אצל זה הגוי המת שאת בוכה עליו? השיבה למשה רבינו ע"ה, איני מצטערת במותו, אלא להיפך, כי אני אשת פלוני ישראל, והיו לי שני בנים אשר כל אחד מהם ראוי לגדולה, ונתקנא בהם זה הארור הגוי והרג אותם. וכעת אני רואה את זה הארור ורוצה לנקום ממנו, על שלא זכו בני לראות בשמחת ישראל, ועל אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים. מיד התחנן משה לפני השם יתברך ואמר, רבוננו של עולם, אם נא מצאתי חן בעיניך, עשה נא תרופה לאשה הזאת, למען תהיה בשמחה עם כל ישראל. מיד ציוה השם יתברך למשה, שישים את המטה שלו בעינו של זה הארור, וכך יקומו לתחיה שני בניה ויצאו משני עיניו. שאל משה את האשה את שם בניה, והשיבה האחד שמו "עוזי", והאחד "זמרת". תיכף ומיד משה רבינו עליו השלום הנביא הנאמן, שם את המטה בתוך ימין עינו של זה הארור, ואמר "עוזי תצא", ונעשה נס ויצא מעינו. וכך עשה גם בשמאל עינו ואמר, "זמרת תצא" ויצא. קמה האשה והחזיקה בשני בניה ואמרה, "עוזי וזמרת יה, ויהי לי לישועה".

"זֶה אֱלֹהֵי יְאֻנְהוּ" (טו, ב)

יורדי הים ראו את דמותו יתעלה

במדרש רבה (כאן, סוף פרשה כ"ג) אמר רבי ברכיה, בא וראה כמה גדולים יורדי הים, שהרי משה רבן של כל הנביאים נתחבט והתחנן לפני הקדוש ברוך הוא שיראהו הדמות שנאמר (שמות לג, יח) הראני נא את כבודך, אמר לו (שם כ-כב) לא תוכל לראות את פני וכו', ושמתיך בנקרת הצור. אף החיות הנושאות את הכסא אינן מכירות את הדמות, וכשמגיע זמנם לומר שירה, שואלים, איה מקום כבודו. ואילו בקריעת ים סוף ועולי הים, כל אחד מראה באצבעו ואומר "זה אלי ואנוהו". עד כאן. וזהו כמאמר חז"ל (מכילתא בשלח ב', ובילקוט שמעוני רמז רמ"ד ועוד) ראתה שפחה על הים, מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי.

"יְמִינְךָ ה' נֹאדְרֵי בְכַח יְמִינְךָ ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב" (טו, ו)

כשעושים רצונו יתברך השמאל נהפך לימין

יש לדקדק, מדוע נכפלה המילה "ימין" שתי פעמים? ופירושו המפרשים (רש"י כאן, ומקורו ממכילתא מסכתא דשירה פרשה ה'), שבשעה שישאל עושים רצונו של מקום, השמאל נעשית ימין וכו'. עד כאן. וזה מה שאמר הכתוב (תהלים עז, יא) שנות ימין עליון. ופירושו שכביכול נעשה שינוי ביד שמאל העליונה, ולאהבת ישראל נהפכה לימין, ולכן היו כביכול שני ידי ימין עליונות, שפעלו את קריעת ים סוף.

"יְמִינְךָ ה' נֹאדְרֵי בְכַח יְמִינְךָ ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב וּבְרַב גְּאוּנְךָ תִּהְרֹס קִמְיֶךָ " (טו, ו-ז)

"תרעץ אויב" אותיות צרעת אויב

כתב מורנו רבי חיים ויטאל זלה"ה (שער הפסוקים בשלח סי' ט"ו) "תרעץ אויב" אותיות "צרעת אויב". עיין שם. ויש לבאר שהענין הוא, שאיוב יעץ לפרעה שישלוט על גופם וממונם של ישראל (זוהר ח"ב דף ל"ג ע"א ועיין סוטה יא). ולא על נשמתם. ולכן במדה כנגד מדה, איוב לקה בגופו ובממונו ולא בנשמתו, וכאשר אמר לו הקדוש ברוך הוא לשטן (איוב ב, ו) אך את נפשו שמור.

ואמרו בזוהר הקדוש (ח"ב דף ל"ד סוע"א), שכל זמן שהיה איוב אצל פרעה היה מגין עליו. כיון שלקה איוב, לא יכל להגן על פרעה, וזה שנאמר כאן, "ימין ה' תרעץ אויב", היינו כיון שימין ה' שלחה "צרעת לאיוב" [אותיות תרעץ אויב], לזה "וברוב גאונוך תהרוס קמייך", אלו פרעה ועמו. עד כאן.

ובזה יובן מה הטעם ששלח לאיוב צרעת בגופו, וכמו שממשיך הפסוק (להלן ט) ומבאר מפני כי, "אמר אויב" אותיות "איוב", "ארדף אשיג אחלק שלל", ולכן, "נשפת ברוחך כסמו ים", לפרעה ועמו.

ולכך רמזו המפרשים (לעיל יד, לא) ויראו העם את י' ויאמינו בה', ראשי תיבות איוב, שהיה ירא אלהים, וכאמור שלזה היה מגין עד עכשיו על פרעה.

תהרוס קמייך זה גוג ומגוג

הזוה"ק (פרשת בשלח דף נו:) מסביר את פסוקנו כך, דהנה בלשון הפסוק היה לו לומר בלשון עבר ולא בלשון עתיד שכן השירה היא על מה שהיה, וא"כ מדוע נאמר תרעץ אויב, תהרוס קמייך וכדו'. ומסביר הזוה"ק דעמ"י כיון בשירתו על הגאולה העתידה לעתיד לבוא וזה שאומר - ימין ה' נאדרי בכח - בזמן הזה, בעולם הזה. ימין ה' תרעץ אויב - בזמן מלך המשיח. וברב גאוןך תהרוס קמייך - לביאת גוג ומגוג. תשלח חרנך יאכלמו כקש - לתחית המתים, שכתוב (דניאל יב, ב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות ולדראון עולם. וכתב על זה הגאון רבי אברהם סבע (סב אשתו של מרן השו"ע) בספרו צרור המור (כאן) שראה לרבי יוסף קמחי ז"ל בפירושו לנביאים אחרונים, שראה כתוב בספר אחד, שאלכסנדרוס מוקדון הסגיר לגוג ומגוג בהרים גדולים וגבוהים, שאין להם מוצא אלא ממקום אחר. ובנה סביבו בנין חזק מחומת ברזל, כדי שלא יוכלו לצאת. וציווה בחכמה גדולה, ליתן שם אנשים המכים תמיד בחומה בפטישים וקרדומות, כדי שיבינו האנשים שבפנים, שלעולם מוסיפים בונים ומחזקים את החומה, באופן שלא יצאו משם לעולם, ושלכן הבנין לא יהרס ולא יפתח. עד שיבוא אותו יום הגדול והנורא, שירצה ה' שיצאו משם, כמו שנאמר (יחזקאל לח, יח) ביום בא גוג על אדמת ישראל. ולפי שאז ירצה ה' לקדש את שמו, ולהודיעו לעיני

הגויים, כמו שנאמר (יחזקאל לח, כג) והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גויים רבים, אז יהרוס השם יתברך את אותו בנין, כדי שיצאו משם, כמו שאמר הזוה"ק וברוב גאונך תהרוס קמריך, אלו גוג ומגוג.

והנה זה מה שנאמר ביחזקאל (לח, ד) והוצאתי אותך ואת כל חליך, כי זו ההוצאה היא יציאת אותם הרים. ועוד כתיב בפסוק (שם, יח - כ) על יום בא גוג וונהרסו ההרים ונפלו המדרגות וכל חומה לארץ תפול", שזה רמז על החומה שאמרנו שבנה אלכסנדרוס מוקדון. וכן חתם השירה על העתיד בבנין בית שלישי, באומר מקדש ה' כוננו ירך, כי בית המקדש הוא עתיד להבנות ביד השם יתברך שיהיה לו קיום לעולם שלא יחרב עוד. [שאלו בתי המקדש] הראשונים לפי שנעשו על ידי אדם, לא היה להם קיום, לפיכך אמר מקדש ה' כוננו ירך, ובאותה שעה ה' ימלוך לעולם ועד. אמן.

"נְעַרְמוּ מִיָּמִים נִצְבּוּ כְּמוֹ נֵד נְזָלִים" (טו, ח)

מעשה עם הגאון מוילנא והאבן שבקעה מים

איש מעובדי המוזיאון הרוסי לא ידע את פשרה של האבן הקטנה המונחת בכספת המוזיאון כשהיא שמורה ומוגנת היטב. ידוע ידעו היטב כי מדובר באבן נדירה וסגולית בעלת יכולות מיוחדות, אך אף אחד מהמתבוננים, לא השכיל לידע ולהשיג מה הן אותן יכולות, ומה יש בכוחה של אבן זו. נסיונות מדעיים רבים נעשו בכדי לפצח את סודה של האבן, אך ללא הועיל. זה אומר בכה וזה אומר בכה, אך האבן נשארה חתומה ומסתורית.

שאלת האבן הפלאית הסעירה את טובי המוחות ברוסיה, והגיעה עד החלונות הגבוהים בשלטון הרוסי. שם נפלה ההחלטה, לפנות לחכמי הטבע שבגרמניה, אשר באותם הימים, לפני קרוב לשלוש מאות שנה, היתה ידועה בחכמיה, ולבקשם לתהות על קנקנה של אבן זו.

גם הגרמנים העלו חרס בידם, עשרות בדיקות ונסיונות כאלה ואחרים, לא העלו דבר או חצי דבר. האבן הבהקת שמרה על סודה בעקשנות רבה, כמו לעגה לרבים שניסו בכל דרך אפשרית לגלות את צפונות כוחותיה העל טבעיים.

רגע לפני שהגרמנים המיואשים החזירו את האבן לממשלה הרוסית, הציע בפניהם אחד מגדולי המסיתים והמדיחים שבאותם הימים, משה מנדלסון שר"י, מאבות תנועת ההשכלה ההרסנית, לצרף יחד עם האבן הצעה מעשית, לפיה ישלחו גורמי השלטון ברוסיה את האבן אל הגאון רבי אליהו היושב בוילנא, והוא בחכמתו ובתבונתו, בוודאי יצליח למצוא מענה לשאלה קשה זו.

לא מאהבתו את הגאון מוילנא הציע אותו רשע הצעה זו, אלא מרוע לבבו. סבור היה שתעלומה זו אינה בת פיתרון, ולא קיימת אפשרות לדעת את מהות האבן. לכן ביקש שהאבן תגיע אל הגאון מוילנא, וכך ימצא הגאון את עצמו מובך באין תשובה לפתרון החידה.

השלטונות ברוסיה קיבלו הצעה זו, ושליח מיוחד נשלח אל העיר וילנא, כשבאמתחתו האבן היקרה. השליח הסביר לגאון מוילנא, כי יודעים הם בוודאות מוחלטת, מכח מסורת העוברת בידם מדור לדור, כי לאבן זו יכולות נדירות ועל-טבעיות, אך הם אינם יודעים מה הן אותן יכולות, ובקשתם שטוחה אפוא בפני הגאון מוילנא שיואל להשיבם דבר.

במבט ראשון לא ידע הגאון מה להשיב לשליח הרשויות, הוא כלל לא הכיר את האבן ולא ידע מה יש בכוחה. אולם הגאון לא מיהר לדחותם, וביקש מהשליח שישאיר את האבן על שולחנו, בכדי שיוכל להתבונן בה, תוך כדי שהוא מבטיח שתכף כשידע את טיבה של האבן, יודיעם דברים כהווייתם.

הסכים השליח ופנה לדרכו, כשהוא משאיר את האבן על שולחנו של הגאון ותכף שקע בתלמודו בהתנתקו מכל הבלי העולם.

חלפו מספר שעות, וילד קטן ושובב מבאי הבית, נכנס אל חדרו של מוילנא. בראותו על השולחן כוס מים ואבן קטנה, הכניס את האבן אל תוך הכוס, מבלי שהגאון הבחין במעשיו. כשהגיע רגע בו הגאון ננער משרעפי עיונו, הבחין כי האבן נעלמה ממקומה ואיננה, נבהל הגאון מאוד ופנה לחפש את האבן, ויפן כה וכה והנה הוא רואה מחזה פלא, המים שבתוך הכוס העומדת על שולחנו חצויים לשתיים, נערמו מים ונצבו כמו נד! והאבן הקטנה האבודה מצויה לה בתחתית הכוס.

נזכר הגאון מוילנא כי מבואר בתלמוד הירושלמי, שהאבן הקרויה "סנפירינון" יש בכוחה לבקוע מים, והבין כי מן השמים הודיעוהו את סודה של האבן, ובכדי לקדש שמו יתברך באומות גילו לו כי מדובר באבן "סנפירינון".

כשתשובת הגאון מוילנא יחד עם האבן הגיעה לידי החוקרים, הם התפעלו מאוד לשמוע כי הגאון הצליח תוך זמן קצר לפתור את תעלומת האבן, ואמרו, רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, אשר לו אלקים קרובים אליו.

מה היה הנס בקריעת ים סוף

כשהגיעה השמועה לאוזניו של הרשע משה מנדלסון, והוברר לו כי אכן הגאון מוילנא גילה את סודה של האבן. כמעט ונטרפה דעתו עליו מקנאה ומתסכול, הן "לקוב אויבי קראתיך והנה ברכת בריך". הלוא כל מטרתו בשליחת האבן אל הגאון, היתה אך ורק כדי להשפילו, כשיוודע שאין הוא בקי דיו בחכמת הטבע, והנה הוא זה שהביא לו פאר וכבוד, והכל מסיחים בגדולתו ובחכמתו.

או אז החליט הרשע לבוא ולקנטר את הגאון בדברי אפיקורסות, וכך הוא שאל את הגאון: אם אכן טבע אבן הסנפירינון הוא לבקוע את המים, מה אפוא היה הנס בקריעת ים סוף, כשהמטה של משה רבינו הנטוי על הים היה עשוי מסנפירינון, ונמצא שבדרך הטבע בקע הסנפירינון את המים?

ענה לו הגאון: רשע, צא ודקדק באותיות התורה, בה כתוב (שמות יד, טז) ואתה הרם את מטך ונטה את "ידך" על הים ובקעהו, ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה. הרי שמשה רבינו נצטווה מאת ה' להרים ולסלק את המטה מעמו, ולבקוע את הים באמצעות ידו בלבד! וזאת ציווה ה', כדי שאכן לא יהיה פתחון פה לרשעים לומר שבכח מטה הסנפירינון נעשה נס קריעת ים סוף.

"נַעֲרָמוּ מִים נִצְבּוּ כְמוֹ יַד נְזָלִים" (טו, ח)

נס הצלת הגאון בעל שבט הלוי ואשתו

בחודש כסלו שנת תרצ"ט, בחופי הים התיכון, עגנה אוניה כשני קלומטרים מנתניה, ובתוכה נשמעה הכרזת רב החובל, נוסעים יקרים, אני מצטער להודיע כי מלאי הדלק באוניה אזל. משמעות הדבר היא כי הספינה נעצרה בלב ים. מי שיוודע לשחות, שיקפוץ למים, וינסה להתקרב לחוף מבטחים בשחייה. אין לי עצה עבור מי שאינו יודע לשחות. **ההכרזה** הנואשת נשמעה באישון ליל, בלב ים, בין דפנותיה הרעועים של ספינה חורקת, שיצאה בסתיו תרצ"ט מבירת אוסטריה לכיוון חופי ארץ ישראל. הקריאה שנשמעה מפי הקפטן, היתה שריקת הסיום של ניסיון אומלל וחסר מזל, של כמאה וחמישים נוסעים מאירופה, שביקשו להגיע לארץ ישראל. סירובם של השלטונות הבריטיים לאשר לאוניה לעגון, גזר את גורלם של מרבית נוסעי הספינה.

לאחר מכן כינס הקפטן את צוות המלחים והודיע להם, כיון שמלאי הדלק הגיע לקו האדום התחתון, לכן גם האופציה להפליג חזרה לאירופה אינה רלוונטית עוד. המשמעות היא, שעל מאה וחמישים הנוסעים יהיה להסתדר בכוחות עצמם. מי שישרוד את הנחשולים ויחצה אותם בשחייה, חייזו יהיו לו לשלל, ומי שלא יוכל למערבולות, יהיה גופו לשלל עבור שוכני הים.

מזל העיר נתניה, במרחק שני קילומטרים מרצועת החוף, הגיעה הספינה לסוף דרכה. זעקות שבר נשמעו מהמנועים, ולאחריהן קול דממה דקה. מנועיה דממו. תא הניווט ננטש. בין התאים התהלכו שלדי אדם, שעניניהם יצאו מחוריהם וגופם רועד מקור ומסיוט כאחד, היצלחו את המסע המסוכן? בין הנוסעים היה מרן בעל שבט הלוי זי"ע, רבי שמואל הלוי וואזנר ורעייתו, לאחר חודשים של מסע טראגי, עומדים בני הזוג מווינה לקפוץ אל המים שאין להם סוף.

מתוך מאה וחמישים נוסעים, רק שישה עשר אזרו אומץ להסתכן ולקפוץ אל המים. כיון שמרן והרבנית ידעו לשחות, הם פתחו במסע ימי מסוכן ונועז, לכיוון חופי ארץ ישראל. לימים, סיפרה הרבנית לילדיה, כי גם אז, במצב של סכנת טביעה מוחשית, סירב מרן לזוז מעקרונותיו כמלוא הנימה. מסיבות של חסידות וצניעות, אבי ואמי חתרו תחילה לעבר נקודה ימית מרוחקת, על מנת להתרחק מארבעה עשר פליטי הספינה האחרים, גם אם מדובר במלחמה על החיים, בתוך גלים שוצפים ומערבולות איזמות.

נורא נוראות, אברך שנמלט מאירופה ונאלץ להותיר בה את בנו יחידו. אברך שנאלץ לעשות עם רעייתו חודשים ארוכים של חוסר וודאות בין גלי הים, וכעת, כאשר הוא מנסה לחצות את רצועת החוף בשחייה, הדבר הראשון שמעסיק אותו, הוא הצורך לשמור על חסידותו ופרישותו. כי זה היה מרן, יראתו, חסידותו וגדלותו כרוכות זו בזו וניזונות זו מזו.

מערבולות איזמות פגשו את מרן והרבנית. לפרקים חשו שהנה הסוף מתקרב, ובראשו של רבינו חלף הפסוק (תהלים סח, כג) אמר השם מבשן אשיב, אשיב ממצולות ים. לאורך המסע שארך שעות ארוכות, נשרו מרבית פליטי הספינה האחרים. מקרב שישה עשר נוסעים שרדו רק שישה, רבינו והרבנית וארבעה נוספים, וכל השאר טבעו במצולות.

"פעם נסעתי עם אבא לנתניה", סיפר בנו רבי יוסף צבי, "כאשר עמדנו בסמוך למלון גלי צאנו, הצביע אבי על נקודה רחוקה בלב ים ואמר לי, כאן, במרחק שני קילומטרים, חצינו, אני ואמך, את הים בשחייה, עד אשר הגענו חסרי כל, אך בריאים ושלמים אל חופי ארץ הקודש".

"אמר אויב ארדה אשיג אַחלק שָׁלָל" (טו, ט)

העוסק בש"ס זוכה לישועה

יש לדרוש את הפסוק שבגלל ש"אמר אויב ארדוף אשיג", לכן זכו עם ישראל ל-"אחלק שלל", כאשר נעשה לבסוף, שזכו עם ישראל לשלל רב בביזת הים.

זאת ועוד "שלל" עולה בגימטריא בדיוק "ש"ס", לפי שהעוסק בש"ס ובפוסקים בענין "ארדוף אשיג", יזכה להשיג שלל שזה הש"ס, וזו התורה הקדושה שתביא לו ישועה בכל חייו.

"מי כמכה בְּאֵלֶם ה'" (טו, יא)

גלגולי פרעה

בשעה שאמרו ישראל לפני ה' "מי כמכה" וגו', שמע פרעה את המילים הללו, ובאותה שעה היה מטורף בלב ים, ונשא אצבעו לשמים ואמר, מאמין אני בכך שאתה ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים. ואין אלוה זולתך. מיד בא גבריאל והטיל שלשלת ברזל על צוארו, ואמר לו בפה מלא, רשע, אתמול אמרת "מי השם" ועכשיו אתה אומר "השם הצדיק"? מיד הורידו למצולות ים עד חמשים יום וציערו מאד, כדי שיכיר את נפלאות ה'. לאחר מכן המליכו על נינוה העיר הגדולה. ובשעה שאמר יונה הנביא (יונה ג, ד) עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת, פרעה קם מכסאו כי רעה אחזתו, ויכס שק וישב על האפר. ויזעק ויאמר, האדם והבהמה הבקר והצאן אל יטעמו מאומה ואל ירעו, ומים אל ישתו שלשת ימים. כי יודע אני שאין עוד אל אחר כמוהו בכל העולם, וכל דבריו אמת וצדק, הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט צדיק וישר הוא. וחזר בתשובה הוא וכל אנשי נינוה. ובשכר זאת לא מת פרעה, ועדיין חי ועומד בפתחה של גיהנם. וכשנכנסים אומות העולם, ופושעי ישראל בגופן וקרקפתא דלא מנח תפלין, ומשקרי ברית מילה, אז פרעה מודיע להם גבורות של הקדוש ברוך הוא, ואומר להם, למה לא למדתם ממני דעת, על מה שעשה לי במצרים ובים הראני נפלאות, עד שהאמנתי בו בעל כרחי. לכן אמרו רבותינו ז"ל כי אברהם אבינו ופרעה, עומדים בפתח גיהנם לבחון את שומרי ברית מילה, ומצילים אברהם אבינו מדין גיהנם. אבל אלו שלא שמרו ברית וזנו אחרי שרירות לבם, פרעה מעיד עליהם כי הם ערלים כמוהו, ונמשך להם עורלתם, שנאמר (יחזקאל לב, יט) רדה ואשכבה את ערלים, היינו פרעה ונבוכדנצר וכיוצא בהם. וכראות ישראל את כל זאת בנבואה, אז פתחו ואמרו, "מי כמוך באלים ה' מי כמוך נאדר בקודש". (מתוך מעשה הגדולים, אבידני, שמות, כאן, עמ' רמ"ו).

"מי כמכה בְּאֵלֶם ה'" (טו, יא)

אף המצרים אמרו שירה

בילקוט שמעוני (שמות רמז ר"ג) דורש על פסוקנו בזה הלשון, כיון שראו ישראל שאבד פרעה וחילו בים סוף, ובטלה מלכותם של מצרים, ונעשו שפטים בעבודה זרה שלהם, פתחו כולם את פיהם ואמרו 'מי כמכה באלים ה''. ולא ישראל בלבד אמרו שירה, אלא אף האומות כששמעו שאבד פרעה ומצרים בים ובטלה מלכותם ונעשו שפטים בעבודה זרה שלהם, כפרו כולם בעבודה זרה שלהם, ופתחו פיהם והודו למרום ואמרו, מי כמכה באלים ה'. עד כאן. בספר כסא רחמים (מלמד, בשלח עמ' מ"ח) כותב, שלפרעה הרשע נתן הקדוש ברוך הוא חיות כדי שלא ימות (פרקי דרבי אליעזר פרק מ"ב), ולכך פרעה אמר (שמות טו, יא) "מי" כמכה וגו', משום שבתחילה פגם בשם מ"י כשזלזל בה' ואמר (שמות ה, ב) מ"י ה' אשר ישמע בקולו, ולכך עתה תיקן זאת בשבחו לה' ב"מי" כמכה.

"נְטִיטָה יְמִינְךָ תְּבַלְעֵמוּ אֶרֶץ" (טו, יב)

בזכות שאמרו ה' הצדיק זכו לקבורה

פירש רש"י ז"ל (כאן, ומקורו מכילתא מסכתא דשירה סי' ט') בשכר שאמרו (לעיל ט, כז) ה' הצדיק, זכו לקבורה. עד כאן. והיינו לפי שהשם יתברך מודד מדה כנגד מדה. והמצרים בתחילה לא היו מודים במלכות שמים וארץ, ואילו עכשיו שהודו ואמרו "ה' הצדיק", שמלכותו בשמים ובארץ ואין זולתו, לכך תחת שהודו שהקדוש ברוך הוא הבעלים על הארץ, נתן להם ה' חלק ונחלה בארץ לקבורתם. (ילקוט המוסר ואבני השהם ח"ב כאן עמ' ק"ח).

פעם אמר הגאון הקדוש הרמ"ח מסלאנים זי"ע בדרך צחות, כי ג' דברים מתברך כל איש לעת פטירתו מן העולם, א. שתצא נשמתו במעמד מנין מבני ישראל. ב. שיזכה לטבילת גופו אחר הפטירה. ג. שיגיעו מעותיו וירושתו למקומות טובים וראויים. והנה אף המצריים זכו לכך, הן יצאה נשמתם במעמד שישים רבוא מבני ישראל. גם זכו לטבילה כהוגן במי ים סוף. וכספם וזהבם הגיעו למקומות הטובים ביותר לידי בני ישראל, וכל זה בזכות שאמרו משפט אחד "ה' הצדיק" ועל אחת כמה וכמה מי שבמשך כל ימי חייו עובד את ה' עבודה תמימה וטהורה שיזכה לרוב טוב שבעולם.

"נְחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִם זֹו גְּאֻלָּתְךָ" (טו, יג)

עולם חסד יבנה

בפסוק זה אנחנו רואים את גודל חסדו של ה' יתברך אשר הוציא את בני ישראל ממצרים וברחמיו המרובים הנחנו בנחת ובחסד עד אשר הביאנו אל ארץ ישראל. בענין זה סיפר אחד הרבנים, שבהיותו בגיל חמש עשרה, כיתת רגליו ללכת מוילנא למקום תורה הנמצא בסמיכות לראדין, עירו של החפץ חיים. ובהיות והיה עני מרוד, ולא היו בידו מעות לנסוע אל ישיבתו, לכך עשה דרכו רגלי, מסע שנמשך כמה ימים. והנה דרכו עברה בעיר ראדין, וכאשר ערב היום, כמנהג אותם ימים, סר הבחור ללון בבית המדרש. לפנות בוקר לפתע הקיץ משנתו, ומה השתומם לראות את ה"חפץ חיים" עומד על ידו עם כלי מים ומגבת, והציע לבחור ליטול ידיו. לאחר מכן הגיש לו בידו האחת חלה, וביד השניה הציע לו כוס חלב לסעוד את לבו. אחר כך תיקן את מושבו של הנער בכר ובשמיכה שהביא ה"חפץ חיים" מביתו, ואמר לו שימשיך לישון להכין עצמו לעמל היום הצפוי לו. ולא זו בלבד, אלא שלמחרת ליווה אותו החפץ חיים עם צידה לדרך ודמי נסיעה, כדי שלא יצטרך להמשיך בדרכו ברגל.

העגלה שסחבו גאוני עולם

כיוצא בזה גם מסופר על הגאונים רבי עקיבא איגר ובעל נתיבות המשפט, שבאו לאסיפת רבנים שנערכה בווארשא. יצאו בני העיר לקבל את פניהם, ולרוב חיבתם ואהבתם ומפני הכבוד כי רב הוא, התירו את הסוסים ממרכבתם, ורתמו האנשים את עצמם במקום הסוסים, לזכות לשמש את הגאונים. ראה זאת רבי עקיבא איגר, והוטב בעיניו הכבוד שחולקים לריעו הגאון רבי יעקב מליסא בעל ה"נתיבות המשפט". ולכך ירד אף הוא מהמרכבה והצטרף למושכים בעול. ראה זאת רבה של ליסא בעל הנתיבות, ואף בעיניו הוטב הכבוד שחולקים לרבי עקיבא איגר, וירד אף הוא מהמרכבה ומשך גם הוא בעול. וכך משכו הכל ברוב תרועה את המרכבה הריקה לכבודה של תורה.

"אֶל נְוֵה קְדֻשְׁךָ" (טו, יג)

לזכות להיות מדור שכינה

בתרגום יונתן (כאן) פירש את הפסוק, שה' בחסדו יוביל את ישראל אל בית המקדש מדור בית השכינה. עד כאן. והנה תנאי מותנה לזכות לבא אל מדור שכינה, וכמבואר בגמרא (בבא בתרא צח.). אמר רב יהודה אמר רב, כל המתגאה בטלית של תלמיד חכם ואינו תלמיד חכם, אין מכניסים אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא. עד כאן. וביאר המהרש"א (שם) שסיבת הדבר היא, מפני שיש כאן מדה כנגד מדה, הוא התגאה במחיצה שאינה שלו, שהרי לבש בגד שאינו ראוי לו, אף אין מכניסים אותו למחיצתו של הקדוש ברוך הוא, שהיא אינה מחיצה שלו.

"תַּפֵּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וַפְּחַד" (טו, טז)

הניסים והנפלאות שיעשה לנו הקדוש ברוך הוא לעתיד

אמר להם משה לישראל, אחי, דעו כי לא בכח יגבר איש, ואל יתהלל לא חכם ולא עשיר וגיבור לכבוש אפילו עיר אחת, אלא בגבורת השם יתברך. שהרי כמה גבורי אומות העולם עתידים להלחם בכם, והקדוש ברוך הוא נותן

פחדכם ומוראכם על כולם. ולא יתיצב איש בפניכם, עד שיבא מלך המשיח. כי כל הגוים כאין נגדו, ואפס ותוהו נחשבו לו. וכל שעליכם לעשות, הוא רק את רצונו של המקום ברוך הוא. לכן אמרו כולם, תפול עליהם אימתה ופחד וגו', ה' ימלוך לעולם ועד. אמר להם משה, ראיתם את הנסים והנפלאות שעשה לכם ה', אבל יותר ויותר יעשה לכם לימות המשיח בזמן שיעלה גוג ומגוג על ארץ ישראל, ועמו שבעים ואחד אומות, ויעלה לירושלים ארמילוס הרשע ויגיד, פרעה היה שוטה שגזר להרוג רק את הזכרים, וכן בלק ובלעם טפשים היו שרצו לקלל את ישראל, כי האל מברכם. והמן היה משוגע, לכן הפסיד. אבל אני אעלה ללחום עם פטרונם תחלה כביכול, ואחר כך אהרגם. שנאמר (תהלים ב, ב) יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו. מיד הקדוש ברוך הוא מוריד עליו אבני אלגביש, הגנוזות ברקיע.

וארמילוס הוא עז פנים מאד, ואלו הן סימניו: קרח, עינו אחת קטנה והאחת גדולה מאד. ימינו טפח, ושמאלו שתי אמות וחצי. צרעת לו במצחו. אוזנו הימנית סתומה, והאחרת פתוחה. ואדם המדבר טובה לו, לא שומע. והמדבר רע לו, הוא שומע. והוא יהרוג את משיח בן יוסף, ויסית הרבה את בני האדם וישמעו לו, ויהיו חופשים מדת התורה. (מעשה הגדולים, אבידני, ח"ב, כאן, עמ' רמ"ו).

"תבאמו ותטעמו" (טו, יז)

רצה ה' לעשותם כמלאכים ולהוריד את המקדש מן השמים

כשעם ישראל יצאו מארץ מצרים, רצה הקדוש ברוך הוא לעשותם כמו המלאכים, ולבנות בית המקדש ולהורידו מן השמים. וכיון שהרגיזו לפניו במדבר, מתו, והניח את בניהם להיכנס לארץ, וכן שיבנה בית המקדש בידי אדם. (מוסר חכמים השלם ח"ב עמ' קס"ז).

"מכון לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת ה' מְקֻדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנֵי יָדֶיךָ" (טו, יז)

בזכות שם אדנו"ת נבנה המקדש

בית המקדש נקרא גם שם אדנות (אדנ"י), לפי שהוא הבית ששם המיוחד שם הוי"ה שוכן בתוכו כי שם הוי"ה שהוא נכתב ואינו נקרא, משתכן בשם אדנות, דהיינו שם אדנו"ת היכל ובית לשם הוי"ה, ולכן כשקוראים את שם הוי"ה, מבטאים אדנות כי שם ביתו, ולפי שהשם יתברך קידש את הר המוריה והיה חלקו של שם אדנות, לפיכך נבנה בו בית המקדש. וסימנך (בפסוקנו) מקד"ש אדנ"י כוננו ידך. וכן אמר דניאל (דניאל ט, יז) והאר פניך על מקדשך השמם, למען אדנ"י. (מוסר חכמים השלם ח"ב עמ' קס"ח).

"ה' ימלך לעולם ועד" (טו, יח)

מלכות לעולמי עד

במדרש שכל טוב (כאן) רבי יוסי הגלילי אומר, אילו אמרו ישראל על הים ה' מלך עולם ועד, לא היתה אומה ולשון שולטת עליהם לעולם. אלא אמרו רק ה' ימלוך לעולם ועד, שפירושו לעתיד לבא. ואילו את הפסוק "ה' מלך עולם ועד" (תהלים י, טז) מלאכי השרת אמרוהו.

"ותקח מרים הנביאה אֶחָת אֶהָרֶן אֶת הַתֵּף בְּיָדָהּ" (טו, כ)

מרים משה אהרן וחור הכניעו את הקלי'

"התף" הוא סופי תיבות [שלא כסדרם], משחית אף חימה, מכאן יש רמז למה שמרים הנביאה הכניעה את הקליפות הנקראות משחית אף וחמה. ובאמת שאף משה אהרן וחור הכניעו, שהרי הראשי תיבות של שמות הקליפות הנזכרות הם משחית אף וחמה, שהם גם ראשי תיבות שמות אלו הצדיקים שהכניעו, משה אהרן חור. וזה נרמז בפסוק במלחמת עמלק (שמות יז, י) ויעש יהושע כאשר אמר לו משה להלחם בעמלק, "ומשה אהרן וחור" עלו "ראש" הגבעה, היינו ששלושתם הכניעו את "ראש" הקליפה.

והנה אמצע האותיות של "משחית חמה" הם אותיות "משיח", והטעם לכך הוא שלפי שלעתיד לבא ימתיק הקדוש ברוך הוא את האותיות האמצעיות של הקליפות הנזכרות, ויבא "משיח". וזה נרמז בכתוב (ירמיה ל, יד) כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך, שהרפואה תעלה מתוך הקליפות ומתוך מכותיך ארפאך, היינו מתוך תיבות "משחית אף חמה", יעלו האותיות משיח.

וכן יש להוסיף שכל זה נרמז בפסוק (בראשית ג, ט"ז) הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב, וסמך ליה ואל האשה אמר. שהנשים הצדקניות מכניעות את סופי תיבות הת"ף חמה משחית אף, ואילו הצדיקים הנזכרים מכניעים את ראשי תיבות מא"ח משחית אף חמה.

"וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחֹת אֶהֱרֵן אֶת הַתֶּף בְּיָדָהּ" (טו, כ)

כיצד הנשים שרו, הרי קול באשה ערוה?

צריך להבין, איך מרים הנביאה היתה שרה, ועוד אומרת לכולם לשיר, וכמו שנאמר ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחולות, ותען להם מרים שירו לה' וכו', הרי אמרו רבותינו ז"ל (ברכות כד. שו"ע או"ח סי' עה סעי' ג ואה"ע סי' כא סעי' א) קול באשה ערוה?

יש מפרשים (תפארת יהונתן אייבשיץ כאן ובפרדס יוסף) שבעבור כך לקחה את התוף בידה, כדי שעל ידי שמיעת קול התוף לא ישמע קולה.

ויש שביארו (הרב חיד"א במראית העין מסכת מידות פ"א מ"א), שיש ת"ף מחנות פלונית המכשילים ומחטיאים את האדם, ומרים הכניעה את ת"ף מחנותיהם. וזה מה שנאמר, ותקח מרים הנביאה את ה"תף", בגימטריא לילי"ת, שהיא היצר הרע, ומרים הכניעה תחת ידה. וכיון שפלונית נכנעה תחת ידה של מרים, שוב לא היה לה את הכח להחטיא את הזכים, ובאותה שעה לא היה שייך האיסור קול באשה ערוה. וכן עשו כל הנשים, שיצאו אחריה בתופים וגם הם הכניעו, והתישו כוחם, וזהו ותקח מרים הנביאה אחות סופי תיבות "תמחה", שמחתה את שמם מן העולם.

"וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחֹת אֶהֱרֵן אֶת הַתֶּף בְּיָדָהּ" (טו, כ)

מדוע דוקא תוף

בפסוקים כאן נאמר שמרים לקחה את התוף ושרה לה'. וצריך להבין מדוע לקחה אותה הצדקת דווקא תוף בכדי להלל עמו לה', ולא לקחה שאר כלי זמר, שקולם ערב יותר, כדוגמת כינור עוגב או חליל?

ונראה לומר שמכיון שאופן הוצאת קול הנגינה מהתוף הוא על ידי הכאה, כשמכים בו בחזקה, ואז יוצא ממנו קול שירה זמרה בנעימה. וכיוצא בזה באה מרים הנביאה ללמדנו ארחות חיים, שנדע שממקום ההכאה, זה ממקום ההסתרה, ודוקא משם נשמעת שירת האמונה, באופן שהאדם [המוכה] יאמין שהכל הגיע לטובתו השלימה. ונמצא שהשירה הזו חשובה לאין ערוך אצל אבינו שבשמים.

"וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה וכו' וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַה' כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בָּיִם" (טו, כ-כא)

מרים הנביאה ענתה לנשים שיש להן חלק בתורת בעליהן

בשירת הים נאמר (שמות טו, כ), ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התף בידה ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות. ותען להם מרים, שירו לה' כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים. ושואלים המפרשים, היכן מצינו ששאלו את מרים, עד שהיא הוצרכה להשיב תשובה, וכמו שכתוב, "ותען להם מרים"? וכן מדוע מרים אומרת להם שישירו דווקא את הפסוק "כי גאה גאה סוס ורוכבו רמה בים", ולא פסוק אחר?

ומבארים המפרשים, שהנשים הצדקניות היו עצובות בקריעת ים סוף ולא רצו לשיר, מפני שאמרו, הלא תכלית יציאת מצרים היא קבלת התורה, ואילו אנחנו הנשים לא נצטוונו על העיסוק תורה ולהתענג בה, ואם כן מדוע יש לנו לשיר? על טענתם ענתה להם מרים, שירו לה' וכו' סוס ורוכבו רמה בים. כי בקריעת ים סוף בא הקדוש ברוך הוא למצרי ואמר לו, מדוע רדפת אחרי בני? משיב לו לתומו, אני רק ישבתי על הסוס והוא שהביא אותי הלום. אומר ה' לסוס, מדוע רדפת אחרי בני? אומר הסוס, לא אני הוא האשם, כי אם המצרי, הוא שהנהיג אותי לכאן. מה עשה הקדוש ברוך הוא, מושיב את המצרי על הסוס, ודן את שניהם יחד. וכמשל הידוע עם החיגר והסומא... ולכן נאמר "סוס ורוכבו רמה בים", שדן אותם יחדיו. אמרה להם מרים, לסוסתי ברכבי פרעה דמיתוך רעיתי, הרי הבעל אינו יכול ללמוד תורה ללא העזרה של אשתו המבשלת ומנקה ומטפלת בילדים ועושה את כל ענייני העולם הזה. אם כן נלמד מדינו של הסוס, כשם שהוא נענש על שהביא את המצרי הרוכב, ונענש באותו עונש שנענש המצרי, כן גם כאן לאידך גיסא, האשה תקבל את אותו השכר שיקבל בעלה על לימוד התורה שלו, כיון שבלעדיה לא יוכל עשות זאת. ובפרט שהדברים באים בתורת קל וחומר, הן מרובה מדה טובה ממדת פורענות פי חמש מאות. וזה שאמרה להם מרים, שירו לה', כי לא נגרע חלקכם בתורה, והראיה לכך "סוס ורוכבו רמה בים" שדן אותם לחובה יחדיו, ואף אתכם ידן לזכות יחדיו.

"ותען להם מרים" (טו, כא)

מרים אמרה לנשים לכזין שירתם לפרצוף עתיק

"ותען להם מרים", לא לנשים אמרה, אלא למשה ובני ישראל, וליכא קפידא בכל גוונא, כי יצר הרע בהווא עלמא ליכא. ועוד מרים הנביאה היא לבדה אומרת כך, ושאר עלמות תופפות לא משוררות, שאין להם רשות לכזין דעתם לעתיקא. עד כאן.

ואפשר לפרש את דבריו, ותען להם מרים, היינו לאותם המלאכים שהיו אחרי אותם נשים צדקניות, לאלה אמרה מרים שיוכזבו שירתם לעתיקא (קדישא) דבריא. וכמו שאמרו בזה"ק (פ' בשלח דף מ"ח ע"א) שאמר הקב"ה למשה "מה תצעק אלי דהא כלהו באתר דא קיימי ועל דא ויסעו ינטלון מן דא דלאו עדנא הוא, אלא בעתיקא תליא מלתא". עכ"ל. (מוסר חכמים השלם ח"ב עמ' קס"ח בקצרה)

לימוד ליל שביעי של פסח

לימוד ליל שביעי של פסח באשמורת הבוקר

באשמורת הבוקר בליל שביעי של פסח קודם עלות השחר נכון לקרות שירת הים בקול נעים מעומד, ויתחיל מן התחלת הפרשה ויהי בשלח פרעה את העם, ואחר שיסיים השירה יחזור לומר שלושה פסוקים של ויסע מלאך וכו' ויבוא בין וכו' ויט משה וכו'.

וְיְהִי בְשַׁלְחֹן פְּרֹעֶה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָזְחָם אֱלֹהִים הָרָף אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פְּן־יִנָּזְחָם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלִּזְמָה וְשָׁבוּ מִצְרַיִמָּה: וַיִּסַּב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם הָרָף הַמְדַבֵּר יַם־סוּף וְנֹזְמָשִׁים עָלָיו בְּנִי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיִּקְוֹז מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁפִּיעַ הַשְּׁבִיעִי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלִיתֶם אֶת־עֲצָמֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם: וַיִּסְעוּ מִסַּפְתַּי וַיִּנָּזְחוּ בְּאֶתְם בְּקִצְהַי הַמְדַבֵּר: וַיְהִי־הָלֶךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנֹזְחָתָם הָרָף וְלִילָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהַאֲרִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וְלִילָה: לֹא־יִמְיֵשׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לִילָה לִפְנֵי הָעָם: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁבוּ וַיִּנָּזְחוּ לִפְנֵי כִּי הִזְזִירָת בֵּין מִגְדַּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בְּעַל צִפֹּן נִכְחוּזוּ תִנָּזְחוּ עַל־הַיָּם: וְאָמַר פְּרֹעֶה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִבְכִּים הֵם בְּאֶרֶץ סֹגֵר עֲלֵיהֶם הַמְדַבֵּר: וְזוֹקְתֵי אֶת־לִב־פְּרֹעֶה וְרִדְף אֲזוּרֵיהֶם וְאֶפְכְּדָה בְּפִרְעֹה וּבְכָל־זוּיָלוֹ וַיִּרְדְּעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: וַיַּגֵּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרוּז הָעָם וַיְהַפֹּךְ לִבָּב פְּרֹעֶה וַעֲבָדוּ אֶת־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מִה־זֹּאת עֲשִׂינוּ כִּי־שַׁלְּחֵנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעַבְדָּנוּ: וַיֹּאסֵר אֶת־רַכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לְקוֹז עַמּוֹ: וַיִּקְוֹז שֵׁש־מֵאוֹת רֶכֶב בְּזוּר וְכָל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלֹשׁ עַל־כָּלוֹ: וַיִּזְזַק יְהוָה אֶת־לִב פְּרֹעֶה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אֲזוּרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִצְאִים בְּיַד רַמָּה: וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אֲזוּרֵיהֶם וַיִּשְׁיִנוּ אוֹתָם זֹנְגִים עַל־הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב פְּרֹעֶה וַיִּפְרְשׂוּ וְזוּיָלוּ עַל־פִּי הַזִּזִירָת לִפְנֵי בְּעַל צִפֹּן: וּפְרֹעֶה הִקְרִיב וַיִּשְׂאֹף בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נִסְעוּ אֲזוּרֵיהֶם וַיִּרְאוּ מֵאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה: וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמְבַלֵּי אֵיזֶר־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקוֹזְתָּנוּ לְמוֹת בְּמִדְבָּר מִה־זֹּאת עֲשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם: הֲלֹא־זֶה הִדְבַּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר זֹדֵל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עַבְדָּה אֶת־מִצְרַיִם מִמֶּתָנוּ בְּמִדְבָּר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶת־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ הַתִּיַּצְבוּ וְרֵאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רֵאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסְפוּ לְרֹאֲתָם עוֹד עַד־עוֹלָם: יְהוָה יִלְוֶה לָכֶם וְאַתֶּם תִּזְוָרוּשׁוּן: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מִה־תִּצְעַק אֵלַי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ: וְאַתָּה הָרַם אֶת־מִטְוֶה וְנָטָה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבִקְעָהוּ וַיִּבְּאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם

ביבשה: ואני הנני מזוזק את-לב מצרים ויבאו אזוריהם ואכבדה בפרעה ובכל-זוילו ובפרשיו: וידעו מצרים כי-אני יהוה בהכבדי בפרעה ברכבו ובפרשיו: וישע מלאך האלהים החלף לפני מזונה ישראל וילף מאזוריהם וישע עמוד הענן מפניהם ועמד מאזוריהם: ויבא בין | מזונה מצרים ובין מזונה ישראל ויהי הענן והזשף ויאר את-הלילה ולא-קרב זה אל-זה פל-הלילה: ויש משה את-ידו על-הים וילף יהוה | את-הים בריוז קדים עזה פל-הלילה וישם את-הים לזרבה ויפקעו המים: ויבאו בני-ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם זומה מימינם ומשמאלם: וירדפו מצרים ויבאו אזוריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל-תוף הים: ויהי באשמרת הפקר וישקף יהוה אל-מזונה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מזונה מצרים: ויסר את אפן מרכבתיו וינהגו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלזם להם במצרים: ויאמר יהוה אל-משה נטה את-ידך על-הים וישבו המים על-מצרים על-רכבו ועל-פרשיו: ויש משה את-ידו על-הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער יהוה את-מצרים בתוף הים: וישבו המים ויכסו את-הרכב ואת-הפרשים לכל זויל פרעה הבאים אזוריהם בים לא-נשאר בהם עד-אזוד: ובני ישראל הלכו ביבשה בתוף הים והמים להם זומה מימינם ומשמאלם: וישע יהוה ביום ההוא את-ישראל מיד מצרים וירא ישראל את-מצרים מת על-שפת הים: וירא ישראל את-היך הגדלה אשר עשה יהוה במצרים ויראו העם את-יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו: טואו ישיר-משה ובני ישראל את-השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמר אשירה ליהוה כי-נאה נאה סוס ורכבו רמה בים: עזי וזמרת יהי ויהי-לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו: יהוה איש מלזמה יהוה שמו: מרכבת פרעה וזוילו ירה בים ומבזר שלשיו טבעו בים-סוף: תהמת יכסימו ירדו במצולת כמור-אבן: מינה יהוה נאדרי בפוז מינה יהוה תרעץ אויב: וברב אונה תהרס קמיה תשלזו זרנה יאכלמו פקש: וברוז אפיה נערמו מים נצבו כמור-נר נזלים קפאו תהמת בלב-ים: אמר אויב ארדף אשיג אזלק שלל תמלאמו נפשי אריק זרפי תורישמו ידי: נשפת בריוזף פסמו ים צללו כעופרת במים אדירים: מיכמכה באלם יהוה מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא: נטית מינה תבלעמו ארץ: נזית בזוסדה עם-וואלת נהלת בעזף אל-נה קדשך: שמעו עמים ירוזון זויל אזו ושבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב ואזזמו רעד נמגו כל ישבי כנען: תפל עליהם אימתה ופוזר בגדל זרועף ידמו כאבן עד-יעבר עמר יהוה עד-יעבר עם-ו קנית: תבאמו ותשעמו בהר נזלתך מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני פוננו ידיו: יהוה | ימלך לעלם ועד: כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עליהם את-מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוף הים: ותקוזו מרים הנביאה אזזות אהרן את-התף בידה ותצאן כל-הנשים אזזיה בתפים ובמזולת: ותען להם מרים שירו ליהוה כי-נאה נאה סוס ורכבו רמה בים:

וישע מלאך האלהים החלף לפני מזונה ישראל וילף מאזוריהם וישע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאזוריהם: ויבא בין | מזונה מצרים ובין מזונה ישראל ויהי הענן והזשף ויאר את-הלילה ולא-קרב זה אל-זה פל-הלילה: ויש משה את-ידו על-הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער יהוה את-מצרים בתוף הים: וישבו המים ויכסו את-הרכב ואת-הפרשים לכל זויל פרעה הבאים אזוריהם בים לא-נשאר בהם עד-אזוד: ובני ישראל הלכו ביבשה בתוף הים והמים להם זומה מימינם ומשמאלם: וישע יהוה ביום ההוא את-ישראל מיד מצרים וירא ישראל את-מצרים מת על-שפת הים: וירא ישראל את-היך הגדלה אשר עשה יהוה במצרים ויראו העם את-יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו: טואו ישיר-משה ובני ישראל את-השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמר אשירה ליהוה כי-נאה נאה סוס ורכבו רמה בים: עזי וזמרת יהי ויהי-לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו: יהוה איש מלזמה יהוה שמו: מרכבת פרעה וזוילו ירה בים ומבזר שלשיו טבעו בים-סוף: תהמת יכסימו ירדו במצולת כמור-אבן: מינה יהוה נאדרי בפוז מינה יהוה תרעץ אויב: וברב אונה תהרס קמיה תשלזו זרנה יאכלמו פקש: וברוז אפיה נערמו מים נצבו כמור-נר נזלים קפאו תהמת בלב-ים: אמר אויב ארדף אשיג אזלק שלל תמלאמו נפשי אריק זרפי תורישמו ידי: נשפת בריוזף פסמו ים צללו כעופרת במים אדירים: מיכמכה באלם יהוה מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא: נטית מינה תבלעמו ארץ: נזית בזוסדה עם-וואלת נהלת בעזף אל-נה קדשך: שמעו עמים ירוזון זויל אזו ושבי פלשת: אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב ואזזמו רעד נמגו כל ישבי כנען: תפל עליהם אימתה ופוזר בגדל זרועף ידמו כאבן עד-יעבר עמר יהוה עד-יעבר עם-ו קנית: תבאמו ותשעמו בהר נזלתך מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני פוננו ידיו: יהוה | ימלך לעלם ועד: כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עליהם את-מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוף הים: ותקוזו מרים הנביאה אזזות אהרן את-התף בידה ותצאן כל-הנשים אזזיה בתפים ובמזולת: ותען להם מרים שירו ליהוה כי-נאה נאה סוס ורכבו רמה בים:

ואח"כ ילמוד דברים אלו:

שם בן ע"ב של ויסע ויבא ויט יש בו ע"ב תיבין ורי"ו אתנון והוא בחינת חג"ת, ועל ידי שם זה נקדע הי"ם לישראל, גם על ידי שם זה החיה אלישע הנביא ע"ה את בן השונמית שהוא חבוק הנביא ע"ה. והנה הע"ב שמות הם יוצאין משלשה פסוקים הנזכרים בכרשת בשלח והם, האחד ויסע מלאך האלקים וכו', והשני ויבא בין מחנה מצרים וכו', והשלישי ויט משה את ידו וכו'. ופסוק הראשון של ויסע סדורו בסדר ישר מראש הפסוק לסופו, ופסוק השני של ויבא סדורו למפרע מסוף הפסוק לראשו, ופסוק השלישי של ויט סדורו בסדר ישר מראש הפסוק ועד סופו. נמצאו אותיות הראשונות של כל הע"ב שמות הם של פסוק ויסע, ואותיות האמצעיות הם של פסוק ויבא, ואותיות האחרונות הם של פסוק ויט:

וּכְתַב רַבְּנוּ מִתְרַח"ו וְל' בְּסֵפֶר מְבוֹא שְׁעָרִים ש"ה ח"א פ"א וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, וְהִבֵּן עֲתָה עֲנִין שֵׁם בֶּן ע"ב אֲשֶׁר בְּחֶסֶד מֶה עֲנִינוֹ. וְהֶעֱנִין כִּי כָל שֵׁם ע"ב זֶה, אֵף עַל פִּי שְׁנֵחֶלֶק לְשִׁלֵּשׁ בְּחִינּוֹת, כִּי הָרִי פֶסוּק וְיִסַּע הוּא בְּחֶסֶד, וְפֶסוּק וְיָבֵא בְּגִבּוֹרָה, וְפֶסוּק וְיִט בְּתַפְאֲרָתוֹ, עִם כָּל זֶה כָּל שֵׁם ע"ב הוּא בְּחֶסֶד כְּנֻדָּע. וְהַטַּעַם כִּי הוּא בְּסוֹד הַחֶסֶד שֶׁבְּחֶסֶד וְהַחֶסֶד שֶׁבְּגִבּוֹרָה וְהַחֶסֶד שֶׁבְּתַפְאֲרָתוֹ. וְהִבֵּן זֶה הַיָּטֵב, כִּי עִם הַיּוֹת שֵׁם זֶה בְּחִנּוֹת, הִנֵּה הוּא בְּבַחֲנֵינֵת חֶסֶד שֶׁבְּכָל אֶחָד מֵהַשְּׁלִשָּׁה אֵלּוּ. וְלִכֵּן שֵׁם בֶּן ע"ב כָּלוּ בְּחֶסֶד. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ:

ואח"כ יאמר בקשה זו שהיא מיוסדת ר"ת ע"ב שמות של שם בן ע"ב דויסע ויבא ויט הנו':

(וה"ו)

וְאַתָּה הָאֵל וְהַגְּדוֹל. וְאַתָּה הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא. וְאַתָּה הַחַי וְקַיָּם. וְאַתָּה הָאֱלֹהִים וּמְלֹךְ. וְאַתָּה הַמַּאֲצִיל וְהַבּוֹרָא. וְאַתָּה הַיּוֹצֵר וְהַעוֹשֶׂה. וְאַתָּה הַשׁוֹמֵעַ וּמְאַזֵּין. וּמְקַבֵּל הַתְּפִלוֹת וְעוֹנֶה:

וה"ו	וְעַד הַטּוֹב וְעַדְנִי
יל"י	יְשׁוּעָתֶךָ לְעַד יִצְרוֹנִי
סי"ט	סִמְכֵנִי יִשְׂרָאֵל מִתְרַנֵּי
על"ם	עוֹרְנִי לְמַעַן מַלְכוּתֶךָ
מה"ש	מִן הַמִּצַּר שׁוֹעֵתִי
לל"ה	לְתַפְלָתִי לְתַחֲנִנְתִּי הַקְּשִׁיבָה
אכ"א	אֶל כְּסֵאֲךָ אֲצַפֶּה
כה"ת	כִּפְסֵא הַרְחָמִים תָּשֵׁב
הז"י	הַגִּבּוֹר זְכוּת יִשְׁעִי
אל"ד	אֲמַר לְצָרוֹתַי דִּי
לא"ו	לִישׁוּעָתֶךָ אוֹחִיל וְאֲצַפֶּה
הה"ע	הַמְּקַבֵּל הַתְּפִלוֹת עֲנֵנִי
יד"ל	יְהוָה־נִי יֵאֱהַדוּנֵהּ וְזָכְרֵנִי לְטוֹבָה

מב"ה
 הר"י
 הק"ם
 לא"ו
 כל"י
 לו"ו
 פה"ל
 נל"ך
 יי"י
 מל"ה
 זזה"ו
 נת"ה
 הא"א
 יר"ת
 שא"ה
 רי"י
 או"מ
 לכ"ב
 וש"ר
 יז"ו
 לה"ז
 כו"ק
 מנ"ד
 אנ"י
 זזע"ם
 רה"ע

מאוצרך ברכות השביעי
 הראני רחמי ישעך
 הקם קוממיות מזלי
 לך אני והושיעני
 כי לישועתך יחלתני
 לבבני ואזרני וסעדני
 פניך האר לעבדך
 נר לרגלי בוננה
 יתבוננו יתברכו ידי
 משאלות לבי הקם
 חנני חוד והדר
 נפלאות תורתך הראני
 האר את אפלתני
 יתוודעו יאהדונוהי רצה תשובתי
 שלח אורך הנחני
 רחמיך יצרוני יתוודעו יאהדונוהי
 אמצני וברכני מברכותיך
 לבבי בוננה ביראתך
 וחנוני שפע רב
 יבואוני חסדיך ורחמיך
 ללבי הראה חכמה
 בלבלי וכוליבני קוממיות
 מלאני נעם דבריך
 אתה נרי יתוודעו יאהדונוהי
 חדרי עשר מלאני
 רוחך המזכה עלי

יי"ז   יִרְבוּ יַגְדְּלוּ וְכִיּוֹתֵי
 ה"ה   הוֹרְנֵי תִהְיֶה הַטּוֹב
 מ"ך   מַעֲשֵׂי יָדַי כּוֹנְנָה
 וו"ל   וְחִזְקֵנִי וְאַמְצֵנִי לְעִבּוֹדְתֶךָ
 יל"ה   יִהְיוּ לְרֵצוֹן הַגְּיוּנֵי
 סא"ל   סִיעֵ אוֹתִי לְיִרְאָתֶךָ
 ער"י   עָלֵי רַחֲמֶיךָ יְיָמוּ
 עש"ל   עֲשֵׂה שָׁלוֹם לִי
 מי"ה   מִמִּתְנֹת יָדְךָ הַעֲשִׂירֵנִי
 וה"ו   וְהַגְּבֵר הַחֶסֶד וְהַרְחֲמֵם
 דנ"י   דַּבְּרֶךָ נְתִיבֵי יָאִיר
 הוז"ש   הַשְּׁבִיעֵנִי חַיֵּי שָׁלוֹם
 עמ"ם   עַל מֵי מְנוּחֹת
 ננ"א   נִהְלֵנִי נוֹרָא אִים
 ני"ת   נְעִימוֹת יְמִינֶךָ תִּרְאֵנִי
 מב"ה   מִהַר בָּנָה הַמִּקְדָּשׁ
 פו"י   פִּדְהָ וּגְאָל יִשְׂרָאֵל
 נמ"ם   נִדְחִים מִלֵּט מִמַּאֲסָר
 יי"ל   יִתְקַבְּצוּ יְבוֹאוּ לְצִיּוֹן
 הר"ז   הַשְּׁבִיעֵנוּ רוּחַ חֲכָמָה
 מצ"ר   מִהַר צִמַּח רַפּוּאֹתַי
 ומ"ב   וְשִׁבְעֵנִי מִטּוֹב בֵּיתֶךָ
 יה"ה   יִשׁוּעוֹתֶיךָ תִּרְבִּים הוֹחֵלְתֵי
 ענ"ו   עֲלֶיךָ נִסְמְכֹתַי וּבִטְחֹתַי
 מזו"י   מִחֲכָמְתֶךָ חֲכַמְנֵי יְהוָה יאהדונהי
 דמ"ב   דַּבֵּק מִחֲשַׁבְתֵי בְּךָ

מנ"ק   מְנַסְתְּרוֹת נִקְנִי קִדְשֵׁנִי
אי"ע   אוֹרֶךְ יוֹרַח עָלַי
זב"ו   חֲנֻנִי בִּינָה וְדַעַת
רא"ה   רַבָּה אֶת הוֹנִי
יב"מ   יִהְיֶה בְּרוּךְ מְקוֹרֵי
הי"י   הַאֲרֶךְ יָמֵי יְהוָה יאהדונהי
מו"ם   מִלְטֵנִי וּמִלֵּא מִשְׁאֲלוֹתַי

יו"ד

יִזַּל יִשְׂרָאֵל אֶל יְהוָה יאהדונהי כִּי עַם יְהוָה יאהדונהי הוֹזָסָד וְהִרְבָּה עִמּוֹ פְדוּת: וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל
מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו: דְּרִשְׁתִּי אֶת יְהוָה יאהדונהי וְעַנְנִי וּמִכָּל מְגוּרֹתַי הִצִּילֵנִי:

ה"י

הִנֵּה כְּעִנֵּי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעִנֵּי שְׂפֹזָה אֶל יַד גְּבֻרָתָהּ כִּן עִנֵּינוּ אֶל יְהוָה יאהדונהי אֱלֹהֵינוּ עַד
שִׁיזְזֵנוּ: יְהוָה יאהדונהי צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשָּׁעַב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלַּח:

וי"ו

וְאֲנִי תִפְלַתִּי לָךְ יְהוָה יאהדונהי עַת רְצוֹן אֱלֹהִים בְּרַב זִסְדֶּךָ עֲנֵנִי בְּאֵמֶת יִשְׁעֶךָ: יְהוָה יאהדונהי צְבָאוֹת
אֲשֶׁרִי אָדָם בּוֹטֵזוּ בָּךְ: וּתְרָם כְּרָאִים קִרְנֵי בִלְתִּי בְּשֶׁמֶן רַעְנָן:

ה"י

הַאִירָה פְּנֶיךָ עַל עֲבֶדְךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְּזִסְדֶּךָ: יְהוָה יאהדונהי הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאֵנוּ:

ביאור ההפטר

הפטר שביעי של פסח

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על השירה שאמר דוד, וזה מעין הקריאה של שביעי של פסח. שישראל אמרו שירה בקריעת ים סוף והודו לה' על שהצילם מיד פרעה וכל מצרים.

תוכן ההפטר

לעת זקנתו של דוד, ולאחר שעברו עליו צרות רבות וניצול מהן, אמר שירה לה', והודה לו על שהציל אותו מאויביו ומיד שאול, ואומר שה' היה מבטחו כל הזמן, וגם כשעברו עליו צרות רבות והיה על סף המות, הנה קרא לה', וה' שמע את תפילתו והציל אותו מאויביו, שחיכו כל הזמן להפיל אותו ברשתם.

אך ה' הפר עצתם ושמר עליו מכל משמר בגלל ששמר את מצוותיו והיה תמים עמו, לכן ה' השיב לו כצדקתו כי כך דרכו של הבורא, שההולך בחסידות, גם ה' מתנהג עמו בחסידות ומי שנוהג בעקמומיות, גם ה' מתנהג עמו באותה צורה, כי דרכו לשלם לאדם "מידה כנגד מידה". ומי שהוא עניו ושפל הרי ה' מושיעו מכל צרה, אך את בעלי הגאווה הוא משפיל.

ובעזרתו יתברך, היה דוד רודף אחרי גדודי גוים ולא היה חוזר עד השמידו אותם. אויביו היו נסים מלפניו, ועמים רחוקים שלא הכירם מעולם, היו באים אליו לשרתו מתוך הכנעה ושפלות. לכן דוד מודה ומשבח לה' ומפרסם גדולתו בקרב עמים רבים. והיה אומר ומפרסם שכל הטובות שה' עושה עמו, הם בתורת חסד ומתנה ולא כגמול על מעשיו. ובקשתו היא שאותם התשועות הגדולות והחסדים שעשה עמו, יעשה אותם עם זרעו שתתמיד מלכותם.

שמואל ב' פרק כ"ב

א וַיִּדְבֶּר דָּוִד [א] לַיהוָה אֶת-דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת [ב] שִׁירָה זו חִיבְרָה דָוִד בְּסוּף יָמָיו כְּשֶׁהִנִּיחַ לוֹ ה' מְכַל

אוֹיְבָיו (ד"ק) בַּיּוֹם הַצֵּיל יְהוָה אֶתֹּו לְעֵת זְקֵנְתּוֹ (רש"י) מִכָּפָה כִּי־ד (מ"ז) כָּל-אֹיְבָיו וּמִכָּפָה שָׁאוּל וּבִעֵינָיו

מִיַּד שָׁאוּל שֶׁהָיָה רוֹדְפוֹ יוֹתֵר מִכּוֹלָם (רש"י) ב וַיֹּאמֶר יְהוָה סִלְעֵי [ג] מִחֲסֵי וּמִצְדָּתַי מִבְּצַר חֲזַק (מ"ז) וּמִפְּלִטֵי-לִי

עיונים והארות

יחד עם שאר המזמורים להנהגת המתבודד, ולצורך כל אדם שיתפלל בשעת צרה, שאם יהיה נרדף מאויביו יאמר המזמור: "בברוח מפני אבשלום בנו", ואם שונאים יארבו לדמו יאמר המזמור (תהלים נד): "בבוא הזיפים...", ואם חטא וישוב בתשובה יאמר המזמור (נא): "בבוא אליו נתן הנביא...", ואם יבקש על תלמוד תורה יאמר מזמור (קיט): "אשרי תמימי דרך", ואם יחלה יאמר מזמור (מא): "אשרי משכיל אל דל", כיון שיש בהם סגולות נפלאות להורדת השפע האלהי על המתפלל. וכאשר העתיק השירה הזו שהיתה שגורה בפיו בימי בחרותו, ראה צורך לשנות בה דברים, שבתחילה היתה בינו לבין המקום ברוך הוא, ועכשיו לצורך הכלל, ובודאי היו לו טעמים בכל שינוי ששינה בשירה. וכן הוא במזמור הודו לה' המובא (בדברי הימים, טז) וכן בתהלים מזמור צו. (עיון בספר מעם לועז ותמצא טעמים נוספים).

ג. ה' סלעי - מה ראה דוד לקלס בסלע, על שם שנעשה לו נס בסלע, שנאמר והיה הוא נחפז ללכת וגו' (ילק"ש).

א. וידבר דוד - עשר שירות הם, זה שאמר הכתוב שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן ימיני, אמר לו הקב"ה לדוד, דוד שירה אתה אומר לפני על מפלת של שאול, אלמלא אתה שאול והוא דוד אבדתי כמה דוד מפניו... מכף כל אויביו ומכף שאול - וכי ביום אחד הוצל מכף כל אויביו ומשאול, אלא דהוה קשי שאול עליה מכל שונאיו דאומות העולם (מ"ק ט"ז).

ב. מובא בזוהר הקדוש בראשית דף פב, עמוד שני (בתרגום מילולי): בוא וראה, דוד המלך היה קם בחצות לילה והיה עוסק בשירות ותשבחות של התורה, ואומר את השירות והתשבחות בעמידה ככתוב (תהלים קיט, סב): "חצות לילה אקום להודות לך", [ואולי מטעם זה, ישנם האומרים את שירת הים יום יום בעמידה].

דוד המלך כתב בתהלים פרק יח: פרק שירה בשינוי מהשירה הזו, מובא בספר מעם לועז טעם לשינוי זה כמו שכתב האברנאל: דוד המלך לעת זקנתו כלל שירה זו בספר תהלים

ומציל אותי (ת"י): **אֱלֹהֵי צוּרִי** [ד] חוזקי ותוקפי הוא מִדֵּי יתברך (רד"ק), ולכן אני **אֶחָסְהָ - מתכסה (רש"י) בּוֹ** [ה] **מִנְּנִי** הוא מגן ושומר עלי **יְקָרְן יִשְׁעֵי** [ו] הוא מציל ומושיע אותי כקרן המצילה ומושיעה את בעלי הקרנים (רד"ק) **מִשָּׁנֵבִי וּמִנּוֹסֵי** ה' הוא הצלתי ותוקפי ואליו אני אנוס מאיום האויב (מ"ד) **מִשְׁעֵי** המושיע והמציל אותי, ואף **מִחַמֶּם** מאנשי חמס **תִּשְׁעֵנִי** (רד"ק): **מִהֲלֵל אֶקְרָא יְהוָה** כאשר אני מתפלל ומהלל את ה' **וּמֵאֵיבֵי אוֹשַׁע** אנצל מאויבי (רד"ק): **הַ פִּי אֶפְפְּנִי** [ז] סבבני והקיפוני (רש"י) **מִשְׁבְּרֵי-מוֹת** צרות המובילות אל המוות (רד"ק) **נַחֲלִי** חוליים ומכאובים שבאו לי על ידי אנשי **בְּלִיעַל** [ח] **יִבְעֲתֵנִי** הבעיתו והפחידו אותי (מ"ד): **וְחַבְלֵי** כאבי (רד"ק) **שָׂאוֹל** מוות **סָבְנִי** סיבבו אותי (מ"ד) **קִדְמוֹנֵי מִקְשֵׁי-מוֹת** האויבים התקדמו לשים בדרכי מוקשים המובילים אל המוות (ת"י): **זֶ בַּצָּר-לִי** [ט] **אֶקְרָא** אל **יְהוָה וְאֶל-אֱלֹהֵי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מִהֵיכָלֹוּ** מן השמים **קוֹלִי וְשׁוֹעֲתִי** וצעקתי באה (רד"ק) **בְּאֲזִנָּיו: (ותגעש) וַיִּתְגַּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ** [י] נעו ונדו מרוב פחד יושבי **הָאָרֶץ** המציקים לי **מוֹסְדוֹת**

עיונים והארות

אחא אמר נפניתי לכאן ולכאן ואין לי גואל אלא אתה, מדבר בארבע מלכיות. אפפוני נחלי מות בבבל. נחלי בליעל במדי. חבלי שאול סבוני ביון, קדמוני מוקשי מות באדום. רבע אמרין למה כתב בראשונה ובארבע מות, שזו החריבה בית ראשון וזו החריבה בית שני, רבי אבא בר כהנא אמר זו גזרה שמד וזו גזרה שמד (ילק"ש).

אפפוני... מובא במדרש תהלים יח, י: זה מדבר בארבע מלכיות משברי - חבלי מוות - זו מלכות בבל; נחלי בליעל - מלכות מדי ופרס; חבלי שאול סבוני (סבבוני) - זו מלכות יוון; קדמוני מוקשי מוות - זו מלכות אדום.

ח. נחלי בליעל - מדמה הצרה לנחל - כמו הנחל השוטף - כן הצרה הגדולה, בליעל - הכוונה, על כל רשע ורשע מאויבי (רד"ק).

ט. בצר לי - בצר לי אקרא ה' בבבל, ואל אלקי אקרא - במדי, וישמע מהיכלו קולי ביון, ושועתי לפניו תבא באזניו באדום. רבי פנחס ורבי אחא בשם ר' אחא בר חנינא למה הוא מזכיר בשלישית היכל, שכל ימיה של יון היה ההיכל קיים, ולמה אמר בצר ולא בצרות, לפי שכל הנביאים מיחדים צרותיהם של ישראל וממעטין אותם... (ילק"ש).

י. ויתגעש ותרעש - אמר רשב"ג על מה הזוועות באות, על הפסק בין מלכות למלכות, הדא דאת אמר ותרעש הארץ ותחל וגו'. אליהו ז"ל שאל את רבי נהוראי על מה הזוועות באות, אמר לו על חלול המעשרות, אמר לו חייך כך הוא סברו של דבר, אלא כך הוא עיקרו של דבר, בשעה שהקב"ה מביט בעולמו ורואה בתי טרטריות ובתי קרקסאות ועו"א יושבים בהשקט ובית המקדש חרב, חרה אפו בעולמו להחריבו, שנאמר שאג ישאג על נוהו. ורבנן אמרין מפני המחלוקת, שנאמר ונסתם גיא הרי כי יגיע גיא הרים אל אצל. רב הונא אמר על משכב זכור, אמר הקב"ה אתה יעפת אבריך על דבר שאינו שלך, אף אני אזיע בשבילך עליונים ותחתונים (שוח"ט).

ד. אלקי צורי - עשרה מיני קילוסין כנגד עשרה שונאים, ומי הם, שאול, דואג, ואחיתופל, שבע בן בכרי, שמעי בן גרא, שובר, גלית, ושלשה אחיו. וכשם שקילסו כאן בעשרה שמות, כך קלסו בסוף הספר בעשרה הלולין, הללו אל בקדשו וגר. וקרן ישעי - שהיה שמן משחה מבעבע עליו... (ילק"ש)

ה. ה' סלעי - מספר תחילה עת השלווה שאין שום צרה מגיעה אליו כלל, ויש בזה שני עניינים, א) השמירה וההגנה מן האויב לבל יקרב אליו; ב) מדרגה יותר גדולה - היא שעוד ינצח את האויב וימשול עליו. נגד ההגנה אומר: "ה' סלעי ומצודתי ומפלט", כי ההגנה תהיה בשלושה עניינים. א) המפלט מן האויב שעל זה אמר: "מפלטי". ב) המבצר והמצודה כדי שיוכל למצוא מקום למפלט וינוס שמה. שעל זה אמר: "ומצודתי". ג) המקום שעליו תעמוד המצודה על שן סלע (צוק) גבוה. שעל זה אמר "ה' סלעי" ורוצה לומר: אתה הוא הסלע וגם המצודה הבנויה עליו וגם המפלט אותי אל המצודה, ונגד המדרגה השניה שהוא ינצח וימשול על האויב, אמר "אלי צורי אחסה בו" (עיין במלבי"ם).

ו. וקרן ישעי - מובא במסכת מגילה (יד): על הפסוק (שמואל"א ב, א): "רמה קרני בה" חנה בתפלתה נתנבאה על שאול ועל יהוא שלא תימשך מלכותם, כי כך כתוב (שמואל"א, י, א): "ויקח שמואל את קרן השמן וימשח אותו בקרב אחיו", לכן אמר: "וקרן ישעי" - וגם חנה אמרה: "רמה קרני בה" ולא "רמה פכיי", לכן, דוד שנמשח בקרן, נמשכה מלכותו, שאול שנמשח בפרך, לא נמשכה מלכותו. נימוק לזה, מובא בספר מעם לועז. פך הוא כלי חרס, וכיון שנטמא אין לו טהרה אלא בשבירה, ולכן כיוון שחטא שאול נקרעה מלכותו, אבל קרן היא כלי עצם שיש לו טהרה, לכן לא הוסר דוד ממלכותו, והודה לה' ואמר: "מגיני וקרן ישעי...".

ז. בי אפפוני - הגיעו הרעות עד אפיא [הגיעו הצרות אל האף], דבר אחר אל תקרי אפפוני, אלא עפפוני טסות הצרות עלי כעוף, דבר אחר הצרות מתגלגלות ובאות כאופן וגלגל. רב

הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגַּעְשׂוּ וְנָדוּ כִּי [כאשר (ר"ש)] **תָּרַח לֹא** לקחת מדה נקמתי (מ"ד): **ט עָלָה עֵשׂוֹן בְּאָפוֹ** הקב"ה כעס מאוד על הרשעים **וְאִישׁ מִפִּי תֹאכַל** כלומר בכעסו יכלה את האויבים שלי **וְגַחְלִים בְּעֵרוֹ מִמֶּנּוּ** לשרוף בשונאי (מ"ד): **וַיִּט שָׁמַיִם** הרכין את השמים (ת"י) **וַיִּרָד** [יא] עליהם להצילני **וְעֶרְפֶּל תַּחַת רַגְלָיו** הערפל והחושך היה מוכן לפניו להפדע מאויבי (מ"ד): **יָא וַיִּרְכַּב** כאילו רכב **עַל-פָּרוּב** [יב] מלאך (מ"י) **וַיַּעֲף** ועף והציל אותי במהירות, וכפל הענין ואמר **וַיִּרָא עַל-פְּנֵי-רֹחַ** שבא במהירות (רלב"ג): **יב וַיִּשֶׁת חֶשֶׁךְ** [יג] **סְבִיבְתָיו סְבֹת** שם את החושך סביב סוכתו להיות מוכן להחשיך לאויב, והחושך ההוא בא מ**חֶשְׁרֵת** - קישור וריבוי ה**מַיִם** הנקשרים ב**עֵבֵי שְׁחָקִים** (מ"ד) וכשהעננים מתקשרים זה בזה באה חשכה (רד"ק): **יג מִנְּגִיחָה נִגְדָּו** מהארה שלפניו שרוצה להאיר לי ולהושיע אותי **בְּעֵרוֹ גַּחְלֵי-אִישׁ** [יד] מאותו אור בערו גחלי איש על הקמים עלי (מ"ד ע"פ רד"ק): **יד וַיִּרְעַם** השמייע קול רעם **מִן-שָׁמַיִם יְהוָה וְעֲלִיּוֹן** והקב"ה **יִתֵּן קוֹלוֹ** עליהם בקול גדול ויהומם (עיי' רד"ק תהילים י"ד): **טו וַיִּשְׁלַח חֲצִצִּים** של אש (ע"פ רלב"ג) **וַיִּפִּיעֶם** ופוד את אויבי, וכן שלח **בְּרָק** של אש **(ויהמם) וַיָּהֶם** והמם והפחיד אותם: **טז** מגודל הנקמה באויבים שלי, כביכול **וַיִּרְאוּ** היו נראים **אֶפְקֵי יָם** קרקעית הים כי נבקעו המים **וַיִּגְלוּ מִסְּדוֹת תַּבַּל** וקרקעית הים היתה נגלית ונראית בכל העולם **בְּנִגְעַת יְהוָה** בקמים עלי **וּמִנְּשֻׁמַּת רֹחַ אָפוֹ** נקרע הים, והוא על דרך משל למפלת האויבים במלחמה (רד"ק תהילים י"ד): **יז וַיִּשְׁלַח מִמָּרוֹם** [טז] עזרתו, ומלאכיו **וַיִּקְחֵנִי** ויוציאני מיד האויב **יח וַיִּצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים** מיד האויבים הרבים הקמים עלי כורם מים רבים (מ"ד ע"פ רד"ק): **יח וַיִּצִּילֵנִי**

עיונים והארות

יא. ויט שמים וירד - כתוב אחד אומר כי מן השמים דברת עמכם, וכתוב אחד אומר וירד ה' על הר סיני, הכרע הכתוב השלישי מן השמים השמיעך את קולו ליסרך וגו' דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר מלמד שהרכין הקב"ה שמים ושמי שמים העליונים והציען על ראש ההר ודבר עמהם מן השמים, וכן הוא אומר ויט שמים וירד (מכילתא).

יב. וירכב על כרוב - אמר ר' אחא למה הדבר דומה למלך שבאו שונאים ושבנו את בנו, והיו עבדיו מציעין לו את הקרון כדי שירדוף אחריהם, אמר המלך אם אמתין אני עד שיציעו את הקרון בני אבד, מה עשה המלך, נטל סוס אחד מן הקרון ורדף אחריהם, כך נטל הקב"ה כרוב אחד מן כסא הכבוד ורכב עליו ועשה מלחמה עם המצרים.

כתוב אחד אומר וירא וכתוב אחד אומר וידא, אמר רבי מכאן שיש לו עולמות אחרות והוא הולך להראות בהם (ילק"ש).

יג. וישת חושך - מהיכן היה החושך שהביא על המצרים, ר"י אומר מן החושך שבסתרן, ר' נחמיה אומר החושך שבגינהם, שכן כתיב ארץ עיפתה כמו אופל וגר. כתוב אחד אומר חשכת מים, וכתוב אחד אומר חשרת מים, בשעה שהן טוענין מן המים הם מחשיכין מן המים ואחר כך חושרין אותם לעולם". דבר אחר כתיב חשכת מים וכתוב חשרת, שקול כ"ף

יב. וירכב על כרוב - אמר ר' אחא למה הדבר דומה למלך שבאו שונאים ושבנו את בנו, והיו עבדיו מציעין לו את הקרון כדי שירדוף אחריהם, אמר המלך אם אמתין אני עד שיציעו את הקרון בני אבד, מה עשה המלך, נטל סוס אחד מן הקרון ורדף אחריהם, כך נטל הקב"ה כרוב אחד מן כסא הכבוד ורכב עליו ועשה מלחמה עם המצרים.

כתוב אחד אומר וירא וכתוב אחד אומר וידא, אמר רבי מכאן שיש לו עולמות אחרות והוא הולך להראות בהם (ילק"ש).

יג. וישת חושך - מהיכן היה החושך שהביא על המצרים, ר"י אומר מן החושך שבסתרן, ר' נחמיה אומר החושך שבגינהם, שכן כתיב ארץ עיפתה כמו אופל וגר. כתוב אחד אומר חשכת מים, וכתוב אחד אומר חשרת מים, בשעה שהן טוענין מן המים הם מחשיכין מן המים ואחר כך חושרין אותם לעולם". דבר אחר כתיב חשכת מים וכתוב חשרת, שקול כ"ף

מֵאִיבֵי עֵז [טז] מֵהֵאוֹיֵב הַרוֹדֵף אוֹתִי בַעֲזוֹת מִצַּח (ע"פ רד"ק) מִשְׁנָאֵי כִּי כֹּאשֶׁר (רש"י) אָמְצוּ מִמֶּנִּי [היו חוקים יותר מנני (עין ת"ס)]: יט וְיָקֻדְמֵנִי בַּיּוֹם אֵיךְי הֵאוֹיֵב הָיָה מְקוּדִים לְבֹא לְהַלְחֵם בִּי בַּיּוֹם צִרְתִּי (רד"ק) וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעַן לְסוּמְךָ לִי וְאִף כִּי נִפְלַתִי קִמְתִּי (מ"ד): כ וַיֵּצֵא לְמַרְחָב אֹתִי הוֹצִיא אֹתִי לְמִקּוֹם רָחֵב לְהַנְצִל, וְתִכְפֵּ וּמִיד וַיַּחְלְצֵנִי יַחֲלֹץ וְיוֹצִיא אוֹתִי מִן הַמֵּיצָר (מ"ד) כִּי-תִפְּץ בִּי [זו] וְאוֹהֵב אוֹתִי: כא וְגַמְלֵנִי יִשְׁלֵם לִי יְהוָה כְּצַדִּיקְתִּי כְּכֹפֵר צַדִּיקְתִּי כְּכֹנֶן (ת"י) יְדֵי יָשִׁיב לִי: כב כִּי שָׁמַרְתִּי דְרָכֵי יְהוָה וְנִזְהַרְתִּי בֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאַלְהֵי בְּבֵין אָדָם לְמִקּוֹם (אֲבָרְבָנָאל): כג כִּי כָל- (מִשְׁפָּטוֹ) מִשְׁפָּטָיו לְנַגְדִי לִנְגַד עֵינַי תְּמִיד לְהִתְבּוֹנֵן בְּהֵם וְחִקְתִּיו לֹא- אָסוּר מִמְּנָח אֲפִילוּ מֵאֲחַת (מ"ד): כד וְאַהֲיֵה תָמִים לוֹ כִּד וְאַהֲיֵה תָמִים וְשִׁלֵּם לְפָנָיו וְאַשְׁתַּמְרָה מֵעוֹנֵי נִשְׁמַרְתִּי וְנִזְהַרְתִּי שְׁלָא לְעֵשׂוֹת עוֹנוֹת (רלב"ג): כה וַיֵּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצַדִּיקְתִּי הִ' גָּמַל אֹתִי חֲסִדִים וְטוֹבוֹת כְּפִי שְׁדַיִתִּי מִתְנַהֵג עִם הַבְּרִיּוֹת כְּבָרִי מַעֲשֵׂי הַטּוֹבִים שְׁעֵשִׂיתִי לְשִׁמּוֹ יִתְבָּרַךְ, הִיוּ לְנַגְדֵי עֵינָיו (עין רד"ק וּמְלָבִי"ם תְּהִלִּים יח, כה): כו עִם-חֲסִיד תְּתַחַסֵּד [יח] דְּרַכְךָ לְגַמּוֹל חֲסִדִים וְטוֹבוֹת עִם הַחֲסִיד (רד"ק) עִם-גִּבּוֹר תָּמִים עִם גְּבוּרָה שְׁתַּנְגֵּבֵר עַל יַצְרוֹ הֲרַע וְהֵלֵךְ בְּתַמִּימוֹת תְּתַמָּם תִּרְאֶה תְּמִימוֹתְךָ וְיִשְׂרָךְ (רד"ק תְּהִלִּים יח, כו): כז עִם-נָבֵר מִי שֶׁהֵלֵךְ עִמָּךְ בִּנְקִיּוֹת וּבְלֹב טְהוֹר תְּתַבָּר גַּם אֶתְּךָ מִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּצַדִּיקָה וּבִישֻׁרוֹת לֵב (מ"ד) וְעִם-עֵקֶשׂ מִי שֶׁהֵלֵךְ בְּעִקְמוּמִיּוֹת וּבְעִקְשָׁנוֹת תְּתַפַּל גַּם אֶתְּךָ מִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּעִקְשָׁנוֹת (מ"ד): כח וְאַת-עִם עָנִי תוֹשִׁיעַ [יט] אֶתְּךָ מִצִּיל עִם שֶׁהוּא נִכְנַע כְּעַנִּי וְעֵינֶיךָ עַל-רַמִּים תְּשְׁפִיל וְתַתֵּן עֵינֶיךָ עַל

עיונים והארות

מה כתיב שם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך. ר' נחמיה פתר קרייא במשה אימתי בא בתמימות בשעה שאמר מדוע לא יבער הסנה אמר (דיקרי) [דברייה] קאי בגויה. אימתי בא עמו בעקמנות בשעה שאמר ליה ואמרו לי מה שמו אמר לו לפי שעה אהיה אשר אהיה. אימתי בא עמו בחסידות בשעה שאמר הראני נא את כבודך, וכתבי אני אעביר כל טובי על פניך, אימתי נתברר לו על עסקיו בשעה שא"ל שלח נא ביד תשלח, ומאז באתי אל פרעה, מה כתיב תמן עתה תראה. ואמר רשב"ל כל שבעת הימים היה הקב"ה מפתה את משה שילך בשליחותו למצרים הה"ד גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך הרי ששה ובשביעי א"ל שלח נא ביד תשלח. א"ל חייך שאני צוררה לך בכנפיך, ואימתי פרעה לו, ר' ברכיה א"ר לוי כל שבעת ימי אדר היה משה מבקש תפלה ותחנונים שיכנס לארץ ובשביעי אמר לו כי לא תעבור את הירדן הזה, ר' חלבו אמר כל שבעת ימי המלוואים היה משה משמש בהכהונה גדולה ובשמיני אמר לו לא שלך היא אלא של אהרן שנאמר ויהי ביום השמיני (ילק"ש).

יט. ואת עם עני תושיע-אלו ישראל, ועיניך על רמים תשפיל אלו עובדי אלילים. א"ר יוחנן אם ראית לדור שמתמעט והולך חכה לו למשיח שנאמר ואת עם עני תושיע. כי אתה תאיר נרי במרדכי. ואלהי יגיה חשכי באסתר. דבר אחר כי אתה תאיר נרי ביהושבע, ואלהי יגיה חשכי ביהודיע. ד"א כי אתה תאיר נרי בגדודי עמלק שנאמר ויכם דוד מהנשף ועד הערב שתי לילות ויום אחד, ומי היה מאיר לו א"ר יהושע בן לוי

טו. יציילני מאויבי עז - אמר רי יוחנן זה פרעה, אמר אויב וגו'. משנאי כי אמצו ממני, אלו המצרים, יקדמוני ביום אידי זה עמלק, ומכולן ויהי הי למשען לי. ויוצא למרחב שנתן לי את התורה, שנאמר ארוכה מארץ מדה (פסיקתא).

יז. יחלצני כי חפץ בי - מציל אותי מן המיצר כיון שחפץ בי. ועוד בי חפץ בי - להיות נגיד על ישראל, וזה נרמז במילת בי - ב"יב" (שנים עשר) שבטים. ועוד - כי חפץ בי - חפץ בי בגימטריא עולה קץ (מאה ותשעים) לאמור, כי לזמן הקץ - יחפוץ במשיח שהוא מזרעו של דוד המלך, יבוא במהרה בימינו (מעם לוועז).

יח. עם חסיד תתחסד- אמר רבי יצחק כל המתמים עצמו הקב"ה מתמים עמו שנאמר עם חסיד תתחסד. אמר רבי אושעיא כל המתמים עצמו שעה עומדת לו שנאמר התהלך לפני והיה תמים. רבי יהודה ור' נחמיה רבי יהודה פתר קרייא באברהם אבינו בשעה שבא בחסידות בא הקב"ה עמו בחסידות, בתמימות בא הקב"ה עמו בחסידות, בשעה שנתברר על עסקיו הקב"ה ברר לו עסקיו, אימתי בא בחסידות בשעה שא"ל אל נא תעבוד מעל עבדך, מה כתיב שם ואברהם עודנו עומד לפני ה', א"ר סימון תיקון סופרים הוא שכינה היתה ממתנת לו, אימתי בא עמו בתמימות בשעה שא"ל אולי יחסרון חמשים הצדיקים חמשה, מה כתיב שם ויאמר לא אשחית, אימתי בא בעקמנות בשעה שאמר ונאני הולך עירי, מה כתיב שם לא יירשך זה, אימתי נתברר על עסקיו בשעה שאמר במה אדע כי אירשנה,

כט כִּי-אַתָּה נִירִי יְהוָה אתה ה' תאיר לי מחשכת הצרות כנר שהוא מאיר **וַיְהוּה**
יְגִיֶּהָ יאיר לי **חֲשֵׁבִי** מחשכת הצרות ויוציאני מהם (מ"ד): **לִבִּי בִכָּה** בעזרתך **אַרְוִיץ** אל **גְּדוֹד** [פ] אויב ולא אירא
 מהם **בְּאַלְהֵי** במאמר אלהי **אֲדַלֵּג-שׁוֹר** אקפוץ על החומה לכבוש עיירות (רד"ק): **לֹא הָאֵל תָּמִים דְּרָבּוּ** [נא]
 מלמד לבריות לילך בדרך ישרה, וגומל לאיש כמפעליו **אָמַרְתָּ יְהוָה צְרוּפָה** [נב] ברורה שאין בה סיגים (רד"ק) מבטיח ועושה
 (רש"י) **מִגֵּן הוּא** מחסה כמגן (מ"ד) **לְכָל הַחֹסִים** הבוטחים **בּוֹ**: **לִבִּי מִי-אֵל מִבְּלַעֲדֵי יְהוָה** אשר יוכל
 לעמוד כנגדו (מ"ד) **וַיְמִי צוֹר מִבְּלַעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ** ואין חזק אלא אלהינו (ע"פ מ"ז): **לֹא הָאֵל מַעֲוִי חֵיל** ה' מחזק
 אותי על ידי שנותן לי כח **וַיִּתֶּר** מדלג והתיר ופתח את דרכי להיות **תָּמִים (דרכו) דְּרָבִי** מבלי מכשול (מ"ד): **לֹד מְשׁוּהָ**
 משים (רגליו) **רַגְלֵי קָלוֹת** קלות **פְּאִילוֹת** לרוץ מהר אחר האויב (מ"ד) ואיני מפחד מהאויב כי הקב"ה **וְעַל בְּמוֹתֵי**
יַעֲמַדְנִי מעמיד אותי על סלעים והרים גבוהים שמהם אני יכול לשלוט על האויב (ע"פ מהר"ק): **לֹד מְלֻמְדֵי יָדַי לְמַלְחָמָה**
 להלחם בטוב בדרך תכסיסי מלחמה (מ"ד) **וַנְּתַת** ונתת בי כח לשבר **קִשְׁת-נְחוּשָׁה** העשויה מנחושת וחזקה **זְרַעֲתִי** בזרעותי
 (רד"ק): **לֹד וַתִּתֶּן-לִי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ** [נג] תשועתך היתה לי למגן ולמחסה (מ"ד) **וַעֲנִתֶךָ** מדת ענותנותך (רש"י) **וַתִּרְבֵּנִי**
 שהרבית לעשות עמי טובות (ע"פ מ"ז): **לֹד תִּרְחִיב** הרחבת **צַעְדֵי** פסיעותי **וַתַּחֲתֵנִי** [נד] **וְלֹא מַעֲדוּ קַרְסְלֵי** שלא
 ימעדו רגלי ליפול לארץ (מ"ד) **וְלֹא נִפְלַתִי בִיד אויב**: **לֹד אֲרַדְפָּה אִיבִי וְאַשְׁמִידֶם** [נה] **וְלֹא אָשׁוּב**

עיונים והארות

בזיקים וברקים היה מאיר לו הקב"ה (ילק"ש).
כ. כי בכה ארוץ גדוד - ר' חייא בשם ר' לוי בשעה שהלך דוד
 לגמזו לעשות עמם מלחמה התחיל אומר כל מכה יבוא
 בראשונה יהיה לראש ולשר, מה עשה יואב הביא ברוש רענן
 אחד וקבעו בצד החומה וכפף ראשו שהיה רך ואחז בו דוד
 וקפץ יואב על ראשו של דוד ונתלה בברוש אמר דוד יהלמני
 צדיק חסד, מה עשה הקב"ה קצר החומה ועלה אחריו דוד
 שנאמר באלהי אדלג שור (ילק"ש).
כא. האל תמים דרכו- אם דרכו תמים, הוא על אחת כמה
 וכמה. (ילק"ש).
כב. אמרת ה' צרופה- אמר רבא לא נתנו המצות אלא לצרף
 בהן הבריות וכי מה איכפת לו מי שהוא שוחט מן הצואר
 ומי שהוא שוחט מן העורף הוי אומר לא נתנו המצות אלא
 לצרף בהם את הבריות. ד"א תמים דרכו זה אברהם דכתיב
 התהלך לפני והי תמים. אמרת ה' צרופה שצרפו הקב"ה בכבשן
 האש. מגן הוא לכל החוסים בו, אל תירא אברם אנכי מגן. א"ר
 אבין דברי תורה נמשלו כקונדיטון, יש בו דבש, ויש בו יין, ויש
 בו פלפלין, יש בו יין כי טובים דודין מיין. יש בו דבש ומתוקים
 מדבש ונופת צופים. ויש בו פלפלין אמרת ה' צרופה, וכתבי
 צרופה אמרתך מאד. אמר ר' שמואל בר נחמני ר' יונתן רמי
 כתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב וכתבי אמרת ה' צרופה, זכה
 משמחתו לא זכה צורפתו. ריש לקיש אמר מגופיה דקרא נפיק
 זכה צורפתו לחיים לא זכה צורפתו למיתה (ילק"ש).

כג. ארבעה מלכים מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הם, דוד,
 ואסא, יהושפט, וחזקיהו. דוד אמר ארדוף אויבי ואשיגם
 וגו', אמר לו הקדוש ברוך הוא אני עושה כן שנאמר ויכס דוד
 מהנשף ועד הערב. עמד אסא ואמר אין בי כח להרוג אלא אני

עד-פלוֹתֶם עד שיכלו לגמרי, ואמר לו הקב"ה אני עושה כן (איכה רבתי ע"ש): **לֹט וְאֶכְלֶם** כיליתי והשמדתי אותם **וְאֶמְחָצֶם** מחצתי ופצעתי אותם (מ"ד) **וְלֹא יִקְוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלֵי: מִוַּתְּיָרְנִי** אודת אותי ונתת לי **חֵיל** כח גדול **לְמַלְחָמָה** לעשות מלחמה (רד"ק) **תִּכְרִיעַ** ותשפיל אויבי ושונאי **קָמִי** הקמים עלי **תִּתְהַנְּנִי** שיהיו תחתני (מ"ד ומ"ז): **מֵאֵי וְאִיִּבֵי תִתְּהָ לִי עֶרְףַּי** עשית שאויבי יפנו לי עורף ויברחו לנפשם וכן **מִשִּׁנְאָי** השונאים שלי אף כי ינוסו אני **אֲשִׁיגֶם וְאֶצְמִיתֶם** ואכריתם ואשמידם (מ"ד): **מִבְּיָשְׁעוֹ יִצְעָקוּ וַיִּפְּנוּ אֶל מַלְכֵי הָאֲדָמָה: וְאִין מוֹשִׁיעַ [כּוּן] וְאִין מִי שִׁיִּצִיל** אותם (מ"ד) וגם יפנו **אֶל-יְהוָה** להתפלל אליו, אבל **וְלֹא עָנָם** כי רשעים הם ולבם לא נכון עמו (רד"ק): **מִגְּוֹ אֲשַׁחֲקֶם** אכתוש ואטחון אותם דק דק **בַּעֲפָר-אֲרָץ** וכפל ואמר **פְּטִיט-** כטיט הנזרק **בַּחוּצוֹת אֲדָקָם** אעשה אותם דק דק **וְאֲרָקֶם** (מ"ד) וארמוס אותם: **מִדְּוַתְּפִלְטִנִי** הצלת אותי **מִרִיבֵי עַמִּי** מבני עמי הקמים להלחם בי כמו שאול, ונבל, ואחיתופל, ואבשלום (רש"י ורלב"ג) **תִּשְׁמְרֵנִי** שמרת והצלת אותי, והבאת אותי להיות **לְרֹאשׁ** ומלך על **גּוֹיִם** (רד"ק) **עִם לֹא-יִדְעֵתִי יַעֲבֹדֵנִי** עם שלא הכרתי אותם מבני אדום וארם נכנעים ומשרתים אותי (רד"ק תהילים יח, מד): **מִדְּבִנֵי נֶכֶר יִתְּפַחְשׁוּ-לִי** הגויים יכזבו לי מיראתם אותי, ויאמרו לא חשאנו לך (רד"ק) **לְשִׁמוֹעַ אֵינִן יִשְׁמְעוּ לִי** גם הגויים הרחוקים היו נשמעים לי ונכנעים בפני לכל אשר אצוו (מ"ד): **מִדְּבִנֵי נֶכֶר יִבְּלוּ** הגויים יבלו ויאבדו (רלב"ג) **וַיִּחְגְּרוּ** ויהיו חֲגָרִים ופיסחים **מִמִּסְגְּרוֹתֶם** מזהקושי וייסורי מסגר שאני מייסרן (רש"י): **מִזְּחֵי-יְהוָה [כּוּן] הָעוֹשֶׂה לִי כָל הַנְּסִים הַלֵּלוּ** (רש"י) **וַבְּרֹדֶף עַל כָּל בְּרַכָּה וְתַהֲלָה צוּרֵי** שהוא תוקפי וחזקי **וַיָּרֶם** על כל רמים **אֱלֹהֵי צוּר יִשְׂרָאֵל** ולא אפתד שתקצר ידו מלהושיע לי (רלב"ג): **מִזְּחֵי הַנְּתָן נְקָמָת לִי** הנוקם נקמתי (מ"ד) **וּמוֹרִיד עַמִּים תִּתְהַנְּנִי: מִטּוֹ וּמוֹצִיאֵי** ומציל אותי

עיונים והארות

על שני עטופי סדינים, א"ל הקב"ה לדוד (הטילים) [לך אצלם כבר מניתיך מלך עליהם], ועוד אמר לפניו רבש"ע תשימני לראש גוים כו'. מפלטי מאויבי בבבל, אף מקמי במדי, תרוממני ביון, מאיש חמסים במלכות רביעית.

כו. פתח רבי יצחק ואמר, (תהלים יח מז) חי יהו"ה וברוך צורי וירום אלה"י ישעי, האי קרא איהו רזא, חי יהו"ה, וכי לא ידענא דקב"ה אקרי חי, אלא אפילו צדיק גמור איהו אקרי חי, דהא חי צדיק איהו לעילא וצדיק איהו לתתא, לעילא קב"ה אקרי חי, לתתא צדיק אקרי חי, דכתיב (ש"ב כג כ) ובניהו בן יהוידע בן איש חי, אמאי אקרי חי, בגין דאיהו צדיק, דהא צדיק חי אקרי, חי העולמים. וברוך צורי, כלא חד, חי וברוך דלא מתפרשי מהדדי, דכד מתחברין כחדא אקרי באר מים חיים, דא נביע לגו, ודא אתמלייא מניה, וירום אלה"י ישעי, דא עלמא עלאה, דאיהו רם ונשא רם על כלא, דהא מיניה נפיק כלא, (מקורא דלא פסיק) וכל נביעו דנביע, לאתמלייא בירא כדקא יאות, ומתמן אתברכא לאנהרא לכל אינון דלתתא, וכד אתמלייא כלא כדקא יאות, כדן וירום אלה"י ישעי. (זוהר חלק א דף קסד ע"א)

רודף ואתה עושה אמר הקב"ה אני עושה כן שנאמר וירדפם אסא והעם אשר עמו וגו' כי נשברו לפני אסא אין כתיב כאן אלא כי נשברו לפני ה'. עמד יהושפט ואמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף אלא הריני אומר שירה ואתה עושה אמר ליה הקב"ה אני עושה כן שנאמר ובעת החלו ברנה נתן ה' מארבים. עמד חזקיה ואמר אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא הריני ישן במטתי ואתה עושה. א"ל הקב"ה אני עושה כן שנאמר ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור (ילק"ש)

כו. ישעו ואין מושיע, אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע כשיהיו עובדי אלילים באים להתפלל לפניך אל תענה אותם לפי שאינם באים אצלך בלב שלם אלא הולכים אצל ע"א שלהם ואינה עונה אותם וכשהם רואים צרתם באים אצלך אף אתה לא תענה אותם שנאמר ישעו ואין מושיע אל ע"א שלהם ולכשיבאו אצלך אל ה' ולא עהם, אבל כשאנו קוראים אליך מיד שמע תפלתנו שנאמר בקראי ענני אלהי צדיק, אמר להם הקב"ה חייך עד שלא תקראו אני אענה אתכם שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה. ותפלטני מריבי עמי מריבי עם שלא יהא לי דין עמהם ושלא יהא להם דין (לפני) [אצלי]. אמר בן עזאי אמר דוד נוח לי למלוך על כל העולם כלו ולא למלוך

מֵאִיבֵי, וּמִקְמֵי תְרוּמָתִי עשית אותי רם ונישא יותר מן הקמים עלי (מ"ד) **מֵאִישׁ חֲמָסִים** מאנשי חמס הרוצים לחמוס ולעשוק אותי **תַּצִּילֵנִי: ַעַל-בֵּן** בעבור החסדים שעשית עימי **אֲוֹרְךָ יְהוָה בְּנֹוֹיִם** לפני כל עם ועם (רד"ק) **וְלִשְׁמֹךְ אֲזַמְּרָה** אומר שירים ותשבחות: **נֶא (מגדיל) [כח] מְגִדֹּל יְשׁוּעוֹת מֶלֶכְךָ** דעו שה' יתברך עושה תשועות גדולות למלך שלו שהוא דוד (מ"ד) **וְעֲשֵׂה-חֶסֶד לְמִשִּׁיחֹו** ועושה חסדים למלך המשיח שהוא דוד שנמשה בשמן המשחה (מלבי"ם תהלים יח, נא) **לְדָוִד וּלְזֶרְעוֹ עַד-עוֹלָם** וכן ימשיך ויעשה טובות וחסדים לדוד וגם לזרעו עד עולם (רד"ק):

עיונים והארות

גדולה מאותה שעה הסמוכה לבקר. ואם יעלה גלגל חמה באותה שעה, כל הבריות נלכדין. אלא עמוד השחר עולה ומאיר לעולם תחלה, ואחר כך גלגל חמה עולה ומאיר ואין בריה נלכדת. שנאמר (משלי ד, יח) ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום. ומהו מגדול, שנעשה להם מלך המשיח כמגדל, שנאמר, מגדול ישועות מלכו. וכתוב (שם יח, י) מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב (מדרש תהלים).

נח. כתוב אחד אומר, מגדיל. וכתוב אחד אומר, מגדול. א"ר יודן, לפי שאין הגאולה של אומה זו באה בבת אחת אלא קימעא קימעא. ומהו מגדיל, שהיא מתגדלת והולכת לפני ישראל. לפי שהן עכשיו שרויין בצרות גדולות, ואם תבוא הגאולה בבת אחת, אינן יכולין לסבול ישועה גדולה שהיא באה מתוך צרות גדולות. לכך הוא באה קימעא קימעא ומתגדלת והולכת. ולכך היא משולה הגאולה, כשחר. שנאמר (ישעיה נח, ח) אז יבקע כשחר אורך. ולמה נמשלה כשחר. שאין לך אפלה